ISSN 2466-4448

ГОДИНА I БРОЈ 1 2016.

БЕЗБЕДНОСНИ ФОРУМ

БЕЗБЕДНОСНИ ФОРУМ

НАУЧНО-ТЕОРИЈСКИ ЧАСОПИС

1/2016 ГОДИНА I
УДК 327.56 / ISSN 2466-4448

ЕВРОАЗИЈСКИ БЕЗБЕДНОСНИ ФОРУМ

ГЛАВНИ И ОДГОВОРНИ УРЕДНИК

Проф. др Митар Ковач

УРЕДНИК

Стојан Батинић

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР

Председник - проф. др Радомир Милашиновић, проф. др Радован Радиновић, проф. др Митар Ковач, проф. др Спасоје Мучибабић, проф. др Данко Јовановић, проф. др Слободан Мишовић, проф. др Зоран Килибарда, проф. др Марчек Јан, проф. др Обрад Чабаркапа, др Владимир Пејак, др Миле Драгић, проф. др Јелена Гускова, проф. др Александар Дугин, проф. др Желимир Кесеровић, проф. др Предраг Ћеранић, мр Ања Филимоновна, мр Љубица Гојковић.

Адреса: Евроазијски безбедносни форум, Бул. Зорана Ђинђића 45г/3, 11070 Нови Београд; forum@eabezbednost.org; тел: +381-64-877-92-73; +381-64-12-77-821.

Рукописи се не враћају.
Часопис излази два пута годишње
Штампа: DIS PUBLIC DOO, Браће Јерковић 111, 11010 Београд
e-mail: dispub.05@gmail.com

САДРЖАЈ

Радомир МИЛАШИНОВИЋ
Глобализација и Балкан.....14-27

Радован РАДИНОВИЋ
Однос НАТО према Балкану.....28-33

Станислав СТОЈАНОВИЋ
Република Србија и безбедност и стабилност на Балкану.....34-46

Божидар ФОРЦА
Безбедносна и одбрамбена политика ЕУ на Балкану.....47-71

Бранко КРГА
Национални интереси САД на Балкану.....72-79

Мила АЛЕЧКОВИЋ НИКОЛИЋ
Данашња руско-америчка борба за Европу
и место Србије у тој борби.....80-89

Зоран КИЛИБАРДА, Марко ФИЛИЈОВИЋ
Конфликтни потенцијал међуетничких тензија на Балкану.....90-101

Слободан ЈАНКОВИЋ
Пројекат „Велике Албаније“ и италијанска балканска политика....102-115

Митар КОВАЧ
Општи и регионални безбедносни контекст неутралности
Републике Србије.....116-137

Спасоје МУЧИБАБИЋ, Марија РАДОВИЋ, Ђорђе МИШИЋ
Еколошка безбедност на Балкану.....138-149

Гојко РАИЧЕВИЋ
Црна Гора између НАТО и неутралности.....150-159

Предраг ЋЕРАНИЋ
Идејна кретања унутар вехабијског фактора у БиХ.....160-168

Миленко ЛАЛОВИЋ
Агресија НАТО на СРЈ 1999. године као модел креирања стања
безбедности у свету у складу са интересима Запада.....169-178

CONTENTS

Radomir MILAŠINOVIĆ
Western centers of power and their use of force in Yugoslavia.....14-27

Radovan RADINOVIĆ
NATO's attitude toward the Balkans.....28-33

Stanislav STOJANOVIĆ
The Republic of Serbia and security and stability in the Balkans.....34-46

Božidar FORCA
Security and defence policy of the EU and the Western Balkans…….……..47-71

Branko KRGA
American interests in the Balkans – geopolitical aspects…….....…..72-79

Mila ALEČKOVIĆ
Present Russian and American battle for Europe and Serbia's place in it....80-89

Zoran KILIBARDA, Marko FILIJOVIĆ
Conflict potential of interethnic tensions in the Balkans……..….90-101

Slobodan JANKOVIĆ
Albania in Italian policy toward the Balkans……..……..…102-115

Mitar KOVAČ
Strategic aspects of military neutrality of Serbia…….116-137

Spasoje MUČIBABIĆ, Marija RADOVIC, Đorđe MIŠIĆ
Environmental security of the Balkans, current state, problems and perspectives……..138-149

Gojko RAIČEVIĆ
All that is necessary for the triumph of evil in Montenegro is that Russia do nothing…….……...……..…150-159

Predrag ĆERANIĆ
Ideological trends within the wahhabi movement in Bosnia and Herzegovina ……160-168

Milenko LALOVIĆ
NATO aggression on FR Yugoslavia in 1999 as a model for designing security in the world according to the interests of the West.....169-178

СОДЕРЖАНИЕ

Радомир МИЛАШИНОВИЧ
Западные центры сил и их применение на Югославской территории…….14-27

Радован РАДИНОВИЧ
Отношение НАТО к Балканам……..……...….28-33

Станислав СТОЯНОВИЧ
Республика Сербия, безопасность и стабильность Балканах……..….34-46

Божидар ФОРЦА
Безопасная и защитная политика Европейского союза и Западные Балканы……..…….47-71

Бранко КРГА
Американские интересы на Балканах геополитические аспекты……...….72-79

Мила АЛЕЧКОВИЧ
Место сербии в сегодняшней Русско – Американской борьбе за Европу…….……..80-89

Зоран КИЛИБАРДА, Марко ФИЛИЈОВИЧ
Конфликты междуэтнических напряженностей на Балканах……...…90-101

Слободан ЯНКОВИЧ
Албания в балканской политике Италии……..……...…..102-115

Митар КОВАЧ
Стратегические аспекты военной нейтральности Р. Сербии……....116-137

Спасое МУЧИБАБИЧ, Мария РАДОВИЧ, Георгий МИШИЧ
Экологическая безопасность Балканах ситуации, проблемы и перспективы…….……..…138-149

Гойко РАИЧЕВИЧ
Для победы зла в Черногории достаточно, чтоб Россия ничего не сделала……....150-159

Предраг ЧЕРАНИЧ
Идейные движения внутри движения вехабий в БиГ……..…….160-168

Миленко ЛАЛОВИЧ
Агрессия НАТО на срю 1999 г, как модель сопровождения состояния безопасности в мире в согласии с интересами Запада……..…169-178

УВОДНА РЕЧ

Поштовани сарадници, цењени читаоци,

Са великим задовољством позивам све заинтересоване појединце, научне и наставно-научне институције, представнике владиног и невладиног сектора који се баве проблемима међународних односа, конфликата, криза, безбедносних проблема, одбране и питањима војне делатности да постану сарадници нашег часописа **Безбедносни форум**. Намера нам је да и на овај начин омогућимо најкомпетентнијим личностима да писано изложе своја сазнања о глобалним и регионалним безбедносним изазовима, ризицима и претњама, као и о њиховој рефлексији и утицају на националну безбедност. Ради се о научно-теоријском часопису, који ће редовно излазити два пута годишње.

Оснивач овог часописа је невладина организација **Евроазијски безбедносни форум**, као непрофитно удружење, основано ради остваривања теоријских и практичних циљева у области безбедности, одбране и војне делатности. Ради остварења тих циљева Удружење остварује контакте и сарађује са другим удружењима и организацијама у земљи и иностранству, као и са научним и образовним установама. То је нова организација која стручном и научном компетенцијом својих чланова, сарадника и установа у друштву и свету, са којима развија и унапређује заједничко деловање, може да се упусти у различите форме истраживања и расправе о актуелним безбедносним питањима. Наши чланови и сарадници су се афирмисали кроз своје успешне научне и професионалне каријере, били су судионици тешких одлука и времена по српски народ у Србији, Црној Гори, Босни и Херцеговини и Хрватској.

Настојаћемо да се и убудуће бавимо актуелним безбедносним проблемима, који се значајније рефлектују на српске националне интересе. Објективношћу рада и аргументима, сарадњом са медијима и јавношћу, цивилном друштву понудићемо резултате расправа и анализе који бацају нешто другачије светло од диригованих, наручених и медијски прокламованих и фаворизованих истина. Борба за истину јесте увек изазов за научне раднике и институције.

Удружење је оснивано ради остваривања следећих циљева:

1. Праћење и анализа стања безбедности у свету, са тежиштем на Европи и Азији;

2. Анализе конфликата, ратова и оружаних сукоба, оружаних побуна и тероризма, првенствено у Европи и Азији;

3. Публиковање анализа, студија, монографија и зборника радова о безбедносним проблемима у свету, Евроазији и на националном нивоу, као и о

могућностима превазилажења безбедносних проблема у захвату линије сукобљености;

4. Ширење истине о агресивном деловању НАТО-а у свету и успостављању нових линија поделе у Европи, чиме се она све више милитаризује и постепено угрожава мир у свету. Тај проблем је утолико већи што се логика примене војне силе и логика рата враћа у Европу, као средство за решавање нагомиланих проблема у процесу изградње мултиполарног света.

Кроз управљање кризама на евроазијском простору, САД преко НАТО-а и ЕУ настоје умањити способности Руске Федерације и њен све већи значај у међународним односима. Истовремено, САД намеравају да, преко смањења прихода Руске Федерације од нафте и гаса, изазивају социјалне тензије и незадовољство у већим градовима Русије, како би то унутрашње незадовољство расло и постало плодно тло за унутрашње противречности, сукобе, па и смену актуелне извршне власти.

Под плаштом конфликата у Европи и Украјинске кризе, НАТО, пре свега САД-а и Велика Британија, настојаће да повећају базирање војних снага у Пољској, Немачкој, балтичким државама, Румунији и Бугарској. То говори у прилог тези да је, врло вероватно, такав развој ситуације последица супротстављености интереса и различитог система вредности бивших и нових центара моћи у међународним односима. Стање сукобљености у Европи изазива тежње САД-а да глобално доминирају, а то реално више није могуће јер су настали и нови центри моћи, који по сваку цену штите свој систем вредности и националне интересе. То је инерција деловања већ бивше империје, чија администрација није свесна да је прошло време униполарног света, у сваком погледу. Због логике силе и примене силе у свету, САД су у великом делу света постале омражена држава, па зато њихове амбасаде, због система обезбеђења, више личе на логоре него на дипломатска представништва.

Када се пажљивије анализира присуство војних снага САД-а и Велике Британије у Европи, пре свега у Немачкој, долази се до закључка да, у суштини, Европа није слободна ни данас, 70 година након Другог светског рата. Оваква Европска унија није по мери већине слободних грађана и народа Европе. Европска унија је инструмента-лизована у функцији интереса администрације САД. Сједињене Америчке Државе разбијају и уништавају државе и организације које не могу да контролишу или које делују у супротности са њиховим интересима и интересима мултинационалних корпорација, у потрази за ресурсима и тржиштем. Вредности ЕУ постале су анационалне, подсећају на идеологију комунизма и пропаганде о бољем животу. Сиромашни народи и државе примане су у чланство ЕУ, уз јаку медијску и психолошкопропагандну матрицу о високим стандардима и бољем животу. Због социјалних прилика, многе државе Европе журиле су да што пре уђу у ЕУ, по цену губљења националног суверенитета и преношења значајних државних надлежности на администрацију у Бриселу. У основи вредности ЕУ јесте економија, а не

духовне и културне вредности народа и то се препознаје на сваком месту у институцијама бриселске администрације.

Поново се у Европи спремају ратови, мимо воље њених грађана. У томе обилато учествују власти водећих држава ЕУ заједно са САД, пре свега Велика Британија, док су Немачка и Француска и даље под доминацијом Америке и никако не успевају да се ослободе хладно-ратовске логике односа према Русији. Француска се бојажљиво враћа себи, опоменута и отрежњена таласом тероризма и све већим притиском јавности и цивилног друштва. Под притиском САД, ЕУ је донела одлуку о увођењу санкција Русији, у суштини због проблема које је произвео Запад у Украјини. У том процесу доношења одлуке о санкцијама био је препознатљив уцењивачки однос и притисци према чланицама ЕУ, које се, у суштини, нису слагале с тим поступком, нити је то израз воље њихових народа. „Американизована ЕУ“, па и цела Европа, доводе се у позицију талаца који трпи последице сукоба интереса САД у походу на Русију. Солидарисати се са офанзивном стратегијом САД јесте у суштини злочин према грађанима Европе. Последице санкција трпе грађани свих држава Европе и са једне и са друге линије сукобљености. Најмање се те последице санкција осећају у САД и у томе јесте суштински проблем, што грађани ЕУ сносе последице њене инструментализације у функцији америчких интереса.

На безбедносним проблемима Блиског истока, Украјинске кризе, Балкана и Далеког истока гради се нови мултиполарни свет, који умногоме чини бесмисленим НАТО и ЕУ, као инструмент агресивне и милитаристичке политике САД-а и мултинационалних корпорација у походу на Исток, пре свега на Русију. Још у току Другог светског рата, САД и Велика Британија су, након што је Црвена армија прегазила фашистичку Немачку, тражиле новог непријатеља и пронашле га у СССР-у. Употребом нуклеарне бомбе у Јапану, оснивањем НАТО пакта у априлу 1949. године, распоредом војних ефектива широм света и оснивањем база, САД су, у суштини, формирале агресивну војну организацију која је условила оснивање Варшавског пакта тек 14. маја 1955. године. Након нестанка Хладног рата, самораспуштања Варшавског пакта у јулу 1991. године, распада СССР-а, стратези на Западу, пре свега у САД и Британији су то доживели као велику победу и учинили све да очувају НАТО пакт, правдајући у међународној јавности смисао и суштину његовог очувања. **Како објаснити да након 25 година од нестанка Варшавског пакта постоји НАТО пакт?**

Порастом економске моћи Запада, НАТО је постао још агресивнија војно-политичка организација, коју користе неформални центри моћи мултинационалних корпорација у потрази за јефтиним ресурсима и новим тржиштима. Тај поход је првенствено усмерен ка Истоку, рушећи пред собом традиционалне државе и народе који нису кооперативни у процесу насилне глобализације света. Тако је и бивша СФР Југославија била прва „држава жртва“ која се распала у грађанском рату, суштински потпомогнутом од

стране водећих земаља Запада. Деведесетих година прошлог века заговаран је процес европских интеграција, а у исто време те водеће европске силе подржавале су сецесионистичке покрете и грађански рат у Југославији. У томе је предњачила Немачка и награђена уједињењем са Источном Немачком. Држава која је нанела толико зла европским народима награђена је уједињењем и временом постајала све агресивнија према народима који су се борили против фашизма. Тако је српски народ у процесу разбијања Југославије двоструко кажњен, јер је разбијена држава која је створена након Првог светског рата и обновљена и проширена у Другом светском рату. Југославија је разбијена по сличним критеријумима који су успостављени након окупације Југославије у Априлском рату 1941. године. То није случајно, као ни намера Немачке да купује пољопри-вредно земљиште првенствено у Војводини како би новцем повратили плодну равницу коју су изгубили због учешћа у фашистичким формацијама Немачке. За продају пољопривредног земљишта донет је закон, под плаштом уједначавања законодавства са Европском унијом. Такав однос је, у суштини, супротан Уставу, јер је супротан националним интересима и омогућава распродају капиталног богатства намењеног потомству. Таквим односом, Срби ће постати „паори“ у страним корпорацијама које ће временом производити и генетски модификоване (ГМО) производе. За очекивати је да јавност у том процесу осети величину проблема, спречи продају пољопривредног земљишта и очува га као национални ресурс за будуће генерације.

Под окриљем демократизације и транзиције бивших социјалистичких држава искоришћен је распад Варшавског пакта и СССР-а да се, кроз процес тзв. демократизације, вредносна линија „поделе“ помери на исток. У том процесу, САД су пронашле заједничке интересе, пре свега са Великом Британијом, Немачком и Турском.

Доласком патриотских снага на власт у Русији постепено је дошло до ревитализације економије, одбране и свеукупне моћи у међународним односима. НАТО је прегазио обећања да се неће ширити на Исток и индиректно постао креатор криза и сукоба, као што су рат у Грузији и Украјини. Тиме су прећене „црвене линије“, које су разбудиле „успавану“ Русију, која на грађанском рату у бившој СФРЈ није препознала модел за даљи поход агресивне политике Запада на Исток. Руска Федерација је, адекватним мерама у Украјини и Сирији, јасно дала до знања да је такав однос САД-а неподношљив и да може да му се супротстави на адекватан начин. Сличан однос има и Кина на Далеком истоку, у погледу афирмације својих националних интереса. Једино је још у главама стратега САД-а и Велике Британије и даље присутна логика победе у „Хладном рату“, па по сваку цену настављају да у Европи, пре свега у Немачкој, Пољској и Румунији, постепено гомилају војне ефективе офанзивне намене усмерене ка Истоку. На тај начин, САД настоје да покидају природну везу и потребу немачког и руског народа да сарађују. И после два светска рата прави се стратегија за нови велики рат на

простору Европе и Азије (Евроазије), што није реално очекивати. За очекивати је да Немачка неће себи дозволити да по трећи пут учествује у некаквом пројектованом рату против Русије. Тај трећи поход могао би за Немачку бити катастрофалан. Поновно ангажовање Немачке у оквиру НАТО операција и њена водећа улога у оквиру ЕУ говоре у прилог постојања тежњи дела политичке елите да се хегемонистички циљеви остварују на неоколонијални начин, примерен новим методама и средствима, коришћењем првенствено економске, привредне и технолошке моћи.

Деловање НАТО-а на Балкану усмерено је на: убрзање пријема Црне Горе у НАТО, мимо устаљене процедуре; стварање тзв. „Косовске војске"; унитаризацију Босне и Херцеговине, кроз умањење надлежности Републике Српске и медијску сатанизацију актуелног руководства; стварање услова да БиХ и тзв. Косово иду ка чланству у НАТО у будућности; притисак на Србију да промени одлуку о војној неутралности и определи се за чланство у НАТО, јер би остала усамљена у региону Балкана; потискивање било каквог присуства Русије на Балкану, посебно у Србији и спречавање опремања Војске Србије модерним оружјем и опремом, препорукама преко Међународног монетарног фонда (ММФ) да се и даље урушава одбрамбена моћ Србије. И поред сталне медијске кампање и пропаганде о НАТО-у у Србији, НАТО је остао најомраженија организација чији симболи и последице агресије на СР Југославију асоцирају на фашизам. Суштину о таквој позицији НАТО-а у народу дао је наш прослављени тенисер Новак Ђоковић у интервју датом ВВС-у *: „НАТО има веома лошу популарност у Србији јер је бомбардовао земљу без икакве правне основе... морам рећи да разумем оне који имају негативан став о НАТО савезу и нико то неће моћи променити тако брзо."*[1] У овим реченицама исказана је суштина духовног односа и мишљења српског народа према НАТО-у.

Подршка албанском екстремизму и пројекту „Велика Албанија", од стране САД-а и Велике Британије биће вероватно и даље изражена, као и до сада. Условљавање Србије око даљег придруживања ЕУ наставиће се и даље кроз захтев за суштинско признање независности тзв. Косова, прихватање евроатлантских интеграција и стално удаљавање од Русије. На тај начин, САД желе да, кроз контролу власти „државица" на Балкану, што пре тај простор ставе под контролу ЕУ и НАТО-а. Сада су скоро сви режими у државама Балкана под значајним америчким утицајем и притиском. Тренд локалних интеграција на Балкану у ЕУ условљен је кризом и социјалним приликама због опустошене привреде у процесу пљачкашке приватизације, која је углавном диригована споља и под активним учешћем ММФ-а. И данас се тај исти тренд наставља, све што је било домаће разорено је, а сада се „великодушно" отварају компаније са страним капиталом и у јавности представљају као спас и „пут у бољи живот". Врше се последње припреме да се у наредном времену

[1] Интервју дат ВВС Sport-у 23.05.2016. године.

распродају кључни стратешки ресурси који су национално богатство за наредне генерације, као што је продаја рудних богатстава, пре свега РМК Бор, извора воде, пољопривредног земљишта, Телекома, Електропривреде, а на крају и предузећа одбрамбене индустрије. Назнака за овакав тренд је и превише, али за очекивати је буђење свести народа који то неће дозволити. Нема нико право да потомство лиши будућности под плаштом некакве „светле европске будућности“. Било би исувише опасно и недопустиво да кључним националним ресурсима и социјалним приликама управља страни фактор, да се потомство рађа у држави у којој национално богатство стратешких ресурса није њихово и у којој им је суђено да буду „јефтина и образована радна снага“ мултинационалних корпорација које извлаче профит у своје матичне државе.

Одузимањем Косова од Србије, боље речено окупацијом, гашењем надлежности Републике Српске, јачањем аутономије Војводине, САД и већи део чланица ЕУ желе да маргинализују историјски значај и утицај српског народа на Балкану и тиме угуше било какав ослонац слободне мисли и независности. У контексту тих намера одвојена је и Црна Гора, како би се спречио излаз Србији, а и Русији на море. За Црну Гору се спроводи дуже време, а и данас, процес њеног националног отуђења од бића српског народа кроз измишљање црногорског језика, црногорске цркве и црногорске нације, измишљање различитости и продубљивање измишљених противречности. Зато јесте и убрзан процес укључивања Црне Горе у НАТО, а потом и ЕУ. На тај начин, Црна Гора, нажалост, постаје формално и суштински савезник Хрватске, Албаније и Турске у региону. Није случајно што је власт у Црној Гори признала лажну државу Косово и гласала за предлог чланства те творевине у УНЕСКО-у. Велика је срећа што већински народ у Црној Гори не подржава ту политику режима и има нераскидиве националне, духовне и културне везе са српским народом.

Ови проблеми трају годинама и неће се лако и без последица решити. У том решавању, свет ће променити своје лице и у тим променама настаће различите последице по безбедност народа и држава, првенствено у Европи. Свет ће неминовно из униполарног прећи у мултиполарни и у договорима тих нових светских центара могуће је очекивати већу стабилност и просперитет. Европа ће постати један од центара моћи савременог света, али са ЕУ која ће се темељно реформисати да уважава достојанство и слободу малих народа и држава и која неће имати тутора са стране, као што има данас у односу са САД-ом. Распуштањем НАТО пакта и повлачењем војних ефектива САД-а са европског континента, Европа ће постати слободна и моћи ће да, на новим основама, артикулише заједничке интересе европских народа и држава у домену економије, безбедности и политике. На тај начин, биће избрисана линија поделе између Запада и Истока, а Европа ће постати поново сигурно место за живот без војних ефектива који се усмеравају на Исток, првенствено на Русију. Европа и Азија постају јединствен привредни и безбедносни простор, без претње настанка великих ратова. У супротном, опстанак НАТО-а

и његово ширење на Исток сигурно ће довести до настанка серије локалних и регионалних ратова, који лако могу прерасти у светски рат са огромним последицама по будућност цивилизације.

Српски народ, због страдања у двадесетом веку, нема право на грешку и треба да остане доследан у својој историјској мисији и улози праведника и борца за слободу и правду. Ако слепо и поданички Србија буде извршавала налоге оних који су нас уништавали у блиској прошлости, настаће трајне и ненадокнадиве последице по српске националне интересе. Предстоје тешка времена безбедносних изазова, у којима српски народ своје безбедносне ризике и претње може успешно решити једино заједно са традиционалним историјским пријатељима.

Митар Ковач

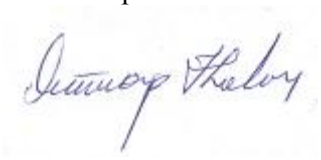

Радомир Милашиновић[1]

ЗАПАДНИ ЦЕНТРИ МОЋИ И ЊИХОВА ПРИМЕНА СИЛЕ НА ЈУГОСЛОВЕНСКОМ ПРОСТОРУ

Сажетак: Западне центре политичке, економске и војне моћи нужно је посматрати у каузалном јединству фундираном фузијом интереса који су детерминисани империјалном потребом покоравања света уз примену најразличитијих облика силе. Многобројни су докази за ову тврдњу, али је најбескрупулознији онај који се реализује кроз „арапско пролеће", чиме су показали наказну страну свога лица стварајући стање хаоса и безнађа (Ирак, Либија, Сирија итд.), не да би демократизовали тадашње режиме, него да би се домогли ресурса тих земаља. Поред низа непочинстава који су чинили и чине на многим просторима света, намера је да се у овом раду да кратак осврт, односно подсећања на недавно време када су ови центри моћи бестијално вршили експерименте на нашим просторима, због чије бестијалности и безобзирности по проверљивим показатељима годишње (повећање канцерогених и других обољења популације) умире око 35.000 људи. Ћутање о свему томе у тзв. интелектуалној елити код нас и стидљиво помињање наше трагедије од стране појединаца (Ноам Чомски, Хенри Кисинџер, Бжежински – оргијање силом), слаба су утеха десетинама хиљада унесрећених људи на овим просторима, а слаба и стотинама хиљада расељених широм света.
Циљ овога рада је да подсети и опомене читаоца, кроз више есејистички него истраживачки напор како би се извео закључак о бесмислу употребе силе да би се остварили циљеви насилника супротни првобитним замислима истих тих креатора политике и доносилаца бестидних одлука.

Кључне речи: *НАТО-пакт, САД, политика силе, центри моћи, Југославија, српски народ, Србија.*

УВОД

Намера аутора је да се у овом раду нађу одговори или део одговора на нека од важнијих питања из живота савремене међународне заједнице. Ова питања су се у сумраку двадесетог века сама по себи наметнула битним променама односа у свету, понашањем најмоћнијих империјалних сила и угроженошћу у свим егзистенцијалним сферама већине земаља и народа. Једно од најважнијих питања које је захтевало одговор тиче се механизама којима се диктирају правила понашања и реализује политика силе, оглушујући се о све усвојене и устаљене међународне норме и институције. Тражен је одговор и на

[1] Проф. др Радомир Милашиновић, Факултет безбедности, Београд

питање да ли ће победом силе, односно средствима и методама стварања тзв. новог светског поретка већина човечанства почетком XXI века живети срећније или ће бити гурнута у таму још веће беде и сиромаштва не сналазећи се у условима силом наметнуте нове демократије и права човека.

По свему судећи, чини се да ће обећањима „земаљског раја" за све послушне свет бити још једном гурнут уместо у „светлу" у крајње неизвесну будућност и потпуну зависност од сваким даном све јачих светских центара економске, војне и политичке моћи. О томе речито говоре крајње селективни и драстично условљавајући интеграциони процеси тако и врућа топљења свих обећања лаковерним и живот огромне већине у новоствореним диктираним условима.

Сигурно је, међутим, да су далеко најгоре прошли они за које се претпоставила непослушност или да ће бити брана у остваривању дефинисаних и утврђених циљева империјалних сила који још увек проживљавају драму са неизвесним исходом. Најсаблазнији пример за илустрацију претходног је судбина СФРЈ и СР Југославије, односно понашање према српском народу. Сличну судбину доживели су и многи други народи и земље на различитим континентима, што сигурно неће моћи избећи ни многи други, поготово они који не припадају реду великих, уколико се продужи век трајања садашње констелације односа. Такву судбину за мало је избегла и сада највећа и друга по војној снази земља света - Русија. Како је недавно истакао познати руски филозоф Александар Панарин, Запад је узео себи улогу универзалне авангарде, при чему се учинком Међународног монетарног фонда (ММФ) и других института колонијалне администрације, скоро свим постсоцијалистичким земљама прописује оштро кресање достигнућа у области науке, образовања и културе, под изговором економске „нерентабилности", а научно-интензивне гране привреде уништавају се уз изговор да припадају војно-привредном комплексу.

С друге стране, у земљама Запада управо овим питањима посвећује се највећа пажња. У њиховим лабораторијама усавршавају се до сада непримењивана оружја, што сигурно има своје јасно одређене стратешке циљеве. О томе говоре већ „прочитане" политичке и друге игре око богатих пространстава бившег Совјетског Савеза и садашње Русије, као и практична делатност у „чишћењу" путева ка тим територијама. Осим поменутог, тврдњу поткрепљују и постојање утврђених планова за реализацију постављених циљева. Наиме, међу пројектима за преуређење света који се кроје у Вашингтону, постоје и они који се односе на Србију. Посебно је мрачан онај који је својевремено сачинио познати амерички теоретичар и аналитичар Семјуел Хантингтон, творац доктрине „Сукоба цивилизација" и члан америчке Комисије за заје-дничку дугорочну стратегију, чији су чланови Бжежински, Кисинџер, Вилијам Кварк, Бернар Шрајвер и други. Ова комисија је 1988. године сачинила Меморандум о америчкој безбедности и стратегији за следећих 20 година.

У Хантингтоновој визији светског поретка за XXI век, у коме би свет требало да буде подељен на осам цивилизација (западну, словенско-православну, исламску, јапанску, конфучијанску, хинду, латиноамеричку и афричку), Србија и Црна Гора се налазе на рубовима неких од ових цивилизација, тиме и на „првој линији удара", па би стога „Југославија морала да нестане"! Штавише, Хантингтон тиме објашњава и разлоге помоћи коју су западне земље пружиле Хрватима, а исламске муслиманима, док је Русија помогла Србе. Сигурно је да се у оваквим теоријско-аналитичким доктринама налазе извори за креирање политике Запада, посебно Сједињених Америчких Држава према појединим земљама. Тиме долазимо лакше до одређених закључака и потпунијих одговора на наизглед парадоксална питања откуда непријатељско понашање САД према традиционално пријатељском српском народу. Да бисмо извели одређене закључке у вези са постављеним питањем, даћемо кратак преглед међусобних односа.

СРПСКО-АМЕРИЧКИ ОДНОСИ

Навршило се пуних сто година од успостављања дипломатских односа између Сједињених Америчких Држава и Србије. Та веза аутоматски се пренела на обе Југославије (Краљевину и Социјалистичку) и тако непрекидна и дуга сарадња у дипломатском речнику добила је епитет традиционалне.

Последњих година, управо у време када је, по неписаном правилу, требало свечарски обележити једновековни јубилеј, односи су запали у озбиљну кризу. Уместо пријатељских поздрава, из Вашингтона су стизали ултиматуми Србији и команде америчким пилотима са ознаком НАТО-а да истресају тоне бомби на српски народ у Републици Српској. Србија, односно Југославија, иронијом политике и историје, данас је једна од земаља које су највише на удару некадашњег савезника, који се у међувремену од мирног и доброћудног „ујка Сема" претворио у свемогућег Рамба, свуда присутног ради „очувања мира и поретка" по својој мери. Тај садашњи положај и помућено пријатељство Београда и Вашингтона, извесно је, нису последица никаквих ранијих неспоразума јер их није ни било. Зашто су сада попримили трагичне сразмере и како су се развијали односи са Америком покушаћемо да донекле осветлимо.

Везе између Краљевине Србије и САД, успостављене крајем XIX века, биле су формално дипломатско-конзуларне природе и нису имале скоро никаквог ослонца у сфери економских или тешњих политичких односа, нити је било какве тежње САД да у Србији ствара упориште неке друге природе осим дипломатске. Такав однос проистицао је из чињенице да су САД све до пред крај XIX века водиле удаљену и изолационистичку политику у односу на земље старог континента. Тек после тог времена оне испољавају своје експанзионистичке тежње према земљама Латинске Америке, где овладавају петролејском индустријом и налазиштима рудног блага. Са европским земља-

ма, међу којима је и Србија, одржавани су нормални дипломатско-политички односи. Са њима су САД избегавале било какве сукобе, мада су се истовремено трудиле да постану сила која ће учествовати у решавању свих важних светских питања.

У спољну политику САД нове садржаје унео је председник Вудро Вилсон тежећи очувању мира у свету како би његова земља имала слободу акције у различитим деловима света. Но, и поред тога, Сједињене Државе морале су средином 1917. године да узму учешће у Првом светском рату због угрожености својих интереса, плашећи се ширења немачке моћи и утицаја на више континената, па и на америчком.

Док је у току рата, који се одвијао изван њених територија, Америка изгубила 56.000 људи, Србија је изгубила близу 1.300.000, доживела огромно пустошење земље и дала велики допринос у борби на страни савезника. Због тога и знаних историјских победа, углед јој је у целом свету порастао до енормних размера. Иако су се у тој светској катаклизми нашле на истој страни, Србија и САД нису имале тешње спреге, па Америка чак није ни имала утицаја у стварању Краљевине Југославије. Период између два светска рата, са становишта америчког ангажовања у светске послове изван свог континента, може се сматрати периодом вођења изолационистичке политике. Изузетак су неколико акција, као што је сазивање Земаљске конференције 1927. године, затим активности на стварању тзв. Кегеловог пакта 1928. који је имао за циљ стварање светског система за „одступање од рата" и који је био против тежа за Друштво народа.

У таквим околностима ни везе између тадашње Југославије и САД у периоду између два рата, не карактеришу било какве посебности. Али дволичност америчке политике и тада је долазила до пуног изражаја.

На лествици трговинских партнера Сједињених Америчких Држава Југославија, па и Србија, имала је сасвим занемарљиво место. И поред тога, после Другог светског рата, све до њеног распада, СФРЈ је уживала статус повлашћене земље. Ту привилегију, сходно логици интереса није стекла због емотивне наклоности и симпатија моћног прекоокеанског џина према малом савезнику који се извукао из гвозденог загрљаја другог светског моћника - Совјетског Савеза. Та благонаклоност изнад свега је резултат промене америчке спољно-политичке доктрине.

После слома сила осовине и исцрпљености европских сила победница, САД преузимају снажне кораке са циљем преузимања водеће улоге у светским пословима. Главни правац у тој експанзији здруженог западног света предвођеног Америком биле су земље социјалистичког блока којима је одмах после рата припадала и Југославија. Али, после познатог размимоилажења 1948. године, Југославији се придаје посебна важност.

САД су на Југославију од тада гледале у ширем европском и све-тском контексту. Зато је било више разлога. Први је сарадња Југославије са тзв. евро-комунистичким партијама независно од утицаја СССР-а. Кроз те међупартијске односе из Вашингтона, будно су се пратила кретања у друштвено-политичком животу европских земаља, а нарочито утицаји левице. Други важан разлог свакако је што је Југославија имала истакнуту улогу у Покрету несврстаних земаља. Америци је посебно погодовало залагање Југославије да Покрет не буде инструмент политике СССР-а, што је знатно допринело промени америчког става према њему.

Значај Југославије за Сједињене Америчке Државе не само да се није смањивао, него се због низа разлога и повећавао. У целом том периоду „самоуправна" социјалистичка Југославија, са својом несврстаном политиком и значајним геостратешким положајем, била је на листи приоритета у америчкој политичкој, економској, војној и обавештајној активности. То су били дугорочни циљеви такве америчке политике. Америци је превасходно требало да обезбеди присуство на југословенском подручју и то кроз квалитетне изворе информација и „политичку агентуру", а крајњи циљ такве политике било је промена односа снага у југословенском друштву у корист политике чији су носилац Сједињене Државе.

Уочи распада СФРЈ, Вашингтон је, или је то била само тактика, од свих западних земаља највише заговарао њен опстанак. Зашто је дошло до промене америчког става? СФРЈ се није уклапала у интересе глобалне стратегије САД ни због своје унутрашње ни спољне политике. Југославија је представљала објективну брану Сједињеним Државама за постизање неких стратегијских циљева у овом делу света. Резултат тога је да америчко понашање према Југославији није било једнобразно, што се види и из чињенице да су званични ставови САД према нама били углавном позитивни, док су у исто време посредством обавештајних служби предузимане активности срачунате да се утиче на унутрашњи политички развој и спољну оријентацију и у оквиру Покрета несврстаних.

Сједињене Државе посебно су била забринуте могућношћу и да СССР преко Југославије изиђе на Средоземље, па су зато велики значај придавале остваривању свог утицаја, односно ограничавању присуства Совјетског Савеза на овом подручју. Односи СФРЈ и САД прошли су кроз више фаза, али је преломни тренутак, са драстичним последицама, наступио тек крајем осамдесетих и почетком деведесетих година. Сигурно је да се после распада СССР-а Југославија узима као скоро идеалан експериментални простор где су испробавана најразличитија средства силе и то она из арсенала специјалног рата и најсавременија биолошко-хемијска.

Повлашћени положај и привидна наклоност Сједињених Америчких Држава према СФРЈ исказивани су све док готово није било јасно да су њени државни темељи до те мере уздрмани да јој нема даљег опстанка. Право лице

америчке послератне политике према овим просторима показало се оног тренутка када је САД, као последња држава западне алијансе, признала две одцепљене Републике: Словенију и Хрватску. Тада су се истопиле и све илузије о стогодишњем пријатељству према Србији. Некадашњи савезници ставили су се отворено на супротну страну, а на Србију, свог првобитног дипломатског сабеседника, на чијој су државности засниване и све касније везе између САД и Југославије, окомили се серијом притисака и уцена. Овакав обрт у односу Америке према Србији у сваком случају није био за изненађење. Управо у спровођењу политике дуплог стандарда до пуног изражаја долази наказност политике једне земље. САД су све до Другог светског рата пружале уточиште усташкој емиграцији и бројним ратним злочинцима, укључујући их и чак у државне структуре који су тајним закулисним радњама и средствима радиле на разбијању Југославије у посттитовском периоду. У томе је водећу улогу имала Немачка. После уједињења и пропасти СССР-а, она свим средствима настоји да анулира своје поразе у два светска рата и арогантним маневрисањима отворено иде на обједињавање „своје интересне зоне". Први корак на том плану било је признавање Словеније и Хрватске и заштита над Чешком, Словачком и Мађарском. Прикључујући се томе, САД су прихватиле партнерство у вођству и подржале политику Немачке. Самом чињеницом да је Запад, заједно са САД, подржао западне републике, подручје на којима живе Срби и Србија као матична држава, постали су циљеви различитих напада.

Сједињене Државе подржавају уједињену Европу и лидерски положај Немачке. Оне, међутим, истовремено охрабрују Турску, која би у одређеним историјским моментима послужила као противтежа тој истој Европи. Отуда и оно хвалисање бившег турског председника, охрабреног таквим америчким ставом, да ће створити турску империју од „кинеског зида до Јадранског мора". Следећи такву политику, САД су се укључиле и у рат у Босни, стављајући се отворено на страну муслимана и Хрвата против Срба. Пренебрегнуте су историјске улоге и заслуге јер су српска политика и целовитост српског простора на сметњи у остваривању америчких крупних стратешких циљева. У свему томе, кобну улогу по српски народ одиграо је и тадашњи амерички амбасадор Ворен Цимерман. Он је био инспиратор лицемерја и дволичности и подстакао је и охрабрио политику силе, њену манифестацију и примену. Притисцима које диктира Вашингтон још се ни издалека не види крај. У плановима за реконструкцију Европе била је препознатљива карта подунавског и балканског региона која је ишла линијом Отоманске империје и Хабзбуршке монархије, а то нимало није слутило на добро читавом балканском региону. У таквој ситуацији посебно је неизвесна судбина српског народа. Но, без обзира на ароганцију наших стогодишњих савезника, ово не значи да се креативном политиком и праксом ситуација не може темељно изменити, тим пре што је Србија кичма Балкана. Као призната земља, она треба и може да представља спојницу између централне Европе и Медитерана. А да би се то постигло, морају се створити одређени предуслови

на нашем простору. Тежња планера новог светског поретка да се у свету створи што више банана-државица како би се ставиле у подређен положај према великим центрима моћи и тако њима лакше владало, добила је практичну потврду на просторима претходне Југославије. Није се међутим, стало на овоме што је до сада урађено. Нова мета је била СР Југославија, а намера је да се раздвоји Србија и Црна Гора. Постојале су многе нејасноће и двосмислености у понашању Запада и Америке према Црној Гори, али су оне разјашњене у време референдумског изјашњавања, где су једино држављани Црне Горе који имају пребивалиште у Србији (око 280 000) били лишени основног права да се изјасне о судбини заједничке државе. То је преседан у новијој историји света, па и парламентарног живота и демократије у супстанцијалном и етичком смислу. Посебно непријатно поглавље српско-америчких односа представља америчко уплитање на Космету. У америчким плановима, Косово и Рашка област су спојница „зелене трансферзале“, па ће Косово бити кључ разрешења проблема. Србија је призната суверена земља која мора да зна да сачува своју слободу и територијални интегритет. Са тим циљем, она мора да се свим дозвољеним средствима супростави покушајима цепања своје територије. Велико изненађење јесте изразито негативан однос моћног јеврејског лобија у Америци према Србији, испољен при распаду Југославије, а и приликом бомбардовања НАТО, с обзиром на историју односа српског и јеврејског народа.

Један од разлога оваквом понашању свакако треба тражити у чињеници да је јеврејски лоби вишеструко укључен у све структуре америчког друштва, посебно у врху пирамиде државне администрације и крупног капитала, који се међусобно преплићу и при чему крупни капитал има пресудан утицај на вођење спољне политике. Постоје и нека друга веома опструктна тумачења, која имају злу намеру да се ова два народа сличне историјске судбине међусобно посвађају, што никако не би било у интересу ни једног ни другог. Било је, међутим, часних изузетака, као што је бивши државни секретар Хенри Кисинџер и бивши саветник америчког председника Збигњев Бжежински, који на критички начин гледа на америчку спољну политику, а понашање САД назива „оргијањем силе”. Поставља се питање има ли наде, с обзиром на притиске које Вашингтон и даље врши на Београд, да ће се помућено пријатељство обновити, или, што је политички тачније, да ће се интереси поклопити или бар ускладити? Каква је заправо перспектива српско-америчких односа? У последњих неколико година стање односа се умногоме променило на боље и то на пољима, политичком, економском, војном и културном. Међутим, остају многе нејасноће, притисци, па и уцене. Питање Косова и Метохије остало је и даље „питање над питањима“.

Не зна се да ли су САД сачиниле модел уређења света по сопственом виђењу ствари и шта су наменили Србији. Извесно је да је Србија потребна Европи и да је у њеном интересу да је и очува. Зато је и необјашњиво да се и у САД и у неким европским земљама инсистира на изолацији Србије. Ми упркос

свему, можемо сами доста да учинимо да се ствари преокрену набоље, што је последњих година очигледно.

Неопходно је пре свега, да далеко активније него до сада радимо на успостављању сарадње са многим чиниоцима у свету и свим пријатељима којих несумњиво има и у Сједињеним Америчким Државама и којима морамо учинити доступну истину о нама. Истина, тешко је докучити и тумачити тајне логике силе. Стиче се утисак да је крај XX века личио по много чему на његов почетак. Ово, бар кад је у питању судбина нашег простора. Још је с почетка XX, за нас страшног и крвавог века, Геније из Јасне Пољане писао је у вези са присаједињењем Босне и Херцеговине Аустрији да је влада ове земље одлучила да Босанце и Херцеговце, који се до најновијег времена још нису сматрали као прави поданици аустријске владе, огласи као своје поданике, тј. узела је себи право да без пристанка самога, сада подјармљеног народа располаже производима рада и животима неколико стотина хиљада људи. То присаједињење изазвало је заплетене дипломатске комбинације других влада и раздражење словенских народа, а нарочито Срба и Црногораца, који се, у име отпора том поступку аустријске владе, спремају чак и на очајан рат са непријатељем који их количином војске и убојите опреме кудикамо надмашује...“Управо, десио се сасвим обичан догађај који се у свету стално понављао. Једно између оних великих разбојничких гнезда, која се зову великим државама и која, помоћу сваковрсних обмана, лажи, насиља и разноврсних преступа против најосновнијих захтева морала, држе у страху и пљачкају милионе и милионе људи. Једно између таквих гнезда, грабећи све већим и већим у своје руке власт над сасвим му туђим стотинама хиљада људи словенског племена, одлучило је да отворено осигура ту своју власт и, кад му се чинило да је за њега згодно, објавило је да оно одсад те народе сматра потпуно за своје поданике. То разбојничко гнездо, звано аустријска царевина, рачунало је на то да ће друга, иста таква разбојничка гнезда, збуњена у овај мах својим пословима, пропустити тај грабеж без захтева да се и свакоме од њих призна право учешћа у тој отмици.

Али, десило се да су управљачи осталих сличних установа (држава) зажелели да и они узму учешћа у тој отимачини, и ево се већ неколико недеља као лопови домунђавају на свом лоповском жаргону о неким тамо анексијама, компензацијама, конгресима, конференцијама, декларацијама, делегацијама итд. и не могу за сада да дођу ни до какве одлуке”.

„Може се разумети”, пише у истом чланку Толстој, „да су људи, који су се удружили у велика разбојничка гнезда, толико збуњени, развраћени да, вршећи своја ружна дела зарад својих ситних, личних, сујетних и себичних циљева, да ти људи могу бити толико заслепљени да сматрају свој злочиначки рад као неко вршење своје дужности, па стога, причајући о компензацијама, делегацијама, конференцијама, итд. да не осећају своју преступност.

Они чак могу, зарад достигнућа својих циљева, желети и убиство ближих, рат, за који се они увек спремају. Али је већ тешко у данашње време појмити зашто они прости радни људи, који сачињавају народ, који својом замуком хране и издржавају своје власнике, зашто тај свет, било да су то Бошњаци, Херцеговци, Срби, Црногорци, Руси, Пољаци, Индуси, Енглези, Французи - тешко је појмити како ти људи, који су изнемогли у свом ропству и који свуда теже ка ослобођењу, могу, или спокојно да сносе своје ничим оправдано и необјашњиво ропство, или да, зарад ослобођења од њега, прибегавају оном истом средству које је било узрок, а и сад је главни узрок њихова порабоћења: насиљу, рату, убијању; јер још се некако и могло говорити о анексијама, компензацијама, конференцијама и претити ратовима пре 500, 100, па чак и пре 50 година. У она су времена још могли заглупљене обмануте народе, као робове који су на продају, пребацивати од једних газда ка другима, од Турака Русима, од Руса Немцима, итд. У она времена, под утицајем патриотско-ратничке хипнозе, још се некако могле десетине и стотине хиљада људи гурати у бесмислено убиство, које од људи прави звери, као што то сада хоће да чини неки, хипнозом онесвешћени делови српског народа. Али време не стоји, не стоји ни материјално, ни, што је још важније, духовно развиће људи, јер јуначка дела храбрих Карађорђевића, којима се тако поносе Срби, имали су смисла пре стотине и стотине година. Но, данас такви подвизи не само да нису потребни, но су чак штетни и били би чак и смешни, кад не би били тако страховито штетни и разорни".

И збиља, садашња разбојничка гнезда веома су слична по својим циљевима и понашању онима с почетка и током прве половине овога века. Ево шта о томе казују неки од најистакнутијих мислилаца садашњице, као и учесници догађања у Југославији.[2]

Тако у вези са југословенском драмом Солжењицин истиче:

„... Одговорност за крваву југословенску трагедију која се одиграла на наше очи (да ли је уопште завршена?) пада, разуме се, на комунистичку клику Јосипа Броза Тита који је земљу искасапио произвољним унутарњим границама, бахато презирући појам о етносу и на силу премештајући многобројно становништво, али она исто тако пада и на уважену дружину лидера главних западњачких сила. Пошто су са анђеоском наивношћу прихватили те лажне границе, похитали су да сместа признају, за двадесет четири или четрдесетосам сати, независност извесном броју територија које су извршиле сецесију: образовање тих нових држава представљало је за њих, по свему судећи, некакво преимућство. Изнурујући грађански рат, спреман да потраје годинама, на тај начин су припремили они. А њихов тобоже неутралан став апсолутно није био неутралан. Захтевали су да се што брже сруши Југославија, образована од седам међусобних туђих народа. Међутим, Босна, иако склопљена од три између себе туђа народа, и упркос још увек живом памћењу

[2] Наведени цитати штампани су у дневном листу „Политика", почетком априла 1998. године.

хитлеровско-хрватског покоља једног милиона Срба, та Босна је по сваку цену требало да остане јединствена. Влада Сједињених Држава је нарочито упорно истицала ту тачку. Ко ће нам објаснити такву разлику у аршину? Како не увидети, у нашем веку у коме је правна мисао толико развијена, да одмерени међународни закони који би правично кажњавали злочинце, независно - да, независно! - од пораза или победе њиховог табора, да ти закони још нису направљени, још нису признати од стране целокупног становништва? И да према томе, Хашки суд до сада не располаже потпуном правном основом за поступак према својим оптуженима и да му чак понекад недостаје непристрасност, тако да на место правде долази обрачун? Пазите: гомиле цивилних лешева откривених у Босни припадају свим таборима, али међу муслиманима није нађен нико да буде оптужен, јер они уживају заштиту. А додаћу овде и овај последњи значајан изум: Хашки суд је сада почео да формулише оптужбе тајно, не објављујући их. Оптужени се позове под неким безазленим изговором на неко јавно место и ту га зграбе. Тај поступак је чак недостојан Инквизиције и враћа нас међу дивљаке из III миленијума пре наше ере".

Како истиче Мишел Колон, у ствари од нас су сакривени основни подаци о локалној географији. Уверили су нас да су у Босни Срби дошли споља и напали муслимане који ту живе, да су били агресори и да би их требало присилити да поштују међународно право. У стварности, службени попис показује да у Босни живе муслимани, Хрвати и Срби и да ови последњи заузимају највише територије из једноставног разлога што живе на селу за разлику од муслимана који живе у градовима. Нама је на тањиру презентиран мит о нападачима. Осим тога, највећи део западних стручњака је обавестио своје владе да ће подела Босне изазвати депортације и масакре.

Југословенски Устав је предвидео територијалну одбрану интегритета земље, што је уобичајено у свим земљама света. Изазивати сепаратизме и сецесије представљало је криминални акт јер су све републике биле мешовите. У Хрватској је било 12% Срба који су протерани. Јасно је да се ради о етничком чишћењу. У ствари није требало покретати конфликт из 1991. године. Од 1979. Немачка обавештајна служба БНД коју је тада водио Клаус Кинкел, садашњи министар иностраних послова, редовно је интервенисала у Хрватској подржавајући и финансирајући хрватске сепаратисте од којих и Фрању Туђмана, будућег председника Хрватске. Служба је била у вези са националистичком емиграцијом и хрватским фашистима који су побегли из Југославије након свог пораза 1945. и пружила им организациону и финансијску помоћ. Француски генерал Галоа је показао да их је Немачка такође снабдевала оружјем и то још пре последњег сукоба. Белгијски истраживач Георгес Бергхезан открио је да је Алија Изетбеговић примио оружје много пре почетка рата. Треба престати с тим митом по коме су у 1991. години велике силе биле изненађене хрватском декларацијом о независности тако да су морале да импровизују своје понашање.

Велике силе су се непрестано представљале као савршено уједињене у оквиру онога што се зове „међународна заједница" посвећена љубави према миру и одбрани демократије. У случају Југославије, испод службених дипломатских осмеха може се пронаћи жесток ривалитет између Немачке и САД, с једне стране, и европских држава са друге. Прецизно можемо рећи да се све одигравало у Мастрихту 1991. године. На почетку, немачки канцелар Хелмут Кол је био једини међу дванаесторицом који је желео распад Југославије. Париз и Лондон су се формално супротстављали оваквом развоју који су сматрали опасним. Кол је наставио са сламањем Париза и Лондона. Кол је уценио Франсоа Митерана: „Ако ми не попусте у питању Југославије, Бундес Банка ће учествовати у шпекулацијама против француског франка". Џону Мејџору, Кол је рекао: „Ако се сложите са мном нећете бити обавезни да потпишете социјалне клаузуле из мастрихтског уговора". То значи да је Југославија продана у Мастрихту и да се земља гурнула у рат због користи британских газда и француског франка".

О манипулацијама међународним јавним мњењима и пробле-матичној улози агенција за комуникацију какве су „Ruder Finn" и „Hill and Knowlton", које продају своје услуге владама својих земаља. Мишел Колон каже да су углавном америчке. Њима се плаћа више милиона долара да би створиле повољну и демократску слику и корист најгорих диктатора трећег света. На пример, „Hill and Knowlton" су организовале кампању која је имала за циљ да превари америчко јавно мишљење о природи режима кувајтског емирата, што је кулминирало познатом медијском лажи о инкубаторима у граду Кувајту које су наводно украли припадници ирачке армије препуштајући новорођенчад ужасној смрти.

У ствари, крунски сведок ове лажи није била млада уплакана болничарка, већ кћерка кувајтског амбасадора у Вашингтону. То је била чиста филмска представа. Видели смо примену овог феномена у Југославији. Фирма „Ruder Finn" је заступала интересе хрватске и муслиманске владе и радила на манипулацији јавним мњењем. У стварности, ове владе нису биле жртве агресије, као што нису биле ни демократске ни антирасистичке како је нама представљено. Радило се о правим фанатицима: Туђман је ревизиониста који негира геноцид, минимализује нацистичке злочине и рехабилитује старе хрватске фашисте (иако је под притиском изразио жаљење јеврејској заједници због хрватског учешћа у геноциду, али то исто није учинио у односу на Србе). Када се ради о Изетбеговићу, он је исламски интегриста од 1943. године. „Ruder Finn" је у југословенском случају била задужена да скрене пажњу са злочина који су починили њихови клијенти - хрватски и муслимански националисти и да организује демонизацију Срба. Ова фирма је оптужила Србе за силовање великог броја жена, док су хуманитарне организације признале да је силовања било, али не толико и да су то чиниле све стране. Изрежиране су све представе о српским логорима смрти, иако су Уједињене нације знале да све стране у сукобу имају логоре.

Предочено нам је да су избеглице искључиво Хрвати и муслимани, иако их је било и на српској страни и поред тога што је Србија примила велики број избеглица различитих националности. Цео рат нам је представљен у стилу вестерна у манихејском стилу. У овом случају, не зна се тачно ко је дао наредбу. Ове агенције за везе са јавношћу имају снажну сарадњу са ЦИА и извесним новинарима. Ја мислим да су муслиманске и америчке тајне службе биле веома активне у афери масакра у Сарајеву. Филтрирање информација настаје због више фактора који су последица екстремно ефикасног притиска на медије. Пре свега, због власништва над медијима које је концентрисано у рукама ограничене друштвене категорије, ширине везе између медија, индустријских и мултинационалних миљеа и нарочито војне индустрије. Затим, огроман утицај извесних мултинационалних компанија на телевизијске програме или на информације које нису „у добром тону" и постојеће везе између једног дела новинара „звезда" и људи који одлучују у економији и политици, а чији интерес новинари заступају. На крају, последњи елемент тог филтрирања јесте чињеница да су новинари у свом окружењу, коме и ја припадам, принуђени да оправдавају функционисање друштва, утврђени ред и владајуће вредности.

Важан феномен овог рата био је ривалитет између Немачке и САД. Током целог овог века Немачка је тражила начин да разбије Југославију која је спречавала њен директан приступ на Медитеран. Стара немачка стратегија састоји се у контроли - захваљујући снази немачке марке и Бундесбанци централне Европе, путева за средњи исток, нафте, као и земаља Истока које иду ка капитализму који нуди сировине и посао за све фабрике, квалификовану радну снагу и релативно добро тржиште. Југославија је послужила немачким управљачима да припреме јавно мњење у Немачкој и у Европи на идеју да немачка армија поново има право да интервенише изван својих граница. Немачки устав који је настао након Другог светског рата, формално забрањује такав развој догађаја и то је био хендикеп који су немачки управљачи хтели да уклоне. Они су подгревали јавно мишљење жигошћу „ужасне ствари" које су се догађале у Југославији иако су они били први одговорни. Продали су ту интервенцију као хуманитарну иако је хуманитарност била само смоквин лист. Хуманитарне операције служе као параван или изговор за војне и политичке операције. То потврђује пример интервенције немачке армије у Сомалији 1993. у оквиру операције Уједињених нација. Цена ове интервенције износила је више од шест милијарди франака, док стварна хуманитарна помоћ која је преко Немачке стигла у Сомалију није износила више од 0,2% те суме. Јасно је да је био циљ да се прихвати идеја да немачка армија поново има право да интервенише изван своје земље.

Немачка од 1990. више није политички кепец. Што се тиче војног кепеца, немачка армија не престаје да ојачава. Једина ствар која јој сада недостаје је нуклеарно оружје. Одатле потиче приближавање Паризу. За оне који сумњају у милитаризам и агресивност немачких водећих кругова довољно

је да се прочита неколико њихових декларација. Тако је 1992. министар иностраних послова објавио да „не постоји јавна подршка за немачку војну акцију изван оквира УН, али на дуже стазе то ће бити могуће". Исте године, шеф штаба је изјавио: „Привикавати војнике на смрт - то је део главног циља немачке армије". У 1993. био је ред на министра за породицу да објасни како је суштински важно да се помогне родитељима у њиховој жељи да имају децу, на крају крајева, министру одбране су потребни војници. У 1995. при крају рата у Југославији министар одбране се обрадовао говорећи: „Рат је поново постао политичко средство. У будућности ми ћемо бити способни да решавамо конфликте и војним средствима. Немачка се опет спрема да води империјалистичку политику широм света", закључује Колон. Аргументованију потврду Колонових ставова не можемо наћи од оних које у својим изјавама даје немачки крвожедни министар одбране у вези са актуелном ситуацијом на Косову и Метохији.

Најактуелније и најаутентичније сведочење о најновијем страдању српскога народа даје припадник УНПРОФОР-а Партик Барис, пуковник, који је за време рата боравио у Крајини, а који је по њеном паду, заједно са Ев Крепен, написао књигу сведочанства „Убијају један народ". Барис у предговору истиче: „Није ми потребан псеудоним да бих жигосао џелате и клеветнике српског народа... као француски грађанин хтео бих да оживим сећања на нашу француску историју коју је покрила новинска прашина. Сећања на оно време кад су звона са Богородичне цркве објавила хришћанима Француске трагичан пораз кнеза Лазара у судару са турским завојевачима. Сећања на Виктора Игоа који је згрожен над злочинима тих истих завојевача у Србији, крикнуо 29. августа 1876. године „Убијају један народ"! „Кад ће се окончати мучеништво овог јуначког малог народа?" Да ли је предосећао да се то мучеништво неће завршити 1995. године? Видимо да се није завршило мучеништво ни до дана данашњег. Збивања на Косову и Метохији око њих продужује га. Џелати и тлачитељи проглашавају се мученицима, а мученицима се дају њихова имена. Нека је на част „кумовима".

ЗАКЉУЧАК

Најлогичније питање које се само по себи наметало било је зашто се управо све ово догађало и догађа нама и на нашем простору. Ово тим пре што у свету постоји сијасет проблема сличних нашима и мада су у питању глобалне претензије, односно глобализација света, права мањинских етничких групација, сецесионизам, геополитичка и геостратешка питања и др. Адекватне одговоре, међутим тешко је било наћи. Изворе за њих тражили смо и можемо тражити у различитим теоријским поставкама попут Хантингтонових, Фукујаминих, Денсијаопингових или пак у теоријски прецизираним савременим стратегијама, попут оних чији су творци Брежински, Кисинџер, и др. У свему томе крију се делови истине, као и у нашем често несхватљиво пасивном понашању. Међутим, оно што је сигурно то је да су у последњих

неколико година извршени незапамћени атаци на све темељне принципе на којима почива светска организација и међународни поредак. Врхунац томе представљала је и шокантна изјава бившег шефа америчке дипломатије Мадлен Олбрајт, коју је обелоданио лондонски „ТАЈМС" „да Сједињене Америчке Државе „више не" признају поглавље Повеље Уједињених нација о поштовању унутрашњег суверенитета државе"! Мада у пракси то одавно нису чиниле, ова и оваква изјава представљале су нонсенс у послератној дипломатској пракси. После оваквих изјава, далеко је било лакше схватити понашање САД, Немачке и других према нашој земљи и народу и њихово, са становишта човечности и опште усвојених принципа, испробавање најнехуманијих средстава и метода силе.

Како истиче професор Смиља Аврамов: „Југославија је постала експериментални узорак Запада, који је остао без визије и осмишљеног плана будућности, након нестанка свог главног непријатеља СССР-а. Експерименталне методе примењене на Југославији, драгоцен су материјал за проучавање савремених механизама моћи, посебно медијске, нових облика отпора и притајених савезништава, коначно, новог виђења односа права политике и морала".

Такође је сигурно да Југославија није случајно изабрана као експериментални полигон. Познато је да је у периоду хладног рата простор Србије и СР Југославије у стратешким концепцијама био означен као могући полигон ограниченог војног сукоба Истока и Запада, односно двеју најмоћнијих војних пактова, са високим степеном ризика од прерастања у глобални оружани конфликт. Тријумфом Запада, извођење огледа постало је далеко лакше и без сметњи за ширење вредности либералне револуције, универзалних људских права и слобода, инструментализацију ОУН и њених органа, проширивање и оправдање постојања НАТО-пакта и тражења легитимитета (Фукујама: „Крај историје") за нови светски поредак са примарном улогом Сједињених Америчких Држава.

Више је него сигурно да ово није „крај историје", већ уколико се не одустане од циљаног похода на свет, почетак века нових сукоба и могућег краја једне или обеју цивилизација (западна и источна).

ЛИТЕРАТУРА

1. Аврамов, С: Постхеројски рат запада против Југославије, ИДИ, Ветерник, 1997. године.
2. Бжежински, З: Амерички изазов, Гобализација или глобално вођство, Политичка култура, Загреб, ЦИД, Подгорица, 2004. године.
3. Фукујама, Ф: Крај историје и последњи човек, ЦИД, Подгорица, 1998. године.
4. Хантингтон, С: Сукоб цивилизација, ЦИД, Подгорица, 1998. године.
5. Хелд, Д: Демократија и глобални поредак, Ф. Вишњић, Београд, 1997. год

Радован Радиновић[1]

ОДНОС НАТО-а ПРЕМА БАЛКАНУ

Сажетак: У оквиру ове теме разматра се како данас треба разумети појам Балкана, шта је и какав је НАТО данас, шта је то што он чини, шта се од њега очекује и шта се може очекивати да НАТО предузме према Балкану и на Балкану, у актуелним геополитичким околностима. Из ових питања би се могло закључити да у нашим перцепцијама појмова Балкана и НАТО-а морамо извршити нека редефинисања и промене онога што смо, у неким ранијим временима, мислили да та значења подразумевају.

Кључне речи: *НАТО, Европска унија, Балкан.*

Па, да почнемо од Балкана и његовог савременог значења. У географском смислу, Балкан је део Европе јужно од линије која спаја Тршћански залив, односно Трст и ушће Дунава у Црно море. Да ли ова конференција и ова тема која ми је намијењена, а која гласи „Однос НАТО према Балкану“, подразумијевају Балкан у том његовом традиционалном значењу? Мој одговор је: НЕ. О таквом Балкану се више не говори из више разлога. Углавном из геополитичких разлога. Прво, дошло је до потпуног геополитичког прекомпоновања Балкана. Шта се ту кључно десило? Прво, разбијена је Југославија која је била у ствари централна сила на Балкану. Од те државе створено је шест и по нових државица. Ово пола се односи на Косово. Свих тих шест и по новостворених државица су несуверене, несамосталне, оне су практично „клијент“ државе, и све до једне су међусобно непријатељски расположене и готово на ивици сукоба – Словенија, Хрватска, Србија, Босна и Херцеговина, Македонија, Косово ... . Неке од тих земаља су чланице Европске уније, неке желе да буду, али је питање да ли ће бити. Неке су чланице НАТО-а, неке се спремају да буду, а неке се, ја се надам, спремају да не буду. А видећемо како ће се ствари одвијати. Елем, да поентирам. Дакле, Балкан више није то што је био. Балкан је битно промијењен у сваком смислу, а највише у геополитичком смислу и, обрни, окрени, под Балканом се подразумијевају данас само БиХ, Србија, Албанија, Македонија, донекле и Грчка, и то у мјери у којој на то дјелује ова мигрантска криза. А Грчка је епицентар те кризе која потреса савремену Европу, да не кажем и свијет... Питање је како ће се све то на крају расплести.

[1] Генерал-потпуковник у пензији, проф. др Радован Радиновић, Евроазијски безбедносни форум.

Дакле, имајући у виду и уважавајући те нове геополитичке реалности, свијет је измислио нови термин, па уместо „Балкан“, сада то зове „Западни Балкан“. Ја вјерујем да је и организатор овога скупа, када ми је дао ову тему и када је уопште организовао овај скуп, мислио управо на тај „Западни Балкан“, али из истог осјећаја гађења према том термину није то тако назвао, него је сакрио праву намјеру. Мислим да је добро урадио. Проблем је и у томе што многе, еминентно балканске земље, не желе више да се тако називају – оне се гаде тога назива. То је, ја бих рекао, један потпуно шовинистички, један расистички приступ томе шта је Балкан значио некада и онога шта Балкан данас значи. То је, у ствари, на трагу оне еврошовинистичке тезе о односу варварства и цивилизације, по којој се сматра да Балкан припада варварима, а да се западно од Балкана налази цивилизација. Исто то важи и за простор сјеверно од Балкана.

Да не дужим више око ових дефиниција, већ да кажем неколико ријечи о значају Балкана. Упорно се настоји да се омаловажи и обезвриједи Балкан и да се покаже како он више нема никаквог значаја. Наводно, „карте су подељене“, Балкан је дефинитивно интересна сфера Запада, Запад је ту, односно Америка, и Балкан је „амерички сателит“, као што је сателит и цијела Европа. Дакле, као да је Запад потпуно надвладао Балкан и да апсолутно више нема потребе о томе говорити. Он је изгубио значај падом биполаризма. Наравно, то није тачно. По мом суду, Балкан и даље има велики значај. Да није ништа друго, ова балканска рута велике мигрантске кризе напросто враћа свјетски фокус на Балкан. Даље, сама чињеница да се Кина на свом „Путу свиле“ окреће ка Балкану, да купује луке у Грчкој, да реконструише пруге на Балкану, да се Балкан налази на правцу кинеског пута ка Европи, говори о томе да Балкан није без икаквога значаја. А и тај велики руско-амерички сукоб, односно сукоб Русије и Запада, поново враћа Балкан у фокус интереса великих сила. Наиме, Балкан показује да је то простор у Европи гдје ипак нису „сва јаја у истој корпици“, него је то једино мјесто у Европи гдје Русија може очекивати да оствари било какав утицај, а то у великој игри, односно у надметању великих, није без значаја.

Појављује се једна нова чињеница која још у потпуности није развидна, није на дјелу, али јесте у повоју. Наиме, у контексту сукоба САД-а и Русије, намеће се један нови регионални савез. Он није формиран, али има добрих изгледа да се инсталира, из простог разлога што се иде на то да се навуче нова „гвоздена завеса“ која би ишла од Балтика, па до Јадрана, односно Црног мора и завршавала би са Турском. Турска, у страху од „курдског питања“, вољна је да буде ослонац тог регионалног војног савеза који би повезивао балтичке земље, Пољску, Украјину, Румунију, Бугарску и Турску на малоазијском континенту. Такав савез би Америци био у великом интересу, прије свега зато што би, у конвенционалним војним снагама, у ствари могао да буде и надмоћнији у односу на руске ефективе, ако се искључи тзв. „нуклеарна компонента“. Америци би то одговарало и из разлога што би то била препрека

било каквом новом појављивању Русије у Европи. Дакле, што се тиче питања значаја Балкана, мислим да не треба у потпуности минимизирати његов геополитички значај у новим условима и околностима.

Када говоримо о НАТО-у, претпоставља се да мислимо на његов војни карактер, јер је то увијек примарно била војна алијанса Запада. Ја бих рекао да је то једна агресивна, једна милитаристичка војна алијанса, која као таква заслужује наш сваки презир. Могу пред вама овако емотивно да говорим, без употребе научних термина. За то имам емотивне и рационалне разлоге и дубоко се надам да ми никада нећемо бити члан тог „страшила“ које се зове НАТО. Али, то више није само војна алијанса. То је војна, политичка и безбједносна алијанса са далеко ши-рим аспирацијама него што је његова војна компонента. Уосталом, видите онај споразум који смо потписали ми са њима, IPAP споразум – Индивидуални акциони план партнерства. Ми се тамо обавезујемо, односно они нас обавезују да извршимо приватизацију. Шта војна компонента НАТО-а има са приватизацијом? Даље, ми се у том споразуму обавезујемо да ћемо обезбједити јавне трибине, односно јавне расправе које ће промовисати чланство у НАТО-у. Дакле, споразумом је обухваћен један пропагандни комплекс питања, не само војних. Хоћу да илуструјем тврдњу да се не ради више о војној алијанси. Уосталом, овдје, за овим истим столом, пре мјесец дана, слушао сам изузетно излагање о НАТО-у данас и разабрао сам да у том политичком апарату НАТО-а данас има више запослених него у војном. Дакле, НАТО је све више политичко-безбједносни него војни фактор, са изричитом тенденцијом и намјером да замјени УН, односно Савјет безбједности, да буде војска УН, да буде свјетска војска, војска свјетског поретка у контексту онога што је говорио проф. Милашиновић у склопу глобалног прекомпоновања свијета.

НАТО је директна негација безбједносне и политичке самоби-тности ЕУ. Европска унија није проевропска, она је проамеричка. И мислим да вама то не треба доказивати, ви то веома добро знате. Да илуструјем само једном чињеницом о каквој Европи и о каквом НАТО-у се ради, какав је однос између европске самобитности и америчке свевласти. Амерички генерал је командант америчких снага у Европи и, у исто време, командант команде за операције у овом дијелу свијета. Не ни случајно ни Њемац, ни Француз, ни Литванац, ни Румун, ни Хрват итд., него Американац. Једном ријечју, нема никакве дилеме да је НАТО инструмент наметања западног система вриједности, и то искључиво западног. Између осталог, то се постиже путем „обојених револуција“, преврата, државних удара, притисака и свих врста непочинстава које је у свјетској политици могуће видјети.

Ширење НАТО-а, као што то већ рече проф. Милашиновић, на Исток, то је наравно антируски концепт и то мени личи на реколонизацију свијета. Нећу образлагати ... НАТО је средство за контролу стратешких ресурса, НАТО је средство за кризни менаџмент, и то тако да се кризе никад не ријеше, него да неко из НАТО-а, односно Америке, дође да то ријешава. Доктрина НАТО-а,

у склопу свих тих именовања, могла би се назвати доктрином активног ангажовања и модерне одбране, а основни принцип јесте принцип одговорности за заштиту. То значи, да је мисија Америке и НАТО-а да штити свијет од свих, а пре свега од њих самих. Штити их тако да по мјери сопствених визија и сопствених интереса себи прибавља право да интервенише како они мисле да треба. Какав је утицај НАТО-а на Балкан? Никакав позитиван утицај на Балкану НАТО неће испољити. Настојаће да одржи и ојача своје војно присуство тамо гдје се он налази, односно да се убаци тамо гдје га још нема, а сматра да му је то профитабилно, односно корисно. Има нових назнака звецкања оружјем међу балканским државама. Ја не бих претерано вредновао овај сукоб. Више се ту ради о вербалном него фактичком сукобу између Србије и Хрватске око хрватских балистичких ракета. То је један пропагандни потез. То може бити више политичка него војна узбуна. А и ако би дошло до инсталисања тих ракета, постоје одговори за то и мислим да то није велика пријетња. Али, као намјера и као индиција, свакако јесте. Међутим, свака озбиљна држава не анализира и не процијењује само то што се прича, него сагледава ефективе, дакле оно што практично и на терену постоји, па да видимо како ћемо се против тога носити.

Који се сљедећи утицај од стране НАТО-а на Балкану очекује? Позив Црној Гори да се прикључи НАТО-у је веома неповољна чињеница. Неповољна из више разлога. Неповољна је из емотивних разлога, неповољна је и из геополитичких разлога. То је додатни притисак на протеривање Русије са Балкана и нека врста упозорења на потребу вишег степена опреза за нашу безбједност. Очекује се враћање америчког фокуса на Босну и Херцеговину. То је веома опасно. Ту се очекује ревизија Дејтона, наравно сакривена, у функцији наводног стварања функционалне државе БиХ, али пре свега са основним циљем да се Република Српска развласти у њеним битним овлашћењима и да се Босна све више унитаризује. Бојим се да се, у догледно време, односно у блиској будућности, очекује озбиљан притисак на унутрашње односе у Републици Српској, чак до мере тзв. „обојене револуције“. Све ово што се предузима против актуелне власти у Републици Српској мора се дугорочно сагледати. Ја нисам опчињен Додиком, нити било којом или било чијом влашћу. Али, Република Српска нема цијену. Дакле, нека влада кога народ изабере и овласти, али само нека влада у интересу српског народа и Републике Српске, односно тог јединог нашег малог добитка оствареног у процесу разбијања југословенске државе. Сљедеће што ће чинити је подстицање српских ЕУ интеграција, и то само као награде или шаргарепе за све што је до сада Србија прихватила у оквиру тзв. Бриселских споразума, а што је, у већини, прекривено велом тајне. Тамо се једно ради, а друго прича у јавности. НАТО, односно Америка ће покренути рјешавање спора између Грчке и Македоније око имена, са основним циљем да се добије сагласност да Грчка не оспорава чланство Македоније у НАТО-у. Даље, подршка тзв. невладином сектору у Србији, као пропагандној полузи за учлањење Србије у НАТО. Ако овдје има припадника тзв. невладиног сектора, нека ми опросте, а

и ми смо невладин сектор, али, мислим да је нечувено то што нигдје у свијету невладин сектор не дјелује толико антидржавно као код нас. Ја разумијем да невладин сектор постоји и измишљен је зато да критикује власт, актуелну власт, а не да се бори против своје државе. Мени је напросто несхватљиво, не само што то раде, него како здушно у медијима и у јавности бране то што раде против државе. Јуче сам био згранут, била је нека емисија „ДА МОЖДА НЕ“ на РТС-у и невероватно је колико се дама која је из невладиног сектора упињала да нам покаже како њихово антидржавно дјеловање у ствари треба поздравити. И велики дио власти, укључујући и разне агенције, подржава то антидржавно дјеловање. Немојте схватити да се залажем за то да правимо регистар издајника, не нипошто.

ЗАКЉУЧАК

Шта нам НАТО неће опростити? Неће нам опростити одбијање резолуције о Сребреници уз помоћ Русије, да смо геноцидан народ. Неће нам опростити неизгласавање пријема Косова у УНЕСКО. Неће нам опростити подршку Републици Српској у супротстављању ревизије Дејтона. Неће нам опростити неувођење санкција Русији. Ја се топло надам да ће у нашој спољној политици и даље остати да смо одабрали пут приближавања и уласка у ЕУ, али уз задржавање најбољих и свестраних односа са Русијом.

Опредељење да ЕУ нема алтернативу, а да нећемо да кварimo односе са Русијом, у ствари је игра која ће довести до тога да ми нећемо ући у ЕУ, чему се ја иначе топло надам, јер нас они неће са, већ без Косова и Метохије. На крају, приоритет НАТО-а и САД-а у односу према Балкану је онемогућити утицај Русије на Балкану. Ту треба тражити основе и за све врсте притисака, пријетњи Запада и САД-а према нашој земљи и свих безбједносних ризика којима ће бити изложена наша земља у скорој будућности.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бжежински, З., Велика шаховска табла, ЦИД, Подгорица 1999.
2. Кокер, Кристофер, Сумрак Запада, Досије, Београд, 2006.
3. Корјубко, А., Хибридни ратови, РУНД, Москва 2015.
4. Куленовић, Т., Политички ислам, Сарајево, 2008.
5. Марковић, М., Филозофски основи науке, САНУ, Београд, 1981.
6. Наj, Џозеф С., Будућност моћи, Архипелаг, Београд, 2012.
7. The European Non-Allied States, NATO and the ESDP, the 46th Annual ISA Convention at the Hilton Hawaiian Village, Honolulu, Hawaii, 1st-5th March 2005, isa05_proceeding_71184.PDF.

8. The Historical Experience of the Neutral and Non-aligned States in the CSCE , Vienna, 22/23 February 2007, The Historical Experience of the Neutral and Non_PHP_report_001.pdf.
9. The DCDC Global Strategic Trends Programme 2007-2036, DCDC, Shrivenham 2007.

Станислав Стојановић[1]

РЕПУБЛИКА СРБИЈА И БЕЗБЕДНОСТ И СТАБИЛНОСТ БАЛКАНА

***Сажетак*:** Рад разматра домете безбедносне консолидације Балкана након урушавања социјалистичког концепта. Иницијатори и главни носиоци у заустављању насиља и промоцији постконфликтне стабилизације простора Балкана кроз процес социјализације и афирмацију модела безбедносне заједнице несумњиво су Европска унија и НАТО. Обе организације су, након заустављања оружаног насиља, првенствено кроз идеју чланства и кроз поспешивање регионалних веза и сарадње, настојале да подстакну процесе помирења сукобљених народа и да унапређују поверење као важне претпоставке у изградњи безбедносне заједнице балканског простора. Такви напори дали су несумњиве резултате у отклањању најизраженијих фактора угрожавања регионалне безбедности. Међутим, не спорећи достигнућа у безбедносном стабилизовању Балкана, тај простор се суочава и са бројним изазовима. Кључана одговорност за ограничене домете стабилизације тиче се политичких елита држава региона, при чему део одговорности сносе ЕУ и НАТО, као кључни актери социјализације Балкана. Посебна пажња у раду посвећена је опредељењима Републике Србије у којима је регионална стабилност стављена на врх агенде спољнополитичког деловања и њеним практичним доприносима унапређењу стабилности региона. Такође, пажња је посвећена и стратегијско-безбедносним трендовима који ће се у наредном периоду најснажније рефлектовати на безбедност и стабилност региона Југоисточне Европе.

***Кључне речи*:** *Балкан, безбедност, стабилност, актери, стратегијски трендови.*

УВОД

Када је реч о безбедности Балкана, сасвим је сигурно да се тај простор у међународној политици и даље примарно сагледава као безбедносни проблем. Специфична комбинација историјског и политичког наслеђа, транзициони процеси, слабост економија, као и слабост демократске традиције и институција учинили су да на простору Балкана буду посебно изражени утицаји ризика и претњи који угрожавају стабилност и безбедност европског простора. Последице насилног распада СФР Југославије и тешкоће које су

[1] Ванредни проф. др Станислав Стојановић, Институт за стратегијска истраживања Министарства одбране Републике Србије

пратиле постконфликтни процес, као што су економско урушавање, снажење етничких перцепција, напуштање мултикултуралног концепта, као и веома често дијаметрално различити геополитички интереси главних спољнополитичких актера истрајавају до данашњих дана. Због тога је регион Балкана у безбедносном смислу веома осетљив простор, што отежава и успорава његову потпуну и дугорочну стабилизацију.

Нема сумње да је укључивање Европске уније и НАТО у процес социјализације Балкана имало велики значај у пацификовању етничких и други анимозитета и отворило процесе укупне социјалне реконцептуализације засноване на вредностима европских развијених грађанских друштава. Јасна опредељења за унапређење безбедности према европском моделу безбедносне заједнице који се темељи на сарадњи и мултилатерализму интензивирала су војну сарадњу у региону, посебно у области образовања, професионалног развоја и обуке, заживела је идеја заједничких вежби и заједничког коришћења расположивих капацитета. Карактер стратегијских докумената и доктринарних концепата оружаних снага балканских држава обезбеђују баланс и транспарентност капацитета војне моћи. Балканске државе су, пре свега, додуше више на иницијативу спољних актера, укључене у бројне регионалне ини-цијативе, као што су значајно укључене и у активности НАТО и Програма Партнерство за мир (ПзМ), мировне мисије ЕУ и остале активности Заједничке безбедносне и одбрамбене политике (ЗБОП) ЕУ. Направљен је и значајни прогрес у прикључењу балканских држава ЕУ и НАТО и успостављању значајних одређења европског идентитета.

Не спорећи значајан прогрес у процесу безбедносне консолидације и демократске транзиције балканских држава, тешко је оспорити став да Балкан и даље представља безбедносно осетљив простор. У том контексту, поверење и осећај регионалног заједништва, као важан аспект заједничке безбедносне перцепције, посебно су спорни и променљивог интензитета. Та чињеница захтева знатно већу посвећеност балканских елита јачању регионалне стабилности која примарно мора да се заснива на јачању мера поверења и сарадње и превладавању ограничења која намећу екстремистички профилисане политичке амбиције народа на Балкану. Полазећи од става да су мир и безбедност у најближем окружењу незаобилазан услов националне безбедности, Република Србија исказује снажну заинтересованост за унапређење регионалне стабилности у региону. У основи такве политике јесте поверење, вредносна и интересна блискост и заједничка перцепција безбедности и процеса који ограничавају и угрожавају трајну безбедносну консолидацију, што представља модел који може да креира социјални контекст за трајну стабилизацију и јачања безбедносне културе на Балкану.

ИЗАЗОВИ БЕЗБЕДНОСТИ НА БАЛКАНУ

Постоји општа сагласност да потпуна безбедносна консолидацији Балкана није остварена. Политичке елите новонасталих држава, без обзира на недвосмислену европску и евроатлантску оријентацију нису успеле да афирмишу постмодерне концепте мултикултурних друштава и убрзају процесе међусобног помирења. Суочене са бројним тешко решивим проблемима економске транзиције, социјалне несигурности и политичке нестабилности неретко су поспешивале истрајавање етничких и верских неразумевања и анимозитета.

Сасвим сигурно ЕУ и НАТО, као главни носиоци постконфликтне рехабилитације балканског простора, такође носе значајна део одговорности за променљив смер безбедносне стабилизације Балкана. Наиме, идеја чланства у европским и евроатлантским структурама показала се као значајан инструмент социјализације региона. Опредељење новонасталих балканских држава да се прикључе европским и евроатлантским интегративним процесима, као и прихватање и промоција вредности демократије, правне државе људских права и социјалне правде имали су несумњиво позитиван ефекат на постконфликтну стабилизацију простора Балкана. Залагањем за модел сарадње у безбедносној сфери који наглашава значај идеје мултилатерализма и партнерства, дат је снажан подстрек редефинисању безбедносних политика и усвајању модерних стандарда организовања безбедности балканских држава.

Међутим, инвестирање главних међународних актера, пре свега ЕУ и НАТО, у постконфликтну социјализацију Балкана и његову социјалну и институционалну реконструкцију нису дали очекиване резултате. Балкан није у пуној мери трансформисан у зону стабилности и безбедности и као такав суочава се са бројним изазовима, због чега је прогрес безбедносне консолидације наглашено нелинеаран[2]. Политичка, економска и социјална нестабилност, наслеђе недавне прошлости и континуитет ретроградних процеса, наглашена етничка дистанца и културни обрасци предграђанских друштава ограничавају потпуну безбедносну стабилизацију Балкана. Исто тако, показало се да европска и евроатлантска оријентација балканских држава није могла да буде гаранција за потпуну стабилизацију и унапређења поверења међу државама и јачање њиховог осећаја регионалног заједништва. Све то сугерише да социјализација Балкана није завршена, да је и даље социоекономски и политички контекст веома комплексан, односно да на овим просторима још постоје снажне политичке, културолошке и етничке контрадикције. Због тога се Балкан и даље третира много више као географски концепт, а не као регион где су државе значајно повезане социјалним, економским и политичким

[2] Griliot R. S., Cruise J., R., Derman J., V. (2010), Developing security community in the Western Balkans: The role of the EU and NATO, *International politics*, Vol. 47, 1, p. 28.

везама[3]. Управо зато превазилажење неких обележја модела затворених предграђанских друштава и израстање балканских држава у одговорна грађанска и демократски интегрисана друштва захтеваће још доста времена и напора. Јасни наговештаји бриселске елите да се у наредних десетак година не предвиђа проширење ЕУ сасвим сигурно додатно појачавају песимизам у погледу брже и потпуније стабилизације простора Балкана[4].

Екстремни национализам и опседнутост прошлошћу и данас представљају изражена обележја социјалног миљеа балканских друштава, што у комбинацији с бројним другим, пре свега, економским ограничењима и израженим сиромаштвом и слабим институцијама, има негативне рефлексије на процесе модернизације и креирања истински грађанских политичких заједница. У таквом специфичном социјалном контексту, јачање верског екстремизма, посебно исламистичког, поспешује процесе затворености и неповерења према другим конфесијама, што у доброј мери ограничава домашаје мултиетничког друштвеног устројства и безбедносне заједнице као пројекта ЕУ и НАТО. Суштинске разлике у тумачењу новије историје такође представљају снажан генератор разилажења, што условљава истрајавање негативних стереотипа о другима као противницима и успорава процес помирења и ограничава домете концепта мултикултуралности. Наравно, таква стремљења добијају на интензитету када се има у виду чињеница да је идеја мултикултуралности, као једна од носећих идеја ЕУ, стављена на озбиљна искушења на европском простору последњих година.

Главно обележје нестабилности и етничких напетости на Балкану тиче се аспирација албанске етничке заједнице. Сигурно је да једнострано проглашење независности „Косова“ представља проблем који својим потенцијалом носи највеће претње на крхку регионалну стабилност. За многе, признање независности „Косова“ представља снажан подстицај ревитализације великоалбанског државног пројекта. Овај чин, који се сматра „последњом фазом распада бивше СФРЈ”, за многе сигурно није и последњи корак у „стабилизацији” региона. Тешко је поверовати да ће Албанци, као једна од најбројнијих и демографски најперспективнијих нација у региону, након остваривања својих националних интереса на територији Косова и Метохије, одустати од даљих амбиција о једном народу и једној држави. Бриселски разговори Београда и Приштине усмерени ка унапређењу свакодневног живота људи на том простору нису испунили очекивања када је реч о релаксацији међуетничких анимозитета, нити су умањили аспирације косовских Албанаца о етничком устројству такозване Републике Косово.

[3] Simić, P. (2011), Euroatlantizam u kreiranje bezbednosne zajednice. Euroatlantism creating a security community. Zbornik radova sa međunarodne konferencije *Nova Srbija Novi NATO, vizija za budućnost u 21. veku,* Proceedings, *New Serbia, New NATO, vision of the future for 21st century*, Beograd, Trans Konflikt, Klub 21 i Forum za etničke odnose, стр. 368.

[4] *Oservatorio strategico Outlook (2015)*, Centre for high defence studies, Military centre for strategic studies, Roma, Italy, p. 72.

Поред проблема на Косову и Метохији и на југу централне Србије, Албанци, истовремено, изазивају повремене кризе у Македонији и северозападу Грчке. Континуитет побуна Албанаца у Македонији, које су често добијале карактер оружаног насиља, недвосмислено потврђује агресивност њихових сепаратистичких амбиција. Потписивање Охридског споразума представља само делимично остварени циљ албанске етничке заједнице у Македонији, због чега се може тврдити да постоје бројне непознанице о одрживости тог споразума и будућности етничких односа у Македонији. Такве околност чине Македонију потенцијално веома експлозивним простором на којем су етничке тензије само потиснуте, а не и значајно релаксиране. Све то указује да ће аспирације Албанског народа још дуго бити елеменат сукобљавања на простору Балкана.

Исто тако, различите перцепције будућности Дејтонског споразума и покушаји реконцептуализације Босне и Херцеговине кроз заговарање њеног унитарног државног устројства остају претња која може довести до њене дестабилизације. Свакако, нефункционалност политичког система и слабост институција, као и изражени економски проблеми и политичка нестабилност јесу социјални миље који Босну и Херцеговину много више чини механичком комбинацијом три народа који живе тамо него заједницом која има сигурну перспективу[5]. У том контексту, одсуство унутрашњег консензуса о политичком устројству Босне и Херцеговине компликује њену интеграцију у европске и евроатлантске процесе[6], као најприхватљивијем унутрашњем интегришућем фактору.

Оно што посебно ограничава домете регионалне сарадње у сфери безбедности и има негативан утицај на унапређење мера поверења и сарадње јесте проблем неразвијености регионалног идентитета. Овде је потребно нагласити да један број аутора сматра да је изграђен осећај заједништва на нивоу елита балканских држава и ЕУ, у нешто мањој мери између елита унутар региона, али је тај осећај, када је реч о идентификовању грађана држава Балкана са регионалном припадношћу, веома слаб[7]. Према мишљењу бројних теоретичара, Балкан се третира као *alter ego* Европе, па зато не чуди да ниједна од балканских држава није вољна да буде сврстана у групацију држава које припадају том региону. Чињеница да није успостављено, нити од народа Балкана прихваћено културолошко и регионално јединство, у значајној мери

[5] Simić, P. (2011), Euroatlantizam u kreiranje bezbednosne zajednice. Euroatlantism creating a security community. Zbornik radova sa međunarodne konferencije *Nova Srbija Novi NATO, vizija za budućnost u 21. veku,* Proceedings, *New Serbia, New NATO, vision of the future for 21st century*, Beograd, Trans Konflikt, Klub 21 i Forum za etničke odnose, стр. 367-381.

[6] Šolaja M. (2011), Bosna i Hecegovina i NATO novi strateški koncept, Bosnia and Hecegovina and NATO new startegic concept. Zbornik radova sa međunarodne konferencije *Nova Srbija Novi NATO, vizija za budućnost u 21. veku* Proceedings, *New Serbia, New NATO, vision of the future for 21st century*, Beograd, (str. 367-381). Trans Konflikt, Klub 21 i Forum za etničke odnose, стр. 317-330.

[7] Griliot R. S., Cruise J., R., Derman J., V. (2010), Developing security community in the Western Balkans: The role of the EU and NATO, *International politics*, Vol. 47, 1, p. 83.

произилази из негативног политичког и вредносног третирања Балкана. Значајни садржаји заједништва који су постојали између балканских друштва у оквиру бивше СФРЈ озбиљно су оспорени и деградирани током оружаних сукоба у још увек блиској прошлости па су без утицаја на процес социјализације и успостављања концепта регионалног заједништва

Квалитет међуетничких односа, као и недостатак свести о регионалном идентитету и могућности сарадње и интеграције на Балкану сугерише та на том простору још увек постоје снажне социјалне и етничке контрадикције које се испољавају у различитим формама, а најчешће кроз неадекватан интензитет позитивних међуетничких односа и различитих форми етничких дистанцираности. Иако је залагање за успостављања модерног плуралистичког културолошког идентитета важан стандард европског интегративног процеса, који нажалост велики број чланица ЕУ својим актуелним деловањем озбиљно оспорава, изрази традиционалне свести балканских друштава су још увек јаки, и они такође утичу на неразвијеност свести о регионалном идентитету. Дешавања на Блиском истоку и Северној Африци, посебно снажна миграторна кретања арапског света, сасвим сигурно ће додатно компликовати јачање мултикултурализма, као важне претпоставке стабилности на Балкану.

Данас је јасно да су очекивања балканских елита да ће процес евроинтеграција креирати оквир за изналажење солуција за све постојеће проблеме који произилазе из економске и технолошке неразвијености, као и да ће решити заостале етничке и социјалне конфликте, била нереална и да не дају уверљиве резултате. Управо зато, превазилажење постојећих модела националних држава, као доминантних амбиција етничких група на Балкану, њихово израстање у зрела грађанска друштва, високо демократски интегрисана, трајаће дуго[8].

Одговорност за ограниченост домета у процесу стабилизације, пре свега, сносе балканске државе. Међутим, сасвим је сигурно да се део те одговорности може приписати и главним носиоцима укупне реконцептуализације балканских држава, ЕУ и НАТО. Укљученост ЕУ и НАТО у промоцији мира и стабилности на Балкану сигурно није био алтруистички пројекат, већ пројекат који се примарно односио на интересе главних актера социјализације. Нема сумње да се радило о безбедности Европе и снажној потреби да се радије на простор Балкана извози стабилност, неголи да се нестабилност са Балкана нужно прелива на интегрисане европске просторе[9]. Отуда су ти, али и бројни геополитички и други интереси главних међународних актера, неретко утицали да неке од активности ЕУ и НАТО, као

[8] Митровић, Љ..& Стјепановић-Захаријевски, Љ. (2007). Нације на Балкану између модернизације и ретрадиционализације. Рад са пројекта *Култура мира, идентитети и међуетнички односи у Србији и на Балкану у процесу евроинтеграције* (149014Д), стр. 164.

[9] Kavalski, E. (2007). *Extending the European security community Constructing Peace in the Balkans.* New York: Tourist Academic Studies, p 76.

носилаца социјализације Балкана и успостављања регионалне безбедносне заједнице, имају за последицу успоравање процеса помирења и изградње поверења између балканских држава. Тако су поједине државе настојале да своје чланство у НАТО и/или ЕУ искористе за фаворизовање сопствених националних интереса у односу на суседе, што је слабило аутентично регионалне подстицаје сарадње балканских држава.

Неконзистентна примена неких од прокламованих принципа успостављања нових држава на Балкану, одсуство спремности за дијалог и агилност у примени најдрастичнијих мера насиља, попут бомбардовање Републике Српске и СР Југославије, снажно одударају од носећих идеја концепта безбедносне заједнице. Пречесто демонстрирана склоност да се решења намећу уместо да се прихватају, често су активностима ЕУ и НАТО давали хегемонистичке аспекте[10]. Одсуство сензибилитета за осетљива балканска питања, недовољно избалансиран однос према свим актерима балканских сукоба, толерисање неких национализама, истрајавање на склоности да се реалност на Балкану често тумачи према једној упрошћеној матрици, у одређеној мери су дискредитовали социјализујућу моћ ЕУ и НАТО.

ИНТЕРЕСИ СРБИЈЕ И БЕЗБЕДНОСТ БАЛКАНА

Регион Балкана има велики геополитички и геостратегијски значај и потенцијал и све државе које деле овај заједнички простор имају и директну одговорност, интерес и обавезу једни према другима да га учине, пре свега, безбедним, улагањем координираних напора на успостављању дугорочних и функционалних веза између држава, обезбеђујући стабилност, унапређујући потенцијале националних економија и доприносећи укупном развоју и просперитету региона. Достизање неопходног нивоа безбедности кључни је предуслов за интегрисање региона у целини у европску евроатлантску заједницу. Подизање укупног нивоа развијености држава, успешно спровођење процеса демократизације и транзиције, заштита људских права, као и изналажење прихватљивих начина за превазилажење, у првом реду, политичких и економских проблема, доприноси стабилности, а тиме и већој безбедности у региону.

У тражењу адекватних и ефикасних одговора на комплексне изазове регионалној безбедности, у условима глобалног пораста небезбедности, опредељеност за мир, сарадњу, партнерство и заједничко деловање усмерено ка заштити општеприхваћених универзалних вредности и на њима утемељених интереса, за Републику Србију нема алтернативу. Неопходан услов за то представља, пре свега, јачање свести о заједничкој одговорности, унапређење степена узајамног поверења, солидарности, добросуседских односа и толеранције, као и спремности и отворености за дијалог и свеобухватну и

[10] Исто, стр. 201.

активну сарадњу. Природа савремених изазова, ризика и претњи безбедности у региону и свету и њихов наглашени транснационални карактер недвосмислено указују на то да мултилатерално деловање и партнерство представљају важне аспекте унапређења како националне безбедности, тако и безбедности у окружењу.

Уважавајући наведене чињенице, Република Србија је, у оквиру своје европске спољнополитичке оријентације и прокламоване војне неутралности, дефинисала као једно од основних стратешких опредељења развијање и унапређење сарадње у сфери безбедности, која се реализује кроз активан и ефикасан допринос регионалним и међународним напорима за изградњу повољнијег безбедносног окружења. У стратегијским документима изражено је опредељење за развијање и унапређење добросуседских односа, активно учешће у заштити заједничких вредности држава укључених у процес европских интеграција. Поред тога, дат је велики значај регионалној сарадњи, у складу са националним спољнополитичким приоритетима и опредељењима политике у области безбедности и одбране, као и унапређењу способности за активно учешће у регионалним иницијативама и процесима сарадње и заједничког деловања са другим субјектима међународних односа у изградњи националне, регионалне и глобалне безбедности.

Управо зато, Република Србија залаже се за интензивну сарадњу у области безбедности у региону Југоисточне Европе и настоји да доприноси јачању стабилности и безбедности својим учешћем у свим регионалним иницијативама у области одбране. Република Србија је чланица свих регионалних безбедносних иницијатива и организација (Регионални савет за сарадњу, Процес сарадње министара одбране земаља Југоисточне Европе - SEDM, Политички директори министарстава одбране држава Западног Балкана - SEEC, Конференција начелника генералштабова балканских земаља, Центар за безбедносну сарадњу - RACVIAC) развијених на простору ЈИЕ, осим Америчко-јадранске повеље (А-5) у којој има статус посматрача. У регионалним иницијативама Министарство одбране кроз пројектни приступ промовише могућности развијања и декларисања следећих националних капацитета у регионалне центре: Центар АБХО, Војномедицинску академију (ВМА), Универзитет одбране, Базу „Југ", Центар за мировне операције, Центар за уништавање муниције и наоружања Техничко-ремонтног завода Крагујевац.

Војска Србије активно је укључена у велики број активности у мултинационалним вежбама у региону. Тако је током 2015. године учествовала на мултинационалним вежбовним активностима *Плати-насти лав* у Бугарској, *Балкански одговор* у АБХО центру у Крушевцу, *ЛОГЕХ* у Београду, *Air solution* у Румунији, *Тенковки биатлон* у Русији, *Allied spirit* у Немачкој, *Комшије 2015* у Мађарској, *Гвоздени мачак* у Мађарској, *Словенско братство* у Русији.

Кроз регионалне иницијативе, Република Србија настоји да промовише могућности развијања и декларисања следећих националних капацитета у регионалне центре: Центар АБХО, ВМА и Војна болница Ниш, База „Југ“, Центар за мировне операције и Центар за уништавање муниције и наоружања - ТРЗ Крагујевац. Министарство одбране Републике Србије у континуитету подржава формирање Балканских медицинских снага (БМС). Центар АБХО у Крушевцу добио је статус Партнерског центра за образовање и обуку, а у наредном периоду очекује се потписивање Меморандума о формирању Регионалног центра АБХО, којим ће капацитети овог Центра бити доступни свим државама региона, али и ширем међународном окружењу. Активним учешћем у раду Процеса сарадње министара одбране ЈИЕ – SEDM и Конференције начелника генералштабова балканских земаља, као највећим форумима за одбрамбену сарадњу, настоји се да се развијају и унапређују способности које доприносе заједничком одговору на савремене ризике и претње. Министарство одбране Републике Србије бележи позитиван тренд у сарадњи са Центром за обуку за подршку мировним операцијама – PSOTC у Бутмиру (БиХ). Поред редовних консултација, сарадња земаља Југоисточне Европе у оквиру SEDM реализује се кроз следеће пројекте, у којима учествује и Република Србија: „Интерконекција војних болница“, „Иницијатива за изградњу интегритета“ и „Улога жена лидера у одбрани и безбедности“.

Током 2012. године у Нишу је почео са радом Српско-руски хуманитарни центар с циљем подршке развоју способности хумани-тарног реаговања на ванредне ситуације у Србији и другим земљама балканског региона. Функционисање центра је у заједничкој надлежности Министарства за послове цивилне заштите, ванредних ситуација и уклањање последица несреће Руске Федерације и Министарства унутрашњих послова Републике Србије. Значај његовог формирања недвосмислено је потврђен за време великих поплава у Републици Србији, у пролеће 2014. године, а центар је одиграо важну улогу и током великих летњих пожара не само у Републици Србији, већ и другим државама региона.

Уважавајући значај безбедности у ближем и даљем окружењу, припадници Војске Србије учествују у седам мултинационалних операција под мандатом Уједињених нација (MONUSCO, UNMIL, UNOCI, UNFICYP, UNIFIL, UNTSO и MINUSCA) и четири операције/мисије ЕУ за управљање кризама (EUNAVFOR ATALANTA, EUTM Somalia, EUTM Mali и EUMAM RCA). Ангажовањем припадника Војске Србије у мултинационалним операцијама под мандатом Европске уније, у оквиру ЗБОП, Република Србија настоји да се интегрише у ову важну област активности Европске уније, што има повољан утицај на укупан процес европских интеграција Републике Србије.

Операционализацијом партнерства по стандардима и обавезама које проистичу из ЗБОП, Република Србија, у значајној мери, наставља да доприноси интензивирању дијалога и убрзању процеса остваривања чланства у Европској унији. Опредељење Републике Србије за учешће у борбеним

групама ЕУ, такође представља израз њене снажне заинтересованости за изграђивање способности ЕУ за реаговања на угрожавања безбедности европског простора.

Без обзира на трагично искуство бомбардовања 1999. године, Република Србија мора да уважава чињеницу да је НАТО незаобилазни фактор евроатлантске безбедности са снажним утицајем на безбедносну архитектуру Балкана и процесе његове безбедносне консолидације. Отуда њено опредељење да кроз учешће у ПзМ унапређује односе са НАТО и да, кроз широку лепезу механизама сарадње, унапређује своје безбедносне капацитете и оспособљава се за мултилатерално деловање, као и да јача инструменте дијалога, сарадње и превенције ради очувања и даљег унапређења регионалне безбедности. Исто тако, иако има значајних разлика у погледу једног броја веома важних питања, сарадња КФОР-а и Војске Србије, несумњиво представља допринос стабилизацији ситуације на Косову и Метохији и иде у прилог значају сарадње Републике Србије са НАТО.

БЕЗБЕДНОСНИ ТРЕНДОВИ И СТАБИЛИЗАЦИЈА БАЛКАНА

Социјализација Балкана није завршена. Веома комплексан социоекономски и политички контекст упозорава да се трансформација Балкана из зоне конфликта у зону трајног мира суочава са бројним изазовима, а актуелизација неких од њих може да буде у основи снажне радикализације регионалне нестабилности. Наравно, бројни социјални, економски и политички изазови лимитирају могућност тачног предвиђања будућности простора Балкана и Југоисточне Европе у целини. Ако се томе додају и све комплекснији и у основи нелинеарни процеси у међународној политици, онда тежина таквих предвиђања добија своје пуно значење. Међутим, када је реч о Југоисточној Европи, основано се може тврдити да ће изазови, као што су процеси очувања политичке и економске моћи ЕУ и њена озбиљна идентитетска криза и угрожавање њене унутрашње кохезије, тешкоће у превазилажењу економске кризе, сукоби у Украјини и на Блиском истоку, мигрантска криза, дефицит енергената, криза идеје глобалног друштва и повратак реалполитичких образаца у међународну политику представљати кључне стратегијско-безбедносне трендове који ће одредити оквире регионалне стабилности и безбедности.

Када је реч о ЕУ, извесно је да ће она, самостално или заједно са САД, наставити да испољава примарни утицај на процесе и њихов смер у региону Југоисточне Европе. Евидентно је да ће европска перспектива региона чинити доминантан оквир према коме ће државе региона усмеравати сопствени друштвени развој[11]. Отуда је извесно да ће стаби-лизација региона и његова

[11] Штрбац К., Стојановић С., Суботић М., Милосављевић Б., Благојевић В., Миленковић М. (2015) *Стратегијско–безбедносни трендови у Југоисточној Европи до 2020. године*, Медија центар ОДБРАНА, Београд.

пуна социјализације и европеизација зависити од снаге и домета деловања ЕУ да креира безбедно окружење и подстакне бржу политичку, економску и социјалну транзицију држава у региону. Наравно, међународни кредибилитет ЕУ и делотворност и домети њене политике биће тесно повезани са ревитализацијом идеје европског заједништва, исто тако и са природом њених односа с најзначајнијим чиниоцима савремене међународне политике.

Заоштравање односа Европске уније и Руске Федерације представља једно од најзначајнијих обележја савремених међународних односа са огромним импликацијама на регионалну стабилност. За Европску унију, сарадња и партнерство са Руском Федерацијом остаје од суштинског значаја за њен економски развој, посебно за њену енергетску стабилност, као и одржавање стабилности и безбедности европског континента, укључујући и регион Југоисточне Европе. Ескалација кризе у Украјини, која се управо десила на „европском питању“, поред тога што је недвосмислено потврдила одсуство кохезије унутар ЕУ и неделотворност њеног спољнополитичког наступа, подстиче јачање идеолошког и вредносног зазора од сарадње и партнерства са Руском Федерацијом[12]. Наравно, регион Југоисточне Европе за Руску Федерацију више нема ону важност какву је имао у периоду Хладног рата, али је он и даље, пре свега због економских интереса, и даље задржао војно-стратегијски значај. Мањак енергената и других стратешких сировина у односу на ниво развоја цивилизације и потреба европских друштава, актуелизовао је геополитичку позицију региона Југоисточне Европе као транзитног подручја за транспорт руског нафте и гаса до европских потрошача. Та околност, као и актуелна разилажења у односима између ЕУ и Руске Федерације поводом кризе у Украјини имаће не мале импликације на европски интегративни капацитет држава региона у наредном периоду.

Енергетска безбедност представља све значајнији чинилац стабилности и просперитета савремених држава, па тако и једно од приоритетних питања њихових политика. Надметање најмоћнијих светских сила за контролу и поседовања извора енергије и контролу транспортних путева постало је питање са глобалним политичким, економским и безбедносним импликацијама. Геополитички и геостратегијски значај региона, посебно његова лимитираност енергентима, поставили су питање енергетске безбедности као једно од приоритетних, при чему ће енергетска безбедност Европе и надметање осталих главних актера, пре свега Руске Федерације и САД, за путеве дотура енергената, имати огроман утицај на енергетску безбедност држава у региону, као и на важне сегменте њихових политика[13].

Наравно, консолидација простора Балкана зависиће у значајној мери и од дугорочних политика Немачке и Турске на простору Југоисточне Европе. Историјске, геополитичке, економске и културолошке везе представљају

[12] Исто, стр. 198.
[13] Исто, стр. 200.

важне детерминанте дугорочних политика Немачке и Турске на нашим просторима. Немачка, као најмоћнија економска сила на европском простору, настоји да своју спољнополитичку позицију на простору Југоисточне Европе примери степену своје моћи. Исто тако, Турска, земља која у последњој деценији бележи снажан економски развој, показује политички и економски интерес за контролу и надгледање процеса у Југоисточној Европи. Историјска, географска и културолошка блискост са народима Балкана представља снажан фактор њене заинтересованости. Наравно статус политичке и економске силе отвара Немачкој могућност да умањи утицај Турске. У том смислу, моћ Немачке биће пресудна када је реч о пуној европеизацији Балкана.

ЗАКЉУЧАК

Савремени међународни односи нису умањили геополитички и геостратегијски значај региона, при чему је велики је број фактора који ће у наредном периоду испољавати свој утицај на његову стабилност. Наиме, процеси европских и евроатлантских интеграција, све снажнији обриси мултиполарног међународног поретка и појава нових глобалних учесника у светској политици, близина енергентима богатог, али и нестабилног арапско-персијског и каспијског басена, исламски екстремизам и унутар муслимански расколи сасвим сигурно, представљају значајне чиниоце који ће утицати на политичке и безбедносне процесе на простору Југоисточне Европе. Чини се да посебну пажњу привлачи сазнања о кризи идеје глобалног друштва слабљење идеје глобалног заједништва и идеје мултикултурних заједница, као и повратак хладноратовских стереотипа и реалполитичких образаца у међународну политику, што ће све имати одраза на слабљење идеје о недељивости безбедности и потреби заједничког деловања на њеном унапређењу.

Последњих двадесетак година друштва на Балкану налазе у расцепу између процеса враћања на предграђанске моделе затворене заједнице и модела модерних грађанских политичких заједница. Тако бојни специфични процеси унутрашњих политика држава Југоисточне Европе, наслеђе недавне прошлости и ретроградних процеса, велики број социјалних, политичких и, пре свега, економских проблема, наглашена етничка дистанца и културни обрасци предграђанских друштава, лимитирају европску опредељеност официјелних политика балканских држава, па самим тим и домете трајне стабилизације Балкана. Верски, исламистички екстремизам и великодржавни пројекат албанске етничке заједнице остају главни регионални извор нестабилности и препрека успостављању одрживих оквира заједничке перцепције безбедности у региону и заједничке визије за њено унапређење.

Без обзира на нимало једноставна искушења, регионална стабилност за Републику Србију остаје један од приоритета њеног спољнополитичког ангажмана. Наравно, такво опредељење не би смело да буде на штету њених

интереса, па је залагање за принципијелне односе у региону, у том смислу од прворазредног значаја.

ЛИТЕРАТУРА

1. Griliot R. S., Cruise J., R., Derman J., V., (2010) Developing security community in the Western Balkans: The role of the EU and NATO *International politics*, Vol.47,1,62-90.
2. Ejdus, F. (2011). Towards the Western Balkans Security Community. Belgrade: Analyis, Belgrade Centre for Security Policy.
3. Митровић, Љ..& Стјепановић-Захаријевски, Љ. (2007). Нације на Балкану између модернизације и ретрадиционализације. Рад са пројекта *Култура мира, идентитети и међуетнички односи у Србији и на Балкану у процесу евроинтеграције* (149014Д).
4. Kuper, R. (2007). *Raspad nacija Poredak i haos u XXI veku*, [*The Breaking of the Nations Order and Chaos in the twenty first century]*. Beograd: Filip Višnjić, Klub plus.
5. Moustakis, F.&German, T. (2009). *Securing Europe, Western Interventions towards a New Security Country.* New York: Tourist Academic Studies.
6. Kejgen, R. (2009). *Kraj snova i povratak istorije,* [*The Return of History and The End of Dreams]* Beograd: Centar za civilno-vojne odnose.
7. Kavalski, E. (2007). *Extending the European security community Constructing Peace in the Balkans.* New York: Tourist Academic Studies.
8. *Oservatorio strategico Outlook (2015)*, Centre for high defence studies, Military centre for strategic studies, Roma, Italy.
9. Simić, P. (2011), Euroatlantizam u kreiranje bezbednosne zajednice. Euroatlantism creating a security community. Zbornik radova sa međunarodne konferencije *Nova Srbija Novi NATO, vizija za budućnost u 21. veku* Proceedings, *New Serbia, New NATO, vision of the future for 21st century*, Beograd, Trans Konflikt, Klub 21 i Forum za etničke odnose.
10. Штрбац К., Стојановић С., Суботић М., Милосављевић Б., Благојевић В., Миленковић М. (2015) *Стратегијско–безбедносни трендови у Југоисточној Европи до 2020. године*, Медија центар ОДБРАНА, Београд.
11. -Šolaja M. (2011), Bosna i Hecegovina i NATO novi strateški koncept, Bosnia and Hecegovina and NATO new startegic concept. Zbornik radova sa međunarodne konferencije *Nova Srbija Novi NATO, vizija za budućnost u 21. veku* Proceedings, *New Serbia, New NATO, vision of the future for 21st century*, Beograd, (str. 367-381). Trans Konflikt, Klub 21 i Forum za etničke odnose.

Божидар Форца[1]

БЕЗБЕДНОСНА И ОДБРАМБЕНА ПОЛИТИКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ И ЗАПАДНИ БАЛКАН

***Сажетак**:* Западни Балкан је термин политичког дискурса који означава простор који заузимају државе настале распадом бивше СФР Југославије, без Словеније, плус Албанија. Земље Западног Балкана су и декларативно и суштински оријентисане ка чланству у Европској унији, са различитим статусом на том путу. Само је Хрватска постала чланица ЕУ, док су остале земље у статусу кандидата или потенцијалног кандидата[2]. Политике су кључни елементи развоја ЕУ и њеног односа према процесима у свету и региону. Једна од кључних политика ЕУ (политика изнад свих политика) - Заједничка спољна и безбедносна политика (ЗСБП), посебно је постала актуелна након Самита у Лисабо-ну 2007. године. Саставни део ЗСБП јесте Заједничка безбедносна и одбрамбена политика (ЗБОП) ЕУ. Заједничка безбедносна и одбрамбена политика ЕУ није и јесте супституит за безбедносну и одбрамбену стратегију. Наиме, безбедносна стратегија ЕУ донета је 2003. године и до данас је у сталном ишчекивању њено иновирање и „стављање на дневни ред“ за усвајање. Унија нема одбрамбену стратегију, пре свега из разлога што се одбрана поима као ствар сваке државе чланице ЕУ. При томе, не треба губити из вида да су од 28 земаља чланица Уније, њих 23 истовремено и чланице НАТО.

Формално посматрано, однос ЗБОП према Западном Балкану у складу је са статусом земаља тог региона на путу ка Унији и мора се сагледавати у светлу ЗСБП, као кључне политике ЕУ. Велики утицај на однос ЗБОП према Западном Балкану има НАТО или, прецизније речено – Сједињене Америчке Државе. Суштински, „западнобалкански чвор“, „ружа ветрова“, „судар религија и култура“, „црна рупа“, јесте „кућа поред пута“ око које се преплићу историја, политика, економија и сваки други интерес садашњих и бивших сила, ма колико се чинило да то није тако. Много вођа, а мало вођених – очевидно, нешто није у реду.

Може ли наднационална Европа (ЕУ) да постане „једини вођа“ и покуша да реши недовршене националне пројекције које се зову: „албанско питање“,

[1] Генерал-мајор у пензији, проф. др Божидар Форца, Универзитет „Унион-Никола Тесла“, Факултет за пословне студије и право, Београд

[2] Статус „потенцијални кандидат“ имала је Босна и Херцеговина која је, потписивањем Споразума о стабилизацији и придруживању, ове године добила статус кандидата. Временски посматрано, БиХ је потписала ССП са ЕУ након одржавања научног скупа „Безбедносни изазови, ризици и претње на Балкану“ који је организовао Евроазијски безбедносни форум у Медија центру у Београду 29.01.2016.године.

„српско питање“ и „муслиманско питање“ на Западном Балка-ну? Овај рад је више питање него одговор.

Кључне речи: *ЕУ,Безбедносна и одбрамбена политика, Западни Балкан.*

УВОД

Не треба се превише трудити да се нађу аргументи за конста-тацију да је безбедност основни (пред)услов опстанка и развоја људске заједнице, у најширем смислу, као и сваке државе понаособ, у ужем смислу посматрано. Традиционални приступ безбедности тзв. школе реализма, која заступа став да је држава (национална безбедност) центар посматрања, војна претња – основна претња безбедности и војна моћ – основни начин остваривања безбедности, сматрало се да је поодавно супституисан другим теоријама. Проширење поимања безбедности са војне, односно уз војну, на политичку, економску, друштвену и еколошку сферу (сектор) и продубљење ка људској (појединац) и глобалној безбедности, успоставило је матрицу безбедносних питања модерног света. Међутим, ниједан изазов или претња безбедност нема такву преокупацију, посвећеност и ангажованост светских центара моћи, па и комплетне људске заједнице, као што су то војне претње по националну безбедност и њихова реализација у пракси. Сукоб Украјина – Русија, а посебно процеси познати као „афричко пролеће“ и њихов наставак у Сирији и ширем региону око те земље, више су него потврда традиционалног (реализам) поимања безбедности.

Балкан је, пре свега, географски појам. Географска дефиниција Балкана заснива се на планинским ланцима у које спадају: Динариди, планина Балкан, Родопи, Шар планина и Пиндус. Њоме су искључени готово цела Словенија (осим Краса), Румунија (осим Добруџе), већи део Хрватске, затим мањи делови Србије (Војводина) Црне Горе (Бока) и острва Грчке. Читава копнена маса понекад се назива Балканско полуострво, јер је на југу, југозападу и југоистоку окружује Јадранско, Јонско, Егејско, Мраморно и Црно море. Иако није реч о правом полуострву, то се име често користи за ширу регију. Северна граница Балкана је дискутабилна. Често се Дунавска и Панонска равница не сматрају делом Балкана. Напротив, многи сматрају да све што је северно од Саве и Дунава – североисточна Словенија, северна Хрватска (средишња Хрватска и Славонија), северна Србија (Војводина) и већи део Румуније – није део Балкана. Други, опет, кажу да и та подручја, заједно с југом Румуније (без Трансилваније), спадају у Балкан[3].

Земље које се неслужбено спомињу као део Балкана су: Албанија 100% територије; Босна и Херцеговина 100% територије; Бугарска 100% територије; Грчка 100% територије без острва; Македонија 100% територије; Србија 100%

[3] http//sh.wikipedija.org/wiki/Balkan (28.02.2016).

територије; Турска, али само њен део на европском континенту са 5% територије; Црна Гора 100% територије. Понекад се у оквиру Балкана спомињу и земље са мање од 50% територије на Балканском полуострву: Румунија 9%, Хрватска 45% и Словенија 25%[4].

Термин „Западни Балкан“ је искључиво политичка кованица лансирана од стране Европске уније деведесетих година прошлог века, односно након распада бивше СФР Југославије и нема никакво упориште у науци. Геополитички израз „Западни Балкан” по први пут је употребљен 1999. године у документу – “Communication from the Commision to the Council and the European Parliament on the Stabilisation and Association Process for countries of South-Eastern Europe (Bosnia–Herzegovina, Croatia, Federal Republic of Yugoslavia, former Yugoslav Republic of Macedonia and Albania)”[5].

Чак и у географском смислу, стриктно посматрано, ако се узму за границе претходно наведени ставови за Балкан, Србија не би припадала простору који се назива Западни Балкан. У политичком смислу посматрано, термин Западни Балкан обухватао је бивше републике СФР Југославије (сада независне државе), осим Словеније, плус Албанија. У полузваничном политичком дискурсу на простору ЕУ, у земље Западног Балкана убраја се и Косово, иако та јужна покрајина Републике Србије (Косово и Метохија) није чланица Уједињених нација. Република Хрватска се, пуноправним чланством у ЕУ, 2013. године практично „отргнула“ од Западног Балкана. Проницљиви аналитичари забележили су неке опаске из саме ЕУ, када је реч о пријему Хрватске – „...пунопра-вна чланица ЕУ постала је последња држава (Хрватска) која има лоби у самој Унији“.

Тема овог рада има мултидисциплинарни карактер и сеже од филозофије, преко историје, политикологије, социологије, економије до стратегије и других дисциплина. Циљно, тема ће у овом раду бити обухваћена са аспекта политике и стратегије. Ово, пре свега, из разлога што је у самом називу теме политика, а политика, посебно безбедносна, без стратегије, не значи готово ништа. Тај однос политике и стратегије није само теоријски, он је првенствено категорија прагматизма. Сушти-на рада јесте у анализи развоја Заједничке безбедносне и одбрамбене политике (ЗБОП) ЕУ, са једне, и покушају сагледавања процеса преласка Западног Балкана из објекта у субјекат те политике ЕУ, с друге стране. Наиме, чињеница је да су прве цивилне (полицијске) и војне мисије и операције ЗБОП управо задејствоване на простору земаља Западног Балкана[6]. С друге стране, све земље Западног

[4] Исто.

[5] Ђукановић, Д., *Усаглашавање држава Западног Балкана са Заједничком спољном и безбедносном политиком Европске Уније – између нормативног, декларативног и стварног*, Пројекат ИМПП бр.10 179023, Београд, стр. 13.

[6] Прва цивилна (полицијска) мисија ЕУ (EUPM) почела је 1.1.2003. године у БиХ. Прва војна операција ЕУ у историји почела је на Западном Балкану у Македонији (EUFOR-Concordia) и

Балкана, декларативно и суштински, теже чланству у Европској Унији. Након недавног потписивања Споразума о стабилизацији и придруживању између БиХ и ЕУ, све земље Западног Балкана су кандидати за чланство у Унији. Оно што се коси са стратегијским интересима Републике Србије јесте чињеница да тај статус има и Косово.

У складу с наведеним, поред увода и закључка, рад је операционализован у логична и компатибилна питања: (1) три стуба ЕУ до Лисабона 2007. године, (2) проширење ЕУ и статус Западног Балка-на, (3) Лисабонски уговор и (4) перспективе ЗБОП.

ТРИ СТУБА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ ДО ЛИСАБОНА 2007. ГОДИНЕ

Уједињавање, пре свега економско-политичко, земаља западне Европе након Другог светског рата које ће касније резултовати стварањем Европске Уније, позната је историјска чињеница на којој се не треба превише исцрпљивати. Строго посматрано, сегменти предмета овог истраживања означени терминима ЗБОП и Западни Балкан, настали су с краја прошлог и у првој деценији овог века. Ипак, неопходно је идентификовати неке од аспеката „нарастања“ ентитета који ће понети назив Европска Унија, пре свега војно-безбедносни аспект или политичко-војно удруживање.

Потреба, па и конкретан предлог, за војно-безбедносно организо-вање земаља западне Европе настала је чак и пре Уговора о формирању НАТО[7]. То организовање има свој теоријски (теорија реализма)[8] и, посебно, практични разлог – последице Другог светског рата. Наиме, Велика Британија и Француска су 1947. године успоставиле Уговор о заједничкој одбрани који је представљао језгро оснивања Западноевропске уније (1948) у Бриселу[9]. Западноевропска унија (ЗЕУ) настаје Споразумом из Брисела који је потписан 17. марта 1948. године. Западноевропска унија, дакле, јесте претеча НАТО, што је у периоду њеног (ЗЕУ) трајања, до 2010. године, имало и те какав утицај на њен статус, организовање и функционисање. Наиме, позиција ЗЕУ имала је два основна гледишта. Прво, под снажним утицајем САД, ЗЕУ је сматрана као „крило“ НАТО у Европи. По другом гледишту, ЗЕУ је ембрион који је требало да се развије у војни део јединствене Европе (Европске уније). Оба та гледишта „утопила“ су се у једно – гашењем ЗЕУ, односно

трајала је од 31. марта до 15. децембра 2003. године (*ПОЈМОВНИК - Европска безбедносна и одбрамбена политика*, Центар за цивилно-војне односе, Београд, 2005., стр. 3).

[7] Вашингтонски уговор, 1949. године.

[8] Теорија реализма спада у тзв. савремене теорије безбедности, чија је основна поставка јачање сопствене (држава) моћи и то војне моћи. Шире видети у: Увод у студије безбедности (приредио Пол Вилијамс), Службени гласник, Београд, 2012.

[9] Џомбић, И., Европске иницијативе и институције, Friedrich-Ebert-Staftung, Сарајево, 2012., стр. 28.

„преузимањем“ надлежности ЗЕУ од стране ЕУ. Гашењем ЗЕУ на сцену ступа стратешко партнерство САД (НАТО) и Европске уније.

Опрезни и западу наклоњени аналитичари запазиће да је сасвим логично што ЗЕУ није могла да се отргне од НАТО (САД, прим. Б. Ф.). Наиме, „на другој страни“ био је моћни СССР, са успостављеним Варшавским пактом[10]. Идеолошки и економски противник запада (СССР), формирањем ВУ (војно-безбедносни аспект), заокружио је комплетну слику „непријатеља број 1“ за САД, а тиме и за западну Европу. Европа без САД била је немоћна против СССР и ВУ – било је гледиште које је свет увело у „пола века страха“, односно период у развоју међународних односа називан „хладни рат“ или „ера бипола-ризма“.

Дакле, ЕУ се у војно-безбедносном смислу, након Другог светског рата, развија под снажним утицајем САД, преко Алијансе којој, у војном смислу, и сама припада. Са друге стране, нарастају идеје о потреби самосталности ЕУ у војно-безбедносном смислу. Те идеје о војно-безбедносној самосталности Уније имају и те какву подлогу у општим идејама о формирању заједнице европских држава у једну наднационалну државу (структуру). Теоретичари врло често истичу Жана Монеа, француског политичара, научника, истраживача и цити-рају његове речи: “Европа не може бити ограничена на угаљ и челик. Институција Заједнице, која је почетак федералне државе, нема свог смисла ако не резултира једним стварним политичким ауторитетом.“

Самит ЕУ у Мастрихту, 1992. године, формално успоставља тзв. три стуба Уније, где се у оквиру другог стуба – Заједничка спољна и безбедносна политика (ЗСБП), налази и Европска безбедносна и одбрамбена политика (ЕБОП). До самита ЕУ у Мастрихту 1992. године долази у врло сложеним општим приликама на евроазијском простору, као последици „тектонских поремећаја“ рушења „берлинског зида“. Међу најкарактеристичније процесе тог периода убрајају се: уједињење Немачке, распуштање ВУ, распад СССР-а и грађански рат који ће резултовати распадом СФР Југославије. Те опште промене на евроазијском простору, глобално посматрано, теоретичари именују као крај „хладног рата“.

Крај „хладног рата“, у сваком смислу (политички, економски, безбедносни...) посматрано, неспремно су дочекали и „губитник“ и „победник“. У безбедносном смислу посматрано, први се сналази НАТО отварањем Програма Партнерство за мир (ПзМ) 1994. године. Унија, ослоњена на НАТО (САД), без сопствене безбедносне и одбрамбене стратегије, са недовољно јасном ЕБОП, недефинисаном, односно недовољно самосталном и неактивном ЗЕУ, предузима кораке ка конкретнијем структурирању

[10] Варшавски уговор јесте назив споразума СССР-а и социјалистичких земаља источне Европе, који је потписан у Варшави (Пољска) 1955. године.

сопствених безбедносних (војних) капацитета. Може се, без претензија, извести закључак и да Унија, пре свега неке од њених земаља (Француска и Немачка) „лагано прти“ и пут ка стварању наднационалне државе, припремајући сопствени Устав. Тако, на самитима у Сент Малоу, Келну, Амстердаму и Ници, све снажније и конкретније се уобличавају војни ресурси и капацитети ЕУ.

Уговор у Амстердаму, усвојен 1997. године, а који је ступио на снагу 1999. године, донео је низ нових решења. Створене су стабилније институције и уведено је ефикасније одлучивање. Створена је институција Високог представника за ЗСБП (првобитно додељена генералном секретару Савета, да би се касније ове две функције раздвојиле), са циљем повећавања видљивости ЗСБП и унапређења капацитета за међусобну координацију. Улога Високог представника била је практична помоћ за Савет кроз формулисање, припрему за доношење и каснију имплементацију одлука и закључака Савета између два заседања, као и задатак вођења политичког дијалога са трећим државама. За првог Високог представника је изабран Хавијер Солана (Javier Solana)[11]. У оквир ЗСБП инкорпорирани су и *Петерсбуршки задаци* као механизам помоћу којег Унија може да делује према локалним кризама и конфликтима у окружењу. Ови задаци обухватају: хуманитарне и спасилачке задатке, задатке очувања мира и задатке борбених снага у управљању кризама, укључујући и нови концепт „успостављања мира“ (peace making). Створена је могућност да се имплементација ових задатака пребаци на Западноевропску унију (ЗЕУ), већ постојећи војно-одбрамбени савез неколико држава чланица ЕЗ[12]. Уведене су Заједничке стратегије, као нови спољнополитички инструмент, поред Заједничких акција и Заједничких позиција. Европски савет је добио могућност да усваја заједничке стратегије у областима у којима постоји заједнички интерес држава чланица. То је био предуслов каснијег доношења *Европске безбедносне стратегије* (2003).

Иако је Уговор из Амстердама донео одређени напредак, аранжман са делимичним институционалним повезивањем са ЗЕУ није донео жељену ефикасност у реаговању на кризе у окружењу Уније. Такође, Велика Британија, која се до тада углавном противила даљем развијању аутономних елемената за управљање кризама (односно структуре која би се бавила Петерсбуршким задацима на нивоу ЕУ), променила је приступ после француско-британског Самита у Ст. Малоу 1998. године. Декларацијом са поменутог скупа дефинисано је да Европа треба да настави са развијањем капацитета за „аутономну акцију“ за реаговање на међународне кризе, које се не би преклапало са активностима у НАТО. Нагласак је стављен, пре свега, на развијање и управљање војним капацитетима са нивоа ЕУ.

[11] *Водич кроз поглавље 31 предприступних преговора Србије и Европске уније*, ИСАК фонд, Београд, 2015., стр. 18.
[12] Исто, стр. 19.

Декларација у Ст. Малоу отворила је пут за развијање самосталне политике у оквиру ЗСБП, која би била задужена за области безбедности и одбране. Та нова политика, названа Европска безбедносна и одбрамбена политика (ЕБОП), развијена је новим реформским уговором, изгласаним на Самиту у Ници 2000. године. ЕБОП-ом је и функционално озваничена структура задужена за имплементацију Петерсбуршких задатака. Створене су следеће институције:

- Политички и безбедносни комитет (PSC)
- Војни комитет ЕУ (MCEU)
- Војни штаб ЕУ (MSEU)
- Политичко-војна група (PMG)
- Комитет за цивилне аспекте управљања кризама (CIVICOM)[13].

Међутим, терористички напади на Њујорк и Вашингтон 2001. године, а затим и подела међу чланицама ЕУ око инвазије Ирака 2003. године, довели су до схватања да ЕУ треба да развије стратешки документ по ком ће ЗСБП (и ЗБОП) функционисати. *Европска безбедносна стратегија: Безбедна Европа у бољем свету,* усвојена је 2003. године. Овај документ је као главне безбедносне претње препо-знао: тероризам, ширење оружја за масовно уништавање, регионалне сукобе, неуспеле (урушене) државе и организовани криминал. Већина ових претњи биле су тзв. асиметрични изазови на које државе не могу појединачно да дају одговор[14].

Унија је 2003. године донела безбедносну стратегију, али не и стратегију одбране. Наиме, чланице ЕУ, већином, биле су и земље чла-нице НАТО, док су неке земље остале „војно неутралне“, као што су Аустрија, Шведска и Финска. У таквој ситуацији, декларативно посматрано, одбрана ЕУ практично је „препуштена“ НАТО-у и самосталном опредељењу не-НАТО чланица. Евидентно, тај „двоструки аршин“ прећутно је прихваћен, са настојањем за изградњом сопствене одбране у оквиру јединствене Уније. За јединствену Унију недостајао је кључни документ – Устав.

Прво тестирање Европске безбедносне стратегије и ЕБОП у пракси догађа се управо на простору Западног Балкана. Наиме, у складу са Петерсбуршким задацима, Унија предузима цивилно-полицијске и војне операције. Тако, Западни Балкан постаје објекат ЕБОП.

Полицијска мисија ЕУ - ЕУПМ део је активности Уније у БиХ и прва мисија ЕУ у оквиру ЕБОП. ЕУПМ је оформљена на основу одлуке Већа ЕУ о закључивању Уговора с БиХ о успостављању ЕУПМ (2002.). ЕУПМ је наследио УН-ове снаге ИПТФ у БиХ и преузео мисију 1. јануара 2003. на мандат од три године. Након тога, уследило је продужење мандата у два

[13] Исто, стр. 20.
[14] Исто.

наврата 2006. - 2007. и 2007. - 2009. године. ЕУПМ делује у складу с општим циљевима Анекса 11 Општег оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини (1995.), са циљем да допринесе спровођењу општег мировног процеса у БиХ, те остваривању свеукупне политике Европске уније у регији. Усмерена је на успостављање одрживе, професионалне и мултиетничке полицијске службе која делује у складу с најбољим европским и међународним стандардима. Чланице ЕУПМ-а су 33 земље, односно 27 држава чланица ЕУ, те Исланд, Канада, Норвешка, Швајцарска, Турска и Украјина[15].

Врло брзо након покретања прве полицијске мисије, ЕУ је остварила и своју прву војну операцију. Операција Конкордија (Concordia) започета је 31. марта 2003. године на позив македонске владе да замени претходну НАТО операцију Allied Harmony. Циљ европске војне операције огледао се у наставку успостављања стабилне и безбедне ситуације у Македонији и даљој примени Охридског споразума из 2001. године којим су решени сукоби и горући проблеми између македонске власти и албанске мањине. У овој операцији учествовало је око 350 војника, лако наоружаних, из 27 држава – 13 из ЕУ и 14 других држава. Европске снаге су имале задатак да патролирају подручјем насељеним Албанцима која граниче са Албанијом и Србијом, а нарочито према Косову и Метохији. Француска је била тзв. Водећа нација (framework nation) која је руководила операцијом. Значај Операције Конкордија огледа се у првој практичнооперативној употреби средстава и капацитета НАТО приликом једне европске операције, а све на основу постигнутих *Берлин плус* уговора који су потписани између ЕУ и НАТО, децембра 2002. године. Операција је окончала свој мандат 15. децембра 2003. године, тако што ју је наследила нова полицијска мисија ЕУ[16].

ПРОШИРЕЊЕ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ И СТАТУС ЗАПАДНОГ БАЛКАНА

Распуштање ВУ, распад СССР-а и СФР Југославије „хладнора-товском победнику“ отвара простор за даљу хомогенизацију и ширење. То (про)ширење има два организациона аспекта. Први је у проширењу НАТО-а, а други у нарастању Уније. „На вратима“ ЕУ налазе се две групе земаља: (1) Аустрија, Шведска и Финска и (2) земље централне, источне и југоисточне Европе (Балкана).

Суочена са декларативним и суштинским захтевима већег броја земаља за пријем у чланство, Унија 1993. године у Копенхагену доноси услове сопственог проширења, познате под називом „Критеријуми из Копенхагена“

[15] ЕУПМ, Дирекција за европске интеграције БиХ, Сарајево, 2010.
[16] Орлић, Д., *Операционализација безбедносне политике Европске уније*, Међународни пројекат, Београд, 2006., стр. 431-432.

који имају атрибут „приступни“. Ти критеријуми, у суштини, имају политички, економски и правни аспект:

1. Политички – стабилност институција које осигуравају демократију, владавину права, поштовање људских права и заштиту мањина;
2. Економски – постојање функционалне тржишне привреде, способне да се носи с притиском конкуренције и тржишним снагама унутар Уније;
3. Правни – способност преузимања обавеза чланства, укључујући привржености циљевима политичке, економске и монетарне уније.

Аустрија, Финска и Шведска су „експресно“, већ 1995. године, постале пуноправне чланице Уније, док су остале земље централне, источне и југоисточне Европе морале да прођу „посебан пут“. Тај „посебан пут“ има два модела. Први модел примењен је на тзв. посткомунистичким земљама бившим чланицама ВУ (Мађарска, Чешка Република, Словачка, Пољска, Бугарска и Румунија), бившим републикама СССР-а (Литванија, Летонија и Естонија). У први модел „посебног пута“ убациле су се Словенија, Малта и Кипар. Други модел „посебног пута“, који још траје, предвиђен је за Западни Балкан. Из тог другог модела, пријемом у ЕУ 2013. године, „искочила“ је Хрватска.

За разлику од простора централне и источне Европе, простор бивше Југославије (СФРЈ) захваћен је вишегодишњим грађанским сукобом који је цео простор југоисточне Европе удаљио од доминантних европских интеграционих и транзиционих процеса. Последично, ЕУ је развила посебан политички приступ који ће уважити ове специфичности, настојећи притом да допринесе јачању мира и стабилности, демократизацији друштвених односа, успостављању тржишне економије и унапређењу регионалне сарадње. Реч је заправо о Процесу стабилизације и придруживања који представља окосницу политике ЕУ према државама/региону Западног Балкана.

Дефинисан још средином 1999. године, Процес стабилизације и придруживања као основне циљеве наводи јачање мира и стабилности, демократије и владавине права, поштовање људских и мањинских права, јачање економског просперитета, унапређење регионалне сарадње, уз јасну европску перспективу овог региона. На потребу дефинисања овог политичког приступа утицало је и сазнање да отварање реалне перспективе чланства може веома стимулативно утицати на природу и динамику реформских процеса, односно унапређење регионалне сарадње као кључних претпоставки стабилизације укупних прилика у региону Западног Балкана.

Процес стабилизације и придруживања заснивао се на становишту да се претходно поменути циљеви могу остварити само унапређењем односа ЕУ

и држава Западног Балкана с једне стране, и унапређењем регионалне сарадње, с друге стране. Стога је ЕУ развила више инструмената сарадње којима је настојала да допринесе остваривању обе ове претпоставке. Ови инструменти дефинисани су полазећи од кључних инструмената политике коју је Унија развила према државама централне и источне Европе током деведесетих година прошлог века, а чији су позитивни ефекти потврђени чињеницом да су неке од ових држава у том моменту већ поодмакле у процесу интеграције са ЕУ, започињући преговоре о приступању. Ови инструменти треба да подстакну, усмере и интензивирају реформске процесе у државама западног Балкана, доприносећи пре свега стабилизацији, али и интеграцији овог дела Европе у европске политичке и економске токове.

Реч је о:

- Новом типу споразума о придруживању који је понудио сигурну европску перспективу државама у региону западног Балкана – споразуму о стабилизацији и придруживању (ССП);
- Унапређењу економских и трговинских односа коришћењем система аутономних трговинских мера, тј. повластица (АТМ) и успостављањем регионалне зоне слободне трговине;
- Значајној финансијској и техничкој помоћи кроз програме OBNOVA и PHARE;
- Подстицању регионалне сарадње кроз подршку Пакту стабилности за југоисточну Европу, Процесу сарадње у југоисточној Европи и другим регионалним иницијативама.

Иако је, декларативно од стране званичника ЕУ, Западни Балкан често посматран као јединствена целина и пројектован за једновремени приступ Унији, ипак, у пракси се може говорити о специфичном односу ЕУ према свакој земљи тог региона. Стога, према званичним информацијама (оценама) напретка земаља Западног Балкана ка Унији, као и сопственим напорима тих земаља у том смислу, може се извући генерални став о статусу сваке земље тог региона на путу ка Унији. Тај генерални закључак, пре свега, посматра се са аспекта Заједничке спољне, безбедносне и одбрамбене политике (ЗСБП), или поглавља 31. како је нумерисано у приступној процедури Уније.

Сматра се да је на путу ка ЕУ најдаље отишла Црна Гора. Она је статус кандидата за чланство у ЕУ осигурала 2010. године, док је преговоре отпочела две године касније и до сада је отворила 22 поглавља. У годишњим извештајима о напретку Црне Горе истиче се да, иако је ова земља независност стекла на референдуму 2006. године, велики број држава није то још признао (2011. године – 51 земља, а 2013. године – 28). Међутим, у анализираним извештајима о напретку од 2011. до 2013. године готово истоветно се

закључује да је Црна Гора напредовала у процесу усклађивања своје спољне политике у оквиру ЗСБП, да је постала битан чинилац у међудржавној сарадњи и да тако доприноси регионалној стабилности. Када је реч о процентима усаглашености Црне Горе са правним тековинама у области ЗСБП, у извештајима они су се кретали од 99% 2011. године до 100% током наредне три године. У даљем процесу преговора о чланству у ЕУ Црна Гора ће, уколико задржи досадашњи изразито евроатлантски спољнополитички курс, успети да се у оквиру поглавља 31. готово у потпуности и без значајнијих потешкоћа интегрише у инструмент ЗСБП[17]. Поред тога, Црна гора је „једном ногом у НАТО".

Иако још ни на који начин није нормативно одредила и уобличила своје спољнополитичке приоритете, Србија је, и поред бројних, а пре свега унутрашњих изазова остала на „европском путу" после 2000. године. Она је почетком 2012. године постала кандидат за чланство у ЕУ, док је преговоре о чланству отпочела крајем јануара 2014. године и до сада отворила само два поглавља. Када је реч о периоду након 2011. године, у извештајима се напомиње и истиче напор власти Србије да се усагласи са ЗСБП. Потом се у извештају о годишњем напретку Србије за 2012. годину указује на прилично висок степен усаглашености са декларацијама и одлукама ЕУ (99%), али и да ова земља није усвојила закон о рестриктивним мерама, што представља једну од њених обавеза. Истиче се, затим, да Србија учествује у мировним војним мисијама под окриљем ЕУ, као и да активно учествује у међународним организацијама. У извештају за 2012. годину наведено је и да су током претходне године закључени споразуми о поверљивим информацијама, као и споразум о учешћу Србије у мировним мисијама. У извештају за наредну, 2013. годину, тврди се да је усаглашеност спољнополитичких аката Србије са документима ЕУ 89% (за 10% мање у односу на претходну годину) и уједно се само констатује да је ова земља добила статус посматрача у Организацији за колективну одбрану и безбедност (рус. Организация Договора о коллективной безопасности – ОДКБ)[18].

У извештају Европске комисије о напретку Србије у 2015. години, а по питању поглавља 31., између осталог, стоји: Србија је умерено припремљена у области спољне, безбедносне и одбрамбене политике. Остварен је известан напредак са даљим учешћем Србије у цивилним и војним мисијама за управљање кризама. Наредне године Србија би посебно требало да:

– унапреди придруживање декларацијама ЕУ и одлукама Савета;

[17] Ђукановић, Д., *Усаглашавање држава Западног Балкана са Заједничком спољном и безбедносном политиком Европске уније-између нормативног, декларативног и стварног*, ИМПП, Београд, 2014., стр. 18.
[18] Исто.

– донесе законске прописе о механизму праћења спровођења рестриктивних мера ЕУ.

Србија се није придружила одлукама Савета, укључујући рестриктивне мере ЕУ у вези са незаконитим отцепљењем Крима од стране Русије и догађајима у источној Украјини. Србија се, исто тако, није придружила сличним одлукама Савета о Босни и Херцеговини или Молдавији. Србија је наставила да подржава територијални интегритет и суверенитет Украјине, укључујући Крим. Председник Владе Србије и председник Украјине разменили су позиве за узајамне посете на високом нивоу, а Србија је Украјини у априлу испоручила хуманитарну помоћ. У јулу је министар спољних послова Србије, у својству председавајућег ОЕБС-а, посетио Кијев. Србија је, такође, даље ојачала своје односе са Кином. Премијер Кине посетио је Београд у децембру поводом самита држава централне и источне Европе и Кине „16+1". Председник Србије присуствовао је прослави Дана победе у II светском рату у Пекингу са представницима Војске Србије који су учествовали у паради. Председник Владе Србије посетио је Сједињене Америчке Државе у јуну и септембру 2015. године. Србија је наставила да активно учествује у сарадњи са међународним организацијама. Она је у јануару преузела председавање Организацијом за безбедност и сарадњу у Европи (ОЕБС). Србија је интензивирала своју сарадњу са НАТО-ом усвајањем Индивидуалног акционог плана партнерства у децембру и изразила је спремност за укључивање у редован политички дијалог. Србија је наставила да учествује у цивилним и војним мисијама за управљање кризама у оквиру ЗБОП, посебно *EU NAVFOR Atalanta*, *EUTM Somalia*, *EUTM Mali* и *EUFOR RCA*. Народна скупштина је у јуну одобрила учешће Србије у *EUMAM RCA*. Поред тога, Србија је учествовала у операцијама УН, посебно *UNIFIL*, *UNOCI*, *MONUSCO*, *UNFICYP*, *UNMIL*, *UNTSO* и *MINUSCA*. Такође, Народна скупштина је одобрила учешће у следећим операцијама УН за 2015. годину: *MINURSO*, *MINUSMA*, *UNMOGIP*, *UNMISS*, *UNAMID*, *UNISFA*, *UNDOF* и *MINUSTAH*[19].

Македонија је статус кандидата за чланство у Европској унији стекла „давне" 2005. године, али од тада, због нерешених проблема у односима са суседном Грчком око свог назива, није успела отпочети преговоре са бриселском администрацијом. Када је реч о извештајима о напретку Македоније од 2011. до 2014. године, може се уочити понајпре да се у њима истиче да је ова земља преузела бројне мере на законском усаглашавању своје спољне политике са ЗСБП. Наиме, Македонија је током 2011. године усвојила Закон о класификацији информација и Закон о увођењу међународних рестриктивних мера (санкција), а истовремено је активно учествовала у војним мировним мисијама под окриљем ЕУ. Степен усаглашености аката Владе Македоније са ЕУ документима из области спољне политике је 2011. године

[19] Европска Комисија, Радни документ Комисије: *Република Србија 2015. Извештај о напретку*, Брисел, 10.11.2015.године.

износио 99%, 2012. године – 100%, 2013. године – 94% и 2014. године – 73%. Може се уочити да је током 2014. године обим усаглашености умногоме мањи превасходно због непридруживања Македоније мерама ЕУ у вези са неколико кругова санкција према Руској Федерацији. Штавише, чини се да је на спољнополитичком плану Македоније изостала јасна осуда деловања Руске Федерације у вези са актуелном украјинском кризом, што је од ње очекивала ЕУ[20].

Босна и Херцеговина је 2010. године потписала Споразум о стабилизацији и придруживању, али од тада није много одмакла у европским интеграцијама. Овоме доприноси готово дводеценијска изразита унутрашња нестабилност и недостатак стварне воље етнонационалних бошњачких, српских и хрватских политичких елита да детектују и следе проевропски и евроатлантски спољнополитички курс земље. У извештају из 2011. године наводи се да је БиХ током те године усагласила 68% својих активности са ЕУ, затим 2012. године тај број је износио 56%, а већ наредне, односно 2013. године, 66%. Током 2014. године, наведени проценат је најнижи у анализираном четворогодишњем раздобљу и износи свега 52%. Како у овој земљи нема наведеног консензуса о било којем, па ни о питању спољне политике, након евентуалног стицања статуса кандидата, у чему БиХ већ годинама заостаје у односу на све остале државе региона, овакво стање може представљати значајнију препреку[21].

Посебан куриозитет представља указивање на степен усаглашености спољне политике Албаније са ЗСБП ЕУ током протекле четири године. Он се кретао од 95% у 2011. години до 100% усаглашености са одлукама и изјавама ЕУ на спољнополитичком плану током 2012, 2013. и 2014. године. Након стицања статуса кандидата за чланство у ЕУ половином 2014. године и будућег отпочињања преговора о чланству треба имати на уму да поглавље 31 неће представљати значајнију кочницу у овом процесу за Албанију. Албанија је, 20. марта 2014. године, дала подршку мерама Савета ЕУ према ситуацији у Украјини. Ово је потврђено и у извештају о напретку Албаније у европским интеграцијама за 2014. годину, а у њему је наведено и да су четири албанска посматрача послата у посматрачку мисију ОЕБС-а у Украјини. Албанија, пак, нема стратешки спољнополитички документ, али је евидентно да је ова земља током протекле три године узастопно имала 100% усклађеност активности регулативе са ЗСБП ЕУ. Овоме треба додати и чињеницу да се спољнополитички курс земље одређује у складу са експозеима председника владе, те да недостатак званичног спољнополитичког стратешког документа очигледно не ремети намере Албаније да постане чланица Уније. Штавише, Албанија је, за разлику од осталих држава Западног Балкана, уз Хрватску, чланица Северноатлантског савеза већ пет година. Захваљујући томе и превасходно доми-

[20] Ђукановић, Д. цитирани чланак, стр.19-20.
[21] Исто, стр. 20-21.

нантном утицају САД, на спољнополитичком плану не би требало очекивати било какву врсту проблема у вези са овим сегментом преговора са ЕУ, дакле у вези са Поглављем 31 о ЗСБП. Значајно је напоменути да је Албанија подржавала активности ЕУ и током кризе у Либији и свргавања Муамера ел-Гадафија (Muammar el-Gaddafi), али и „арапског пролећа" почетком ове деценије (2010–2011)[22].

Специфичан аспект „статуса" Западног Балкана, када је у питању прикључење ЕУ, декларативно и суштински, има јужна српска покрајина Косово и Метохија, у којој су привремене институције самоуправе једнострано прогласиле независност 2008. године, а коју је признало 112 земаља света, међу којима и 23 земље чланице Уније. Овај текст неће се бавити питањем „признавања" независности Косова, не само из разлога што се то питање не поставља од наше званичне политике, већ и из убеђења да то питање и не може доћи на „дневни ред", ма како и колико изван наше земље стизали „другачији сигнали".

Истина је једна, али погледи на одређену реалност могу бити сасвим различити. Тако, Хашим Тачи, о потписивању ССП између Косова и ЕУ (27. октобар 2015.), каже да је Косово и званично кренуло ка ЕУ и да га „нико не може зауставити"[23]. Иако је ово први правни документ који је Косово потписало са ЕУ, сачињен је, како је Тањугу речено у Комисији, по узору на сличне споразуме које ЕУ има са територијама које нису међународно признате као независне државе, као што је Тајван. „Први корак ка проширењу је тражење статуса кандидата, а Косово то не може да учини све док га као независну државу не признају све чланице ЕУ и европске институције"[24]. Поводом потписивања ССП између ЕУ и Косова, директор Канцеларије за Косово и Метохију Владе Републике Србије Марко Ђурић истакао је, пак, да чињеница да је са Косовом потписан ССП на другачији начин него што је рађено са државама чланицама, које су постајале кандидати или су ступале у однос са ЕУ, сведочи да Косово није држава. Ђурић је за Спутњик рекао да тај документ Косово потписује као правно лице, а не као држава и објаснио да чињеница да јужна српска покрајина ступа у неку врсту уговорног односа са ЕК за нас не значи, нити ће икада значити, да је та покрајина друга држава или одвојена од Србије. „Сама чињеница да се са Косовом потписује споразум на другачији начин него што је то рађено са државама чланицама које су или постајале кандидати или су ступале у однос са ЕУ, говори да Косово није држава. Европски правници ће вам рећи да то значи да постоји асиметрија и другачије представљање у односу на друге", истакао је Ђурић[25].

[22] Исто.
[23] Политика, 28.10.2015. године.
[24] Исто.
[25] Исто.

Европски парламент је усвојио ССП са Косовом 21.01.2016. године, након што је „за“ гласало 468 од 754 европосланика („против“ су гласала 102 посланика, а њих 81 било је „уздржано“)[26]. Урлике Луначек, извештилац за Косово и потпредседница Европског парламента изјавила је да је ССП само први корак ка интеграцији Косова у ЕУ. Међутим, њена изјава да ће, убудуће, само целовите државе улазити у Унију, односно да нема више модела Кипра (подељен на „турски“ и „грчки“ део, прим. Б. Ф.), јесте врло индикативна иако није изазвала велику позорност у међународним односима, има извесну „специфичну тежину“.

Позиција земаља Западног Балкана, када је у питању „пут ка ЕУ“, почетком 2016. године је следећа: (1) статус кандидата имају Албанија, Македонија, Црна Гора и Србија, (2) статус потенцијалног кандидата има БиХ и (3) иако је Косово потписало ССП са ЕУ, који је усвојио Европски парламент, *de jure* и *de facto*, нема оправдања да се то сматра споразумом ЕУ и неке државе.

О даљем путу Западног Балкана ка Унији различити су ставови, погледи и виђења, како званичника тако и теоретичара међународних односа. Ти ставови имају своју еволуцију уназад петнаестак година, али им је заједничко да за сада нема јасне пројекције и „чврстог“ става, осим констатације да све земље Западног Балкана декларативно и суштински теже ка Унији, односно да је интеграција у ЕУ њихов стратегијски циљ и приоритет, са једне, и декларативне подршке ЕУ, са друге стране. Такође, већина погледа на пут Западног Балкана у ЕУ на становишту је да није реч о јединственом путу, већ о интеграцији у Унију сваке земље понаособ. С друге стране, постоји не мали број оних који и даље сматрају да је приступање НАТО-у једна од „улазница“ у ЕУ. Тај пут, прво у НАТО, па у ЕУ, „образлаже“ се чињеницом да су тако поступиле све земље које су од 2004. године примљене у ЕУ, као и да земље Запа-дног Балкана, осим Србије и БиХ, јесу на том курсу (Албанија је већ чланица НАТО, док је Црна Гора врло близу Алијанси, а Македонија због познатог спора са Грчком око имена, чека у реду за чланство у Алијанси). Образложење да пут у ЕУ не мора да води преко чланства у НАТО-у (Аустрија, Финска и Шведска) „не мери се истим аршином“, јер позиција земаља које су од 2004. године приступиле ЕУ није иста као оних земаља које нису чланице НАТО, а јесу у Унији.

Република Србија је војно неутрална земља[27]. Та војна неутралност, пре свега, односи се баш на НАТО. Принципијелно посматрано, војна неутралност и неутралност у општем (политичком) смислу, нису исто. Неутралност у општем смислу (политичком) треба да има „два краја“, односно

[26] Бета, 21.01.2016. год.

[27] *Резолуција Народне скупштине о заштити суверенитета, територијалног интегритета у уставног поретка Републике Србије*, члан 6., од 27.12.2007. године (*Неутралност у Европи у 21. веку и случај Србије*, ИСАК фонд, Београд, 2012., стр. 10).

да је поред сопствене прокламације или наметнутог става међународне заједнице (Немачка, Аустрија) призна и међународна заједница (Швајцарска, Туркменистан). Чињеница је да су неке земље (Молдавија, прим. Б. Ф.) у свој Устав унеле неутралност, која им, *de jure*, није међународно призната. С друге стране, војна неутралност јесте ствар сваке државе, у складу са Повељом УН, односно њеним 51. чланом, у којем се признаје право на (само)одбрану.

ЛИСАБОНСКИ УГОВОР

Самит ЕУ одржан у Лисабону (Португалија) 2007. године резултовао је заједнички утврђеним ставовима познатим као *Лисабонски уговор*. Тај уговор је ступио на снагу 2009. године, након што су га ратификовале све чланице Уније. До усвајања Лисабонског уговора дошло је након пропале иницијативе о Уставу ЕУ. Стога, тај уговор јесте „нешто између". Наиме, у ситуацији када не пролази иницијатива о европској држави (Устав), припремљен је и одржан самит у Лисабону, који пројектује нову организацију и функционисање ЕУ. Најзначајније новине утврђене Лисабонским уговором различито се интерпретирају од стране бројних аналитичара. По једнима, то је реформски уговор, најзначајнији у новијој историји ЕУ. По другима, то је изнуђено решење у условима „пропасти" идеје о јединственој држави европских народа. Трећи, пак, сматрају да је то и једно и друго.

Заједничка безбедносна и одбрамбена политика Уније, као део ЗСБП, дефинисана је у члановима 42. до 46. поглавља V Лисабонског уговора. Значајан број новина у Лисабонском уговору може се наћи управо у области ЗБОП. ЗБОП представља по први пут посебан одељак у поглављу о ЗСБП Уговора о ЕУ, а новине су садржане у члановима 42. до 46. Правни основ за дефинисање и спровођење ЗБОП дат је у члану 2. став 4. о надлежностима Уније. Овај члан предвиђа да, у складу са одредбама о ЗБОП-у, „Унија има надлежност да дефинише и спроводи заједничку спољну и безбедносну политику, укључујући и поступно формирање заједничке одбрамбене политике". У тексту ове одредбе је више него видљива разлика у формулацији у односу на раније оснивачке акте, који су наводили искључиво могућност да сарадња у домену одбране евентуално доведе до заједничке одбрамбене политике. Нова одредба садржи изјаву политичке воље и намере да се до заједничке одбране има доћи једногласном одлуком Европског савета. Такође, сходно ранијим оснивачким актима, ближа сарадња (*enhanced cooperation*) групе држава била је могућа искључиво у области ЗСБП. Лисабонски уговор, у члановима 20. Уговора о ЕУ, ову могућност проширује и на област ЗБОП, уз услов да се таква сарадња може покренути на иницијативу најмање девет држава. Прави тест овакве сарадње у времену које долази могло би бити

разрешење судбине француске иницијативе о Медитеранској унији[28], или евентуалне сличне иницијативе окупљања других чланица на субрегионалној основи.

Иако „Лисабон“ неће довести до револуције, нити ће ЕУ претворити преко ноћи у глобалног војног џина, у бројним областима учињен је јаснији искорак, а Лисабонски уговор садржи доста прецизније одредбе у односу на раније уговоре. Четири су најзначајније измене у области безбедносне и одбрамбене политике:

1. **Проширивање основних циљева и домета ЗБОП**. Амбициозније и шире постављени циљеви довели су до значајног броја новина. Довољно је осврнути се на текст члана 42. у целини и приметити одредбе које деценијама уназад није било лако замислити.

Нова клаузула о одбрани садржана је у члану 42. ставу 7. Уговора о ЕУ и гласи:

> „Уколико је држава чланица жртва оружане агресије на својој територији, друга држава чланица има обавезу да јој пружи помоћ и подршку свим расположивим средствима, у складу са чланом 51. Повеље УН. Ово неће довести у питање специфичан карактер безбедносне и одбрамбене политике одређених држава чланица.
>
> Обавезе и сарадња у овој области треба да буду конзистентне са обавезама у оквиру Северноатлантског савеза, који, за државе које су његове чланице, остаје основ њихове заједничке одбране и форум за њену примену.“

На први поглед се чини да ЕУ уводи у потпуности аутономан систем заједничке одбране. Реалност овог члана је у великој мери другачија и представља најочигледнији пример разноликости статуса и безбедносне оријентације сваке чланице Уније појединачно. Наиме, анализом поменутог члана може се приметити да у њему има од свега помало и за свакога понешто.[29] Најпре, као да се на моменат чини да државе не желе да се одрекну ревидираног Бриселског споразума и Западноевропске уније (ЗЕУ), с том разликом што веома сличну одредбу оној којом се гарантује заједничка одбрана чланица ове организације сада уносе у Лисабонски уговор. Судећи по вестима са седнице Сталног савета ЗЕУ од 31. марта 2010. и по одлуци о гашењу ове организације, њен дух остаће да живи кроз клаузулу о заједничкој одбрани ЕУ.[30]

---

[28] Dr. Antonio Missiroli, The Impact of the Lisbon Treaty on *ESDP*, Policy Department External Policies, Briefing Paper, 2008.

[29] Dr. Dr Gerrard Quille, The Lisbon Treaty and its Implications for CFSP/ESDP, Policy Department External Policies, Briefing Paper, 2008.

[30] Одлука Сталног савета о престанку рада ЗЕУ требало би да буде спроведена најкасније до јуна 2011.

Што се текста члана 42. и става 7. тиче, евидентан је договор три струје унутар ЕУ и свака је добила жељену формулацију у овом члану. Тако су:

- државе које инсистирају на сопственом безбедносном идентитету Уније добиле - „*Уколико је држава чланица жртва оружане агресије на својој територији, друга држава чланица има обавезу да јој пружи помоћ и подршку свим расположивим средствима, у складу са чланом 51. Повеље УН.“;*
- државе које инсистирају на неутралности (попут Ирске, Аустрије и Шведске) - „*Ово неће довести у питање специфичан карактер безбедносне и одбрамбене политике одређених држава чланица.“;*
- и коначно, државе које инсистирају на очувању евроатлантског тј. НАТО безбедносног идентитета - *„Обавезе и сарадња у овој области треба да буду конзистентне са обавезама у оквиру Северноатлантског савеза, који, за државе које су његове чланице, остаје основ њихове заједничке одбране и форум за њену примену*.“

Клаузула солидарности (члан 222. Уговора о функционисању ЕУ) није наведена у одељку о ЗБОП, већ је део Уговора о функционисању ЕУ, а односи се на потенцијалне безбедносне изазове и претње према било којој од држава чланица. Клаузулом солидарности утврђује се обавеза помоћи државама чланицама које су жртве катастрофа узрокованих људским деловањем или терористичким нападом. Обавеза пружања помоћи тече од тренутка када подршку затраже власти државе чланице која је у питању. Циљеви ове правне одредбе у суштини се односе на заштиту грађана и демократских институција од терористичких напада. Остају нејасни вид и опсег подршке коју су државе дужне да упуте, баш као и у случају клаузуле о међусобној одбрани. Тако, на пример, није наведено где или на чијој територији се мере солидарности имају испољити у случају терористичког напада. Без сумње, овом новом одредбом оставља се прилично широк обухват инструмената за реакцију, будући да се наводи да Унија може ангажовати сва средства на располагању, укључујући и војна, која јој уступе државе чланице. Белгијско председништво истакло је неопходност и значај доношења одлуке којом би било прецизирано практично значење ове клаузуле.[31] Уосталом, обавеза је Савета да посебном одлуком дефинише садржај и начин примене овог члана.

2. **Задаци из Петерсбурга**, којима се, пре свега, дефинише карактер операција у којима ЕУ може ангажовати своје цивилне и војне капацитете, значајно су проширени. Дефинисани су Декларацијом из Петерсбурга коју је усвојио Министарски савет Западноевропске уније, на састанку одржаном у јуну 1992. године. Ови задаци базично су укључивали хуманитарне задатке и задатке спасавања, задатке очувања мира, задатке борбених снага у оквиру

[31] http://www.eutrio.be/files/bveu/media/source1854/documents/27782_PL_SPF_UK.pdf.

управљања кризама, што укључује и наметање мира. Новим чланом 43. ставом 1. Уговора о ЕУ, допуњени су заједничким операцијама разоружавања, војним саветима и техничком подршком, док су задаци борбених снага у оквиру управљања кризама, укључујући превенцију конфликта, наметање и очување мира, допуњени постконфликтном стабилизацијом. Достизањем циљева и спровођењем задатака из Петерсбурга, Унија ће доприносити и свекупној борби против тероризма и подржавати треће државе у овој борби.

3. Уведен је **механизам флексибилности.** Основни разлог за његово увођење је у намери да се олакша спровођење ЗСБП/ЗБОП.

Најпре, постоји могућност да Савет повери спровођење цивилне или војне операције групи држава „које су вољне и поседују одговарајуће капацитете за такву операцију“[32]. За овакво деловање групе држава не постоји минималан број учесница као предуслов за извођење „европског“ задатка, већ се, по логици ствари, тај број своди на најмање две државе. Да би мисија успешно отпочела, државе учеснице треба да постигну договор са Високим представником о подели посла и управљању мисијом. Ове државе имају и обавезу да информишу Савет о постигнутим резултатима и консеквенцама заједничке активности.

Другачији вид овакве врсте сарадње јесте стална структурна сарадња држава чланица чији војни капацитети испуњавају више стандарде и које су успоставиле међусобне обавезе у погледу најзахтевнијих мисија. Овакав вид сарадње регулисан је и додатним протоколом. О намери да успоставе структурну сарадњу државе имају обавезу да обавесте Савет и Високог представника. У року од три месеца од тог обавештења, Савет, квалификованом већином након консултовања Високог представника, усваја одлуку којом се покреће стална структурна сарадња и утврђује листа држава које у њој учествују. Важно је истаћи да поједини аутори[33] у оваквом виду сарадње виде зачетке продубљивања интеграције на начин на који је то постигнуто формирањем Економске и монетарне уније или Шенгенског простора, управо окупљањем оних држава које испуњавају највише стандарде у поменуте две области. Разлика у овом тренутку постоји у чињеници да су критеријуми за Шенгенски простор и Економску и монетарну унију прецизније дефинисани у односу на критеријуме наведене у Протоколу 10 о учешћу у сталној структурној сарадњи. Испуњеност критеријума прати Европска одбрамбена агенција. Свако наредно приступање држава које учествују у сталној структурној сарадњи предмет је одлуке коју доносе оне чланице Савета које до тог тренутка учествују у овом виду сарадње.

Лисабонским уговором уведена је нова одредба о финансирању, којом су делимично измењени извори финансирања ЗСБП. Постојеће одредбе о

[32] Члан 44. став 2. Уговора о ЕУ.

[33] Dr. Antonio Missiroli, The Impact of the Lisbon Treaty on *ESDP*, Policy Department External Policies, Briefing Paper, 2008.

административним и оперативним трошковима допуњене су значајним одредбама које омогућавају Унији да делује у што краћем могућем року, чиме она несумњиво јача своју позицију у светским оквирима. Наиме, чланом 41. предвиђена је већа финансијска флексибилност за потребе ЗСБП и ЗБОП. У случајевима када су ургентно потребна финансијска средстава за припрему и деловање мисије ЕУ било где у свету, могуће је покренути посебан поступак како би се процедура убрзала или – у случају да трошкови не спадају у надлежност Уније – предвидети убрзано оснивање *start-up* фонда у који би доприносе уплаћивале државе и што би, у крајњем, такође унапредило ефикасност деловања Уније и убрзало целокупну процедуру. Без обзира на то о ком се од поменута два случаја ради, поступак формално предлогом одлуке покреће Високи представник, а о њој се изјашњава Савет, одлучујући квалификованом већином.

4. **Европска одбрамбена агенција (Агенција)** основана је као међувладино[34] тело, како би се ускладио и подржао даљи развој капацитета Уније за цивилне и војне операције. Замишљено је да Агенција има координативну улогу у развоју одбрамбених, али и истраживачких капацитета како на нивоу ЕУ, тако и самих држава чланица. Агенција је правно лице и за свој рад одговара Савету за спољне послове и Високом представнику. Статут и седиште дефинише Савет, одлучујући квалификованом већином. Њени задаци су набројани у члану 45. и укључују:

(a) подршку идентификовању циљева у развоју војних капацитета држава чланица и надзору у њиховом испуњавању,

(b) унапређивање ефективних метода набавке и усклађивање оперативних потреба,

(c) предлагање пројеката како би се набројани циљеви пре свега у тачки (a) остваривали,

(d) подршку развоју технологије у домену одбране, планирање и координацију заједничких истраживачких активности,

(e) подршку у идентификовању и, када је неопходно, примени одговарајућих мера за јачање индустријске и технолошке основе сектора одбране и планирања ефективне потрошње.

Не би било погрешно ни уколико би констатовали да је учешће у раду Агенције добровољно и веома повезано са новим механизмом флексибилности у домену ЗБОП. Другим речима, успех у раду ове Агенције зависиће од политичке воље држава чланица, те обима и мере у којој ће се ослањати на рад

[34] Zerrin Savaşan, CES/METU&Selçuk University and Ph.D Student, Department of International Relations, CFSP/ESDP and The New EU Treaty, Perceptions, Summer-Autumn 2007.

Агенције приликом унапређења одбрамбених капацитета. Република Србија једна је од ретких земаља нечланица ЕУ која је потписала оперативни споразум са Европском одбрамбеном агенцијом. Та чињеница, пре свега, посматра се у светлу стварања повољних услова за функционисање наше одбрамбене индустрије.

ПЕРСПЕКТИВЕ ЗАЈЕДНИЧКЕ СПОЉНЕ, БЕЗБЕДНОСНЕ И ОДБРАМБЕНЕ ПОЛИТИКЕ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

Перспективе ЗСБП и ЗБОП, као њеног дела, морају се посматрати у склопу општих процеса на глобалном нивоу, са једне, и процеса у самој Унији, са друге стране. Ово, пре свега, из разлога што је више него евидентна намера и ЕУ и њених водећих земаља за позиционирањем као „светског играча".

Крај историје неолибералне концепције Томаса Фридмана и Френсиса Фукујаме, заснован на идејама Смитовско-Кантовског модела либералног мира, није се догодио. Глобализација светских процеса, ма колико довела до повезаности и испреплетености света, развоја модерних технологија, тржишне економије, кретања идеја, људи и капитала, изнедрила је и глобализам ризика. Историја се вратила. Свет није ништа више безбедан него што је то био у доба „хладног рата", закључују многи. Рушење берлинског зида свет није увело у еру дуготрајног мира. Напротив, дошло је до „тектонских поремећаја" чији се домашај не може проценити, а камоли предвидети. Деценијама замишљан и пројектован сукоб „истока" и „запада" распршио се у мноштво наизглед невидљивих противника оличених (именованих) у тероризму, организованом криминалу, етничко-религијским сукобима, трговини људима, оружјем и наркотицима. С друге стране, борба за виталне ресурсе, етничка хомогенизација, еколошка неуравнотеженост, беда и сиромаштво, забрињавајуће стање здравља великог дела светске популације, представљају посебан проблем. Глобализација је изнедрила и својеврсни повратак традиционалној теорији и пракси безбедности – моћ и војна моћ, пре свега на државном (националном) плану.

Европска унија, инволвирана у све светске процесе, суочила се са својим унутрашњим проблемима. Евидентно одсуство консензуса унутар Уније о сопственој пројекцији у наднационалну државу додатно је „заљуљано", прво економском (финансијском) кризом у појединим деловима (државама), на шта се Марфијевом пројекцијом надовезало укључивање у сукобе на евроазијском простору (Украјина и Русија), Блиском истоку и афричком континенту. Миграције становништва из ратом захваћених делова света уздрмале су све стубове Уније, до те мере да је висока представница за спољну политику Федерика Могерини изјавила да то може довести и до распада ЕУ.

Евидентно, када су ЗСБП и ЗБОП у питању, Унија се ломи између две кључне пројекције. Прва пројекција, чији је кључни протагониста Велика Британија, јесте опстанак и кључни ослонац европске безбедности у НАТО. Друга, немачко-француска пројекција јесте „европска армија".

Чињеница је да Велика Британија има посебан однос према ЕУ и перцепцији своје позиције у Унији. Велика Британија није чланица Монетарне уније, нити је у склопу Шенгена. Иако је својевремено подржала јачање капацитета ЕУ за мировне операције, Велика Британија противи се стварању „европске армије". На недавним „тешким" консултацијама између Велике Британије и ЕУ у Бриселу, које су неки аналитичари назвали „Кафкијански процес", а у предвечерје референдума о опстанку те земље у Унији, заказаног за јун ове године, премијер Камерон је изјавио: „Не волим Брисел, волим Британију". Иако су разговори Британије и ЕУ, пре свега, имали финансијски тон, а у вези с мигрантима, Камерон није пропустио да саопшти: „Не европској војсци". О разговорима Камерона са водећим личностима ЕУ, аналитичар Дејан Лукић каже: „И тако је било. У страху од распада ЕУ, руководиоци Савета Европе и Европске комисије спасли су душе и џепове; могу да се спокојно врате у своје замкове; да грицкају синекуре и живе без гриже савести у сенци уцене гордог Албиона који је још једном знао како се барата адутом уцене и како да потегне глогов колац пред бриселским Мефистом"[35].

Монеов, и не само његов, визионарски поглед ка стварању моћне и утицајне Уније немогуће је остварити само економском моћи, без снажних војних ефектива. Иако су већина (23 од 28) земаља ЕУ уједно и чланице НАТО, ипак – ЕУ није Алијанса. Организацијске и функционалне структуре НАТО, под вођством САД, имају сасвим другачији облик од тих структура у Унији и њиховог функционисања у пракси. Својевремено, ЕУ и НАТО су постигле споразум о коришћењу заједничких капацитета у мировним операцијама – *Берлински споразум*, касније проширен у споразум *Берлин плус*[36]. С друге стране, деценијама „тиња" пројекција војних ефектива ЕУ, чији су главни протагонисти Немачка и Француска. Прошле године, на самиту странке канцеларке Меркел (ЦДУ), која је најбројнија у Европском парламенту, заузет је политички курс – „правац европска армија".

Математички посматрано, правац има два смера. Преведено на безбедносно-стратешки аспект, ЕУ остаје поларизована на наведена два

[35] http://www.vesti-online.com/Na-Zapadu-nista-novo(10.03.2016.).

[36] Stvaranje zajedničke bezbednosne i odbrambene politike kao okosnice razvoja vojnih sposobnosti EU, istaklo je potrebu za jasnim definisanjem odnosa između NATO i EU. Važan korak u izgradnji tih odnosa predstavlja usvajanje *Deklaracije EU-NATO o Evropskoj odbrambenoj i bezbednosnoj politici,* iz decembra 2002. godine, koja postavlja osnovne principe dalje saradnje i zajedničkog delovanja EU i Alijanse, i korišćenja NATO kapaciteta za potrebe EU operacija.Skup aranžmana kojima se jasno preciziraju uslovi i modaliteti pristupa EU zajedničkim kapacitetima NATO, za operacije pod vođstvom EU, usvojeni su 17. marta 2003. godine, pod nazivom *Berlin plus* aranžmani. (*Шта је Партнерство за мир*, ИСАК фондација, Београд, 2010, стр. 47).

концепта. Први, британски модел, задржава централну позицију НАТО, са наглашеним утицајем САД. Други, немачко-француски модел, преферира јачање сопствених војних капацитета Уније, што се тумачи и као слабљење утицаја САД, а ово, опет, као претња „зближавању“ Уније и Руске Федерације. То зближавање ЕУ и Русије не посматра се формално – као стварање заједничких војних ефектива, већ пре свега, као одсуство међусобних претњи, засновано на евидентно нараслој економској сарадњи. Очевидно, смањење тензија на релацији Унија – Русија не одговара свима, пре свега САД, и, под утицајем Америке, неким чланицама Уније.

ЗАКЉУЧАК

Заокупљена сопственим проблемима и дубоко инволвирана у светске токове, па и безбедносне кризе, Европска унија, пре свега, брине своју бригу. Та брига није нимало лака, нити једноставно савладива. Својеврсна криза у Унији има све аспекте великих брига моћника разапетог између других моћника на светској сцени. Да би се успешно носила са другим „светским играчима“, ЕУ мора да реши проблеме „у свом дворишту“. То ће, свакако, на неки начин бити решено у релативно догледно време. Док решава своје проблеме, Унија се неће превише бавити малим и за њу споредним бригама и проблемима какве има Западни Балкан, или прецизније речено – свака његова земља понаособ. Западни Балкан није у фокусу интересовања Европске уније. Проширење ЕУ, које је и формално и суштински у застоју, неће се покренути баш тако брзо. Тешко је за претпоставити да ће земље Западног Балкана једновремено бити примљене у Унију.

Западни Балкан је нејединствена, вештачко-политикантски скована кованица. Чине га дојучерашњи „блиски савезници“, а данас вештачки одржавани партнери и сарадници. Ти партнери и сарадници (државе) воде своју не малу бригу, оптерећену не тако давним процесима и ратним исходом, покушавајући да пред великима изгледају као борци за мир, враћање поверења у региону и спремни на свеколику сарадњу у ширим размерама, која подразумева декларативно и суштинско учлањење у Унију. Свака од земаља Западног Балкана има своје плусеве и мунусе и настоји да укњижи „позитиван производ“. Иако то можда и не изгледа на први поглед, тешкоће до „позитивног производа“ посебно су евидентне у нашој земљи. „Разапета“ између Истока и Запада, формално, суштински и историјски посматрано, са трендом распарчавања који није довршен, Србија – највећа и централна земља региона, има и највеће проблеме. Кад-тад, за сада скрајнути у страну проблеми, када је у питању статус Србије и њен пут у ЕУ, доћи ће на сто, али стварно. Тада неће бити слободе маневра, односно биће потребно изјаснити се. Тешко је рећи када ће то бити, али да ће бити у то не треба сумњати. Зато, треба нам стратегија М.Р.А.В. – Мудра (политика) + Рационална (економија) + Агресивна (дипломатија) + Вешта (војска).

Превише је историје на Балкану и много политике, а мало стратегије у Европи. Неизвестан је и биће тежак пут од објекта ка субјекту Заједничке спољне, безбедносне и одбрамбене политике ЕУ, којој теже земље Западног Балкана.

ЛИТЕРАТУРА

1. http//sh.wikipedija.org/wiki/Balkan (28.02.2016).
2. Ђукановић, Д., *Усаглашавање држава Западног Балкана са Заједничком спољном и безбедносном политиком Европске Уније – између нормативног, декларативног и стварног*, Пројекат ИМПП бр. 10 179023, Београд, 2014.
3. *ПОЈМОВНИК - Европска безбедносна и одбрамбена политика*, Центар за цивилно-војне односе, Београд, 2005.
4. *Увод у студије безбедности* (приредио Пол Вилијамс), Службени гласник, Београд, 2012.
5. Џомбић, И., Европске иницијативе и институције, Friedrich-Ebert-Staftung, Сарајево, 2012.
6. *Водич кроз поглавље 31 предприступних преговора Србије и Европке уније*, ИСАК фонд, Београд, 2015.
7. ЕУПМ, Дирекција за европске интеграције БиХ, Сарајево, 2010.
8. Орлић, Д., *Операционализација безбедносне политике Европске уније*, Међународни пројекат, Београд, 2006.
9. Европска Комисија, Радни документ Комисије: *Република Србија 2015. Извештај о напретку*, Брисел, 10.11.2015.
10. Политика, 28.10.2015.
11. Бета, 21.01.2016.
12. *Резолуција Народне скупштине о заштити суверенитета, територијалног интегритета у уставног поретка Републике Србије*, члан 6., од 27.12.2007. године (*Неутралност у Европи у 21. веку и случај Србије*, ИСАК фонд, Београд, 2012.).
13. Dr. Antonio Missiroli, The Impact of the Lisbon Treaty on *ESDP*, Policy Department External Policies, Briefing Paper, 2008.
14. Dr Gerrard Quille, The Lisbon Treaty and its Implications for CFSP/ESDP, Policy Department External Policies, Briefing Paper, 2008.
15. http://www.eutrio.be/files/bveu/media/source1854/documents/27782_PL_SPF_UK.pdf

16. Zerrin Savaşan, CES/METU&Selçuk University and Ph.D Student, Department of International Relations, CFSP/ESDP and The New EU Treaty, Perceptions, Summer-Autumn 2007.
17. http://www.vesti-online.com/Na-Zapadu-nista-novo(10.03.2016).
18. *Шта је Партнертво за мир*, ИСАК фондација, Београд, 2010.

Бранко Крга[1]

АМЕРИЧКИ ИНТЕРЕСИ НА БАЛКАНУ
- ГЕОПОЛИТИЧКИ АСПЕКТИ -

Сажетак: Амерички интереси на Балкану имају више аспеката: политички, економски, војно-стратегијски, културно-цивилизацијски, као и геополитички. Геополитика, као научна дисциплина која трага за законитостима релације простора и моћи, односно, владања или утицаја, на специфичан и концентрисан начин најбоље показује испољавање интереса за неки део света. Због тога је, за што бољи приказ америчких интереса за простор Балкана, незаобилазно разматрање и геополитичког аспекта, с циљем да се што реалније сагледају интереси те велике силе за овај део Европе. Анализа геополитичких аспеката ангажовања Сједињених Америчких Држава на Балкану показује да њен интерес за овај простор није сталан, већ често зависи од процеса унутар те велике силе, на самом Балкану, као и оних у суседним регионима. У овом случају то се односи, пре свега, на кризне просторе Блиског истока, Северне Африке и Украјине.

Кључне речи: *Сједињене Америчке Државе, Балкан, геополитика, интереси, Руска Федерација, Кина, Косово и Метохија, ислам, миграције, криза*.

УВОД

Савремени свет карактерише неколико геополитичких процеса који се истовремено испољавају, а условно би се могли поделити на глобалне и регионалне. Глобалне процесе, пре свега, представљају супротстављена настојања да се, с једне стране, очува једнополарни свет, док се, са друге стране, тежи успостављању мултиполарно уређене светске заједнице. Носилац идеје очувања једнополарног света су Сједињене Америчке Државе (САД), које настоје да задрже статус лидера или хегемона, јер тиме остварују низ привилегија. Носиоци идеје мултиполарног света су други центри моћи, пре свега Кина, Руска Федерација, а на одређени начин и Европска унија, Индија, Бразил, па и исламски свет.

Који ће од ова два модела превладати у будућности зависи и од других геополитичких процеса, међу које спадају: глобализација, регионализација и суверенизација. Носилац глобализације су САД, јер би им само такав процес омогућавао да очувају статус светског лидера. Регионализација се односи углавном на различите континенталне интеграције, као што су Европска унија, Афричка унија, НАФТА итд. Сједињене Америчке Државе условно подржа-

[1] Генерал-пуковник у пензији, проф. др Бранко Крга, Факултет за дипломатију и безбедност, Београд

вају и ове процесе, али као део глобалних кретања. Суверенизација се испољава нарочито у кризним ситуацијама. То се видело последњих месеци у Европи, када су поједине државе враћале поједине своје суверене атрибуте ради спречавања негативних аспеката мигрантске кризе. Већ се појавила својеврсна осовина католичких земаља, међу којима су Мађарска, Словачка, Чешка и до недавно евроентузијаста Пољска. Ова групација све више води рачуна о својим националним интересима. Овакву оријентацију САД не подржавају, јер се она сукобљава са глобалним варијантама уређења света. Такав приступ нарочито не иде у прилог корпоративним интересима, којима смета свака држава, па и америчка.

Готово сви наведени геополитички процеси испољавају се и у Европи, односно, на Балкану, с тим што на тим просторима делују и друге идеје, као што су атлантизам, континентализам, неоевроазијство и неоосманизам. Заједнички именитељ свих ових геополитичких процеса јесте трагање за одговором на класично питање: ко влада појединим просторима света, у овом случају, Балканом?

ИНТЕРЕСИ СЈЕДИЊЕНИХ АМЕРИЧКИХ ДРЖАВА НА БАЛКАНУ

О интересима САД на Балкану постоје различита мишљења. С једне стране, део аналитичара сматра да је Балкан изгубио на значају, да су САД заокупљене важнијим просторима, пре свега регионом Далеког истока, Блиским истоком, Украјином и да им овај део света више није приоритет. С друге стране, има доста оцена о томе да је Балкан и даље важан простор коме САД поклањају значајну пажњу.

Интересантну оцену о интересима САД на Балкану изнео је бивши амерички амбасадор у Београду Вилијем Монтгомери. Он је, дао интервју Танјугу 14. јануара 2016. године и том приликом нагласио да „америчка влада има много важније приоритете од Балкана, а да је у региону ангажована на нижем нивоу само због три питања: прво, жели да независно Косово буде у потпуности признато и прихваћено; друго, жели да Босна остане унутар садашњих граница; и треће, не жели било какво избијање насиља у региону“[2].

Без обзира на овакву оцену бившег америчког дипломате, поставља се логично питање одакле суштински интерес САД за Балкан, имајући у виду да се, као најмоћнија држава на свету баве глобалним проблемима, пре свега односима са могућим конкурентима у будућности. Анализирајући досадашње понашање САД, могло би се нагласити да интерес те силе за Балкан има традиционалне и неке нове поводе.

[2] Електронски и штампани медији у Србији, 14. 15. и 16.1.2016. године.

Традиционални поводи односе се на следеће: прво, геополитички третман овог простора; друго, тежњу да се Русији онемогући јачање утицаја на Балкану; треће, настојање да се контролише Европа; и четврто, интерес да исламски фактор не делује супротно америчким интересима.

При разматрању релације САД - Балкан, ваља се подсетити и на ставове класика геополитике, пре свега Британца Халфорда Макиндера и Американца Николаса Спајкмена. За обојицу је карактеристично да су, за владање светом, потврдили значај Хартленда, тј. главне копнене масе Евроазије.

Халфорд Макиндер писао је да ће у борби за превласт у свету између сила таласократије (силе мора) и телурократије (силе копна) победити она страна „која је у стању да контролише тзв. светско острво (*World island*) – копнени простор Евроазије и Африке, чији се централни, стожерни (*Pivot area*), односно средиште (*Heartland*) света, налази у централном делу евроазијског масива“[3]. Тај свој став Макиндер је изразио интересантном формулом: „Ко влада Источном Европом, влада средиштем света, ко влада средиштем света, влада светским острвом, ко влада светским острвом, влада читавим светом“[4].

Амерички геополитичар Николас Спајкмен такође је трагао за моделом владања светом. У том смислу, наглашавао је да је за САД важно да ниједна сила нема превласт у Европи или на Далеком истоку, као и то да се те силе уједине. За разлику од Макиндера, сматрао је да одлучујући значај за владање светом има рубни део Евроазије (*Rimland*). „У тај рубни део он је укључио западну Европу, Турску, Ирак, Иран, Пакистан, Индију и Кореју... парафразирајући Макиндера, понудио је нову формулу за владање светом, која гласи: „Ко доминира Римлендом, доминира Евроазијом, онај ко доминира Евроазијом, има судбину света у својим рукама“[5].

Ове идеје су после разрађивали Коен, Кисинџер, Бжежински, Фукујама, Хангтинтон, Бремер – свима је заједнички интерес трагање за моделом како да се влада светом и како да у том процесу САД задрже статус хегемона или лидера.

У познатом делу „Велика шаховска табла“, Збигњев Бжежински је у вези са схватањем балканског простора, написао: „У Европи, реч Балкан призива слике етничких конфликата и ривалства између регионалних и великих сила“[6]. Интересантно је да је Бжежински у наведеном делу читаво пето поглавље назвао „Евроазијски Балкан“ (простор југоисточне Европе, централне и јужне Азије, подручје Персијског залива и Средњег истока),

[3] Килибарда, З: *Основе геополитике,* ФБ и СГ, Београд, 2008, стр. 37.
[4] Килибарда, исто, стр. 37.
[5] Килибарда, исто, стр. 40.
[6] Бжежински, З: *„Велика шаховска табла“,* ЦИД, Подгорица, 1999.

вероватно због тога што је то потенцијално кризно жариште, какав епитет већ дуже време носи традиционални, односно „прави“ Балкан.

Према томе, основни мотив вишедеценијског интереса САД за Балкан јесте да задрже статус светског лидера. Ако се имају у виду изнети ставови о значају Хартленда за контролу главних светских процеса, те улога Римленда, односно значајног дела Европе у том пројекту, јасно је да је амерички интерес за простор Балкана у значајној мери мотивисан и овом идејом.

Подозрив однос према присуству Русије на Балкану траје већ дуже време, чак и пре него што су САД постале доминантна светска сила. И у време када је Велика Британија имала значајнију улогу у свету, испољавао се интерес да се Русија задржи у својим границама. Садашњи однос према том проблему види се, поред осталог, у ометању протезања руских гасовода преко Балкана, убрзаним пријемом земаља Балкана у НАТО (оних које то желе), инсистирањем на санкцијама Русији итд.

Контрола процеса у Европи, па и на Балкану, за САД су важан интерес после победе у Другом светском рату и посебно, у Хладном рату. Сматра се чак да је то „награда“ за амерички допринос наведеним победама. Најважнији инструменти за утицај на европски простор су лидери многих земаља привржени америчким вредностима, затим пословне везе, невладине организације и посебно НАТО. У овом контексту ваља нагласити да је циљ оснивања ове алијансе, како је нагласио њен први генерални секретар Хастингс Исмај, да се Америка задржи у Европи, СССР (односно Руска Федерација) ван Европе и Немачка у дефинисаним границама. Свестрана криза у Европској унији потенцира испољавање америчког интереса за тај простор. С обзиром на то да су САД заокупљене важнијим светским просторима, треба рачунати да им је у овом периоду у интересу да се у Европи, па и на Балкану, очува каква-таква стабилност.

Коришћење исламског фактора у складу са интересима САД-а има глобални карактер, па се испољава и на Балкану. Глобални значај ислама произилази из његове распрострањености, као и опасности да га други геополитички фактори, пре свега Кина, па и Русија, ставе у функцију интереса супротстављања Америци. То је добро приказао Збигњев Бжежински у својим књигама „Друга шанса Америке“ и „Америка, Кина и будућност света“. Полазећи од тих идеја, неки представници САД-а су изјављивали да је циљ њихове подршке исламу у Босни и Херцеговини и на Косову и Метохији – побољшање америчког имица у исламском свету. И у овоме треба тражити један од разлога зашто је дошло до напада на нашу земљу 1999. године, као и до подршке независности Косова.

Нови поводи интереса САД за Балкан, огледају се у следећем:

Функционисање Босне и Херцеговине одвија се отежано. У пројекат Босне и Херцеговине, који је дефинисан у Дејтону, САД су уложиле много

политичког кредибилитета. Међутим, Босна и Херцеговина већ двадесет година не функционише на задовољавајући начин. Јавиле су се и идеје о ревизији Дејтонског споразума у правцу централизације земље, чему се Република Српска снажно супротставља. Интересантно је што се инсистира на јединству државе са три конститутивна народа, и то истих оних народа који нису очували заједничку државу – Југославију.

Други њихов пројекат – Косово, није признато ни од неких њихових савезника, па се и тај простор сматра „недовршеним послом“. Иако су Американци и у независност Косова уложили много свог кредибилитета, утицаја и новца, свесни су да тај пројекат има много недостатака, о чему у последње време износе и јавне оцене. И поред тога, не треба очекивати да ће Америка лако одустати од идеје независног Косова, јер жели да све што се догађало око те покрајине прикаже као успех своје политике интервенционизма. На овоме инсистирају и због тога што се њихово војно ангажовање у неким другим земљама (Авганистан, Ирак, Либија, па и Сирија), суочава са много проблема. У том смислу, индикативно је да је и председник САД-а Барак Обама јавно изнео, на пример, да је војна интервенција у Либији била грешка.

Сједињене Америчке Државе задржавају једну од највећих војних база „Бонстил“ на простору Косова и Метохије, односно Републике Србије. То је једна од последица војне интервенције снага НАТО на челу са САД, против СР Југославије 1999. године. Са аспекта војно-стратешког значаја, та база није неопходна САД-у, имајући у виду размештај њихових снага у околним земљама, као и чињеницу да располажу савременим наоружањем великог домета и покретним „базама“ - носачима авиона. Та база има више геополитички значај, односно, вероватно сматрају да војним присуством на том простору могу лакше да контролишу процесе у овом делу Европе, а и шире. Интересантно је да је поводом 17. годишњице агресије НАТО-а на СР Југославију, амерички потпредседник Џозеф Бајден, у телефонском разговору са нашим премијером Александром Вучићем, изнео да „жали због цивилних жртава током интервенције НАТО-а 1999. и ратова из деведесетих“[7].

Сједињене Америчке Државе будно прате и отежавају реали-зацију идеја о протезању гасовода из Русије преко Балкана, ценећи то као опасност позиционирања ове велике силе на простору за који су заинтересоване Западне земље. Америчкој страни је олакшано да контролише ове послове, јер и већина самих балканских земаља прихвата идеје о томе да се Русији онемогући монопол у снабдевању гасом, па чак и у ситуацији када од таквог приступа имају економске штете. Треба очекивати да ће и убудуће борба око гасовода имати значајан приоритет, јер то има и велики геополитички значај.

[7] Дневни лист „Политика“ број 36772, од 26.3.2016. Ова изјава имала би већу тежину да је изјавио да му је жао свих погинулих, укључујући војнике и полицајце.

Последњих година ескалирали су сукоби у Украјини, Северној Африци и на Блиском истоку, просторима који су практично у непосредној близини Балкана, па је нормално да у таквим околностима и суседни региони добијају на значају. Иако Балкан није директно инволвиран у ове сукобе, готово сви они имају утицаја на политичке прилике, економска кретања, па и безбедност балканских земаља. С обзиром на свој положај, Балкан представља својеврсну „осматрачницу“ према свим овим кризним и ратним жариштима, па није неочекивано да САД настоје да и са овог простора остварују свој утицај према тим нестабилним земљама.

У том смислу, САД са пажњом прате кретање миграната преко простора Балкана. Мигрантска криза је до те мере уздрмала многе политичке структуре и аналитичаре, да се још лута у погледу оцене суштине те појаве. Једни у томе виде „демографски инжењеринг“, други „чишћење територије“, трећи то посматрају са хуманитарних аспеката итд. У сваком случају, уколико се не нађе адекватно решење за мигрантску кризу, може се очекивати да ће доћи до разних видова нестабилности појединих европских држава, па и Европске уније у целини, што ће погодовати појачаном интересу ванрегионалних субјеката, а пре свега САД.

Сједињене Америчке Државе су сигурно одиграле најзначајнију улогу у позивању Црне Горе у НАТО. Чланством Црне Горе у НАТО савезу, постиже се то да алијанса, под вођством САД, остварује контролу читаве северне обале Средоземног мора, а донекле би превазишла и неспоразуме у вези са ратом 1999. године, који није био вођен само против Србије, како се у последње време потенцира, већ против СР Југославије, укључујући и Црну Гору. Нема сумње да ову одлуку треба посматрати и у контексту истискивања присуства руског фактора из Црне Горе.

ЗАКЉУЧАК

Без обзира на то да ли се ради о традиционалним или новим поводима, треба рачунати да ће интереси САД на Балкану и у наредном периоду бити актуелни у одређеној мери. Интензитет тих интереса зависиће од ситуације у самим Сједињеним Америчким Државама, на ширем међународном плану, али и од тога да ли ће Балкан, кроз односе земаља и народа на том простору, представљати „зону мира“ или „буре барута“.

Што се тиче ситуације у САД, обично се каже да та велика сила не мења лако своју спољнополитичку оријентацију, нарочито према регионима који јој нису приоритет. Међутим, такав став донекле доводе у питање новије изјаве актуелног председника Барака Обаме и претендента на тај положај Доналда Трампа. Барак Обама недавно је изјавио: „Моја подршка војној

интервенцији НАТО-а у Либији била је грешка“[8]. За хаос у Либији после свргавања Муамера Гадафија окривио је британског премијера Дејвида Камерона и француског председника Николу Саркозија. А републиканац Доналд Трамп, кандидат за председничке изборе, код Ларија Кинга, поводом годишњице рата против СР Југославије изјавио је: „Клинтонови су направили хаос на Балкану и на Косову.... Велика је грешка што смо бомбардовали народ који је био наш савезник у оба светска рата“[9].

Кретања на ширем међународном плану такође ће утицати на интерес САД-а за Балкан. Уколико се искомпликује ситуација, на пример, на Далеком истоку, за очекивати је да ће интерес за Балкан бити потиснут у други план, као што је то већ нагласио бивши амерички амбасадор у Београду. Међутим, уколико се настави криза на простору региона који гравитирају према Балкану (Северна Африка, Блиски исток, Украјина, евентуално Кавказ), за очекивати је да за овај простор САД испоље нешто већи интерес.

Битан чинилац који може да утиче на ниво америчког интереса за Балкан, огледа се у томе да ли ће земље овог простора своје унутрашње и међусобне односе решавати на миран начин, без сукоба и призивања ванрегионалних „савезника“, или ће се догађати, као и много пута раније у историји, да Балкан у перцепцији света опет буде својеврсно „буре барута“. Уколико се односи на Балкану буду одвијали по овом другом сценарију, нема сумње да ће интерес САД-а, али и других сила, бити појачан. Најнеповољнија опција била би да простор Балкана буде својеврсни полигон за испољавање моћи разних ванрегионалних субјеката.

Анализирајући будући статус САД у свету, Бжежински је изнео интересантну оцену да ће садашња „америчка глобална надмоћ у неком тренутку нестати, али ће се то догодити вероватно касније него што многи желе, и раније него што Американци верују“[10].

ЛИТЕРАТУРА

1. Аврамов, С: *Међународно јавно право*, Академија за дипломатију и безбедност, Београд, 2011.
2. Аврамов, С: *Постхеројски рат Запада против Југославије*, Академија за дипломатију и безбедност, Београд, 2008.
3. Бжежински, З: *Амерички избор: глобална доминација или глобално вођство,* ЦИД, Подгорица, 2004.
4. Бжежински, З: *Велика шаховска табла,* ЦИД, Подгорица, 1999.
5. Бжежински, З: *Друга шанса Америке,* ЦГ и ФБ, Београд, 2009.

[8] Дневни лист *„Политика“,* Београд, 12.3.2016. године.
[9] Дневни лист *„Политика“,* Београд, 30.12.2015. године.
[10] Бжежински, З: *Амерички избор: глобална доминација или глобално вођство,* ЦИД, Подгорица, 2004, стр. 14.

6. Бремер, И: *Суперсила –три могуће улоге Америке у свету",* ЦИРСД, Београд, 2015.
7. Галоа, П: *Страдање народа који је увек рекао: „Не"!,* Нова 174, Београд, 2001.
8. Галогажа, М: *Геополитика,* Гало Газа, доо, С. Каменица 2007.
9. Гаћиновић, Р: *Отимање Косова и Метохије,* НИЦ „Војска", Београд, 2004.
10. *Геополитика постмодерног света*, ИП „Геополитика пресс д.о.о", Београд, 2011.
11. Деспотовић, Љ., *Српска геополитичка парадигма*, Каирос, Сремски Карловци, 2009.
12. Додс, К., *Геополитика,* Шахинпашић, Сарајево/Загреб, 2009.
13. Дугин, А: *Основи геополитике – књига ,* Екопрес, Зрењанин, 2004.
14. Килибарда, З: *Основе геополитике,* ФБ и СГ, Београд, 2008.
15. *Косовска криза – српске опције,* Зборник радова, Академија за дипломатију и безбедност, Београд, 2008.
16. Кремптон, Р. Џ., *Балкан после Другог светског рата*, Clio, Београд, 2003.
17. Мишовић, С: *Регионална географија,* Факултет безбедности, Београд, 2011
18. Младеновић, М., *Шта је геополитика*, Велвет, Београд, 1994.
19. Мутавџић, П., *Анегдоте и занимљивости са Балкана*, Јасен, Београд, 2008.
20. Обрадовић, Ж., *Геополитика Србије,* Мегатренд универзитет, Београд, 2011.
21. Павловић, С., *Историја Балкана*, КЛИО, Београд, 2001.
22. Пророковић, Д., *Геополитика Србије - положај и перспективе на почетку XXI века*, ЈП Службени гласник - Геополитика, Београд, 2012.
23. Степић, М: *Геополитичка раскршћа,* Геополитика*,* бр. 1, Београд, 2000.
24. Степић, М: *Косово и Метохија – постмодерни геополитички експеримент*, Институт за политичке студије, Београд, 2012.
25. Танасковић, Д: *Неоосманизам,* Службени гласник, Београд, 2010.
26. Труд, А., *Геополитика Србије*, ЈП „Службени гласник" и Универзитет у Београду - Факултет за безбедност, Београд, 2007.
27. Труд, А. и Ж., *Разарање Балкана*, Xenia | Metella, Београд, 2013.
28. Хантингтон, С: *Сукоб цивилизација,* ЦИД Подгорица и Романов Б. Лука, 2000.
29. Цвијић, Ј., *Балканско полуострво и јужнословенске земље*, Марсо, Београд, 30, 2011.
30. Шушић, С: *Балкански геополитички кошмар, ВИЗ, Београд,* 2004.

Мила Алечковић[1]

ДАНАШЊА РУСКА И АМЕРИЧКА БОРБА ЗА ЕВРОПУ И МЕСТО СРБИЈЕ У ЊОЈ

Сажетак: У новом геополитичком прекомпоновању света које је пред нама, мала тзв. „бриселска Европа“ помераће се од технократског атлантског центра ка концепту велике деголистичке Европе са Русијом, односно ка старом концепту Евроазије на великом и јединственом континенту, концепту који су давно зацртали руски аутори. Пропадање америчке монете долара, светска криза банака која се продубљује и напредовање Националног Фронта у Француској, а затим и у Парламенту ЕУ, где он данас у оквиру групације „Европа слободе и народа“ предводи седам земаља и четрдесет и четири посланика, о овоме јасно сведоче. Борба за европски простор која се одвија између северне Америке и Русије увелико је почела и значајан део Француске државе већ се економски и политички окренуо Руској Федерацији. Предвиђања су да ће у скорој будућности у великом Евроазијском савезу своје место потражити и Француска и Немачка. Имајући све то у виду, овај рад истиче сигурно и значајно место Србије у том будућем савезу, под условом да Србија већ данас, следећи догађаје у самој Европи, одустане од приступања НАТО алијанси и огради се од распадајуће бриселске бирократије.

Кључне речи: *Европа слободе и народа, Евроазија, НАТО, Национални Фронт, Француска, Србија.*

УВОД

У овом раду бавићемо се новом геополитичком реалношћу света и местом Србије у њој. Живимо у времену и парадигми када се поново разбуктавају сукоби између великих сила који су само у релативном смислу локални ратови: рат у Украјини и рат у Сирији. У суштини, већ са тим сукобима, почео је нови америчко-руски рат за читаву Европу, али не ону Европу којом управља Брисел, већ , пре свега, за две кључне европске државе: Француску и Немачку. Србија се, као и много пута у историји, данас налази на погрешном политичком колосеку, јер у разумевању суштине међународних догађаја касни барем две деценије. Она Европа о којој српске политичке елите данас говоре, више у свом првобитном облику, не постоји. Стога, претерана „услужност“ спрам бриселских захтева више не би требало да буде правац нити циљ српске спољне политике. Нова, односно *стара Европа народа и нација,* као први степеник окретања ка мултиполарности и ка савезништву са Руском Федерацијом, тим пре што је тај правац у Европи започела данас

[1] Проф. др Мила С. Алечковић, S.I.P.E. (Société Internationale de Psychopathologie de l'Expression), Париз

поново пробуђена деголистичка Француска, у овом тренутку, био би много занимљивији пројекат за Србију. Иако је француска политика, споља гледано, још увек „проамеричка“, добро би било, како је то говорила Маркиза де Севиње у 17. веку, познавати увек „позадинску игру карата“.

АПОЛОГИЈА НАТО: „НЕУСПЕХ КАКАВ СВЕТ НИЈЕ ВИДЕО“

Питање које одмах можемо да поставимо јесте следеће: Шта је суштина НАТО пројекта, или северноатлантске доминације? Да ли је то војна, политичка, економска, или туристичка доминација, будући да се северноатлантска организација састоји из свих ових сегмената? Свакако да је НАТО структура експанзија свега овога, али све акције НАТО почињу и завршавају се увек војним чином и ми ову организацију углавном знамо по ратовима у Сомалији, Ираку, Никарагви, Авганистану, Југославији, Србији, Либији, Сирији... као и данас, на страни нових јавно прокламованих „фашиста“, у анти-руском рату и интервенцији у Украјини.

Већ педесетих година прошлога века, француски генерал Де Гол, као историјски победник, односно бивши вођа покрета отпора у другом светском рату, поставио је питање чему служи „Вашингтонски споразум“ из 1949. године, односно касније НАТО пакт, иако је то било јасно време хладнога рата између Совјетског Савеза и тзв. политичког запада. Суштина генераловог питања била је заправо у следећем: зашто је војна команда НАТО алијансе увек и искључиво америчка? Још од овог „Вашингтонског споразума“ после Другог светског рата, француски генерал протествовао је због тога што су се сви „НАТО савезници“ увек налазили под командом искључиво америчких војних лица и генерала. Изгледа да је у то време једино он видео куда ће све ово даље, током деценија борбе против Совјетског савеза и комунизма, нужно, водити.

Али, подсетимо се овде и неких историјских момената. Већ писмо Џеферсона Вашингтону 1792. године, значило је крај велике америчке наде и почетак сукоба ветерана револуције и Торијевих финансијера. Још тада, родио се у северној Америци систем личних интереса, корупције и вечних (економских) ратова на туђим територијама. Хамилтон је сматрао да је корупција у младим демократијама нужна појава. Постепено, Америка се од једног идеалистичког пројекта насталог после француске Револуције, претворила у империјални систем који су у животу одржавали: Конгрес, банкарски лобији, „National Security State“ и асистирана ратна економија.

„Неуспех какав свет није видео”, дијагностиковао је, смело у то време, ово утилитарно, али у суштини потпуно слепо друштво, пишући о Америци, Волт Витмен. А пријатељ Николе Тесле, писац Марк Твен у књизи „What is man?“ песимистички ју је дијагностиковао овим речима: „свет који је одисеју почео ратом између Севера и Југа, великом кризом тридесетих година и стварањем „National Security State.“

На тај начин, америчка униполарна и експанзионистичка апологија „НАТО", као тема број један у сиромашним, посткомунистичким транзиционим земљама деведесетих година прошлога века, постала је управо суштина динамике рађања или усмрћивања старе, односно, праве Европе народа.

„НАТО је услов да не дође до разбијања наше државе". „НАТО је услов да уђемо у Европску Унију", „захваљујући НАТО-у избећи ћемо хиперинфлацију", „улазак у НАТО сачуваће Косово" – све су ово биле изјаве политичара у Србији после октобарског политичког и проатлантског преврата 2000. године. Поред фундаменталног незнања и непознавања историје, социологије, психологије и геополитике, то је била, пре свега, пропаганда коју су водили прокуратори, односно модерни заступници потчињених земаља, игром случаја затечени у тадашњој у политичкој власти.

Међутим, личности из света које су писале о америчком друштву, остале су у овом смислу много компетентније и искреније. „Увлачењем свих бивших комунистичких и источноевропских земаља у НАТО алијансу, борићемо се успешно против јаке конкуренције европске војне технологије (парафраза) – саопштио је, односно признао амерички аналитичар Патрик Тејлор 8. марта 1992. године „New York Times"-у, пре него што је исто то експлицирао Збигњев Бжежински. Потребно је рећи да НАТО алијанса никакву суштинску везу са Европом и Европском унијом није имала, нити је данас има. Не само да нема никакву везу, него јој је, донекле, и супротстављена. Чињеница да су неке земље света тражиле улазак у НАТО војну алијансу, а затим, као други чин, улазак у Европску унију, просто је био њихов избор редоследа, како је то, још у оно доба, кратко дефинисала тадашња чино-вница Европске уније, Дорис Пак.

Већ 13. и 14. септембра 2005. године, избио је у Берлину латентни сукоб око војног буџета чланова Европске уније који су уједно били и чланови НАТО војне алијансе. Формално гледано, овај проблем неповерења постојао је још од краја хладног рата, а појачан је 1960. године стварањем посебне европске војне политике. У јулу 2004. године формирана је Европска одбрамбена агенција („European Defense Agency", „Agence européenne de défense"). Три највећа европска произвођача наоружања који су имали заједнички индустријски интерес, Француска, Немачка и Енглеска, незадовољни чињеницом да је војни савез НАТО Северној Америци служио само зато да европске фондове преусмери ка америчкој индустрији, били су на путу стварања заједничког европског тржишта наоружања. Притисак да Европа буде купац од Америке постајао је све јачи, а праћен је и потпуном неприступачношћу тржишта америчких технологија за европске партнере. Због свега овога директор Европске одбрамбене агенције, Британац Nick Witney, пустио је у пробни лет, 3. јуна 2005. у часопису „Defense News", идеју „европске преференције и унутрашњег одбрамбеног тржишта".

Нагло забринути и увек будни амерички стратег Доналд Рамсфелд извукао је тада из подсвести чувени, варијабилни, колонијални аргумент о људској „рационалности", поставивши следеће питање: Зар није „рационалније" да војне потребе Европа набавља (купује) од САД?. Међутим, он је својим питањем сметнуо с ума да прецизира за кога би ово требало да буде рационалније, да ли за Европу - купца или за Америку - продавца?

Тадашња француска министарка одбране Мишел Алио-Мари, у сусрету са генералним секретаром НАТО војног савеза у Паризу, храбро је пружила отпор америчкој војно-индустријској логици и философији живота присиле. Њој су се били придружили француски политички аналитичар Philippe Grasset, директор Европске одбрамбене агенције Nick Witney, белгијски представник Philippe Monfils, председник француске аеронаутичке и спацијалне индустрије Charles Edelstenne и многи други... Сви они тврдили су да САД троше за војна истраживања пет пута више средстава него Европа и да је у војној индустрији права трансатлантска кооперација између Европе и Америке само бескорисна илузија, будући да САД своје тржиште не отварају за Европу, нити хоће да деле технологију са Европљанима. Тврдили су, такође, да се у овом случају радило о класичном наметању антикапиталистичког економског монопола, присиле и експлоатације. Реч је, у ствари, била о „неоколонијалној америчкој авантури коју је финансирао европски порез", како је то све јавно објаснио бивши шеф Канцеларије НАТО за Европу у Бриселу, Pierre Henry Bunel (Пјер Анри Бинел), који ће касније, приликом бомбардовања Србије, на своју личну одговорност, одати српској војсци предвиђене тачке гађања војних циљева, а посебно цивила. Због овога чина он ће, потом, и робовати.

Али, сви они, слагали су се још у једној важној ствари: Европа је могла да се одвоји од вашингтонског монопола, а примери за то били су бројни: супериорни „Galileo" систем (који је, августа 2014. године, по други пут саботиран од америчке конкуренције , при лансирању у космос), „Airbus" чудотворни авион, сателит „Ariane", тада још држећа „euro" монета, „Linux" рачунарски систем, војно ратно новорођенче, авион „Neuron" и др ... Све ово представљало је основ независне Европе која је требало да буде моћно изграђена, наместо данашње мале, бриселске, савијене и понизне, атлантске „Европице", која се већ у овом тренутку, 2016. године, на наше очи, готово растаче...

Речју, аутентични деголизам и антиглобализам, могли су, имали су снаге и могућности да већ у оно време, метафорички речено, поведу праву и велику Европу ка Пацифику, а не ка Атлантику. Упркос томе, северно-америчка окупација Европе остала је снажна... Да ли је тада заувек пропуштена историјска и геополитичка прилика да се Европа осамостали?

Са данашњег становишта и развоја ситуације, одговор на ово питање био би негативан. Данас смо управо на помолу стварања једне велике и

аутентичне Европе народа и слободе, која се полако и сигурно окреће ка Руској Федерацији, ударајући тиме темељ сутрашње континенталне Евроазије.

БРИСЕЛСКА ЕВРОПА НЕ ПОСТОЈИ, ГЕОПОЛИТИЧКА РЕАЛНОСТ ЈЕ САМО ВЕЛИКА ЕВРОПА НАРОДА И СЛОБОДЕ, тј. БУДУЋА ЕВРОАЗИЈА

Свако ко познаје духовност највећих европских умова, зна да праву свесну Европу идеја чине деца Еразмуса, Монтења, Канта, Лајбница (борца за уједињену хришћанску заједницу различитих народа, али сачуваних специфичности), Микеланђела, Гетеа, Поенкареа, Милеве Марић, као и потомци личности тако различитих какви су били Монтерлан, Деметр, Леонтиев, Берђајев, Шпенглер, Ниче, Доде, Токвил, Т. Мор, Селин, Фуко, Батај или Слотердајк... Сви они су, свако са другачијих позиција, предвидели много тога сличног и оствареног, градећи Европу њихових данашњих потомака, поборника глобалног, али мултиполарног, а не хегемоничног света.

Француска је одувек, односно традиционално, гајила дух „народне побуне и политичке некоректности“. Народ ове државе (у којој се национално и грађанско нису супротстављали) имао је династију Капета који су од три расе и четири конфесије направили јаку државу, затим стогодишњи рат, Бастиљу, Комуну, Конвент и остале светске потресе. Он је стварао историју западне Европе. А онда је све то згажено и распарчано, прво испод америчке војне, а затим и испод лобистичко-финансијске зеленашке светске чизме.

Међутим, према догађајима које данас имамо прилику да пратимо, може се констатовати да Француска ипак није потпуно „изашла из историје“ и да ће она, можда, још једанпут, променити курс европске историје.

Некада дијаболизовани Национални Фронт Француске, постао је недавно најјача партија у читавој земљи, упркос чињенице вештачког сабирања лажне левице са лажном десницом, усмерене током француских избора против ове партије. Народ је у овој земљи ипак већински изабрао једину странку која се налази ван владајућег система и која рехабилитује идеју суверенитета, националне слободе и европског заједништва на потпуно другачијим основама од технократско-бриселских.

Уместо федералне „немачке Европе канцеларке Меркел“ као Европе јефтине радне снаге (која је била политичка и војна замисао још Адолфа Хитлера), данас се политички уздиже „уједињена Европа Слободе и Народа“ под водством Националног Фронта Француске (којој припада и маленкост аутора овог текста), а која у Парламенту ЕУ, у часу док ово пишемо, у својим редовима поседује већ седам земаља и 44 посланика. Бивша идеологија тополошке поделе на „левицу и десницу“, на начин како је то чињено у 19. веку, овде више нема никаквог значаја, јер „Европа Слободе и Народа - ECH (Europe of Freedom and Nations; L'Europe des Nations et de Liberté)“ обухвата

данас , како у групама посланика, тако и у групама интелектуалаца, и бивше "левичаре" и бивше „десничаре". Једина данашња политичка подела која је у овом смислу истински релевантна, јесте одговор будуће председничке кандидаткиње Марине Ле Пен на питање новинара: Где се ова групација ситуира на линији „лево-десно"? Њен политички, релевантан, мудар и свеобухватан одговор на ово питање обележио је читаву будућу борбу пробуђене Европе ЕСН са нормативном паролом која гласи: „У подели на раван политичке левице и политичке деснице, ми се данас ситуирамо против мондијалистичке левице и против мондијалистичке деснице, односно ситуирамо се у раван француске отаџбине".

Наравно, свако враћање макар и малог суверенитета у руке народа јесте политика аутентичне и истинске демократије, без обзира на историјско време у коме се она дешава. Политички Брисел све демократске одлуке европских народа изместио је у један једини центар за потребе великог капитала и атлантистичке економије северноамеричких ратова. Државе и народи налазе се, такорећи, у пропасти, бриселска банка штампа 60 милијарди евра дневно како би на вештачки начин санирала пропадање банака. Пољопривреда европских земаља је уништена, лојалне конкуренције у извозу више нема, све је диктирано из једног јединог технократског центра, док популације свих европских земаља нагло сиромаше, криза са тзв. мигрантима, само је до краја заоштрила ситуацију европских држава које су већ на ивици грађанског рата.

Зато данас можемо да кажемо да је, једноставним и свима разумљивим речима „ситуирамо се у раван отаџбине", у Европи почело једно ново доба спасавања онога што се спасти још може.

Да ли ће Француска успети да ову стару/нову политику наметне Европи као њен „вођа", што је у историји, у политичком смислу она увек била, а да при томе избегне испровоцирани грађански рат на својој територији, видећемо врло брзо. Једно је извесно: на будућим француским председничким изборима бориће се два најважнија кандидата од којих ће једног подржавати САД, а другог Руска Федерација. Колико год да кандидата на председничким изборима буде, главна француска председничка трка одвијаће се на линији „америчког кандидата" (то би могао да буде Алан Жипе, иако се „нуди" још неколико њих) наспрам „пруског кандидата" кога сасвим извесно представља Марина Ле Пен. Треба знати да логистичку подршку овој партији чини и бројна руска емиграција која живи у Француској. „Националном Фронту", руски председник Владимир Путин недавно је одобрио два велика финансијска кредита и тиме, донекле, објавио почетак „РУСКЕ БОРБЕ ЗА ЕВРОПУ". Тачније речено, и Вашингтон и Москва данас се итекако боре за превласт у будућој европској сфери политичких и економских интереса. При томе је важно знати и проверени податак да су подлоге злата америчке федералне банке готово „нестале" , те да амерички долар већ дуго времена не вреди готово ништа (бивши француски председник Саркози продао је 600 тона француског злата овој непостојећој монети и тиме земљу ставио у окове). С

друге стране, Руска Федерација још поседује велике резерве злата, као и свих других племенитих метала и природних сировина.

„Проруска политика“ Марине Ле Пен, једине политичке фигуре на западу која је изговорила две кључне реченице: да је Украјина руска, и да је Косово српско (парафразе), смешта се, заправо, на велику линију ослобађања француског и европског народа од сиромаштва и ропства америчке спољне политике деценијског интервенционизма и економских крвавих ратова. Она је уједно и једини европски политичар који је у својој кампањи јавно смео да говори о злочинима Међународног монетарног фонда, о штампању лажног новца и о финансијској диктатури Брисела.

У Француској је, дакле, а делом и на читавом континенту, поново почео „говор слободног човека, уместо цвиљења роба“, како би рекао Андре Малро.

„Европа ће се створити на ивици провалије”, предвидео је, још давно, Фридрих Ниче.

Права Велика Европа, као предворје сутрашње Евроазије, концепта који су у прошлости разрадили већ руски Славјанофили, а у најширем идејном смислу посебно принц Трубецкој, и о којој у модерној геополитичкој теорији пише Александар Дугин предлажући чак и један нови облик економије, родиће се управо на провалији „НЕ Бриселу“ и НЕ политичко-банкарским лобијима који воде политику противну интересима европских народа. Ту праву и велику Европу повешће сви искрени мисионари за трајно уједињење народа у слободи и различитости, сви они који су разумели шта је представљала Лајбницова јединствена, али не редукционистичка „монада”, сви који се одувек боре за дух старих Грка и за слободу мишљења и говора, сви који се боре за повезивање природног и целовитог великог континента – Евроазије. Евроазија ће живети као велика империја сачуваних народа и сачуваних специфичности, каква је некада била Византија. Америчка идеологија потискивања и поравнавања етничких идентитета показала се као неуспела илузија и крај те ере је, очигледно, на помолу (ово примећује још Карл Купшан). Једноставно, слика света насилног брисања колективних психологија, у стварности није успела да се одржи.

Али, није само у питању психолошки колективни идентитет. У питању је и један сасвим другачији свет базиран на другачијим економским солидарним односима који ће укинути економске ратове, капиталистички малтузијанизам, спекулативни капитал и дужничко ропство. Натурална размена између различитих земаља која је међу земљама БРИКС-а већ почела да се остварује, поново ће постати важан облик „узајамне економије“.

Рецимо да би овакво решење било и једини начин да се на добробит народа споје високе европске технологије са природним сировинама и благом ресурса којима обилује руска држава, односно, „руски континент“. Једном

створена и оснажена Евроазија сарађивала би на солидарним односима мултиполарног света са Јужном Америком, са којом већ данас гаји партнерске и пријатељске односе.

СРБИЈИ ЈЕ МЕСТО ЈЕДИНО У ВЕЛИКОЈ ЕВРОПИ СЛОБОДЕ И НАРОДА, тј. У ЕВРОАЗИЈИ

Данас је потпуно јасно да Србија не само да не треба да приступи НАТО алијанси, него би, у складу и у духу нових промена и геополитичких прекомпоновања света, требало чак да рехабилитује своју тужбу против НАТО због агресије из 1999. године.

Одржање тужбе против НАТО била је, и требало је да остане, политичка одлука у име општег државног и народног интереса Србије. Конформистичко доказивање да је било правно немогуће поднети тужбу и бесмислена одлука петооктобарске власти да тужбу повуче, јесте противна самој идеји демократије. Шта је дало право француском председнику, генералу Де Голу да у периоду од 21. фебруара до 8. јуна 1966. изда наредбу и одреди најкраћи могући рок америчким војним НАТО трупама да напусте Француску? Свакако ниједан правни акт! Морално право да отера НАТО војску са своје територије Де Голу је дало већинско расположење француског народа на референдуму!

Какав правни основ је имала Грчка да не учествује у бомбардовању кажњене Југославије 1999. године? Био је то потпуно бесправни чин за једну чланицу НАТО алијансе! Али, то је био најдемократскији чин грчке владе, у складу са већинском вољом грчког православног народа!

Дакле, у политици, над правним документима, победу односе јасне политичке и референдумске одлуке. Право представља континуитет, а политика представља потенцијални дисконтинуитет и слободу. Зато трајни интерес Србије јесте не само неулазак у НАТО алијансу, већ и наплата ратне штете настале током НАТО агресије. Управо ће нова глобална политичка будућност поново створити услове за ово.

Други ступањ српског државног интереса јесте не само да се добије посматрачко место у организацији ОДКБ, већ и стварни улазак у ову структуру и остварење пуног чланства у њој. Неутралност Србије представља у овом тренутку елегантну и уравнотежену политичку причу, али је потребно имати на уму да ће следећи историјски период бити обележен великим прекретницама на геополитичкој сцени света. Евроазијска унија постаје чврста економска и политичка стварност. Оно што се у Србији не зна, то је да и Француска и Немачка на дискретан начин већ данас припремају своје место у будућој НАЈВЕЋОЈ МОГУЋОЈ ЕВРОПИ. Зато ће читав Балкан у једном моменту постати само „пакет“ који се природно припаја новоме свету.

Кажимо за крај да политика није само „мека трговина“, како је то говорио Монтескије, није само идеологија, како су говорили идеолози. Она није ни само ослушкивање реалности, иако је ово последње за Србију од изузетног значаја. Да би трајала барем деценију или две без сталних потреса, политика мора да постане ВИЗИЈА, а ако треба и далеко пророчанство.

ЗАКЉУЧАК

Европа ће ускоро прерасти у велику ЕВРОАЗИЈУ на свом природном и целовитом континенту које северно-атлантски ратови или религијске поделе више неће моћи да распарчавају на комаде. Она ће спојити развијене европске технологије са руским сировинама. Нови свет ће објединити европски запад и исток, или га уопште неће бити, да парафразирамо француског писца и Де Головог министра културе, Андре Малроа. Рат северне Америке и Русије за Европу већ је почео и у том рату победу ће у будућности однети Русија. Данашње бежање српске погрешне реал-политике од јасног сврставања на ову страну, неће променити судбину наше државе на Балкану. Србија ће добити своје почасно место у будућем Евроазијском савезу. Агресивне иницијативе српских поборника уласка у НАТО пакт, биће, у једном тренутку, просто „обрисане“ силом светске геополитике.

Иако тренутна политика Србију гура у загрљај атлантиста, судбина Србије везана је за анти-атлантску Европу Народа (још Де Голов концепт), за Русију и за Евроазију. Зато ћемо на крају цитирати још једног француског писца, Жан де Лафонтена: „На судбину често наилазимо управо оним путевима које ужурбано изаберемо да бисмо јој утекли“.

ЛИТЕРАТУРА

1. Алечковић Николић Мила: Психологија Идеја Слободе и Правде и српски национални интерес, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, 2007., „Мирослав“ 2014.
2. Bunel Pierre Anri: les crimes de guerre à l'Otan, Carnot, 2002.
3. Brzezinski Z. (1997) *The Grand Chessboard,* New York, Basic Books.
4. Дугин Александар: Основи Геополитике, Екопрес, 2004.
5. Дугин Александар: Мистерија Евроазије Логос, 2008.
6. De Gaulle Charles: Le Fil de l'épée, Plon, 1932.
7. Grasset Philippe: Le monde malade d'Amérique : La doctrine américaine des origines à nos jours, Chronique sociale, 2003.
8. Huntington S. (1999) „The Lonely Superpower“, *Foreign Affairs*,
9. Nasr V. (2013) *The Dispensable Nation: American Foreign Policy in Retreat*, New York, Doubleday.
10. Salame G. (2005) *Quand l'Amérique refait le monde*, Paris, Fayard.

11. Twen Mark: What is Man?
12. Zakaria F. (2008) *The Post-American World,* New York et Londres, W.W. Norton.

Зоран Килибарда[1]
Марко Филијовић[2]

КОНФЛИКТНИ ПОТЕНЦИЈАЛ МЕЂУЕТНИЧКИХ ТЕНЗИЈА НА ПРОСТОРУ БАЛКАНА

Сажетак: Рад је заснован на упоредној анализи резултата неколико истраживања етничке дистанце на простору бивше Југославије, пре, у току и након оружаних сукоба који су обележили процес дезинтеграције земље. Велика етничка дистанца која је присутна и након више од петнаест година од завршетка рата сведочи о веома спором процесу изградње међуетничке толеранције и поверења. С обзиром на то да се границе балканских држава не поклапају са етничким границама, лоши међуетнички односи у било којој од њих озбиљна су препрека успостављању добрих међудржавних односа. Посматране с тог становишта, међуетничке тензије као једно од доминантних обележја безбедносног амбијента већег дела Балканског полуострва представљају озбиљну претњу миру и стабилности читавог региона.

Кључне речи: *Балкан, етничка дистанца, међуетничке тензије, конфликтни потенцијал.*

УВОД

Ове године навршава се петнаест година од последњих оружаних сукоба на Балкану – оних на простору западне Македоније. Од оружа-них сукоба на Косову и Метохији и агресије НАТО на Савезну Републи-ку Југославију прошло је већ шеснаест и по година; од рата у Босни и Херцеговини пуних двадесет. То је, могло би се рећи, довољно дуг период да се завађене стране измире (формално и стварно) – да утихне њихово међусобно оптуживање и поврати се изгубљено поверење (ако га је било), односно да оно почне да се гради и напредује на бази обостраног уважавања, разумевања и сарадње као претпоставке стабилног мира и безбедности. Да то није немогућа мисија показују примери релативно брзог изграђивања пријатељских односа између некадашњих заклетих непријатеља.[3]

[1]Пуковник у пензији, проф. др Зоран Килибарда, Евроазијски безбедносни форум
[2] Др Марко Филијовић
[3] САД и Јапан су 1960. године (15 година након завршетка Другог светског рата) склопили *Споразум о узајамној сарадњи и безбедности* (Treaty of Mutual Cooperation and Security); Француска и Немачка су 1951. године (заједно са Италијом и земљама Бенелукса), формирале *Европску заједницу за угаљ и челик* – претечу Европске економске заједнце из које је настала данашња Европска унија – за сада највиши остварени ниво мултилатералне међудржавне сарадње и повезивања.

Истина, могуће је да су непријатељства између балканских народа која су се више пута распламсавала током минулог столећа, у време балканских и светских ратова и током распада социјалистичке Југославије, феномен за себе, да су на посебан начин замршена и негована, да следе некакву сопствену логику – другачију од осталих. Па, ипак, тешко је поверовати у често саопштавану процену да су она судбински везана за тај простор, да се отимају контроли, да их није лако ни пригушити, односно привидно изгладити, а камоли ли их се трајно решити.

Наравно, да би се прешао тај пут од непријатељства до мирног суживота и пријатељства, неопходно је да се испуне два кључна предуслова. Прво, то је искрено настојање свих завађених страна – непосредних учесника минулих сукоба да се уздрже од нових провокативних поступака и проналазе обострано прихватљиве поступке релаксирања ситуација на терену. Наиме, ако је за избијање сукоба довољан само један за то расположен актер, за његово дефинитивно гашење, односно успостављање стабилног мира неопходно је да том циљу теже обе стране и да то определење речима и делом показују. Други битан предуслов јесте миротворно деловање утицајних фактора споља које, пре свега, подразумева уздржавање од поступака који се на терену могу протумачити као заступање интереса једне стране на штету друге. Јер, у том случају, одсуство отвореног сукобљавања, без обзира на то колико дуго трајало, не мора да значи трајно релаксирање односа између бивших непријатеља, већ само одржавање наметнутог мира, тј. замрзавање конфликта на неодређено време.

У којој мери су ти предуслови испуњени када је реч о санирању последица оружаних сукоба на простору бивше Југославије и каква је, с тог становишта, перспектива односа балканских држава и народа који су у тим сукобима учествовали (директно или индиректно)?

Одговори и процене у вези са овим питањем су врло неуједначени – од наглашено афирмативних, односно оптимистичких, до оних са сасвим супротним предзнаком, већ у зависности од тога одакле стижу, на каквим аргументима се темеље и којим поводом и с каквом намером се пласирају. Познато је да у случају поларизованих оцена неке појаве право стање скоро никада не одговара ни једном полу, већ нечему што је између њих. Питање је само где је то „између“ – којем полу оно нагиње. Ако судимо по томе колико је у протеклих двадесетак година, од стране легитимних представника свих бивших зараћених страна пристигло гласно изречених уверавања о посвећености очувању мира и успостављању добросуседских односа, и ако имамо у виду колико је средстава потрошено за финансирање различитих пројеката који промовишу поштовање различитости и неговање толеранције, не бисмо могли да се не сложимо са оценама да је процес помирења већ далеко одмакао и да су мале шансе да он буде заустављен. То би требало да значи да нема опасности од обнављања сукоба – да мир, како се то често самоуверено

понавља, „нема алтернативу“. Наравно, добро је ако је тако. Али, нажалост, изгледа да није.

ДАЛЕКО ОД ТОЛЕРАНЦИЈЕ И ПОМИРЕЊА

Према резултатима истраживања етничке дистанце, стање међуетничких односа у постконфликтним друштвима на простору бивше Југославије још је далеко од задовољавајућег. У неким случајевима, дистанцирање једне етничке заједнице од друге је толико велико да се може говорити не само о мањку, него о скоро потпуном одсуству толеранције. Дакле, управо на том плану, на плану изградње међуетничке толеранције, где је, обзиром на порекло оружаних сукоба, било неопходно направити одлучан искорак у интересу обезбеђивања трајног мира и стабилности, остварен је тек скроман напредак.

Пре навођења података који то довољно убедљиво показују, корисно је подсетити на то у каквом су амбијенту југословенски народи некада живели и у шта се њихово „братствовање“ претворило почетком деведесетих година прошлог века. У низу истраживања извршених у последњој деценији егзистирања социјалистичке Југославије, утврђена је релативно мала етничка дистанца (мања него у многим развијенијим друштвима). На пример, у истраживању из 1989. (само две године пре избијања оружаних сукоба), 71 одсто испитаних Хрвата изјавили су да највише воле да раде са Србима и онима који се изјашњавају као Југословени, док је 59 одсто Срба изјавило да више воле да ради са Хрватима него са припадницима свог народа.[4] Крајем осамдесетих година, скоро једну трећини становништва Југославије (око 6 милиона) чинили су супружници мешовитих бракова и њихова деца. У 1978. години, сваки осми брак (12%) био је етнички мешовит; у Војводини чак сваки четврти. Највише мешовитих бракова било је између Хрвата и Срба.[5] У то време још је био присутан тренд повећавања броја мешовитих бракова, што значи да је југословенско друштво имало шансу да настави да напредује ка вишим нивоима међуетничке толеранције – ка хармонизованом суживоту.

Нажалост, са првим знацима дезинтегративних процеса, тај позитивни тренд је успорен, а са избијањем оружаних сукоба нагло је попримио супротан смер. Чланови мешовитих бракова били су изложени притиску да се определе за „праву страну“. Они који се нису томе повиновали ризиковали су да буду изложени посебним санкцијама. Били су, на пример, заобиђени приликом доделе хуманитарне помоћи, уз образложење да је потраже „од својих“. Забележени су случајеви силовања жена из мешовитих бракова од стране

[4] Pantić, D. (1989): Društvena distanca, u V. Goati (Ur.), *Jugoslaveni o društvenoj krizi.* Beograd, Izdavački centar Komunist, Beograd.
[5] Petrović, R. (1985): *Etnički mešoviti brakovi u Jugoslaviji,* Institut za sociološka istraživanja Filozofskog fakulteta, Beograd.

сународника њихових мужева који су на тај начин упозорени да треба да их се отарасе, јер припадају непријатељском народу.[6]

У атмосфери нарастајућег неповерења и непријатељства, етничка дистанца нагло се повећала на читавој територији бивше Југославије, достижући ниво који није забележен од краја Другог светског рата. Према истраживању које је извршено 1994. године у Хрватској, 47 одсто испитаника означило је Србе као највеће непријатеље Хрвата; за 58 одсто анкетираних био је прихватљив став да Срби не поседују никакве вредности. [7] У то време и Словенци су се јасно дистанцирали од Срба. Примера ради, за словеначке студенте обухваћене једним анкетирањем 1994. године, било је прихватљивије ступање у званичне и личне односе са хомосексуалцима и људима инфицираним вирусом AIDS-а него са Србима.[8] Истовремено, и Срби из Србије били су веома резервисани према блиским везама са народима „на другој страни". Крвно сродство са Хрватима било је прихватљиво за 25 одсто Срба; са Бошњацима за 19 одсто, а са Албанцима за само 16 одсто Срба.[9] Дистанцирање Срба из Босне и Херцеговине и Републике Српске крајине према Бошњацима и Хрватима, као и Срба са Косова и Метохије према Албанцима у то време било је, свакако, много израженије, што није потребно посебно доказивати.

Разумљиво, са престанком оружаних сукоба, дошло је до постепеног побољшања међуетничких односа. Међутим, то се пре свега односи на подручја која нису била захваћена ратним дејствима.[10] У Босни и Херцеговини, а посебно на Косову и Метохији ни после више од једне деценије живота у миру етничка дистанца, гледано у целини, није се значајно смањила и далеко је већа од оне у предратном периоду. По неким параметрима она чак показује тенденцију повећања у односу на прве послератне године. Ако је показатељ етничке дистанце спре-мност за склапање брака са припадницима другог народа, онда су, када је реч о народима Босне и Херцеговине, дистанцирању од других најмање склони Хрвати, а највише Срби.[11]

---

[6] Nikolić-Ristanović, V. (1995): Seksualno nasilje, u V. Nikolić-Ristanović, N. Mrvić-Petrović, S. Konstantinović-Vilić i I. Stefanović (Ur.), *Žene, nasilje i rat,* Beograd, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd.

[7] Kandido-Jakšić, M. (2008): Social distance and attitudes towards ethnically mixed Marriages, *Psihologija*, Vol. 41 (2) str. 149-162.

[8] Pečjak, B. (1994), Navedeno prema: Kandido-Jakšić, M. (2008): Social distance and attitudes towards ethnically mixed Marriages, *Psihologija*, Vol. 41 (2) str. 149-162.

[9] Kuzmanović, B. (1994): Socijalna distanca prema pojedinim nacijama, u M. Lazić (Ur.) *Razaranje društva: Jugoslovensko društvo u krizi 90-tih,* Filip Višnjić, Beograd.

[10] Резултати истраживања обављеног 2007. године у поређењу са резултатима добијеним сличним поступком 1994. (узорак у оба истраживања чинили су ученици средњих школа из Београда) показују да се етничка толеранција младих Београђана значајно повећала, посебно према Хрватима и Словенцима (Kandido-Jakšić, н.д. стр. 159).

[11] Puhalo, S. (2009): *Etnička distanca i (auto)stereotipi građana Bosne i Hercegovine*, Friedrich Ebert Stiftung, Sarajevo, 2009.

Брак са Хрватима прихватљив је за тек за сваког једанаестог Србина, а брак са Бошњацима за само 6,4 одсто Срба или сваког шеснаестог. Међу Бошњацима је 13,9 одсто оних који би прихватили брак са Хрватима и 11 одсто оних који би прихватили брак са Србима. За Хрвате је скоро једнако прихватљив брак и са Србима и са Бошњацима и то двоструко више него што Бошњаци њих прихватају и скоро троструко више од њихове прихваћености од стране Срба.

Ако се ови резултати пореде са резултатима истраживања из 2002. године,[12] уочава се да је спремност Срба за склапање брака са Бошњацима и са Хрватима смањена за око 7 процента (са 14 на 6,4 и са 16 на 9,2 одсто). У истом периоду, прихваћеност Срба као потенци-јалних брачних партнера од стране Бошњака смањена је за 9 процената (са 20 на 11 одсто), а од стране Хрвата за нешто мање од два процената (са 28,5 на 26,3). Мада се, ценећи по неким другим показатељима, може говорити о тенденцији благог смањења етничке дистанце, нема основа за закључак да се, гледано у целини, међуетнички односа у БиХ значајно побољшавају.[13]

И, ма колико да је стање у БиХ, када је реч о међуетничкој толеранцији, забрињавајуће, оно је, ипак, значајно боље од оног на Косову и Метохији.[14] Ево података који то убедљиво потврђују.

У једној од публикација UNDP-а, "The Report of Early Warning", за период април – јун 2010,[15] наводи се да је само 36 одсто Албанаца спремно да ради са Србима; да би мање од 30 одсто њих живело са Србима у истом граду и мање од 20 одсто у истој улици. Према истом извору, дистанцирање Срба од Албанаца је још израженије. Само 6 одсто њих би радило заједно са Албанцима и живело с њима у истом граду, док је на живот са Албанцима у истој улици спремно тек 5 одсто Срба. Вероватно најупечатљивији налаз из овог извештаја, који није идентификован ни у једном од ранијих истраживања, јесте да ни један Србин и скоро ниједан Албанац не би желео да склопи брак са особом која припада „другој страни".

И за Македонију, као једно од постконфликтних подручја, карактеристична је велика дистанца између Македонаца и Албанаца. То је разумљиво, ако се има у виду карактер оружаних сукоба који су се 2001.

[12] Puhalo, S. (2003): Etnička distanca građana Republike Srpske i Federacije BiH prema narodima bivše SFRJ, Psihologija, Vol. 36 (2), 141-156.

[13] Иначе, највећу нетолеранцију, и Срби и Хрвати и Бошњаци исказу према Ромима, што је мање-више општа карактеристика односа према Ромима у читавом региону.

[14] Дистанца између Срба и Албанаца била је, иначе, увек израженија него између осталих народа бивше Југославије. После оружаних сукоба између побуњених Албанаца и снага безбедности Србије и агресије НАТО на СРЈ, њихово дистанцирање достигло је несвакидашње размере, ретко виђене у савременом свету. Дистанца је и после више од десет година од тих збивања екстремно висока, тако да самопрокламована Република Косово може да послужи као пример друштва са скоро нултом етничком толеранцијом.

[15] The Report of Early Warning, No 28, April - Jun 2010, UNDP.

године одвијали у западној Македонији. Дистанцирању су склони не само одрасли него и тинејџери, што показују резултати истраживања на узорку ученика основних и средњих школа.[16] На питање: „Да ли су, гледано у целини, односи између ученика Македонаца и ученика Албанаца пријатељски“, 54 одсто македонских и 45,3 одсто албанских основаца одговорили су да између њих нема пријатељских односа. Међу средњошколцима, проценат оних који су одабрали овај одговор је знатно већи (међу Македонцима 77,5 одсто, а међу Албанцима 65,7). Као један од разлога што се чешће не друже и што чешће не учествују у заједничким активностима, 61,7 одсто Македонаца основаца и 71,3 одсто средњошколаца и око 50 одсто њихових вршњака Албанаца означило је то што се међусобно не разумеју. Други најчешће навођени разлог (Македонци: основци 54,3 одсто, средњошколци 48,1 одсто; Албанци, 43,4 односно 47,7 одсто) је да их они „други“ „не желе за пријатеље“). Разлог описан тврдњом „не желимо да будемо с њима пријатељи“ означило је 24,5 одсто основаца и 45 одсто средњошколаца македонске националности и 45,3 односно 44 одсто њихових вршњака Албанаца. Посебну пажњу, као индикатор велике етничке дистанце, привлачи податак да се 38,4 одсто основаца и 25,3 одсто средњошколаца Албанаца и чак 41,5 одсто основаца и 43,8 одсто средњо-школаца Македонаца изјаснило да „не би желели да учествују ни у каквим заједничким активностима“.

Значајна етничка дистанца постоји и у Црној Гори, што је донекле изненађујуће, с обзиром на то да се Црна Гора, за разлику од Србије или Босне и Херцеговине, па и Македоније, ретко наводи као пример друштва са проблематичним међуетничким односима. Истраживање етничке дистанце које је 2013. године извршио Центар за демократију и људска права, показало је да се стање по том питању побољшало у односу на оно из 2004. године, када је такво истраживање први пут рађено, али да нема места задовољству. Наиме, близу 43 одсто испитаника изјавили су да не би желели да се друже и посећују са Ромима, 34,6 одсто са Албанцима и око 31 одсто са Хрватима. Сваки пети не би волело да живи са Албанцима у истој држави.[17]

Када се свим овим показатељима хроничног дефицита међуетничке толеранције на постјугословенском простору придодају информације и коментари у вези са инцидентним догађајима, у којима се виновници идентификују по етничкој припадности, по правилу, са негативним конотацијама, и када се, при томе, има у виду како се стање међуетничких односа на једној територији неминовно рефлектује на суседне просторе, неизбежно се намеће закључак да су етничке тензије једно од доминантних обележја безбедносног амбијента већег дела, ако не и читавог Балканског полуострва.

[16] Узорком су били обухваћени ученици 7. и 8. разреда основних и 3. и 4. разреда средњих школа (*Study on Multiculturalism and Inter-ethnic Relations in Education*, UNICEF Country Office, Skopje, 2009).

[17] *CEDEM: I dalje visoka etnička distanca prema Albancima*: http://mne.ul-info.com/cedem-i-dalje-visoka-etnicka-distanca-prema-albancima/comment-page-1/ (10.12.2015).

МЕЂУЕТНИЧКЕ ТЕНЗИЈЕ КАО ПРЕТЊА МИРУ И СТАБИЛНОСТИ

Међуетничке тензије, као и свако друго стање напетости настало услед мањка толеранције поседују одређену потенцијалну енергију. Од начина на који се та енергија ослобађа тј. троши, односно претвара у неки други облик енергије – постепено („у малим порцијама“ и на дужи период) или нагло (у једном замаху, експлозивно), зависи да ли ће тензије временом јењавати или ће прерасти у отворене сукобе. Што су им корени дубљи и што се чешће поткрепљују, а тиме и дуже трају, то је већа вероватноћа да досегну еруптивни ниво. Међуетничке тензије на простору Балкана имају управо то својство. Њихова „историјска дубина“, да се послужимо тим изразом садашњег турског премијера Давутоглуа, сеже у много даљу прошлост од оне која бележи само „грехове“ комунистичког режима или „маћехински однос“ Краљевине Југославије према несрбима, како су нас покушавали да убеде поклоници крајње поједностављених доказивања бесперспективности и неодрживости југословенске заједнице.

Оружани сукоби из деведесетих само су освежили сећања на стара међуетничка ривалства, подозрења, сумњичења, оптуживања и жудњу за наплатом „дугова“. Начин на који су сукоби иницирани и како се њима управљало, као и то како су се и уз чије посредовање окончани, учинили су да свака од зараћених страна, старом списку грехова својих противника придода неки нови, заричући се да га никад неће заборавити и гласно се питајући сме ли га праштати.[18]

За одржавање тако поткрепљених етничких тензија и акумулирање њиховог конфликтног потенцијала заслужне су у великој мери (ако не и пресудно) тенденциозне интерпретације не само догађаја из последњих година заједничког живота некада „братских народа и народности“ него и њихових улога у свим значајнијим збивањима у прошлости, као и приказивање актуелних збивања на начин који одговорност за све што не ваља пребацује углавном на другу страну, док се сопствена страна види првенствено као невина жртва несрећног сплета околности и злодела тзв. „осведочених непријатеља“.[19]

---

[18] Тако освежене међуетничке тензије стоје на располагању различитим конзументима и, као што смо у прилици да изблиза видимо, редовно се користе за мобилисање бирачког тела појединих партија у предизборним кампањама или за скретање пажње са неких озбиљних друштвених проблема.

[19] Докле се у томе може да иде показује „доказивање“ кривице Србије за избијање Првог светског рата; амнестирање руководстава појединих република бивше СФРЈ од одговорности за све погубно што се уз њихово ангажовање догађало у предвечерје и током рата деведесетих, до промоције актера терористичких напада у борце за људска права. Да не помињемо трагикомично ангажовање политичке и дела интелектуалне елите појединих јужнословенских народа на пословима доказивања њиховог несловенског порекла.

Кључно питање у вези с тим јесте: какав је конфликтни потенцијал на тим основама одржаваних етничких тензија? Да ли би он у одређеном тренутку могао да досегне еруптивни ниво и изазивањем оружаних инцидената у етнички мешовитим срединама покрене заустављену спиралу насиља?

Да бисмо добили одговор на то питање неопходно је да знамо који су то главни разлози којима се, на пример, Срби руководе када се тако одлучно дистанцирају од Албанаца и Бошњака или Бошњаци и Албанци од Срба; да ли то чине због тога што су им они „други" непривлачни због своје спољашњости, непристојног понашања, лењости, или због тога што их доживљавају као неискрене, арогантне и склоне насиљу над другима. О томе се може судити на основу различитих показатеља. У овом случају послужићемо се резултатима истраживања чији је циљ био да се утврди како припадници српског хрватског и бошњачког народа у Босни и Херцеговини опажају, односно доживљавају једни друге и себе – шта о себи и једни о другима мисле.[20]

Прво што привлачи пажњу у резултатима наведеног истраживања јесте да припадници сва три народа (Срби, Хрвати и Бошњаци) виде себе као „добре момке". Наиме, међу најчешће помињаним особинама свог народа нема негативних особина. Негативне особине препознају се код „оних других", додуше у комбинацији са неким позитивним карактеристикама које су, ипак, у сенци непожељних својстава.

Тако Хрвати виде Бошњаке као: чисте (44,4%), неискрене (35,8%), свадљиве (33,6%), не воле друге народе (31%)... док су Срби: свадљиви (43,7%), не воле друге народе (43,4%), неискрени (42,7%)... За Бошњаке, Хрвати су превасходно: културни (41,6%), неискрени (31,4%), непоштени (28,7%), паметни (26,7%)..., а Срби: свадљиви (43,7%), не воле друге народе (43,4%), неискрени (42,7%), непоштени (42,3%), кукавице (30,6%)... Срби Бошњаке виде: као народ који не воли друге народе (32,8%), као неискрене (31,8%), свадљиве 27,3%), непоштене (24,7%)..., а Хрвате као: хладне (37,3%), културне (34,9%), чисте (32,9%), оне који не воле друге народе (31,6%), непоштене (23,7%).... [21]

Наведени резултати показују да се велика дистанца, односно дефицит толеранције између Срба и Бошњака, темељи на опажањима друге стране као народа чије су три главне особине: 1) да је склон свађи, 2) да је неискрен и 3)

[20] Реч је о истраживању извршеном 2009. године - 14 година после склапања Дејтонског споразума којима су престали оружани сукоби на простору БиХ (Puhalo, S. (2009): *Etnička distanca i (auto)stereotipi građana Bosne i Hercegovine,* Friedrich Ebert Stiftung, Sarajevo.

[21] Код Рома, ни Срби ни Хрвати ни Бошњаци не препознају практично ни једну позитивну одлику, али је вредно пажње то да нико у њима не препознаје народ који не воли друге народе или је склон насилничком понашању. За Хрвате они су пре свега: прљави (62,9%), лењи (53,4%), некултурни (48,3%), непоштени (29,7%)... Срби их опажају као: прљаве (49,2%), некултурне (39,4%), лење (38,5%)..., Бошњаци као: прљаве (58,1%), лење (51,8%), некултурне (42,8%)...

да не воли друге народе.[22] Речју, они једни друге виде као народ коме се не може веровати, од кога се не може добро очекивати (јер не воли друге) и кога се, као потенцијалног насилника треба клонити, што сугерише препоруку да треба бити припрaван за обрачун с њим.

Када народи једни у другима препознају првенствено ове особине, њихове односе неминовно оптерећују међусобна сумњичења, тужакања и мање-више експонирана нетрпељивост која, када је праћена осећајем осујећености и свешћу о ненамиреним рачунима из прошлости, редовно рађа жељу за осветом. Тензије између Бошњака и Срба у БиХ имају, по свој прилици, све те одлике и њихов конфликтни потенцијал је несумњиво висок.

То исто, можда и у већој мери, важи за односе Срба и Албанаца на Косову и Метохији и донекле за односе Срба и Хрвата у Хрватској, као и односе Македонаца и Албанаца. Ипак, по свему судећи, највеће шансе да се та годинама нагомилавана негативна енергија ослободи на еруптиван начин, попут оног из деведесетих, постоје у Босни и Херцеговини где се, изгледа, налази најзамршенији део тзв. „балканског чвора“. На другој страни, због минорног удела Срба у становништву Хрватске и на Косову и Метохији, без изгледа да се то стање мења на боље, њихова фрустрираност, ма колико била изражена, пре производи дефетизам, резигнацију и апатију, него предузимљивост, агилност и агресивност. То стање њихове демобилисаности и деморалисаности свакако је одлика лошег безбедносног амбијента на тим просторима, али оно не угрожава мир такав какав јесте – мир којим је, као и у случају сваког другог замрзнутог конфликта, мало ко сасвим задовољан, али је он прихватљив као алтернатива неприхватљивом рату – као мање зло што се „трпи од страха горега“.

Изразито висока дистанца, односно нетолеранција и Срба и Хрвата и Бошњака према Ромима (већа него према било којој другој етничкој групи) такође нема велики конфликтни потенцијал, јер главни разлози због којих се Роми не прихватају нису политичке природе. Међутим, није тешко предвидети како би нагло порасла нетрпељивост према њима, уколико би се, како је својевремено узгредно напоменуто у неким таблоидима, озбиљније „завртела“ прича о „тајном плану“ Брисела да се проблем великог броја Рома избеглих са Косова и Метохије у развијене земље Европске уније реши њиховим трајним насељавањем негде на територији централне Србије. По коментарима на ту „вест“ јасно се закључује да су Срби у том будућем „Ромистану“ препознали „српски Курдистан“.

[22] Хрвати о Србима имају сличну представу, док је у слици коју Срби имају о Хрватима присуство тих особина мање наглашено.

ЗАКЉУЧАК

По свему судећи, међуетничке тензије представљају, ако не највећу, онда, свакако, једну од највећих безбедносних претњи на простору Балкана. Осим што су жаришта агресивног сепаратизма, оне стварају погодно тло за увоз верског екстремизма и тероризма, али и за разне политичке игре типа тзв. ратова преко посредника („proxy wars“) у режији утицајних фактора споља.[23] Вероватно је у праву аутор књиге „Пројектовани конфликт цивилизација“, када замрзнуте конфликте на Балкану назива „минским пољима хегемона... од потенцијално већег значаја него у другим деловима Европе.“[24] Можда је и Ангела Меркел имала на уму баш неко од тих минских поља, када је недавно, у вези са мигрантском кризом упозорила да ће, уколико се не пронађе одговарајуће решење за ту кризу, на Балкану поново избити рат.[25] Мало је вероватно да је она тај нови рат видела као оружане сукобе између миграната и снага безбедности балканских држава.[26] Пре ће бити да га је антиципирала као активирање неког привремено угушеног жаришта међуетничких спорова, при чему би присуство миграната само послужило као окидач – фитиљ за потпаљивање балканског „бурета барута“.

Таква изјава тренутно најмоћније жене света – политичара којем се много више верује него већини осталих, представља, макар индиректно, крајње озбиљно упозорење политичким лидерима посвађаних (полуизмирених) балканских народа да почну одлучно да делују у правцу смиривања етничких тензија пре него „враг однесе шалу“ – пре него ствари измакну контроли, када њихова добра воља неће бити довољна да се избегне обнављање сукоба. Јер, како подсећа Мајкл Добс, аутор бестселера „Један минут до поноћи“, нема дилеме око тога да ли су у време кубанске кризе

---

[23] Пригодан превод назива „proxy war“ могао би се „позајмити“ из тзв. кинеских стратегема у којима је ратовање преко посредника сликовито описано као „убиство с позајмљеним ножем“. Том описном преводу ваљало би придодати напомену да се у савременом свету тај „нож“ не позајмљује него, чешће, продаје онима који убијају за рачун предузимљивог „продавца“, чије руке тако после рата буду мање крваве, а џепови пунији.

[24] Бојовић, Бошко, Пројектовани конфликт цивилизација, (фељтон), *Политика*, 17.01.2016.

[25] Merkel: *Izbeglička kriza mogla bi izazvati rat na Balkanu*: http://www.novosti.rs/vesti/planeta.299.html:574964-Merkel-Izbeglicka-kriza-mogla-bi-izazvati-rat-na-Balkanu; 03. 11. 2015.

[26] Осим, ако варијанта “Б” решавања те кризе не подразумева да се „неподобни“ мигранти, уместо збрињавања у „обећаним“ земљама Европске уније, скуче на неком ретко насељеном делу Балкана. Такве идеје чуле су се и у Србији и то од стране неких владиних службеника (Naseliti migrante širom Srbije: http://www.dnevne.rs/aktuelno/poverenica-za-zastitu-ravnopravnosti-brankica-jankovic-naseliti-migrante-sirom-srbije-info, 25.8.2015). Судећи по реаговањима на такве предло-ге, неки су их протумачили као лични став предлагагача мотивисан милосрдним склоностима, други као „пробни балон“ путем по налогу Брисела са циљем да се тестира расположење (боље рећи степен очекиваног противљења) грађана Србије реализацији таквог „пројекта“.

Хрушков и Кенеди хтели да контролишу ток догађаја, већ да ли су били у стању да то чине.[27]

Наиме, то што балкански „кнезови нису ради кавзи“, није чврста гаранција да „раја“ неће кавгу заметнути. Неопходно је да благовремено и систематски, а не с времена на време, „рају“ од кавге одвраћају. Прво што је у том смислу потребно и могуће учинити јесу промене у сфери „нарација“ – оно што је Чарлс Капчан, аутор књиге „Како непријатељи постају пријатељи“,[28] означио као почетни корак на мукотрпном путу грађења поверења између завађених народа. То, пре свега, подразумева да ратоборна реторика дефинитивно уступи место миротворној; навијачко извештавање о актуелним догађајима, објективном информисању; речник увреда, оптужби и жалопојки, разборитом дипломатском речнику; дневнополитички ангажована историографија која селективно памти и пристрасно интерпретира догађаје из прошлости, историографији која трага за истином о прошлости и саопштава је ма каква она била и када је за слављење и када је за срамоту. Док се таква промена нарација не догоди, а очигледно је да још није, „богатство различитости“ карактеристично за већину балканских држава биће и даље издашан извор „богатства супротности“ у лику међуетничких тензија и нетолеранције, при којима нема спокојног суживота, ни једних поред других, а камоли једних са другима.

Од лидера балканских народа стижу уверавања да чине све како би се те сметње отклониле. У њихове добре намере не би требало сумњати. Али, као што многи подаци говоре, безбедносна ситуација у постконфликтним друштвима се споро мења на боље. У неким сегментима напредовања скоро и да нема. Посматрана у том контексту, поменута изјава госпође Меркел о могућности поновног избијања рата на Балкану, могла би се схватити и као подсећање локалних лидера и њихових официјелних и неофицијелних асистената на лоше урађене „домаће задатке“ и на могућност да се због тога опеку на ватри коју су сами распаљивали; да им се о главу разбију „тикве које су са ђаволом садили“; да им непријатна изненађења приреде „духови из боце“ чијим су се услугама користили.

Добро би било ако би се у тој поруци, као прозвани, препознали не само „извођачи радова на терену“, него и њихови ментори са стране. Нажалост, није немогуће да баш неко од њих, односно њихових политичких наследника, у најави могућности новог „балканског рата“ препозна шансу за неко ново уносно менторство. Јер, рат је, ипак, „неком рат, неком брат“.

[27] Dobbs, M. (2012): *One minute to midnight. Kenedy, Khrushchov and Castro on the brink of nuclear war*, Random House, New York, str. XVI.
[28] Kupchan, Ch. (2010): *How Enemies Become Friends*, Princeton University Press, 2010.

ЛИТЕРАТУРА

1. Banovac, B. Katunarić, V. i Mrakovčić, M. (2014): From war to tolerance, *Zbornik pravnog fakulteta,* Rijeka, vol. 35, br. 2, 455-483.
2. Бојовић, Б. (2016): Пројектовани конфликт цивилизација, -(фељтон), *Политика*, 17.01.2016.
3. *CEDEM: I dalje visoka etnička distanca prema Albancima*: http://mne.ul-info.com/cedem-i-dalje-visoka-etnicka-distanca-prema-albancima/comment-page-1/ (10,12.2015).
4. Dobbs, M. (2012): *One minute to midnight. Kenedy, Khrushchov and Castro on the brink of nuclear war*, Random House, New York, 2012.
5. Kandido-Jakšić, M. (2008): Social distance and attitudes towards ethnically mixed Marriages, *Psihologija*, Vol. 41 (2) str. 149-162.
6. Kupchan, Ch. (2010): *How Enemies Become Friends*, Princeton University Press, 2010.
7. Kuzmanović, B. (1994): Socijalna distanca prema pojedinim nacijama, u M. Lazić (Ur.) *Razaranje društva: Jugoslovensko društvo u krizi 90-tih,* Filip Višnjić, Beograd,
8. Merkel: *Izbeglička kriza mogla bi izazvati rat na Balkanu*: http://www.novosti.rs/vesti/planeta.299.html:574964-Merkel-Izbeglicka-kriza-mogla-bi-izazvati-rat-na-Balkanu (03. 11. 2015).
9. *Naseliti migrante širom Srbije*: http://www.dnevne.rs/aktuelno/poverenica-za-zastitu-ravnopravnosti-brankica-jankovic-naseliti-migrante-sirom-srbije-info (25. 8. 2015).
10. Nikolić-Ristanović, V. (1995): Seksualno nasilje, u V. Nikolić-Ristanović, N. Mrvić-Petrović, S. Konstantinović-Vilić i I. Stefanović (Ur.), *Žene, nasilje i rat,* Beograd, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd..
11. Pantić, D. (1967). Etnička distanca u SFRJ. *Izveštaj i studije Centra za istraživanje javnog mnenja*. Beograd, Centar za istraživanje javnog mnenja, Beograd.
12. Pantić, D. (1989): Društvena distanca, u V. Goati (Ur.), *Jugoslaveni o društvenoj krizi.* Beograd, Izdavački centar Komunist, Beograd.
13. Petrović, R. (1985): *Etnički mešoviti brakovi u Jugoslaviji,* Institut za sociološka istraživanja Filozofskog fakulteta, Beograd.
14. Puhalo, S. (2003): Etnička distanca građana Republike Srpske i Federacije BiH prema narodima bivše SFRJ, Psihologija, Vol. 36 (2), 141-156.
15. Puhalo, S. (2009): *Etnička distanca i (auto)stereotipi građana Bosne i Hercegovine*, Friedrich Ebert Stiftung, Sarajevo.
16. *Study on Multiculturalism and Inter-ethnic Relations in Education,* (2009), UNICEF Country Office, Skopje.
17. *The Report of Early Warning*, No 28, April - Jun 2010, UNDP.

Слободан Јанковић[1]

АЛБАНИЈА У БАЛКАНСКОЈ ПОЛИТИЦИ ИТАЛИЈЕ

Сажетак: Од самог почетка, идеја о стварању Албаније, најпре у оквиру Отоманске империје, а потом и као самосталне државе, имала је подршку великих европских и регионалних држава попут Велике Британије, Аустроугарске и Италије. Политика Италије према Балкану, посебно када је реч о Албанији и Албанцима почиње да се формира од краја 19. века, након уједињења Апенинског полуострва у оквиру Краљевине Италије 1870. године. Италија се надметала са другим државама по питању утицаја и превласти над албанском политиком. У доба фашизма, окупирала је Албанију а после распада Југославије чак је формирала и Велику Албанију како би усмерила позитивна осећања Албанаца према доминацији Италије и како би обезбедила нове територије. На италијанску политику према Албанији утичу географски елементи, историјске везе, и мери се способношћу Италије да промовише своје интересе на Балкану и у Европи. Италија данас има ограничене могућности по питању остваривања утицаја на мале суседне државе због доминације великих сила попут САД и Немачке.

Кључне речи: *Италијанска балканска политика, Албанија, Балкан, Велика Албанија, политика моћи, Медитеран.*

УВОД

Осмишљавање и потом деловање италијанске балканске политике почиње крајем 19. века и свакако након уједињења Апени-нског полуострва у Италијанску краљевину и пада Папске државе (1870. године). Италија је усред Средоземног мора и заузима западну обалу Јадрана. У Средоземљу је потенцијално изложена доминантној поморској сили, што од друге половине 19. века постаје Велика Британија. Заправо, политика Италије, али и других европских сила према Албанији неодвојива је од ширег источног питања.

Италија је данас први економски партнер Албаније и Србије, први је или међу прва два-три економска партнера већине балканских земаља, укључујући и Румунију. Њено природно поље економске експанзије је и Балкан. Једно од кључних политичких, унутрашњих, спољних и безбедносних питања Србије јесте статус јужне покрајине Косова и Метохије и с тим

[1] Проф др Слободан Јанковић, истраживач-сарадник у Институту за међународну политику и привреду, Београд. Рад је реализован у оквиру пројекта „Србија у савременим међународним односима: Стратешки правци развоја и учвршћивања положаја Србије у међународним интегративним процесима – спољнополитички, међународно економски, правни и безбедносни аспекти“, Министарства науке Републике Србије, ев. бр. 179029, за период 2011-2016. године.

повезано питање пројекта „Велике Албаније“. За време Другог светског рата први пут су Албанији присаједињене српске, македонске и грчке територије, и то баш као резултат италијанске политике. Да ли је одраз и особина трајнијег италијанског интереса стварање „велике“ или како њени данашњи промотери кажу и „природне“ Албаније?

Однос Италије спрам Албаније одређен је географским положајем, историјским везама и сразмеран италијанској могућности за самосталну и снажну политику у непосредном суседству. Савремена политика Италије спрам Балкана и Албаније посебно остаје одређена истим факторима као и у време анексије, односно уније Албаније са Италијом (1939. године).

Географски, Италија се налази преко пута Албаније. Територија маленог источног прекоморског суседа важна је апенинској држави због затварања улаза у Јадран. Историјске везе се обнављају и учвршћују у моменту када Италија почиње да гледа на исток и на југ. Италија се сећа становништва које се у касном средњем веку, бежећи од Турака насељавало дуж западне обале Јадрана, на Калабрији (шпицу чизме) и на Сицилији. Нова европска сила је сиромашна, али жедна ширења утицаја који би одговарао њеној европској величини, али и амбицијама политичке елите. Немачки канцелар Бизмарк каже: „Италијани имају покварене зубе и огроман апетити.“[2] Контекст у коме делује политика мале европске силе јесте финале Источног питања и поделе колонија. Бечки двор је изгубио положаје на западном Јадрану и преко Берлина успоставио добре односе са Римом. Долази до конвергенције, тј. поклапања интереса трију сила које желе да промене *status quo*.

ИСТОЧНО ПИТАЊЕ И ПОЛОЖАЈ АЛБАНИЈЕ

Албанија је била под доминацијом Османлија од краја 14. века.[3] Албанци, тј. Арбанаси (по српском) или Шиптари (етноним) први пут се појављују у историјским изворима средином 11. века. Арнаути нису, до 1912. године, имали државу, а територија коју су насељавали је историјски била део Византијског царства, затим српске средњевековне државе и Османског царства. Сама Албанија била је насељена поред Арбанаса, Словенима, Аромунима и Грцима. На источној обали Отрантског мореуза Албанија је са лукама Валоном и Драчом представљала битну трговачку и стратешку територију према буновној Црној Гори и Аустријском гарнизону у Котору. Валона, друга најважнија лука у земљи удаљена је 130 километара од италијанске обале.

Британци су од 1704. године (формално од 1713.) на Гибралтару, Малту заузимају 1800. године, Јонска острва од 1815. до 1864. године, Кипар

[2] Према: Indro Montanelli, *L`Italia di Giolitti 190 – 1920*, Storia d`Italia, BUR Rizzoli, Milano 2011.
[3] Од 1385. године, док се потпуна власт стабилизује од друге половине 15. века. Са слабљењем царства од 19. века власт Дивана и султана на моменте се губи.

1878. године и после дугог спремања Египат и Суецки канал 1882. године.[4] Паралелно с тим процесом, Османлије губе територије на Балкану и у Северној Африци, које потпадају под заштиту или директну управу европских сила, Уједињеног Краљевства, Француске и Италије, а на Балкану још и Русије и Аустро-Угарске.

С обзиром на тежње ка контроли поморских путева, а шире и европских послова, Британци су настојали да имају кључни утицај на италијанску политику. Тако се Италија од уједињавања бори за самосталну спољну политику која се неретко разилази са британском. Уједињено Краљевство било је заинтересовано за Албанију, због њеног изласка на море и шире због Балкана ка коме се пројектовао утицај Русије, нарастајуће силе.

За источну обалу Јадрана, и конкретно Албанију, било је заинтересовано више европских сила, те балканске Србија, Црна Гора и Грчка. Аустрија, као наследник Млетачке републике на Јадрану (од 1815.), поседовала је готово целокупну источну јадранску обалу закључно са бокоторским заливом. Хабсбурзи су исте године постали главна сила и на западном Јадрану, јер је већина италијанских држава потпала под њихову посредну власт. Са проширењем територија под влашћу либералне династије Савоја, Аустријанци бивају истиснути с Апенина. Прусија је до 1866. истиснула Хабзбурге из Немачког царства (Другог рајха), па се они усмеравају на Балкан као једини правац проширења.

Црна Гора избија на море 1878. (Бар и Улциње) и тежи да се прошири на северну Албанију са старим српским градом (Скадром). Србија ће тек са Балканским ратовима (1912-1913) покушати да изађе на море у Албанији, али је била блокирана од стране аустро-угарске и британске морнарице.

Природни пут долином Дрима и стари путни правац Виа Егнација (Од Драча ка Солуну и Константинопољу) представљају важне саобраћајне и мање трговачке правце.

ИТАЛИЈА И АЛБАНИЈА ДО 1945. ГОДИНЕ

С обзиром на то да Италија тек 1870. завршава процес уједињења најзначајнијих територија, она се као и Немачка, касније од осталих европских држава укључује у трку за колонијама. Пошто је 1882. Италија приступила војном савезу са Немачком и Аустријом, држава се (привремено) одриче амбиција за даљим ширењем на територије настањене Италијанима и

[4] Већ 1875. године, Уједињено Краљевство откупљује удео Египта у компанији Суецког канала, а седам година касније и над Египтом после краћег грађанског рата у тој земљи.

италофоним становништвом на Аустро-Угарској територији.[5] Међутим, Албанија је била део османске Турске.

У извештају италијанског конзула у Скадру о састанку конзула Русије, Немачке, и Француске са црногорским кнезом на Цетињу јануара 1875. године, говори се о страху од Словена и уверењу конзула да се „Италија брани на Дунаву“, те да се не сме дозволити да Словени узму Албанију и остатке латинске културе на Јадрану.[6] Но, то је више био лични став дипломате него што је одражавао политику тек уједињене земље. Учешће Гарибалдинаца на страни Срба и Бугара у балканским ратовима очитује да се није радило о конзистентној политици.[7]

Аутономни албански вилајет - територије за које је Призренска лига захтевала 1878. код Порте

Чедомир Попов је сматрао да је Италија, будући најслабија у надметању за наслеђе Османског царства на Балкану, „била преслаба да самостално утиче на догађаје.“[8] Он је закључивао да су у погледу Албаније, у оквирима Источног питања, италијански интереси били најизраженији и огледали су се у настојању да се предупреди ширење Аустро-Угарског утицаја.[9] Међутим, из инструкција министра спољних послова Италије Мелегарија (Luigi Melegari) амбасадору у Санкт Петербургу, види се да су примарни интереси Италије у Средоземљу везани како за Балкан тако и за судбину Северне Африке. У погледу Албаније, Италија је настојала да има усаглашен интерес са Русијом, а

[5] Тада родољубива удружења, масонски кругови, али и јеврејске заједнице подржавају иредентизам у Истри, Тренту и Далмацији. Види: Слободан Јанковић, „Италијански иредентизам у оквиру народноослободилачких покрета у Аустроугарској“, *Политиеа Научни часопис Факултета политичких наука у Бањој Луци за друштвена питања*, Бања Лука, 2014, стр. 217-234.

[6] *Il Console a Scutari, Berio, al Ministro degli Esteri, Visconti Venosta*, R. 87. Scutari, 11 febbraio 1875 (per. il 22), Documenti diplomatic Italiani, SECONDA SERIE 1870-1896, VOLUME VI, Istituto Poligrafico E Zecca Dello Stato Libreria Dello Stato Roma MCMLXXXIV.

[7] Војвода Мићо Љубибратић је у току српског устанка у Херцеговини и у Босни позвао Гарибалдија, личног пријатеља који шаље италијанску јединицу да се бори са Србима против Турака. У: Милорад Екмечић, *Дуго кретање између клања и орања: историја Срба у Новом веку (1492-1992)*, Evro-Giunti, 3., допуњено изд., Београд – Нови Сад, 2010, (602), стр. 283; Види више у: Ђузепе Барбанти Бродано, *Гарибалдинци на Дрини 1876*, СКЗ 1958, стр. 374.

[8] Чедомир Попов, *Источно питање и Српска револуција 1804-1918*, Београд – Нови Сад, 2008, стр. 169.

[9] Исто.

прибојавала се јачања британског утицаја и интервенционизма.[10]

Италија је, још од 1876. године, преко конзула Бериоа, и 60-ак римокатоличких свештеника, свих Италијана, у Албанији да шири сопствени утицај. То се потврђује и у извештају изасланика у Београду Галвање од 24. јуна 1891. године.[11] У ранијем извештају италијанског амбасадора у Београду (24. новембра 1890.), види се да је затражено да дипломата испита какве су могућности за остваривање доминантног положаја Италије у Албанији. Амбасадор указује да је Аустро-Угарска заинтересована за освајање Албаније и да је основала семениште за албанске свештенике римокатолике у Инсбруку да би тако ширила свој утицај. Он указује на стратегију коју треба применити за стварање самосталне Албаније којој би Италија била заштитник (протектор).[12]

Но, албански прваци, међу њима најистакнутији Абдул Фрашери (Abdyl Frashëri), већ 1877. године оснивају албанске националне комитете у Истанбулу и у Јањини. У медреси Призрена, он, 10. јуна 1878. године, отвара прво заседање Призренске лиге.[13] Већ тада, део делегата предвођених Фрашеријем (тзв. јужна фракција) дефинише максималистичке циљеве за будућу аутономну Албанију у оквиру Османског царства, или независну, која би обухватала четири вилајета (Албански, Косовски, Јањински (Епир) и Монастерски (Битољски). „Јужна“, заправо цариградска фракција била је радикалнија (од делегата са севера Албаније, Македоније и Косова, прим. С. Ј.), захтевајући самосталност Албаније, одрицање покорности султану. По њиховом мишљењу, требало је успоставити самосталну Албанију из четири области (кнежевине): I. јужна Албанија и Епир (Јањина); 11. северна и средња Албанија (Скадар, Тирана и Елбасан); III. Македонија (Скопље, Дебар, Гостивар, Прилеп, Велес, Битољ, Охрид); IV. Косово с деловима јужне Србије и Македоније (Пећ, Ђаковица, Призрен, Нови Пазар, Митровица, Сјеница, Приштина, Гњилане, Прешево, Куманово). То је, дакле, концепт „Велике Албаније“, којим су захваћене туђе, словенске и грчке земље у којима албанска народност представља мањину, која се у телу већине угнездила у скорије време и насиљем, користећи се повлашћеним положајем муслимана у систему турске државе. Око овога концепта у ствари и није било размимоилажења. И за једну и за другу фракцију „Велика Албанија“ је била политички аксиом и подлога за било коју варијанту албанског питања. Лига је

[10] *Il Ministro degli Esteri, Melegari, all'ambasciatore Destinato a Pietroburgo, Nigra Roma, 28 giugno 1876*, Documenti diplomatic Italiani, SECONDA SERIE 1870-1896, VOLUME VII, Istituto Poligrafico E Zecca Dello Stato Libreria Dello Stato Roma MCMLXXXIV, pp. 243-251.

[11] *Il Ministro a Belgrado, Galvagna, Al Presidente Del Consiglio e Ministro degli Esteri, Di Rudini' Belgrado, 24 Giugno 1891 (Per. L'8 Luglio)*, VOLUME XXIV, Istituto Poligrafico E Zecca Dello Stato Libreria Dello Stato Roma MCMXCVI, pp. 258-263.

[12] *Il Ministro a Belgrado, Galvagna, Al Presidente del Consiglio e Ministro degli Esteri A.I., Crispi R. Riservatissimo* 414/229. Belgrado, 24 novembre 1890 (per. il 2 dicembre)., VOLUME XXIII, Istituto Poligrafico E Zecca Dello Stato Libreria Dello Stato Roma MCMXCV, pp. 548-552.

[13] Милорад Екмечић, op., cit, стр. 297.

тражила признање албанског идентитета и уједињење четири вилајета у аутономну област под турским султаном. Међутим, испостава у Скадру је (независно?) паралелно тражила и стварање независне државе под британским протекторатом представљајући Албанију као брану ширењу словенских интереса.[14]

Иако је ова организација била забрањена и распуштена од стране османских власти, Фрашери, из угледне беговске породице (чији ће рођак Мехди Фрашери бити оснивач Балиста и једна од кључних личности италијанске и потом пронемачке Велике Албаније), наставиће да се залаже за стварање Велике Албаније. Он у писму председнику италијанске владе Франћеску Криспију (Албанцу са Сицилије) наводи границе Албаније, иако она у њима никада није постојала, а наравно ни у том тренутку.[15] Граница са Србијом је наводно код Врања, па иде Вардаром ка југу где би била замишљена граница са Македонијом, још једном, тада непостојећом државом.

У српском часопису „Видело", 1895. године, у Београду, писало се о првом Албанском друштву основаном у Италији (*Società nazionale albanese) и ширењу пропаганде за стварање Албаније која би се ујединила са Италијом.*[16] *Следеће године су се у Монци министри спољних послова Италије (Веноста) и Аустро-Угарске (гроф Голуховски –* Agenor Maria Gołuchowski) договорили о стварању аутономне Албаније у случају пропасти османске власти над преосталим територијама на Балкану.[17]

Италија се алармира 1905. године због напора Аустрије да рашири употребу немачког језика у алабасном вилајету.[18] Аустријске дипломате су обећавале аутономију Албанцима. Међутим, ови италијански страхови, па и оцене појединих дипломата, нису представљали суштинску политику Италије према Албанији која је била скромнија и састојала се у обуздавању других сила да заузму доминантну позицију наспрам италијанских обала.

У Лондону је, са прекидима од 17. децембра 1914. до 15. јула 1917. године, заседала амбасадорска конференција са циљем решења балканских

---

[14] Димитрије Богдановић, *Књига о Косову*, Београд, Књижевне новине 1990, стр. 117.

[15] "*L'Albanie est bornée du nord par Monténégro, la Bosnie et la Serbie, du sud par le golfe ambracique et la Grèce, quant à se.s frontières orientales, una ligne tirée de la frontière serbe près de Vranja, traversant le Vardar entre Scopia (Uskub) et Vélez (Koeuprulu), puis suivant la crete de la montagne Babouna et d'une série d'autres montagnes en laiss2-nt à l'Albanie Prilip, Monastir (Bitolia), Florina, Kastoria et Grévéno, jusqu'à la frontière grecque, une telle ligne serait la frontière naturelle et ethnographique de l'Albanie de ce côté là.*", у: Abdul Frasheri Al Presidente Del Consiglio E Ministro Degli Esteri A.I., Crispi L. PERSONALE (4). Costantinopoli, 16 settembre 1890, VOLUME XXIII, op., cit, pp. 452-54.

[16] "IL MINISTRO A BELGRADO, AVARNA, AL MINISTRO DEGLI ESTERI, BLANC R. 1034/350. Belgrado, 25 dicembre 1895 (per. il 30)." Volume XXVII, Roma MM, Ibid., pp. 451-52.

[17] Alberto Becherelli, Andrea Carteny, *L'Albania indipendente e le relazioni italo-albanesi (1912-2012)*: Atti del Convegno in occasione del centenario dell'indipendenza albanese - Sapienza, 22 novembre 2012, Edizioni Nuova Cultura, Oct 31 2013, (pp.440), pp. 47.

[18] Proponimento di diffondere 1897, http://www.bv.ipzs.it/bv-pdf/0061/MOD-VP-07-1-5_1004_1.pdf.

ратова. Питање скадарског вилајета било је од велике важности. Албански прваци су, 28. новембра 1912. године, прогласили независност Албаније у Валони, залажући се за границе које је предвиђала Призренска лига. Шест сила: Аустро-Угарска, Француска, Велика Британија, Француска, Немачка, Италија и Русија прогласиле су Статут Албаније и практичну независност те земље 29. јула 1913. године и тражили евакуацију српске и црногорске војске из Скадра и Драча. Они су одлучили постављање пруског племића Виљема Вида за албанског краља. Вид је стигао, априла 1914. године, у Албанију која се налазила у унутрашњим сукобима наоружаних банди. Он је остао до октобра исте године када је трајно напустио привремену домовину.[19]

Када, 1914. године, Италија преговара да ли да буде неутрална или да пређе на страну Антанте, онда је највећи италијански захтев у Албанији лука Валона.[20] Међутим, британски агенти и њихова кампања за улазак у рат, као и довођење англофила Сиднија Сонина, италијанског Јеврејина, на место министра спољних послова, довешће до промене курса, уласка Италије у рат и пораста захтева за територијама.[21]

Иако савезнице у Првом светском рату, Србија и Италије су имале супротстављене интересе у Албанији, али и у погледу судбине Црне Горе и далматинске обале. Српска влада је прихватала да Италија узме Валону, коју је војска са Апенина и окупирала децембра 1914. године, али не и обнову Албаније која се распала већ 1914. године. Ипак и поред тога, нов, агресивни министар Сонино подржава стварање тзв. аутономне Албаније. У томе неће имати подршку целе владе, али ни савезника. Он је експонент елите повезане са Лондоном која је била против тога да се Србији присаједини Црна Гора и велика српска држава, увек виђена као продужена рука (православне) Русије, стекне контролу над Боком Которском.[22]

После устанка народа у Валони, Италија је морала да се повуче из тог албанског града, априла 1920. године. Територије које је апенинска држава стекла на рачун борбе на страни савезника биле су мање од максималистичких тежњи, а највише због настанка Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца (СХС) која је осујетила многе планове Рима. Такође, због консолидације Турске, Италијанима је „извисила“ намеравана контрола дела малоазијске обале. Ипак, као признање утицаја и интереса, Италија је добила од стране Друштва народа

[19] Види више о томе у: 460/3 - Lo statuto dell'Albania, Istituto di studi Giuiridici Internazionali, Internet, http://www.prassi.cnr.it/prassi/content.html?id=1340, приступ: 08/04/2016.
; Alberto Becherelli, Andrea Carteny, *L'Albania indipendente e le relazioni italo-albanesi (1912-2012)*, op., cit, pp. 46-50.

[20] Драгољуб Р. Живојиновић, *У потрази за империјом: Италија и Балкан почетком XX века*, Албатрос плус 2013, стр. 25-26.

[21] Види више о Сонину и кампањи часописа које су водили британски агенти у: Mario José Cereghino, Giovanni Fasanella, *Colonia Italia*, Chiarelettere 2015.

[22] Види детаљно о томе у: Драгољуб Р. Живојиновић, *У потрази за империјом: Италија и Балкан почетком XX века*, op., cit.

налог да оформи комисију која ће извршити демаркацију граница нове државе. Шеф те комисије био је италијански генерал Телини који је убијен у Албанији 1923. године. Касније ће албански суверенисти убити још једног италијанског генерала, генералног инспектора албанске војске Де Гилардија (De Ghilardi) 1935. године у Фијеру.

Италија је, убрзо након повлачења војске августа 1920. године, почела да шири доминантан утицај у најмлађој балканској држави. Уз подршку Друштва народа Италија оснива *Народну банку Албаније* (Banca nazionale d'Albania) у Риму, септембра 1925. године. Паралелно са оснивањем банке, Италија позајмљује новац прекоморском суседу помоћу кога се оснива *Друштво за економски развој Албаније* (Società per lo sviluppo economico dell'Albania – SVEA).[23]

Ахмед Зоголи, министар у влади Албаније, бежао је у Југославију 1924. године, да би се, уз њену војну помоћ, вратио децембра исте године у Тирану, где ће послати председник владе. Одмах се повезао са Италијанима и одобрио им нафтне концесије. Италијански геолози су још 1913. године установили могућност постојања нафте у тој држави. Годину дана након повратка Зога на место шефа државе, Албанија склапа са италијанским железницама уговор који омогућава италијански монопол над нафтним изворима у тој балканској земљи. Тако је 1926. године основана *Италијанска нафтна компанија Албаније* (l'Azienda italiana petroli Albania – AIPA). Та фирма ће 1940. године постати део чувеног италијанског *Аџипа* (Azienda generale italiana petrol, AGIP).[24] На константни притисак Мусолинија, Албанија је до 1939. године полако препуштала све више послова италијанским компанијама, од пољопривредне производње до рибарења и рударства.[25] Осим тога, Италија је реформисала унутрашње законодавство, а утицала је и на политику одбране Албаније са којом је потписала низ политичко-безбедносних споразума током 1920-их година.[26]

До захлађења долази од 1931. године и посебно 1933. године, када је Краљевина Југославија имала консолидованију државну управу и улазила у савезе са земљама Антанте. Од 1936. године опет долази до побољшања итало-албанских односа. Међутим, пад владе Милана Стојадиновића у Београду 1938. године и ширење Немачке на Аустрију, Судете и потом целокупну

[23] Silvia Trani (ur), *L'Unione fra l'Albania e l'Italia Censimento delle fonti (1939-1945) conservate negli archivi pubblici e privati di Roma*, Pubblicazioni Degli Archivi Di Stato Strumenti CLXXIII, Roma 2007, pp. 26, 27.

[24] Ibid, pp. 28-29. Из Аџипа ће суверенистичко крило демохришћана, после Другог светског рата, супротно жељама Велике Британије и САД основати чувену ЕНИ. Види о ЕНИ и односима са савезницима: Слободан Јанковић, Запад против Италије (Део I), *Фонд стратешке културе* 18.05.2013.Интернет,http://srb.fondsk.ru/news/2013/05/18/zapad-protiv-italiie-deo-i.html,приступ: 03/05/2016.

-[25] Silvia Trani (ur), *L'Unione fra l'Albania e l'Italia Censimento delle fonti (1939-1945) conservate negli archivi pubblici e privati di Roma*, op., cit, pp. 29-30.

[26] Ibid, pp. 30-34.

Чешку, наводи Мусолинија да и сам прошири утицај. Министар спољних послова Италије, гроф Ћано (Galeazzo Ciano) 18. јануара 1939. године путује у Југославију како би председнику владе Стојадиновићу понудио поделу Албаније и улазак јужнословенске монархије у пакт Анти коминтерне, на шта Стојадиновић не одговара одмах.[27] Ускоро је Италија запретила Албанији окупацијом, што ће се и десити 7. априла 1939. године. После брзе и лаке окупације, окупационе снаге сазивају албанску скупштину која ће оборити дотадашњи устав и позвати италијанског монарха да преузме албанску круну. Тако се остварила персонална унија, формално под династијом Савоја, а у пракси успостављена од стране Мусолинијевог фашистичког режима. У Риму, Велики савет фашизма (влада) ће примити „албанску одлуку" и обећати „ред, поштовање свих вероисповести, цивилни напредак, социјалну правду и уз одбрану заједничких граница, мир („l'ordine, il rispetto di ogni fede religiosa, il progresso civile, la giustizia sociale e, con la difesa delle frontiere comuni, la pace")".[28] Остварена је царинска унија, а Италија је преузела вођење спољне политике. У земљи је основана фашистичка странка.

Рат са Југославијом и Грчком донео је Италији остварење сањане геостратешке позиције. Јадран је постао унутрашње море Италије коју је Мусолини видео као нови Рим и потпуна контрола обала Отрантског залива. У мемоарима, Хитлеров лични изаслани за Југоисток (за Балкан) Херман Нојбахер, наводи како је разбијање Југославије било стари италијански циљ – Јадран је „наше море" („mare nostro").[29] Захваљујући провиђењу, победи Правде и сила Антанте тај успех је трајао свега две године (1941-1943). После окупације Југославије 1941. године, Италија је заузела и највећи део Косова и Метохије, део Западне Македоније (без Охрида) и део Црне Горе, осим територија на северозападу Краљевине Југославије и дела далматинске обале. Све што је било наслоњено на Албанију, Италија јој је припојила, као *de facto* свом протекторату, 12. августа 1941. године.[30] Стварање Велике Албаније требало је да помогне, у италијанској оптици, фашистизацији албанског друштва.[31] После промене режима у Риму и окретања ћурка у коме италијанска монархија постаје савезница Антанте и непријатељ Трећег рајха, Немачка ће потпомоћи оснивање формално независне Краљевине Албаније (Mbretnija Shqiptare). Нојбахер је сазвао албанске прваке и они су, у јесен 1943.

---

[27] Према дневнику грофа Ћана и другим изворима, преузето из: Pino Adriano-Giorgio Cingolani, *La via dei conventi: Ante Pavelić e il terrorismo ustascia dall Fascismo alla Guerra Fredda*, Mursia, Milano 2011, p. 189.

[28] Преузето из: Silvia Trani (ur), *L'Unione fra l'Albania e l'Italia Censimento delle fonti (1939-1945) conservate negli archivi pubblici e privati di Roma*, op., cit, p. 38.

[29] Herman Nojbaher, *Specijalni zadatak Balkan*, Beograd 2008, str. 129.

[30] Silvia Trani (ur), *L'Unione fra l'Albania e l'Italia Censimento delle fonti (1939-1945) conservate negli archivi pubblici e privati di Roma*, op., cit, p. 48.

[31] Alberto Becherelli, Andrea Carteny, *L'Albania indipendente e le relazioni italo-albanesi (1912-2012)*:op., cit, p. 18.

године, успоставили скупштину, а онда и Крунски савет (краљ Зог се никада није вратио).

Комунистички партизани, под командом Енвера Хоџе, преузели су власт 29. новембра 1944. године. Односи Италије и Албаније су практично замрзнути све до 1990. године.

САВРЕМЕНИ ПЕРИОД

Урушавање комунистичког система у Албанији који је функционисао по формули „ми смо против непријатељског Запада, агресорске Југославије и хегемонистичког Совјетског Савеза, а са нама су сви напредни народи света“, почиње бежањем Арбанаса у стране амбасаде у Тирани. Од 1990. године почиње масовни егзодус у Италију. Убрзо почињу да дејствују групе организованог криминала. Рушење шеме пирамидалне штедње и масовне демонстрације биле су пропраћене упадима у војне касарне. Тада се Италија, по одобрењу Савета безбедности УН (Резолуција 1101), ставља на чело мисије „Alba“ за умиривање и стабилизацију земље. У мисији учествује десет земаља са седам хиљада војника.[32] Италијански карабињери су се, после 64 године, искрцали на острво Сасен испред Валоне и ту остали до 2001. године. [33]

Број припадника албанске заједнице у Италији је у константном порасту од пада комунистичког режима. Албанаца недржављана Италије је на Апенинском полуострву 1. јануара 2014. године било 502.546, дакле мало преко пола милиона. Годину дана касније, било их је четири хиљаде мање – 498.419.[34] Пад је регистрован због константног исељавања Италијана и странаца, наглашеније од 2007. године, али и због рекордног раста броја Албанаца који су добили италијанско држављанство, па се данас укупан број познатих Арбанаса од Трста до Лампедузе приближава цифри од 600 хиљада.

Италија је постала главни трговински партнер земље са друге стране Отрантског залива, као и један од кључних партнера у процесу придруживања Албаније Европској унији. Европска унија (ЕУ) је 1999. године покренула Процес стабилизације и придруживања у који су постепено укључене све балканиде.

Латински суседи јесу учествовали у агресији на СР Југославију 1999. године. Тиме су, између осталог, допринели задржавању добрих односа са

---

[32] Federico Niglia, “L’Albania verso l’Unione europea: il ruolo dell’Italia”, Documenti IAI, 12 – Giugno 2009, p. 29.

[33] “Dal 1997. La Delegazione Italiana di Esperti per le Forze albanesi”, *Ministero della Difesa*, Интернет,http://www.carabinieri.it/arma/oggi/missioni-all'estero/vol-ii-1936---2001/parte-iii/dal-1997-delegazione-italiana/albania, приступ: 04/11/2015.

[34] *La comunita Albanese in Italia: Rapporto annual sulla presenza dei migranti*, Ministero del Lavoro e delle Politiche Sociali, Интернет, http://www.integrazionemigranti.gov.it/Documenti-e-ricerche/Rapporto 2015Albania.pdf, приступ: 20/04/2016, p. 6.

Албанијом, а дају и значајан контингент мисији КФОР на Косову и Метохији, па је и на тај начин делимично постигнут континуитет интереса и делања са некадашњом фашистичком Италијом. Заинтересованост за Албанију долази из барем још два геостратешка разлога. Од Драча иде стара *Виа Егнација*, природан пут пропраћен савременом саобраћајницом. Изградња Трансјадранског гасовода (Transadriatic pipeline – TAP) који полази од Каспијског мора и иде преко Турске, Грчке, Албаније и Јадрана до југа Италије, додатно појачава важност прекоморског суседа за Италију и њену енергетску безбедност. Ако имамо у виду несигурност снабдевања из Либије и потенцијално из Алжира, јасно је да је за Италију наведени гасовод од изузетног значаја.

Међутим, и поред економског утицаја, па чак и значаја италијанске културе, у политичком и безбедносном смислу главни партнери ове земље су другде.

ЗАКЉУЧАК

Као што је истакнуто на почетку „Однос Италије спрам Албаније одређен је географским положајем, историјским везама и сразмеран италијанској могућности за самосталну и снажну политику у непосредном суседству.“ Географски положај је остао исти, али је, услед новог прекомпоновања Балкана – разбираспада Југославије и стварања низа Балканида (термини Милоша Кнежевића), те изградње енергетских коридора – добио нову важност. Историјске везе су описане. Остаје закључак о могућностима наметања и ширења утицаја Италије на омалену суседну земљу на југоистоку.

Као што је наведено, италијанска предузећа су искористила рушење баријера на Балкану и постале међу кључним инвеститорима у балканским земљама, међутим иако Италија улаже више од нпр. САД-а, њен политички утицај је видљиво мањи.

Италија, као и већина других држава, има све ограниченији суверенитет. Одлуке које се односе у политичком процесу односе се на све мањи надлежности. Економија, а све више и образовање, култура, па и безбедност, излазе изван оквира у којима делује политика.[35] Држављанима се процеси десуверенизације представљају као наводне демократизације и реформе за побољшање економије, људских права и информисаности. Суверенитет се преноси на неформалне групе и приватне корпорације с једне, и на наддржавне организације с друге стране. Италија је чланица НАТО и ЕУ и није доминантна ни у једној од обе поменуте организације.

[35] О томе више у: Luciano Canfora, Gustavo Zagrebelsky, *La maschera democratica dell`oligarchia: un dialogo*, (a cura di Geminello Preterossi), Editori Laterza, Roma, 2014, pp. 135.

Сједињене Државе су доминантне у НАТО савезу. САД су биле главни покретач учлањења Албаније у НАТО, а уз Велику Британију и Немачку и главни промотери агресије на СРЈ и последично касније проглашење независности тзв. Републике Косово. Имајући у виду ове ограничавајуће факторе, Италија као држава није у стању да се наметне у Албанији у којој настоји да осигура безбедност трговине и енергената.

Стварање „Велике Албаније“ у време када је та територија суштински била тек провинција Италије, није стратешки пројекат званичног Рима и производ је тадашњег историјског тренутка у коме је апенинска држава покушавала да осигура контролу источног Јадрана и обала Отрантског залива. Конкурент на Јадрану али и за утицај у Србији била је управо тадашња Краљевина СХС, односно Југославија. Да Велика Албанија није била трајније опредељење Рима указује и намера фашистичке владе да са Југославијом подели тадашњу Албанију. Оснивање Велике Албаније, насупрот, био је циљ коме су тежили ондашњи арбанаски прваци, што је постало део политичких тековина које су заживеле међу њиховим настављачима и у савремено доба, а чији су главни покровитељи постали Англо-Американци и Немачка.

ЛИТЕРАТУРА

Документи

1. *Il Console a Scutari, Berio, al Ministro degli Esteri, Visconti Venosta*, R. 87. Scutari, 11 febbraio 1875 (per. il 22), Documenti diplomatic Italiani, SECONDA SERIE 1870-1896, VOLUME VI, Istituto Poligrafico E Zecca Dello Stato Libreria Dello Stato Roma MCMLXXXIV;
2. *Il Ministro a Belgrado, Galvagna, Al Presidente del Consiglio e Ministro degli Esteri A.I., Crispi R. Riservatissimo* 414/229. Belgrado, 24 novembre 1890 (per. il 2 dicembre)., VOLUME XXIII, Istituto Poligrafico E Zecca Dello Stato Libreria Dello Stato Roma MCMXCV, pp. 548-552.
3. Abdul Frasheri Al Presidente Del Consiglio E Ministro Degli Esteri A.I., Crispi L. PERSONALE (4). Costantinopoli, 16 settembre 1890, VOLUME XXIII, Istituto Poligrafico E Zecca Dello Stato Libreria Dello Stato Roma MCMXCV, pp. 452-54.
4. *Il Ministro degli Esteri, Melegari, all'ambasciatore Destinato a Pietroburgo, Nigra Roma, 28 giugno 1876*, Documenti diplomatic Italiani, SECONDA SERIE 1870-1896, VOLUME VII, Istituto Poligrafico E Zecca Dello Stato Libreria Dello Stato Roma MCMLXXXIV, pp. 243-251.
5. *Il Ministro a Belgrado, Galvagna, Al Presidente Del Consiglio e Ministro degli Esteri, Di Rudini' Belgrado, 24 Giugno 1891 (Per. L'8 Luglio)*, VOLUME XXIV, Istituto Poligrafico E Zecca Dello Stato Libreria Dello Stato Roma MCMXCVI, pp. 258-263.

6. “Il Ministro a Belgrado, Avarna, Al Ministro degli Esteri, Blanc R. 1034/350. Belgrado, 25 dicembre 1895 (per. il 30).” Volume XXVII, Roma MM, Ibid., pp. 451-52.
7. *La comunita Albanese in Italia: Rapporto annual sulla presenza dei migranti*, Ministero del Lavoro e delle Politiche Sociali, Интернет, http://www.integrazionemigranti.gov.it/Documenti-e-ricerche/Rapporto 2015Albania.pdf, птриступ: 20/04/2016.
8. 460/3 - Lo statuto dell'Albania, Istituto di studi Giuiridici Internazionali, Internet, http://www.prassi.cnr.it/prassi/content.html?id=1340, приступ: 08/04/2016.

Књиге, чланци и интернет

1. Барбанти Бродано,Ђузепе, *Гарибалдинци на Дрини 1876*, СКЗ 1958, стр. 374;
2. Becherelli, Alberto, Carteny, Andrea, *L’Albania indipendente e le relazioni italo-albanesi (1912-2012)*: Atti del Convegno in occasione del centenario dell’indipendenza albanese - Sapienza, 22 novembre 2012, Edizioni Nuova Cultura, Oct 31 2013, pp.440;
3. Богдановић, Димитрије, *Књига о Косову*, Београд, Књижевне новине 1990, стр. 470;
4. Екмечић, Милорад, *Дуго кретање између клања и орања: историја Срба у Новом веку (1492-1992)*, Evro-Giunti, 3., допуњено изд., Београд – Нови Сад 2010, (602), стр. 283;
5. Живојиновић, Драгољуб Р., *У потрази за империјом: Италија и Балкан почетком XX века*, Албатрос плус 2013;
6. Јанковић, Слободан, “Италијански иредентизам у оквиру народноослободилачких покрета у Аустроугарској”, *Политиеа Научни часопис Факултета политичких наука у Бањој Луци за друштвена питања*, Бања Лука 2014, стр. 217-234;
7. Јанковић, Слободан, „Запад против Италије (Део I)”, *Фонд стратешке културе* 18.05.2013, Интернет, http://srb.fondsk.ru/news/2013/05/18/zapad-protiv-italiie-deo-i.html, приступ: 03/05/2016;
8. Niglia, Federico, “L’Albania verso l’Unione europea: il ruolo dell’Italia”, Documenti IAI, 12 – Giugno 2009;
9. Nojbaher, Herman, *Specijalni zadatak Balkan*, Beograd 2008;
10. Попов, Чедомир, *Источно питање и Српска револуција 1804-1918*, Београд – Нови Сад.
11. Trani, Silvia, (ur), *L’Unione fra l’Albania e l’Italia Censimento delle fonti (1939-1945) conservate negli archivi pubblici e privati di Roma*, Pubblicazioni Degli Archivi Di Stato Strumenti CLXXIII, Roma 2007;

12. Canfora, Luciano, Zagrebelsky, Gustavo, *La maschera democratica dell`oligarchia: un dialogo,* (a cura di Geminello Preterossi), Editori Laterza, Roma2014, pp. 135.
13. Cereghino, Mario José, Fasanella, Giovanni, *Colonia Italia*, Chiarelettere 2015;
14. Cingolani, Giorgio, Adriano, Pino, *La via dei conventi: Ante Pavelić e il terrorismo ustascia dall Fascismo alla Guerra Fredda*, Mursia, Milano 2011, pp. 614.

Митар Ковач[1]

СТРАТЕШКИ АСПЕКТИ ВОЈНЕ НЕУТРАЛНОСТИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Сажетак: У саопштењу су дати основни ставови о различитим аспектима неутралности Републике Србије, почев од историјског, економског, па до цивилизацијског и безбедносног. Као мала земља, Република Србија треба да своју безбедност сагледава кроз призму геополитичких и геостратегијских односа и промена у свету, као и других чинилаца стратегијског окружења, имајући при томе стално у виду виталне националне интересе. Држава која успешно решава безбедносну дилему већином ефикасно решава и друге проблеме цивилног друштва. Умешност у вођењу тих државних послова најчешће се налази негде између мудрости и прагматичности националне политичке елите која креира позицију државе у савременом свету.

Кључне речи*: интеграције, неутралност, безбедност.*

УВОД

Савремене међународне односе карактеришу значајне промене које се огледају у трагању за одговарајућим концептима личне, националне и међународне безбедности. Нестанком биполарне поделе света, на глобалној сцени појавиле су се нове државе и савезништва, укључујући се у нову геополитичку структуру и конфигурацију односа у свету. Основно обележје савремених процеса у међународној заједници представља глобална повезаност и међузависност држава као међународних субјеката. То се посебно односи на сферу безбедности. У дефинисању концепта одбране и безбедности мора се уважити чињеница да се у савременим међународним односима начело искључивог ослонца на сопствене снаге све чешће замењује или допуњује чланством у некој од одбрамбених и безбедносних организација.

У измењеним околностима, Република Србија, суочена са великим изазовима, као ниједна друга држава у окружењу, настоји да обезбеди сопствено место у међународној заједници и новој безбедносној архитектури региона и света. Овај процес тече паралелно са процесом транзиције на простору Балкана, који је, генерално посматрано, под великим притиском НАТО и ЕУ. Од Србије се тражи да се одрекне своје постојбине, свог

[1] Генерал-мајор у пензији, проф. др Митар Ковач, директор Евроазијског безбедносног форума.

историјског, националног, културног и верског средишта Косова и Метохије. Без Косова и Метохије, ни српски народ нити Србија не би били више исти. Ти који су нам окупирали Космет и прогласили тзв. државу Косово сада желе да нам узму и културну баштину, да нам укину памћење, достојанство и понос, те да нас учине безвредним и покорним без јасног и јаког националног постојања и прошлости. Ми, као такви, не бисмо више ни постојали у правом смислу као Срби, као народ, него бисмо постали безлична маса људи којој је наметнут неки нови анационални систем вредности.

Након две и по деценије сатирања националног поноса српског народа, од стране ЕУ и САД тражи се да уведемо санкције Русији, да својим историјским пријатељима и браћи постанемо непријатељи кроз учешће у борбеним групама ЕУ, штабовима и командама НАТО. Вероватно се на томе неће стати, јер се после уласка Црне Горе у НАТО планира велики притисак на Србију, како би тако обогаљена ушла у тај савез, а након тога и тзв. држава Косово. Тиме би била потписана суштински смртна пресуда Републици Српској. То јесте ружан сценарио који нам планирају неке силе Запада. Као што у Црној Гори насилно, одлуком Скупштине, намеравају да ову државу уведу у НАТО, сличним сценаријем ће покушати и у Србији, јер се боје резултата референдума.

Кроз истраживања јавног мњења зна се да јавност у Србији не подржава укључивање у НАТО, нити у ЕУ, која се према Србији односи маћехински, са сталним и дозираним уценама и претњама. Све је очигледно када посматрамо однос САД, ЕУ и НАТО према Републици Српској и тзв. држави Косово. Косово по сваку цену афирмишу као државу и дају огромне инвестиције, а Републику Српску би да сатру и укину било који елемент њене државности. Какав је интерес Србије да иде са онима који је, у историјском смислу, уништавају и укидају њену будућност и перспективу? Свако пристајање на таква решења јесте национално самоубиство.

У том сложеном процесу међународног позиционирања Србије, као кључно, намеће се питање односа Републике Србије према НАТО савезу и Европској безбедносној и одбрамбеној политици. Прикључењем програму Партнерство за мир, Република Србија је истакла опредељење за учешће у овом програму НАТО. Активно учешће у Партнерству за мир у постојећим околностима представља оптималну меру нашег односа са НАТО. С обзиром на то да НАТО и Европска Унија деле исте системе вредности и стандарде понашања, са аспекта спољне политике Републике Србије чији је један од приоритетних циљева чланство у ЕУ, неопходно је, у оваквим околностима када нам безочно отимају Косово и Метохију, донети нове одлуке на бази резултата референдума.

Власти у Србији, прошла и актуелна, континуирано су обмањивале народ изреком, а често и изборним слоганом да „...ЕУ нема алтернативу“. Такво своје лажно убеђење никада нису смели да провере на референдуму,

иако се ради о питању од прворазредног значаја за народ. Понашају се као да им је народ дао мандат да га воде у „...светлу будућност“. Те флоскуле бивших комуниста, а сада демократа, социјалиста, напредњака итд. о новом европском рају који само што није стигао, јесу једна велика лаж и пут у понор. Српски народ је био заведен пола века комунистичком идеологијом да би, ево, после распада бивше СФРЈ, део политичке елите оличен у већини јаких политичких партија, из себи знаних разлога или због незнања и неспособности, по сваку цену заговарао тзв. европске интеграције.

На опредељења у вези с тим на који начин ће нека држава осигурати сопствену безбедност утиче изузетно велики број фактора. Између осталог, један од доминантних је њен геостратегијски положај. Када је реч о Републици Србији, овај фактор је током читаве њене историје имао доминантну улогу. Тако је и данас. Геостратегијски интереси многих држава који су директно повезани са стабилношћу региона, укрштају се управо на овом подручју.

1. СПЕЦИФИЧНОСТИ ГЕОСТРАТЕГИЈСКОГ И БЕЗБЕДНОСНОГ ПОЛОЖАЈА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Геостратегијски и безбедносни положај државе представљају динамичне елементе који имплицирају безбедносне изазове, ризике и претње са којима се она, као субјект међународне заједнице, суочава или може бити суочена. У том смислу, они представљају значајне факторе који својим специфичностима у значајној мери условљавају развој државе и могућности њеног укључивања у економске, политичке и безбедносне интеграције.

Република Србија се налази на важнијим путним правцима који повезују Европу и Азију, просторно припада јужноевропском, средњеевропском, балканском и подунавском геопростору и одувек је представљала раскрсницу различитих цивилизацијских токова. Њен простор у географском, а нарочито у геостратегијском погледу, представља природно најпогоднију везу између Европе, Азије, Блиског истока и Средоземља, односно раскрсницу на којој се укрштају путеви који спајају север и југ Европе, као и Европу и Блиски исток.

Чињеница је да су одувек постојали одређени делови геопростора чија је важност била пресудна у глобалној стратешкој равнотежи, као и они други који нису значајније утицали на односе између кључних геостратешких сила, те за њих нису показивали интерес. У том контексту, простор Балкана заузима посебно место у глобалним геополитичким разматрањима. Термин „Балкан“ је на Западу стекао негативно одређење, као простор на коме се одвијају процеси сукобљавања по националној и верској основи и процеси дезинтеграције. Међутим, ти процеси су карактеристика савременог света данас. Балкан се може сврстати и у подручје нестабилности и осетљивости, на чијој се територији и данас преламају геостратегијски интереси великих сила. Искуство

потврђује да је остваривање тих интереса у великој мери условљено стабилношћу, односно нестабилношћу овог региона, јер их је лакше остварити у условима постојања противречности и сукобљености.

Важна карактеристика геополитичког положаја Републике Србије је њена историјска припадност изузетно осетљивом подручју и балканском геополитичком чвору у којем се преплићу разноврсни стратегијски интереси средње, западне и источне Европе, Азије и исламског света. Географски и демографски чиниоци геостратегијског положаја Србију сврставају је у ред малих држава у свету, са свим безбедносним импликацијама које овакав статус државе подразумева и носи са собом.

Поред тога, Србија се тренутно налази на економском зачељу Европе. У последњој деценији 20. века, бруто друштвени производ (БДП) Србије је преполовљен, па ће јој и у најповољнијим условима бити потребно најмање десет година да достигне просечан БДП западноевропских земаља, јер је економски опустошена криминалном приватизацијом и распродајом друштвене и државне имовине. Такво стање узроковало је беду и сиромаштво, одлазак младих врхунски образованих кадрова у иностранство, што наноси вишеструку штету држави у сваком смислу, економску, научну, образовну, технолошку, националну и демографску.

У корелацији са многим другим факторима, наведене чињенице имају кључну улогу у решавању актуелних безбедносних дилема, односно избора адекватног безбедносног опредељења Републике Србије. Као мала држава са скромним ресурсима и лошом сликом демографске пројекције и регионалног развоја, морамо бити свесни да смо кроз биолошко страдање у двадесетом веку изгубили шансу на погрешне процене и лоше стратешке одлуке. Свака погрешна стратешка одлука у домену безбедности уједно је и судбоносна за будућност народа и државе.

Зато је, кроз призму геополитичких и геостратегијских односа у свету, имајући при томе у виду и економске интересе, потребно континуирано преиспитивати и националне интересе и стратешке одлуке у контексту што бржег друштвеног развоја.

2. БЕЗБЕДНОСТ МАЛИХ ЗЕМАЉА

Безбедност Републике Србије, као и безбедност свих малих земаља, може се анализирати из две потпуно различите, чак дијаметрално супротстављене перспективе.

Прва перспектива посматра опстанак малих земаља са аспекта аутономности *у* процесу изградње своје безбедности. У тој перспективи, која се може назвати интерном, основна претпоставка подразумева да дела малих

земаља могу значајно да утичу на њихову коначну судбину.[2] Опстанак малих држава у великој мери зависи од успешности дипломатије, вођења прагматичне политике, мудрог курса и вештог поступања. Постоји могућност да се ова перспектива претвори и у опасност уколико се прихвати да безбедност мале државе зависи искључиво од њене одважности и упорности. Мале државе које су свесне те чињенице настојаће да избегну опасности које се налазе у њеном окружењу или проистичу из ње саме и противречности друштвених односа.

Друга перспектива пориче да деловање малих земаља може да има значајан далекосежни утицај на њихов опстанак. Сходно томе, безбедност малих земаља одређена је спољашњим чиниоцима, посебно политиком других, много моћнијих држава. У складу с тим, политика великих сила битно утиче на судбину малих држава, па су због тога оне принуђене да међу моћнијим државама траже савезнике.

Уколико, пак, настојимо да будемо реалистични, у свету у којем живимо истина је негде између ове две алтернативе. Ипак, не може се порећи да на безбедност неке државе доминантан утицај има њена спољна политика. Мудрост, одмереност и прагматичност у вођењу спољне политике неизоставно се одражавају и на стање њене укупне безбедности. А управо такву политику пропагирају да воде власти Републике Србије у последњих десет година. Међутим, и поред таквих изјава не можемо рећи да тако и јесте, јер чињенице говоре супротно - да држава све више срља и, кроз спорaн процес преговарања под окриљем ЕУ и Бриселске преговоре, одриче се Космета, као духовног и историјског средишта српског народа. Такође, кроз поданички однос према водећим силама Запада и Међународном монетарном фонду (ММФ), угрожава се безбедносна перспектива и даљи развој Србије распродајом виталних националних ресурса: земље, вода, рудника, телекомуникација, енергетских ресурса и сл.

Примена либералног модела капитализма угрожава будућност поколења, јер ће остати најамници у својој отаџбини. Тај тренд треба променити, јер се тихо, а суштински, угрожава национална безбедност и наносе веће последице од оних које изазивају и ратови. Пустоше се села, а најспособнији млади кадрови напуштају земљу, те кад се томе дода и повећана стопа морталитета, онда се лако дође до закључка да се не води на прави начин брига о безбедности нације у будућности. ММФ се доживљава као неприкосновена институција која контролише наше животе, постепено увећава јавни дуг и спречава опремање и модернизацију Војске Србије и других снага система безбедности. Из тих разлога, а под плаштом немања довољно финансијских средстава, не дозвољава се опремање Ратног ваздухопловства и противваздухопловне одбране (РВ и ПВО) Војске Србије пуну деценију,

[2] Hey Jeanne, *Introducing Small State Foreign Policy*, Lynne Renner Publishers Inc., Colorado, 2003, pp. 4, 5.

претећи, на тај начин, да се дугорочно урушавају способности овог вида Војске Србије, а самим тим дугорочно се угрожава национална безбедност.

У свету се предузимају дипломатски напори дела међународне заједнице да се питање безбедности народа и држава врати у оквире међународног права. Међутим, то се тако не препознаје у поступцима САД и водећих држава ЕУ, јер се управо њиховим деловањем често изазивају унутрашње кризе и преврати, уз изазивање грађанских ратова у Африци, на Блиском истоку, па нажалост и у Европи. При томе, не треба изгубити из вида чињеницу да се правда и правичност у међународним односима данас посматрају као врло флексибилне категорије. Непоштовање међународног права увек је цивилизацију и људски род доводило до великих страдања. Од агресије НАТО на СР Југославију 1999. године, спирала насиља у свету се повећава, а такав тренд предвиђа се и у будућности.

Насилни процес глобализације довео је НАТО на границе Русије, са очигледним намерама да настави такав поход, крчећи пут мултинационалном капиталу и западном систему вредности. Настанком кризе и грађанског рата у Украјини и Сирији, Руска Федерација јасно је ставила на знање Западу да даљи поход није могућ и да ће то спречити свим средствима. Ту одлучност Русија је потврдила на Криму, заштитничким односом према областима Доњецк и Луганск, захтевајући да се проблеми решавају мирним путем, поштујући вољу народа који ту живи. Формирање Новорусије, као државе, јесте природни процес сецесије због угрожености руског народа који је већински на том подручју, а у дужем периоду био је изложен терору од стране снага безбедности под контролом режима у Кијеву.

Двоструким стандардима водећих држава НАТО и ЕУ јачају се сецесионистички покрети. Тај процес је отворен и убрзан једностраним проглашењем и признавањем тзв. лажне државе Косово. Отуд и предвиђања да ће у Европи, кроз јачање сецесионистичких покрета, настати 16 нових држава. Неке од сецесија прете управо државама које су признале независност лажне државе Косово. Многе државе у свету су признале тзв. Косово под притиском САД, Велике Британије, Немачке и Француске, а не због својих уверења. Власти ових држава, које су признале сецесију и раде на лобирању признања од стране других држава, нису пријатељи Србије нити српског народа.

3. НЕУТРАЛНОСТ, КАО БЕЗБЕДНОСНО ОПРЕДЕЉЕЊЕ

Неутралност државе различито се третирала током историје. Крајем 16. и почетком 17. века, уздржавање и непристрасност у ратним сукобима нису била њихова основна обележја. У том периоду, неутралним државама било је дозвољено да буду благонаклоне према страни за коју се сматрало да се бори за „праведну ствар“. То је укључивало два битна елемента: дозвољавање

прелаза снага преко њене територије и право врбовања људства како би се сукоб зауставио.

Тек током 19. века, неутралност подразумева стриктно уздржава-ње и апсолутну непристрасност. Међутим, у 20. веку, у периоду између два рата, егзистира појам диференциране неутралности за коју уздржавање и непристрасност престају да буду кључни критеријуми. Диференцирана неутралност је подразумевала учешће у економским санкцијама против једне од сукобљених страна, али уздржавање од учешћа у војним санкцијама.[3] Око оваквог приступа појму неутралности сукобљавала су се мишљења многих аутора. Док су једни сматрали да је таква неутралност противна самом појму неутралности, за друге је то било апсолутно прихватљиво.

У основи опредељења држава за неутралност, која суштински представља много више од самог неприпадања неком војном савезу, егзистирају два циља: да остану по страни рата и да остварују своје националне интересе у односима са зараћеним странама и другим државама. За неутралне земље својствено је да остварење својих виталних националних интереса налазе у миру и безбедности. Својим статусом оне представљају супротност рату и означавају оазе мира у рату.

Са становишта одбране земље, неутрална држава, осим што мора бити способна да самостално реализује своју одбрану, истовремено не треба да својим агресивним деловањем представља претњу за друге државе. Такође, пожељно је да таква држава ужива поштовање и кредибилитет у међународној заједници, те да, у том контексту, буде пример другима не само када је реч о промовисању мира, већ и у погледу доследног поштовања људских права. Неутралност подразумева настојање да се самостално граде односи са другим државама и да се сопствена безбедност штити властитим снагама без помоћи са стране. У разматрању опредељења Републике Србије за овакву безбедносну опцију, свакако се мора дефинисати правни основ за заснивање таквог статуса, као и чиниоци који такав статус условљавају. У том смислу, потребно је одржати референдум о статусу неутралности како ни једна власт, под страним притисцима и условљавањима, не би често преиспитивала то решење и потребу приступања НАТО пакту.

Често се у форми пропаганде, па и на академским расправама, а посебно у медијима, фаворизује потреба приступања НАТО-у јер су, како се истиче „... скоро све земље у региону ушле у тај савез, а убрзо ће учинити то Црна Гора, Босна и Херцеговина и Македонија“. Чак и са лажном државом Косово НАТО сарађује као са легалном сувереном државом и пружа подршку у изградњи њеног система безбедности и војске, која ће бити промовисана у блиској будућности. Све су ово разлози да се у Србији одржи референдум и против уласка у НАТО. На тај начин би јасно и демократски била утврђена

[3] Петковић Бранко, *Теоријски појмови неутралности*, Рад, Београд, 1982, стр. 24.

безбедносна позиција Србије, у складу са вољом народа. Та решења о неутралности Србије требало би да се унесу у Устав Србије, законе и у кључна стратегијска и доктринарна документа. Зато је битан референдум о неутралности Србије и против уласка у НАТО.

Правне чињенице које представљају услов за заснивање статуса неутралности могу се сврстати у две групе и то: чињенице које представљају услов за заснивање статуса сталне неутралности које се манифестују кроз једнострану изјаву државе да се опредељује за статус неутралности, и политичке чињенице које одређују правне и политичке оквире тог статуса које се манифестују кроз уговор којим треће државе изјављују да ће признати или гарантовати сталну неутралност одређене државе.[4] Поједини теоретичари, који се баве овом проблематиком, сматрају да прва група чињеница – изјава државе да се опредељује за статус неутралности, није неопходна, наводећи примере Белгије и Луксембурга где је фигурирао само уговор између великих сила, јер су те две земље биле типичне „тампон државе".

С друге стране, наметање статуса неутралности било којој држави, без њене воље и сагласности, у супротности је са Повељом УН, која гарантује суверену једнакост и равноправност држава. Уколико се изврши историјска ретроспектива, може се констатовати да је у свим државама које су добијале статус неутралности постојала и званично изражена њихова жеља за таквим статусом, без обзира на већу или мању заступљеност интереса великих сила и популарност такве идеје. Са правног становишта, потпуно је ирелевантно да ли је та званично изражена жеља била резултат одређеног стицаја околности, посредних или непосредних притисака, или је проистекла из традиције. Једнострана изјава државе о опредељењу за неутралност без одговарајућег међународног уговора нема обавезујући карактер за друге државе, односно у међународноправном погледу нема никакав ефекат. Управо зато се може закључити да су оба елемента ипак потребна за заснивање неутралног статуса било које државе, а тиме и Републике Србије.

Република Србија вољом народа, која није верификована у Уставу, опредељена је за неутралност као безбедносни избор и гаранцију свог суверенитета, територијалног интегритета и уставног поретка. То подразумева изградњу ефикасног система одбране и успостављање и развијање свестраних економских, политичких и добросуседских односа са државама у непосредном окружењу и региону. Тежиште је на развијању уравнотежених односа са великим силама са циљем заштите националних интереса, али без везивања или приклањања било којој страни. У Европи већ егзистирају неутралне државе као што су Аустрија, Швајцарска, Финска, Шведска и Ирска, које су такав статус добиле у нешто другачијим историјским околностима.

[4] Петковић Бранко, *Теоријски појмови неутралности*, Рад, Београд, 1982, стр. 56.

Кад је у питању неутралност Аустрије, она је добила такав статус 1955. године, након што се у периоду од 1945. до 1955. године налазила под окупацијом савезничких сила, које су у међувремену престале да буду савезници и постале непријатељи. У таквој ситуацији, једини конструктивни и мирољубиви пут био је успостављање неутралности и дезангажовање великих сила.

Швајцарска своју неутралност[5] црпи у дубоким традицијама из којих је сасвим природно проистекла таква жеља. Као историјска прекретница означен је почетак 16. века, иако тада још није имала међународно признање. Признање и гаранција таквог њеног статуса од стране других држава проистиче из више међусобно повезаних међународних правних аката са почетка 19. века.

Окосницу Шведске неутралности, која је први пут званично прокламована 1834. године, чини њено неучествовање у ратовима још од 1814. године, иако се у више наврата колебала између одржавања таквог статуса и уласка у војни сукоб због геостратегијских или других интереса или због афинитета према некој од учесница у сукобу. Међутим, за њену неутралност, за разлику од Аустрије и Швајцарске, не постоје међународни уговори, она није међународно призната ни од једне државе или организације, па је поједини аутори, који се баве проблематиком неутралности називају квази-неутралном државом, наглашавајући да је неутралност произашла из њеног геостратегијског положаја.

Неутралност Финске темељи се на финско-руском Уговору о пријатељству, који гарантује односе пријатељства и сарадње између две земље. Међутим, он не би био довољан да Шведска, друга велика држава са којом се граничи Финска, није такође неутрална земља.

На основу до сада изнетог, у контексту безбедности Републике Србије, намеће се питање: „Да ли наша земља има услове и да ли постоје потребне околности које јој омогућавају неутралан статус?“ Међу чиниоцима који условљавају статус неутралности могу се препознати: геостратегијски положај, стабилност унутрашње безбедносне ситуације, адекватна економска моћ, висок БДП и способност развоја сопствених војних снага.

Евидентно је да је опредељење за неутралност директно повезано са непосредним и регионалним окружењем. Ако се држава налази у нестабилном региону са нерешеним историјским и друштвено-политичким питањима, њено опредељење за неутралност није лако остварива опција, јер непријатељски настројени суседи њено настојање да успоставе пријатељство могу да протумаче као знак слабости.

[5] Швајцарска је формално неутрална држава од Бечког конгреса 1815. године.

У региону Југоисточне Европе још се осећају последице доскорашњих конфликата који се преплићу са актуелним транзиционим процесима. Из тог разлога, ово подручје означено је као потенцијално најнестабилнији део европског континента. Томе треба додати и нерешене територијалне и друге спорове држава насталих распадом бивше СФРЈ, решавање повратка избеглих, прогнаних и интерно расељених лица и надокнаде њихове имовине, утврђивање одговорности за ратне злочине и многа друга питања.

Историјски аргументи указују на чињеницу да су безбедносни проблеми Балкана готово по правилу решавани под утицајем спољних чинилаца. Понекад је могуће да земља остане релативно безбедна једноставно зато што нема значајан геостратегијски положај, односно геополитичку вредност за неку од великих сила, какав је случај са многим изолованим државама у Пацифику и на Карипским острвима. Међутим, Србија сасвим сигурно нема такав геостратегијски положај. При томе, ипак, треба имати у виду да је геополитички значај променљива категорија и да поједини значајни региони и мале државе могу временом постати много мање значајне или чак безначајне међународне позиције и обрнуто. Имајући у виду да Република Србија представља физичку везу између Европе, Азије, Блиског истока и Средоземља, као и да се три од десет паневропских коридора, које је Европска комисија окарактерисала као стратегијски најзначајније за Европу, простиру кроз или у близини геопростора Србије, опција да она изгуби свој значај у том погледу, мало је вероватна.

Унутрашња стабилност свакако утиче на способност мале земље да се заштити од претњи споља, а самим тим и на њено евентуално опредељење за неутралност. Мале земље са друштвом које је успоставило унутрашњи склад отпорније су на безбедносне претње у односу на оне земље код којих постоје етничке, расне, верске, социјалне или неке друге тензије. Теоретичари који се баве овом проблематиком, унутрашње сукобе карактеришу као прву фазу коначног губитка националне безбедности, наглашавајући да је изрека „уједињени стојимо, разједињени падамо“, применљива на безбедност сваке државе, без обзира на њену величину и моћ. У Србији се одвијају значајне промене у политичком, економском и социјалном развоју. Интензивиран је процес демократизације у свим областима друштвеног живота. Међутим, економска и социјална ситуација још је неповољна, при чему је организовани криминал, корупција, тензије на етничкој и верској основи, тероризам и други проблеми који су незаобилазна појава у процесу транзиције, додатно усложавају. Ако се томе дода питање статуса Косова и Метохије, војно присуство међународних снага и одсуство изворног суверенитета на делу територије, неутралност као безбедносно опредељење може бити доведена у питање.

Неутралност, са аспекта одбране земље, тежишно подразумева ослонац на сопствене снаге, а за то је потребна адекватна економска моћ државе и постепено повећавање издвајања за опремање војске савременим борбеним

системима, јер су постојећи системи, којима располаже Војска Србије, застарели и на граници експлоатационих ресурса. Државе са високим животним стандардом и развијеном привредом у сваком погледу су стабилније, па и у безбедносном смислу. Економија малих земаља може директно да допринесе побољшању безбедносне ситуације, а економске веза са светом могу се искористити за јачање пријатељства, поверења и унапређење односа међу државама. Поред тога, да би политика безбедности неутралних земаља била заиста ефикасна, она треба да буде ослоњена не само на успешну спољну политику, већ и на ефикасан систем одбране. За такво опредељење значајна је висина бруто друштвеног производа, како би се могла издвојити адекватна средства за развој потребних војних способности.

4. ПОЛИТИЧКА ИЛИ ВОЈНА НЕУТРАЛНОСТ

Неутралне државе, генерално посматрано, па и Република Србија као таква, не могу да буду пасивни објекти у светској политици, уверене да ће их статус неутралности спасити ужаса рата у случају избијања сукоба у њиховом окружењу. Неутралне државе саме не дају повода за заоштравање међународних односа и избијање криза и сукоба који би могли довести до рата. Неспорно је да такав чин уздржавања представља допринос очувању мира и безбедности, међутим, он сам по себи није довољан да гарантује њихову апсолутну безбедност.

Неутралне државе су, по традицији, и активни носиоци „добрих услуга“ у настојањима да се дође до решавања насталих неспоразума између других земаља, чиме доприносе попуштању међународних затегнутости и отклањању узрока рата. При томе се не ради само о политичким, дипломатским или правним средствима, а као илустрација за овакав став може се навести пример Шведске, која као неутрална држава, има изузетно дугу традицију активног учествовања у мировним мисијама са мандатом УН широм света, заступајући при томе искључиво општи интерес успостављања мира међу странама у сукобу.

Када је реч о неутралности Републике Србије, она се мора разматрати и анализирати као *војна неутралност*, а не као политичка неутралност. Опредељење државе да буде војно неутрална представља политичку одлуку усвојену од стране највишег органа законодавне власти, којом се изражава став о томе да је држава опредељена за неприступање НАТО савезу, већ да ће своју политику у сфери безбедности и одбране, као и спољну политику, водити самостално, настојећи, при томе, да у складу са својим могућностима и утицајем у највећој могућој мери доприноси изградњи мира, поверења, стабилности и безбедности, како у свом непосредном окружењу, тако и у региону и свету.

Неутралност означава увереност и залагање за то да се сви спорови, па и најтежи сукоби, решавају на темељу основних начела и норми међународног права, тежећи мирном, свеобухватном и трајном решењу као основи будућег просперитета. Дакле, није у питању политичка неутралност, већ, напротив, активно политичко ангажовање у правцу вођења такве политике која се залаже за мир и решавања свих спорова на конструктиван начин, политичким средствима и договором, а не употребом силе.

Република Србија, следећи своје историјске и војничке тради-ције, а уважавајући при томе и чињеницу да је она правни наследник некадашње СФРЈ, државе која је била један од оснивача Покрета несврстаности[6] и у то време имала значајну међународну улогу у очувању међународног мира, и данас је спремна да таква своја политичка опредељења операционализује и да још активније него до сада настави са ангажовањем припадника система одбране у мултинационалним операцијама, под мандатом УН.

Неутралност Републике Србије, као опредељење, потпуно је у складу, између осталог, и са Декларацијом о начелима на којима се уређују односи између држава учесница, као дела завршног Хелсиншког акта у којем се наводи да у оквиру међународног права све државе учеснице имају једнака права и дужности, те да ће оне узајамно поштовати право државе да по својој жељи одређује и остварује односе с другим државама у складу с међународним правом и духом ове Декларације. Њихове границе могу се мењати у складу с међународним правом, мирним путем и споразумно. Оне, такође, имају право да припадају или не припадају међународним организацијама, учествују или не учествују у билатералним или мултилатералним уговорима, укључујући право да буду или не буду стране уговора о склапању савеза, оне имају и право на неутралност.

На бази позитивних искустава и међународног и националног права, резолуцијом коју је усвојила Народна скупштина Републике Србије о заштити суверенитета, територијалног интегритета и уставног поретка Републике Србије, а у којој је изнето опредељење о неутралности, дата је могућност да се грађани Србије на демократски начин, путем референдума, изјасне о том питању. Безбедност и одбрана несумњиво спадају у ред оних важних питања о којима, поштујући основна начела демократије, пресудну реч треба да кажу сами грађани. У складу са променом чинилаца који су утицали на усвајање резолуције, грађани Републике Србије донеће одлуку о безбедносној позицији и стратешком опредељењу у будућности.

[6] Међународна организација коју данас чини 118 држава и чији је циљ заступање политичких, економских и културних интереса земаља у развоју. Прва конференција Покрета несврстаних одржана је у Београду септембра 1961. године. Република Србија у овој организацији има статус посматрача.

5. ГЛОБАЛНИ И РЕГИОНАЛНИ БЕЗБЕДНОСНИ КОНТЕКСТ НЕУТРАЛНОСТИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Још од времена самопроглашене лажне државе Косово и активног учешћа водећих држава НАТО и ЕУ у том процесу, Република Србија није имала избора него да се у погледу евроатлантских интеграција дистанцира од својих циљата. И после толико времена, водеће земље Запада и даље пружају свеколику помоћ „косовским властима“ да промовишу и учврсте ту државност, чак до тог нивоа да се власт Србије суштински присиљава да пристане на ту независност, кроз Поглавље 35 у процесу придруживања ЕУ и постизање обавезујућег споразума, кроз преговарачки процес.

Кроз управљање кризама на евроазијском простору, САД, преко НАТО-а и ЕУ, настоје умањити способности Руске Федерације и њен све већи значај у међународним односима. Истовремено, намеравају да, преко смањења прихода Русије од нафте и гаса, изазивају социјалне тензије и незадовољство у већим градовима Русије, како би то унутрашње незадовољство расло и постало плодно тло за унутрашње противречности, социјалне немире, сукобе, па и смену актуелне извршне власти. Таква политика Запада првенствено је детерминисана понашањем САД-а и Велике Британије у оквиру НАТО-а и кроз притиске према ЕУ и појединим њеним чланицама.

Деловање НАТО савеза на Балкану усмерено је ка: убрзању пријема Црне Горе у НАТО; стварању тзв. „Косовске војске“; унитаризацији Босне и Херцеговине кроз умањење надлежности Републике Српске и медијску сатанизацију актуелног руководства; стварању услова да БиХ и тзв. Косово напредују ка чланству у НАТО у будућности; притиску на Србију да промени одлуку о војној неутралности и определи се за чланство у НАТО, јер би остала усамљена у региону Балкана; потискивању било каквог присуства Русије на Балкану, посебно у Србији; спречавању опремања Војске Србије модерним оружјем и опремом, препорукама преко ММФ-а да се и даље урушава одбрамбена моћ Србије.

Сједињене Америчке Државе разбијају и уништавају традиционалне државе и организације које не могу да контролишу или које делују у супротности са њиховим интересима и интересима мултинационалних корпорација, у потрази за ресурсима и тржиштем. Вредности ЕУ постале су анационалне, подсећају на идеологију комунизма и лажи о бољем животу. У основи вредности ЕУ јесте економија, а не духовне и културне вредности народа.

У мигрантској кризи, ЕУ се показала као организација без политичког и безбедносног јединства. У суштини, ЕУ је инструмент НАТО-а, што се види и кроз пресију и претње на КиМ и наметање решења кроз Бриселске преговоре, који су супротни Уставу Републике Србије. Она се показала и као неравноправна у својој суштини организације институција и механизама одлучивања.

У ЕУ присутна је доминација „водећих нација“ и „послушност“ малих народа и држава. То економско, политичко и безбедносно обједињавање у Европи реализовано је под контролом САД-а. Са Мастрихтом прокламована је „политичка и безбедносна унија“, а нове европске вредности супротстављене су постепено изворном и традиционалном европском духовном наслеђству. Европа је под снажним англосаксонским утицајем све време после Другог светског рата, па и данас, само знатно перфидније и делимично прикривено од шире јавности. Деловање Велике Британије данас, па и Пољске према ЕУ, јесте у тој функцији контроле моћи Немачке и наметања аглосаксонских интереса на тлу Европе.

После Де Гола и Конрада Аденауера, који је био заговорник самосталности Европе кроз „Јелисејски споразум“ из 1963. године, није било окретања Европе самој себи. У процесу распада бивше СФРЈ, Европска заједница, а касније ЕУ, показала је сву незрелост управљања кризом и поново довела рат, смрт и страдање у срце Европе, на Балкан. Та грешка ЕУ поновила се у агресији НАТО на СРЈ, а у данашње време понавља се кроз погрешан однос и пристрасно деловање у Украјинској кризи, спроводећи интересе САД. Европска унија нема будућност. Будућност европских народа и држава је у ослобађању од америчког утицаја и изградњи равноправних односа међусобно и са државама Азије. Скоро да је незамисливо да се Турска, са ауторитарном исламском влашћу и политиком, појављује као сила која уцењује институције ЕУ, изазива нејединство и трасира и поново актуелизује наставак процеса придруживања. Турска, као првенствено азијска држава са свим проблемима које са собом носи, протежира се од стране САД као држава која ће коначно обесмислити ЕУ, као идеал и жељу европских слободних народа и држава. И по овоме се види да је ЕУ изгубила своју почетну суштину, постала заиста неравноправна, непожељна за неке који су у њој и за многе који чекају то чланство. Ако је Турској место у ЕУ, онда Србији, Црној Гори и Републици Српској сигурно није, јер не припадају том цивилизацијском кругу нити систему вредности. Незамисливо је да би, чланством у ЕУ, Србија, Црна Гора и Република Српска биле принуђене да уведу санкције Русији и да буду са друге стране линије сукобљености.

У самом средишту Балкана јесу српске земље, па се интереси великих и даље, као и у бурним историјским временима, преламају преко српских националних интереса и вредности. Као и пре, и данас неки центри моћи у свету подржавају и суседне народе или државе да остваре вишевековне националистичке пројекте на штету српског народа. У томе предњачи НАТО, као агресивна војно-политичка организација и ЕУ, у подршци хрватских и албанских националних интереса.

Репрезентативно се то најочигледније манифестује кроз подршку и остваривање пројекта тзв. Велике Албаније и прећутну сагласност са злочинима који су почињени у прогону српског народа са Космета и из Хрватске у војнополицијским операцијама „Бљесак“ и „Олуја“. Хуманост

српског народа и континуирано досељавање из Албаније на Косово и Метохију, у периоду два века, насиље и прогон над српским становништвом које не може да се врати на своја имања, злоупотребљени су, а након тога, признавањем тзв. лажне државе Косово награђено је насиље од стране водећих држава Запада. Такође, Хрватска је, пријемом у ЕУ и НАТО, награђена за масовне злочине и геноцид над српским народом који је починила Независна Држава Хрватска (НДХ), а потом 1995. године – Република Хрватска. Сва зла по српски народ, од деведесетих година двадесетог века, па до данас, дошла су од НАТО-а и ЕУ.

Све што сила и насиље донесе није вечно. Битно је не помирити се са резултатима насиља и никада их не прихватити као готов чин. То је спас за генерације које живе у тешким временима или се покажу као недовољно способне да својим потомцима оставе уређеније и срећније друштво и државу. У крајњој линији, божија правда је највећа и достижна. Треба веровати у истину и правду и чинити све што је до нас, да као људи оставимо што објективнију слику о времену које анализирамо. Однос снага у међународним односима када се распадала бивша СФРЈ био је на штету српског народа, као и само постојање Краљевине Југославије и комунистичке Титове Југославије. Српски народ био је заточеник и страдалник пројекта Југославије. Кроз те две Југославије, српски народ је изгубио виталне националне интересе који су некада били јасно постављени и утврђени у Краљевини Црној Гори и Краљевини Србији. У југословенској идеји обесмишљене су поднете жртве и страдање српског народа у Првом и Другом светском рату. Тако су републичке границе, успостављене суштински на лажном братству и јединству, постале међународне границе. У тим новим државама, пре свега Хрватској и Босни и Херцеговини, Срби су мајоризовани и обесправљени.

Подршка албанском екстремизму и пројекту „Велика Албанија“, од стране САД-а, Немачке и Велике Британије биће и даље изражена, као и до сада. Условљавање Србије у процесу даљег придруживања ЕУ, наставиће се кроз захтев за суштинско признање независности тзв. Косова, прихватање евроатлантских интеграција и стално удаљавање од Русије. На тај начин, САД желе да, кроз контролу власти „државица“ на Балкану, што пре тај простор ставе под контролу ЕУ и НАТО-а. Сада су скоро сви режими у државама Балкана под значајним америчким утицајем и притиском.

Једино Република Српска и Србија, пре свега народ, већински су опредељени да своју будућност и судбину граде ван НАТО-а и ЕУ. Власт у Србији зна да на том путу тзв. „европских интеграција, које немају алтернативу“ треба суштински да се одрекне Космета, Републике Српске и Русије. Знају да то народ неће подржати и ниједна власт у Србији не може опстати са таквим сервилним и у суштини издајничким односом. Ни кампањом преко медија не би могао да се контролише гнев народа у тим моментима. О неискрености односа и деловања руководилаца ЕУ према српским националним интересима могли смо се уверити у више наврата у

блиској прошлости. Такав тренд се наставио и кроз појачање безобзирности у условљавању Републике Србије.

Тако Ернст Рајхел, опуномоћеник немачког Министарства спољних послова за Југоисточну Европу, недвосмислено и отворено говори да је суштина Бриселског дијалога да заокружи „независност Косова“. Немачки портал „Дојче веле“, издање на српском језику, објавило је интервју са Ернестом Рајхелом који се није устручавао да изнесе суштину дијалога које у Бриселу воде представници српске власти и тзв. државе Косово. Ернест у овом кратком интервјуу понавља да су Бриселски преговори у „интересу косовске суверености која није могућа без тих преговора“! Такође, за разлику од других кандидата за чланство у ЕУ, Србија је добила додатне услове од којих он истиче отцепљење Косова и Метохије! Интервју није пренео ниједан српски медиј. Тако нешто још није исплативо пласирати српској јавности, вероватно је процена већинских западних власника медија у Србији.[7]

На питање: Јасно је да садашња ситуација на Косову отежава тамошњој влади политичко деловање јер осећа да је под притиском, Ернст Рајхел је одговорио веома прецизно како види суштину тих разговора. „Али наставак дијалога је у интересу тзв. „Косова“. Наиме, дијалогом се следе фундаментални интереси косовске суверености и требало би да се они тиме реализују. Најпре, то је укидање српских „паралелних структура“ како је немачка канцеларка Ангела Меркел године 2011. захтевала у Београду. То је у вези са постизањем ефективне суверене контроле Републике Косово и на северу земље. Пут до тога је у процесу, који је, признајем, мукотрпан, у дијалогу. Без дијалога не треба очекивати остварење тих интереса.“ ... „Већ сам објаснио да би требало да се дијалогом остварују есенцијални интереси косовске суверености. Што се Србије тиче, она, као и све земље региона, има обећање Европске уније из Солуна да ће постати члан ЕУ. А у случају Србије смо, поред свеобухватних критеријума за преуређивање државе и друштва по европском моделу, додатно затражили и свеобухватну нормализацију односа са Косовом. Као што видите, Србија није изложена мањем броју предуслова за чланство, већ, напротив, додатним претпоставкама.

Договор је јасан, да се Заједница српских општина формира на основу важећих косовских закона, као што је већ сада постојећа асоцијација која је предвиђена Ахтисаријевим планом. А Ахтисаријев план је основа косовске независности.“

Ове речи и ставове сувишно је коментарисати и медијски ублажавати, као што се то чини. Цео тај процес некаквих преговора са тзв. државом Косовом јесте противуставан и одвија се под константним уценама и притисцима водећих држава НАТО и ЕУ. Такав однос неће обавезивати Републику Србију у будућности да поштује договоре који су донети мимо воље народа и

[7] Правда, 27. јануар, 2016.

супротни су духу Резолуције УН 1244. Европска унија је пролазна организација, којој истиче рок трајања, па и документима који су донети под њеним мандатом. За српски народ, само Резолуција 1244 јесте обавезујућа и цео преговарачки процес и мандат треба да се врати у тај оквир. Нема нико „тапију“ да прода ресурсе, народ и измести Косово и Метохију изван уставноправног система Републике Србије. Окупационе силе су свесне тога и врше континуиран и системски притисак на власти Србије да се прихватањем независности тзв. Косова укине право будућим поколењима. Косово је национално питање првог реда и ниједна генерација, нити било која власт нема право да се, у име народа, њега одрекне.

Пут у ЕУ јесте у суштини промашен избор у коме се узурпирају националне вредности зарад некакве лажне идеологије европејства и лажних прича о бољем животу. Последице комунизма једва смо преживели, а европејство би нас коначно дотукло као народ и понизило у сваком смислу, па и удаљило од Русије, која је била једини безусловни савезник и заштитник српских националних интереса кроз историју. Зато војна и политичка неутралност Србије јесу спас за њену будућност, уз сарадњу са својим традиционалним пријатељима на Истоку и Западу, пре свега са Руском Федерацијом, која никада није угрозила српске националне интересе. Напротив, помагала је Србима када год је била у прилици и по цену великих страдања припадника руског народа, који су се и у најтежим околностима војнички борили за слободу и спас српског народа. ЕУ и НАТО су пролазне категорије и наднационалне организације, које не гарантују заштиту националних интереса и циљева, јер су постале један од креатора и учесника у кризама на евроазијском простору и у свету.

И у 2016. години суштина стратегијске кризе и битке у међународним односима водиће се: (1) на Блиском истоку (Сирија, Ирак, Турска, Иран, Саудијска Арабија, Јемен... УАЕ). То је пресудна битка за доминацију над енергентима; (2) у Украјини; (3) на Балкану и (4) на далеком истоку, где САД покушавају да контролишу или макар успоравају нарастајућу моћ Русије и Кине, које се преливају на целу Евроазију, Африку, па и свет у целини. Те кризе ће бити мултидимензионалне, на политичком, економском, енергетском, финансијском, информационом и војном плану. Сигурно је да се ради о стратешком сукобу интереса и различитог система вредности бивших и нових центара моћи у међународним односима. Те битке намеће и изазива по инерцији логика тежње САД да глобално доминирају, а то реално више није могуће. То је инерција бивше империје, када је била на врхунцу моћи деведесетих година прошлог века и тешко се мири са истином да је свет постао мултиполаран.

На безбедносним проблемима Блиског истока, Украјинске кризе, Балкана и Далеког истока гради се нови мултиполарни свет који умногоме чини бесмисленим НАТО и ЕУ, као инструмент политике САД и мултинационалних корпорација у походу на Исток, пре свега на Русију. Руска Федера-

ција је адекватним мерама у Украјини и Сирији јасно дала на знање да је такав однос САД-а неподношљив. Сличан однос има и Кина на Далеком истоку, у погледу афирмације својих националних интереса. Одлучност у поступању Руске Федерације, Кине и земаља БРИКС-а јесте нада за окована народе и државе у ЕУ и НАТО. НАТО је само змај од папира. Нема реалну војну моћ у светском рату. То се очигледно манифестовало и у току Украјинске и мигрантске кризе. Једино је још у главама стратега САД и Велике Британије присутна логика хладног рата, па по сваку цену и даље у Европи, пре свега у Немачкој, дају на знање да након Другог светског рата имају право да држе базе и размештају стратегијска средства офанзивне намене усмерена ка Истоку. И после два светска рата прави се стратегија да нови велики рат, ако се деси у будућности, буде у Евроазији, да нанесе последице већини држава Европе и Азије. Због тога и јесте погубна линија поделе коју највише успостављају САД у Европи, кроз Украјинску кризу и друге појединачне конфликте у прибалтичким државама, Молдавији, Грузији, Јерменији, па све до Блиског истока.

Тренд локалних интеграција на Балкану у ЕУ води преостале државе у суштини под „НАТО кишобран“ и под још већу доминацију САД, мимо воље народа тих држава. Тако би простор бивше Југославије употпунио „црну рупу“ у Европи где би базирао део снага НАТО, које су намењене за даљи поход на Исток. Због тога, Америка жури да затвори „ту рупу на Балкану“, јер су Срби „реметилачки фактор“ који је „проруски оријентисан“. Сви замрзнути конфликти на Балкану данас су на штету српског народа. Једино је Република Српска остала као симбол заштите националних интереса у БиХ. И после 20 година од краја грађанског рата у БиХ, водеће државе Запада желе да под плаштом демократизације друштва и институција БиХ нестане Република Српска или да се маргинализују њене надлежности. Све се то ради тихо, перфидним активностима сложених операција, по моделу обојених револуција. Финансијском и медијском подршком регрутују се снаге које ће се „борити за интересе народа“, а у суштини спроводиће интересе водећих држава НАТО и ЕУ. По истом моделу се, преко изборног процеса подржавају такве снаге, које ће на привидно легалан начин преузети власт. Такав сценарио је препознатљив и у Републици Српској, где се извршила поларизација политичких субјеката и народа до те мере да се занемарују витални национални интереси, око којих не би требало да се води полемика него да око њих постоји национални консензус.

Одузимањем Косова од Србије, боље речено окупацијом, гашењем надлежности Републике Српске, јачањем аутономије Војводине, САД и већи део чланица ЕУ желе да маргинализују историјски значај и утицај српског народа на Балкану и тиме угуше било какав ослонац слободне мисли и независности. У контексту тих намера одвојена је и Црна Гора, како би се спречио излаз Србији, а и Русији на топло море. За Црну Гору се спроводи дуже време, а и данас процес њеног националног отуђења од бића српског

народа кроз измишљање црногорског језика, црногорске цркве и црногорске нације, измишљање различитости и продубљивање измишљених противречности. Зато јесте и убрзан процес укључивања Црне Горе у НАТО, а потом и ЕУ. На тај начин, Црна Гора нажалост постаје формално и суштински савезник Турске, Хрватске и Албаније и дели исти систем вредности у региону, а против Републике Србије и Републике Српске. Није случајно што је власт у Црној Гори признала лажну државу Косово и гласала за предлог чланства те творевине у УНЕСКО-у. Велика је срећа што већински народ у Црној Гори не подржава ту политику режима и има нераскидиве националне, духовне и културне везе са српским народом.

Као израз немоћи, жеље и завета настао је поклич „Косово је Србија“. Та иста Европа је кроз одлуку Европске фудбалске уније означила тај поклич расистичким..! О каквој ЕУ и Европи ми онда данас говоримо? О ЕУ са поремећеним системом вредности, која спроводи насиље над здравим разумом, о ЕУ која нам хтеде наметнути кривицу геноцидног народа, о Европи која нам хтеде отети, преко УН, културну баштину на Косову и Метохији. Такво понашање је неразумно до те мере да га човек не може разумети..!

Зато српски народ дугује захвалност Русији, што својим гласом у УН и деловањем у међународним односима спаси Републику Србију, Републику Српску и Црну Гору од неразумне силе и самовоље моћника Запада, пре свега од лицемерне и злонамерне политике Велике Британије. То безумље се проширило на доношење дискриминативних одлука, чак у спорту, према српском друштву. То говори колико је у суштини накарадна и расистичка политика ЕУ која манипулише чак и изворним емоцијама народа. Вероватно ће се, таквим уплитањем политике у спорт, те институције временом урушити и долазиће до тешких подела између држава. Тај поклич „Косово је Србија“, који смета глобалистима чуће се све даље и чешће и на самом Западу све док не схвате да је однос према Србији и српском народу неразуман, те да је Космет нешто непроцењиво и огромно у срцу и души српског народа и да заувек јесте симбол његовог опстанка и саставни део идентитета.

По последњој кампањи коју спроводе САД и Велика Британија у сарадњи са муслиманским екстремним делом политичког руководства у БиХ, настоји се преко криминализације власти криминализовати и урушити Република Српска. Поново се настоји спровести унитаристички концепт БиХ кроз насиље над извршном власти и институцијама Републике Српске. То српски народ одлично препознаје и неће дозволити. Исти покушаји се чине према братском руском народу и председнику Владимиру Путину.

У суштини белосветски криминалци мултинационалних компанија, који траже нове ресурсе и тржиште на Истоку, под повлашћеним условима, пре свега у Русији, преко власти САД, Велике Британије и кроз неке међународне форуме и институције шире медијске лажи и кампању борбе против свих који се нађу као препрека њиховим интересима. Такав безобзиран

и дрзак однос већ је виђен, али је и даље опасан по светски мир јер је неморалан и промовише ретроградан систем вредности, под плаштом демократије. Последице односа тих центара моћи на Западу су вишеструке. Такво понашање се промовише кроз монопол над масовним медијима и понављање лажи и спровођење специјалних операција у државама које су означене као мете и противници насилне глобализације.

Знајући смисао и суштину постојања и циљеве деловања НАТО и ЕУ, њихове намере у будућности, последице које су нанели и даље наносе српском народу, није тешко закључити да будућност српског народа у Србији, Црној Гори и Републици Српској треба да буде у *војној и политичкој неутралности*. Једино на тај начин, српски народ би избегао војно сврставање и чланство у организације које су агресивне у својој суштини и које су у више наврата угрозиле српске националне интересе и вредности. Српски народ одувек жели да остане слободан и нису му потребне наднационалне институције, поготово не оне које су угрозиле његово биће и основне националне вредности. Свака промена статуса неутралности и чланство у ЕУ треба да буде израз одлуке народа на референдуму, а не израз одлуке извршне власти. Зато није место застави ЕУ у српским институцијама, ништа добро нам није донела.

За очекивати је да ће се, са притисцима НАТО-а и ЕУ на Репу-блику Србију, и даље развијати осећај отпора и да у неком сценарију трке у наоружавању у Европи, наоружавања суседа, настанка већих сукоба и ратова, српски народ заштиту виталних интереса може потражити у савезништву са Руском Федерацијом и другим слободним државама савременог света. Због огромних губитака у двадесетом веку, српски народ у Србији, Црној Гори и БиХ има право на неутралност. У колико та неутралност буде угрожена притисцима и насиљем, српски народ има историјско право на стратегијски избор и савезништво примерено конкретним променама стања безбедности у Европи и на Балкану.

ЗАКЉУЧАК

Неутралност као безбедносно опредељење промовише се онда када држава жели да остане по страни безбедносног сврставања, одбрамбених интеграција, савезништва и рата, те да што аутономније остварује и штити своје националне интересе. Да би нека држава постала неутрална, за то су начелно потребни њена изјава о том статусу, као и прихватање таквог статуса од стране трећих држава. Наравно, све се то дешава у посебном историјском контексту. И поред најбоље намере, статус неутралности неке земље, па и Србије, не обезбеђује нити гарантује њену безбедност, него чак са собом носи и отвара многе изазове и дилеме.

Добар геостратегијски положај, унутрашња стабилност државе и друштва, способност развоја аутономних одбрамбених способности и

развијена и стабилна економија са високим бруто друштвеним производом, чине неутралност суштински извеснијом. Неиспуњавање неког од поменутих услова може генерисати безбедносне проблеме и негативно утицати на стање безбедности.

Неутралност, као појам, првенствено се односи на војну, односно одбрамбену функцију државе, а не на *политички аспект неутралности,* будући да је у савременим међународним односима политичка неутралност данас више теоријска могућност него реалност. Опредељењем државе да буде војно неутрална изражава се њен став о томе да не жели да приступи неком војном савезу, нити да изграђује војно савезништво. Као безбедносно опредељење, неутралност подразумева активно ангажовање државе у правцу вођења такве политике која се залаже за мир и решавање спорова политичким средствима, без употребе силе.

Анализирајући одрживост, значења и последице војне неутралности Србије, може се рећи да је држава из историјских разлога страдања била присиљена на атипични корак и измену стратешке орјентације[8]. Будућност опредељења о војној неутралности, између осталог, зависи од: деловања кључних чинилаца стратешких одлука у свету и региону југоисточне Европе; начина решавања статуса Косова и Метохије; стања безбедности у стратегијском окружењу; темпа европских интеграција и стања у ЕУ; угледа и перспективе НАТО и ОДКБ; супротстављености интереса САД и Русије на простору Југоисточне Европе, као и од намере и успешности деловања и других најутицајнијих субјеката међународних односа у доследном поштовању одредаба међународног права.

Кршењем међународног права и чињењем преседана отвара се простор за деструкцију и незаконито деловање различитих недржавних субјеката и омогућава њихово организовање и узајамна помоћ у свету. То су само неки чиниоци који ће утицати на одлучност опстанка одлуке о војној неутралности Републике Србије или њеног преиспитивања од стране законодавне и извршне власти, под притиском споља.

ЛИТЕРАТУРА

1. Неутрална Србија у НАТО окружењу, Европски форум: месечник за европске интеграције бр. 04, 2008
2. Finnish Security and Defence Policy 2004, Government report 6/2004, September 2004, 87

[8] Због, како се у Резолуцији Народне скупштине Републике Србије наводи: „укупне улоге НАТО пакта, од противправног бомбардовања Србије 1999. године без одлуке Савета безбедности, до Анекса 11 одбаченог Ахтисаријевог плана у коме се одређује да је НАТО „коначан орган“ власти у „независном Косову“.

3. Is Neutrality Out of Fashion? The Decline of the Norm of Neutrality in Austria, Finland, Ireland, and Sweden, the Annual Meeting of the International Studies Association in Honolulu, Hawaii, March 2005, isa05_proceeding_70456.pdf
4. Neutrality and non-alignment in Europe today, Finnish Institute of International Affairs-FIIA Report 6/2003, fiia_neutrality.pdf
5. Pashkov Mykhaylo, Swedish Security Model: Peace-Loving, Well-Armed Neutrality, National Security & Defence, Razumkov Centre, No.1, 2009
6. Pavithran K. S., Non Alignment and Post–Cold War International System: Problems And Perspectives, IJSAS 1(1) 2008, Society for South Asian Studies, Pondicherry University.
7. Sweden's partnership with NATO, NATO Review.htm
8. Swedish Neutrality And Its Abandonment, M00167.pdf
9. The European Non-Allied States, NATO and the ESDP, the 46th Annual ISA Convention at the Hilton Hawaiian Village, Honolulu, Hawaii, 1st-5th March 2005, isa05_proceeding_71184.PDF
10. The Historical Experience of the Neutral and Non-aligned States in the CSCE , Vienna, 22/23 February 2007, The Historical Experience of the Neutral and Non_PHP_report_001.pdf

Спасоје Мучибабић[1]
Марија Радовић[2]
Ђорђе Мишић[3]

ЕКОЛОШКА БЕЗБЕДНОСТ БАЛКАНА, СТАЊЕ, ПРОБЛЕМИ И ПЕРСПЕКТИВЕ

Сажетак: Овај рад је посвећен, поготово у данашње време врло актуелној теми - проблематици еколошке безбедности, коју неминовно треба анализирати кроз призму регионалних и глобалних процеса деградације животне средине. Добро разумевање еко-безбедносне ситуације држава на Балкану. Детаљније сагледавање пратећих проблема и перспектива њиховог превазилажења од изузетног је значаја, имајући на уму да је еколошко окружење променљиво и да из дана у дан са собом носи нове изазове, ризике и претње. Озбиљност и комплесност проблема из области еколошке безбедности захтева ангажовање, кооперацију и утицај држава и међународних организација на ширем простору. С обзиром на несагледиве последице по екосистеме и здравље становништва, један од кључних услова за превазилажење еколошких криза представља развијање еколошке свести и одговорног односа.

Кључне речи**:** *еколошка безбедност, еколошке кризе, уништавање животне средине, заштита животне средине, еколошка свест.*

УВОД

„Енергија добијена разарањем природних елемената злочин је против природе и изазваће катастрофу.“

Никола Тесла

Природно окружење чини основу људске егзистенције и живота генерално. Из тог разлога, питање заштите животне средине превазилази оквире једне земље и има много шири, међународни значај (регионални и глобални). До загађења животне средине, а самим тим и нарушавања еколошке безбедности долази услед људског фактора (ратови, неконтролисани индустријски отпад итд.) или услед фактора из природе (земљотреси, вулканске ерупције итд.). Еколошки поремећаји могу бити већи или мањи и

[1]Генерал-мајор у пензији, проф. др Спасоје Мучибабић, Евроазијски безбедносни форум, Београд
[2] Канцеларија за европске интеграције, Влада Републике Србије, Београд
[3] Energy Zamna d.o.o. Београд

могу трајати од неколико месеци до неколико милиона година, захватајући једну или више врста. За еколошку безбедност су од суштинске важности развијена еколошка знања, јака еколошка свест и квалитетно управљање животном средином. Еколошки фактори временом све више добијају на значају у економским и развојним политикама земаља на Балкану. Проблематика еколошке безбедности подразумева хитну акцију, као и одрживе дугорочне стратегије, које би за циљ имале осигурање заштите садашњих и будућих безбедносних потреба и унапређивале се у складу са безбедносним окружењем. Оријентација спољних политика било које од земаља на Балкану требало би да води ка изградњи и континуираном унапређивању сарадње са осталим државама у региону.

ЕКОЛОШКА БЕЗБЕДНОСТ И ЕКОЛОШКЕ КРИЗЕ

Велики је број аспеката безбедности: безбедност појединца и заједнице, затим политичка, војна, економска, еколошка, енергетска, социјетална и здравствена безбедност. Неопходно је радити на стварању услова за успостављање, заштиту и унапређење свих ових компоненти интегралне безбедности. Еколошка безбедност спада међу најзначајније чиниоце безбедности и представља нови безбедносни изазов данашњег света као целине, али и појединих региона, као што је и сам Балкан. Наиме, постоји више нивоа сагледавања проблематике еколошке безбедности, почев од Србије, преко Балкана, Европе, Евроазије, па све до света и космоса. Јасно је да се у појединачној земљи не може много тога урадити када је реч о очувању природе (земљиште, вода, шуме, ваздух, биљне и животињске врсте...) уколико не постоји сарадња и деловање у вандржавним оквирима. Насупрот томе, занемаривање питања експлоатације, заштите и очувања животне средине узроковаће одређене негативне еколошке ефекте, који се јако тешко могу отклонити, или се, штавише, не могу ни отклонити.

Док је раније у фокусу претежно била заштита животне средине услед ненамерних активности насталих услед лукративних циљева компанија, сада се у фокусу налазе конфликти који се воде или ће се водити због природних ресурса. На тај начин, забринутост за еколошку загађеност и постепену деградацију прераста у панику од еколошких ратова.[4] Дакле, како време пролази, тако се мењају еко-безбедносни изазови, ризици и претње, испољавајући се у различитим појавним облицима и обухватајући како националну димензију, тако и регионалну и глобалну, јер проблематика животне средине не познаје границе. Продубљују се стари проблеми у области животне средине, почињу да доминирају неки нови.

Посебну пажњу треба обратити на кризе које нису просторно ограничене и које су глобалног карактера, будући да могу довести до

[4] Стајић, 2014, 70-71.

еколошке катастрофе планетарних размера. То су еколошке кризе, а њих карактеришу бројни глобални проблеми: оштећена биосфера и њени екосистеми, загађење/деградација медијума животне средине, губитак биодиверзитета, исцрпљене и умањене количине многих извора минералних и енергетских сировина, смањен озонски омотач у стратосфери, глобалне климатске промене, огроман и растући број становника у свету, сиромаштво, угрожавање живота и здравља људи, урбани стрес итд.[5] Почетак и трајање еколошких криза не могу се детерминисати унапред.

Веома је битно на адекватан начин суочити се са кризама. У већини случајева, антикризне мере не дају жељене резултате, будући да постоји велики број фактора који утичу на сложеност кризе, а притом су они врло променљиви у току трајања саме кризе. Кризу поред негативних ефеката (пертурбација, дерегулација, конфликт, збуњена акција, интензиван стрес који води у непромишљене поступке) обележавају и позитивни ефекти (мобилизација, солидарност, сарадња, побољшана адаптација на околину, експериментално учење).[6]

Савремено друштво се заправо конфронтира са различитим кризама (економске, финансијске, политичке итд.), а нарочито са еколошким кризама, које угрожавају еколошку равнотежу екосистема, истовремено доводећи у опасност бивствовање и опстанак људског рода.

Еколошка криза се испољава најчешће у три степена поремећаја животне средине:[7] *(1) загађење животне средине* – представља најнижи степен поремећаја еколошке равнотеже, јер подразумева да природа може сама да се регенерише и врати у нормално стање у догледном року; *(2) угроженост животне средине* – представља средњи степен поремећаја, када долази до значајног опадања способности саморегу-лације природе, те је потребна људска делатност у циљу уравнотежења; *(3) деструкција животне средине* – представља највиши степен поремећаја, где долази до толико опасног уништавања животне средине да је обнова њених функција готово немогућа или захтева огромна залагања људи у дужем временском периоду.

Утицаји на животну средину се могу поделити на *инпут утицаје* – настају употребом природних ресурса са циљем њихове потрошње као инпута у процесима (нпр. производња добара и услуга) и на *аутпут утицаје* – произлазе из разних процеса производње и других активности у виду материјалних и енергетских токова. Еколошке кризе се, у складу са претходним, могу поделити на: *еколошке инпут кризе* и *еколошке аутпут кризе*.[8] Пример за инпут утицај је потрошња воде, док је тада еколошка инпут криза – смањивање расположивости ограничених ресурса незагађене слатке

[5] Петровић, 2007, 31.
[6] Стајић, 2013, 117.
[7] Марковић, 2002, 228.
[8] Петровић, 2007, 35.

воде потребне екосистемима и људима. Пример за оутпут утицај је третман чврстог и течног отпада који спада у категорију тзв. „опасног отпада“, док је тада еколошка оутпут криза – негативне последице за рецепторе и за екосистем.

Раст светске популације који спада у остале утицаје је глобални проблем који ће неизоставно водити ка расту производње и потрошње проузрокујући тиме аугментацију негативних утицаја на животну средину (несташица хране, енергетско-сировинске кризе), као и даљу аугментацију еколошких инпут и оутпут криза.

Еколошке кризе подразумевају нарушено стање равнотеже у животној средини, тј. означавају нарушену еколошку безбедност. Самим тим, јасно је да је веома важно предузети одговарајуће мере ради њиховог ублажавања. Уколико се занемари улога и консеквенце еколошких криза, то може изазвати домино ефекат. Наиме, еколошка криза може да прерасте у безбедносну, а безбедносна, потом, у политичку и друге кризе.

Закључци до којих се дошло осамдесетих година прошлог века јесу ти да су утицаји на животну средину глобалног карактера, имајући у виду да: активности једне државе могу утицати на еколошки баланс неке друге, удаљене државе, те чак и на горње слојеве атмосфере; еколошке кризе попут промене климе, оштећења озонског омотача итд. прете читавој планети.[9]

Успешан кризни менаџмент у области екологије подразумева испуњеност следећих предуслова: (1) укључивање свих нивоа управљања у решавање кризних ситуација; (2) остваривање управљачке функције у складу са савременим начелима науке о менаџменту; (3) примена оптималних метода (ефективних и ефикасних) за дате услове ради опстанка система; (4) расподела одговорности за ризик и за извођење антикризних мера; (5) интегрисање процеса управљања у безбедносну културу.[10]

Ремећење животне средине од стране људи („екоцид“) постаје све озбиљније имајући у виду да се планета Земља поставља у еколошки дисбаланс како на локалном и регионалном, тако и глобалном нивоу. Еколошка безбедност подразумева елиминисање било каквих људских активности које погубно утичу на животну средину и опстанак људи, биљних и животињских врста. Да ли ће се неки проблем локалног или регионалног карактера проширити и постати глобални проблем, зависи од конкретне ситуације у којој се државе налазе, његовог значаја за човечанство, те у крајњој линији, и од специфичности приступа решавања тог проблема на националном, регионалном и светском плану.

[9] Петровић, 2007, 56-57.
[10] Стајић 2013, 127.

СТАЊЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ И НА БАЛКАНУ

Наша држава је у протеклом временском раздобљу пролазила кроз изузетно тешке фазе, почев од распада Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, преко ратних дешавања у непосредном окружењу, па све до блокаде од стране међународне заједнице и агресије НАТО пакта. Бројни људски животи су изгубљени и уништени. Угрожено је право на живот у здравој животној средини, што је једно од основних људских права. Настале су огромне еколошке штете (о материјалним да не говоримо) и смањиле су се могућности за заштиту и унапређивање животне средине. Негативне еколошке последице сносе и суседне земље, па и читава Европа.

Услед озбиљног нарушавања животне средине, еколошка заштита постаје све значајније подручје безбедности Републике Србије. Активности у овој области усмеравају се на отклањање последица изазваних НАТО бомбардовањем и на заштиту и очување природних ресурса који могу бити угрожени неконтролисаном експлоатацијом. У достизању тог циља неопходно је осигурати интегрисано управљање и контролу планског коришћења природних ресурса и обезбедити поштовање међународних конвенција о заштити животне средине и усвајање међународних стандарда у тој области.

Стање еколошке безбедности у нашој држави је лоше, будући да постоји читав низ фактора који га нарушавају. Постојећа законска регулатива која се бави овим питањима није на одговарајући начин искоришћена премда је проширена усвајањем разних докумената који уважавају концепцију одрживог развоја и начело интегралности система заштите животне средине. Постоји снажна потреба за даљим јачањем међуинституционалне сарадње и процеса координације. Влада Републике Србије усвојила је неколико стратешких докумената који се односе на различита питања која се тичу како животне средине, тако и еколошке безбедности.

Године 2009. отпочео је процес системске хармонизације домаћих прописа са прописима Европске уније у области животне средине усвајањем тзв. *„зеленог пакета закона“*[11]. На основу тих закона усвојено је више од 70 подзаконских аката којима је извршено даље усаглашавање са прописима Европске уније из ове области. Године 2010. усвојен је *Национални програм заштите животне средине* као основни стратешки документ у области животне средине за период од 10 година. Године 2011. усвојена је *Национална стратегија апроксимације у области животне средине,* која садржи приказ економских инструмената и финансијских механизама у области животне средине неопходних за реализацију домаћих и иностраних улагања, као и

[11] *„Зелени пакет закона“* је сет еколошких закона који представљају темељ за даље регулисање управљања отпадом, заштите природе, контроле индустријског загађења, квалитета ваздуха, процене утицаја и стратешке процене утицаја на животну средину, управљања хемикалијама и биоцидима, управљања амбалажом и амбалажним отпадом, заштите од јонизујућег и нејонизујућег зрачења, заштите од буке итд.

потреба за институционалном реформом, развојем законодавства, спровођењем прописа на свим нивоима, едукацијом и развијањем јавне свести на пољу животне средине. Овом стратегијом се надограђује *Национални програм за интеграцију Републике Србије у Европску унију*, *Национални програм заштите животне средине* и *Национална стратегија одрживог развоја*. Степен транспозиције релевантних ЕУ прописа из области животне средине је на високом нивоу, с обзиром на мултидисциплинарност области животне средине и институционалну комплексност. Потпуна транспозиција свих правних тековина подразумева, што је и разумљиво, шири временски оквир. Република Србија ће остварити пуну усклађеност са већим делом законодавства ЕУ предвиђеног Поглављем 27, пре приступања[12]. Године 2014. усвојен је *Национални програм за усвајање правних тековина Европске уније за период од 2014. до 2018. године*, који даје детаљан план за усклађивање законодавства са правним тековинама у овој области, те којим се дефинишу људски и буџетски ресурси, као и други фондови неопходни за спровођење предвиђених задатака. Пуна имплементација прописа из области животне средине захтеваће значајна финансијска средства, нарочито када је реч о инфраструктурним улагањима (у области управљања отпадом, квалитета вода и индустријског загађења)[13].

Свака држава је дужна да очува и штити своју безбедност, безбедност својих грађана и друштва. У складу с тим, године 2009. усвојена је *Стратегија националне безбедности Републике Србије* која представља најважнији стратешки документ којим се утврђују основе политике безбедности у заштити националних интереса Републике Србије. У овој стратегији, која је по својој структури и решењима сагласна и упоредива са сличним документима у државама региона, приказана су основна стратешка опредељења Републике Србије у области безбедности.

Када је о глобалном окружењу реч, дошло је до нових безбедносних кретања у свету крајем XX и почетком XXI века. Из претежно војне сфере, безбедност је проширена и на друге садржаје интегралне безбедности (енергетска, економска, еколошка, социјетална, политичка, људска, здравствена и друге). У стратегији се даље наводи да државе у региону југоисточне Европе прихватају и развијају вредности демократије, економске и друштвене стабилности и безбедности, залажући се за дијалог. Чињеница је да наслеђени проблеми из прошлости значајно утичу на стање безбедности у

[12] Полази се од претпоставке да ће Република Србија бити чланица Европске уније до 2019. године.

[13] Имајући у виду искуства новопридошлих земаља чланица Европске уније, комплексност правних тековина у области животне средине и постојеће стање инфрастуктурних и администинистративних капацитета, процена је да ће потпуна имплементација свих правних тековина ЕУ у области животне средине бити окончана до 2030. године, те да ће укупни трошкови имплементације износити око 10,6 милијарди евра (наведени подаци према *Националној стратегији за апроксимацију у области животне средине за Републику Србију* из 2011. године).

региону, нарочито на простору Балкана. Унапређење регионалне безбедности све се више базира на међусобној сарадњи и усаглашеним активностима у области безбедности, политике и економије итд. На тај начин се једино може очувати стабилност и спречити настанак криза у овом региону. Када је реч о безбедносним изазовима, ризицима и претњама, Република Србија се суочава са многобројним консеквенцама како елементарних непогода, тако и деградације животне средине и здравља грађана услед радиолошке, хемијске и биолошке контаминације. Значајан ризик чине и технолошке несреће, будући да се ефекти дејства опасних материја могу са територије наше земље проширити и на територије суседних земаља. Објекти са високим степеном ризика у земљама региона, те привредни објекти са технологијом која не задовољава међународне еколошке стандарде додатно угрожавају животну средину.[14]

У Србији су, упркос одређеном напретку оствареном током протеклих година, и даље неопходна значајна унапређења како би се испунили захтеви Европске уније у погледу заштите животне средине. Одговарајући институционални и административни капацитети за спровођење, праћење и примену законодавства у области животне средине и климатских промена још су у фази израде и потребно их је унапредити. У будућем периоду може се очекивати наставак процеса децентрализације на ниво локалних власти, који претпоставља читав низ нових надлежности у области животне средине. Европска Комисија предложила је нов програм активности у области животне средине за Европску унију *„Добар живот у оквиру ограничења наше планете“*, који ће руководити стратегијом животне средине до 2020. године. Овај програм садржи 9 приоритетних циљева, укључујући заштиту, очување и унапређење природног капитала ЕУ, претварање ЕУ у „зелену“ и конкурентну економију која ефикасно користи ресурсе и има низак карбонски отисак, заштиту грађана ЕУ од притисака узрокованих животном средином и ризика по здравље и благостање.[15]

Темељ успешног управљања кризама представља израда националне стратегије и планова превенције еколошких криза (по узору на праксу и искуства других земаља). Стратегија кризног менаџмента укључује формирање националног тела за проучавање и праћење еколошких процеса, затим формирање тимова за проучавање кризних ситуација, израду мапа индикатора и фактора за препознавања тачака које указују на могућност настанка кризе. У том контексту долази до развијања безбедносне културе као основе сваке превенције и сталног пратиоца свих поменутих активности.[16]

[14] *Стратегија националне безбедности Републике Србије,* 2009.
[15] Канцеларија за европске интеграције, 2014, 150-157.
[16] Стајић, 2013, 129-130.

Континуирани мониторинг и информисање о кризама је неопходан ради ефикасног планирања и спровођења одговарајућих превентивних и реактивних мера – и на националном и на регионалном нивоу.

ПРОБЛЕМИ И ПЕРСПЕКТИВЕ ЕКОЛОШКЕ БЕЗБЕДНОСТИ НА БАЛКАНУ

Ситуација на Балкану по питању еколошке безбедности далеко је од задовољавајуће. Реакција земаља на Балкану на еколошке кризе укључује велики број правних, политичких и еколошких мера са циљем усаглашавања друштвено-економског развоја са еколошком заштитом, као битном компонентом безбедности. Земље на различите начине уређују и баве се питањима из области еколошке заштите и унапређења животне средине. Стога је од суштинског је значаја институционализација система сарадње у домену безбедности на регионалном плану. Потребно је усвојити и имплементирати одговарајуће прописе који ће узети у обзир невојне изазове, ризике и претње и валоризовати безбедносни значај животне средине.

Чињеница је да је дошло до јачања еколошке свести становништва Балкана током последњих деценија, али и да је државама потребно пружити одговарајућу стручну и материјалну помоћ у одређивању приоритета из домена еколошке безбедности. Активности држава, међународних организација, невладиних група и приватног сектора привреде су у порасту, мада се још не налазе на циљаном нивоу. Неопходно је сагледати еколошку перспективу и поставити је у контекст интеракција људских и природних система.

Географски и геостратешки положај државе има велики утицај на ниво њене еколошке безбедности.[17] Небезбедна енергетска политика једне државе може довести до бројних негативних последица по животну средину, блажих и оних драстичнијих, рецимо услед хаварије нуклеарних електрана и других опасних постројења. Увек треба имати у виду да чак ни највиши технички стандарди не могу гарантовати потпуну безбедност у односу на природне катастрофе. Такозвана „зелена“ енергетика значајно доприноси очувању животне средине, било да је реч о употреби постојећих обновљивих извора енергије (хидро енергија, соларна енергије, енергија ветра итд.) или о проналажењу и развијању потпуно нових извора (енергија гравитације, коришћење плиме и осеке итд.). Изградња новог еколошког морала представља једно од кључних питања која се постављају пред човечанство.[18]

[17] Рецимо, када је 1986. године дошло до Чернобиљске катастрофе у близини града Припјат у Украјини, што се сматра једном од највећих нуклеарних несрећа, бивша СФРЈ се поприлично нашла на удару због свог положаја.

[18] Др Вид Вукасовић, научни саветник у области међународног права на тему заштите животне средине, некадашњи руководилац одсека за међународно право Института за међународну

Да ли ће се у наредном периоду остварити еколошка безбедност на Балкану или не, у великој мери зависи од еколошких политика држава у региону, односно од степена конструктивности и ефикасности ових политика. Однос људи према природи мора се свесно и организовано усмеравати ради очувања, заштите и унапређивања животне средине. У фокусу треба да је дефинисање фактора еколошке опасности и еколошких ризика, превенција, стратешки приступ проблемима еколошке безбедности, деловање у складу са захтевима за успостављање и одржавање еколошке равнотеже, изнедривање еколошких погледа на свет и томе сл.

Животна средина се данас не може у потпуности заштитити без активног интервенционизма међународних (глобалних и регионалних), националних и локалних институција. Једна од основних претпоставки опстанка екосистема је остваривање концепта одрживог развоја који подразумева непрестану бригу о могућностима садашњег и будућег напретка. Наиме, одрживим развојем се превентивно делује на деструктивне утицаје антропогене делатности на планети, будући да он доприноси помирењу међусобно супротстављених циљева екологије и економије, као и остварењу еколошко-економског јединства, тј. Биогеофизичког карактера економије.[19]

Могло би се рећи да се концепт еколошке безбедности у много чему подудара и надопуњује са концептом одрживог развоја, али свакако међу њима није знак једнакости. Тежиште еколошке безбедности је на превенцији сукоба који су у вези са уништавањем животне средине (деградација локалних и глобалних екосистема, нерационално крчење шума, несташица воде, поплаве, клизишта, земљотреси и друге природне катастрофе итд.), као и на отклањању и санацији насталих еколошких штета. Тежиште одрживог развоја је на проналажењу равнотеже између циљева економије и екологије, на тај начин да се подстиче даљи економски развој уз истовремено очување животне средине за будуће генерације.

Еколошка безбедност подразумева елиминацију фактора који угрожавају животну средину. Како је већ наведено, локални проблем из домена еколошке безбедности који се појави у једној држави често има далекосежни опсег (регионални и глобални). Такође и нека регионална или глобална претња подразумева активно учешће свих са циљем њеног

политику и привреду у Београду, истакао је следеће: *„Потреба заштите животне средине захтева, поред прописа које доносе државе на националном плану и које се договарају и спроводе на међународном плану, и јачање моралних норми које би указивале људима на потребу да улажу напор у очувању животне средине и, у већој мери, ван онога што им налажу правни прописи. Ту се чак може говорити о еколошкој духовности, о светости природе, о љубави према планети Земљи, о основним еколошким заповестима итд. Овај морал већ постоји у зачетку, а на образовним институцијама, еколошким организацијама, религијским организацијама, еколошки свесним појединцима је да га даље развијају.“* Више о овоме: http://www.energetskiportal.rs/poremecaj-ekoloske-bezbednosti-je-pretnja-covecanstvu/.

[19] Рикаловић, 1999, 48-49.

отклањања. Из тог разлога, битно је реализовати ефикасну кооперацију на ширем плану и евентуално формирати одређену међународну организацију која би се искључиво бавила питањима еколошке безбедности (уз неминовну сарадњу националних ентитета безбедности).

Један од закона који је битан за еколошку безбедност је Закон о управљању отпадом. Он регулише: врсту и класификације отпада, планирање и субјекте управљања отпадом, одговорност и организовање управљања отпадом, управљање токовима отпада, издавање дозвола и извештавање. Циљ овог Закона јесте да се обезбеде и осигурају услови за: безбедно управљање отпадом; превенцију настајања отпада; поновно искоришћавање отпада; развој метода за одлагање отпада; праћење стања и развијање свести о управљању отпадом.

Управљање отпадом заснива се на следећим начелима: избор оптималне опције за животну средину; начело близине и регионалног приступа; начело хијерархије и одговорности и начело да мора све да „загађивач плаћа“. Управљање отпадом је планска активност и неопходно је стриктно се придржавати следећих планских докумената: Стратегије управљања отпадом; националних, регионалних, локалних, фабричких и радних планова. Субјекти надлежни за управљање отпадом су: Република Србија; аутономна покрајина; јединица локалне самоуправе; Агенција за заштиту животне средине; стручне организације за испитивање отпада; невладине и друге организације у складу са законом. Због изузетне важности ове проблематике за еколошку безбедност неопходно је разрадити сву планирану документацију усклађену са међународним стандардима и пружити неопходну помоћ оператерима (физичка или правна лица која се баве управљањем отпадом) како би могли да се безбедно баве овом проблематиком.

На међународном плану данас су околности такве да *Организација уједињених нација* представља једину организацију која има капацитете да се бави проблематиком еколошке безбедности на глобалном нивоу. Средства која се улажу у очување и унапређење животне средине су висока и варирају од државе до државе, сходно њиховој величини, броју становника, ресурсима, као и степену индустријског, друштвено-економског, научног и техничко-технолошког развоја. Сарадња држава на Балкану, на којој је акценат у овом раду, би у великој мери помогла у превенцији евентуалних проблема из домена еколошке безбедности. Иако није једноставно направити регионална правила и стандарде сарадње које би све државе на Балкану могле да остваре и поштују, сасвим је јасно да су они преко потребни. Чак и сама проблематика еколошке безбедности прераста у далеко значајнију, а то је питање опстанка живота на планети.

ЗАКЉУЧАК

Може се закључити да је веома важно на прави начин разумети интерактивни однос човека и природе. Од круцијалног је значаја проблематика животне средине и еколошке безбедности. Уништавање животне средине може изазвати иреверзибилне, тј. неповратне последице по здравље људи, привредни развој, националну безбедност. Неопходно је добро проценити интеракције еколошких, економских и друштвених трендова, као и промовисати одговарајуће стратегије и институционалне промене са циљем унапређења животне средине.

Једну од круцијалних претњи по безбедност савременог друштва чине еколошке претње. Како ће се у будућности развијати ситуација по питању еколошке безбедности Балкана и у којој мери ће се задовољити европски и светски стандарди, зависи од више фактора: економских могућности, одлука политичара да животној средини доделе значајније место на лествици приоритета, примене прописа и закона, те спровођења еколошких програма и обавеза преузетих на међународном плану и томе сл. Изградња адекватног одговора држава у региону на безбедносне изазове, ризике и претње је могућа кроз јачање државних институција надлежних за очување здраве животне средине, што подразумева израду адекватне законске регулативе усклађене са међународним прописима и њено стриктно поштовање.

Земље на Балкану треба да настоје да у оквиру Организације уједињених нација, европских и других међународних организација и регионалних структура успоставе и развијају све аспекте како сопствене, тако и регионалне и глобалне безбедности. Успостављање добрих политичких односа и дијалога, као и интензивна размена искуства позитивно утиче на безбедносно окружење.

ЛИТЕРАТУРА

1. http://www.energetskiportal.rs/poremecaj-ekoloske-bezbednosti-je pretnja-covecanstvu/ Pristupljeno 18.01.2016.
2. Kancelarija za evropske integracije. 2014. *Nacionalni prioriteti za međunarodnu pomoć (NAD) za period 2014 – 2017. godine sa projekcijama do 2020. godine*. Beograd: Vlada Republike Srbije.
3. Marković, Danilo. 2002. *Globalizacija i opasnost globalne ekološke krize*. Niš: Teme, 3.
4. *Nacionalna strategija za aproksimaciju u oblasti zaštite životne sredine za Republiku Srbiju*. 2011. Beograd: Službeni glasnik RS, br. 80 od 28. novembra 2011.
5. Petrović, Nataša. 2007. *Ekološki menadžment*. I izdanje, Beograd: Fakultet organizacionih nauka.

6. Rikalović, Gojko. 1999. *Ekonomika prirodnih resursa – neki značajni aspekti*. Inđija: Biblioteka „Dr Đorđe Natošević“.
7. Stajić, Ljubomir. 2013. *Osnovi teorije upravljanja ekološkim krizama*. Novi Sad: Zbornik radova Pravnog fakulteta, 47, (1): 117-131.
8. Stajić, Ljubomir. 2014. *Bezbednosna kultura kao faktor zaštite životne sredine*. Novi Sad: Zbornik radova Pravnog fakulteta, 48, (4): 69-84.
9. *Strategija nacionalne bezbednosti Republike Srbije*. 2009. Beograd: Službeni glasnik RS, br. 88 od 28. oktobra 2009.

Гојко Раичевић[1]

ДА БИ У ЦРНОЈ ГОРИ ПОБЈЕДИЛО ЗЛО ДОВОЉНО ЈЕ ДА РУСИЈА НЕ УРАДИ НИШТА

Сажетак: Српски идентитет нестаје са настајањем нове Црне Горе у којој се вриједности традиције проглашавају за нешто анахроно и превазиђено, док се, с друге стране, посебно у школском систему, велича и идеализује систем вриједности Запада. Дјеца у Црној Гори се не везују за традицију својих предака из које би требало да изграде свој идентитет, већ, без икаквог расуђивања, прихватају систем „вриједности“ других народа. У Црној Гори је присутно брисање њеног културо-лошког кода. „Српско питање“ је стога повезано и са Србијом, али и са Русијом. Година 2016. могла би бити кључна за очување традиционалне и православне вертикале Црне Горе или њеног слома. Ту се, прије свега, мисли на залагање да Црна Гора, уз подршку Руске Федерације, постане војно неутрална држава. Србија и Русија имају интерес да се питање НАТО-а ријеши у интересу и у складу са вољом народа Црне Горе израженом на референдуму.

Кључне речи: *Русија, Србија, Црна Гора, НАТО, идентитет, српско питање, Црна Гора и НАТО.*

УВОД

Чињеница је да су Срби у региону изван Србије заборављени, и то није ништа ново нити посебно. С друге стране, Срби из региона су неријетко више забринути за Србе из Србије и за саму Србију него за сопствени опстанак. Западно виђење положаја и значаја српског народа је у ствари идентично катастрофалном сценарију скоро потпуног нестанка српског националног и државотворног организма. Патологизирана политичка свијест је у Црној Гори изједначила јачање државе са урушавањем свих обиљежја српског идентитета у њој.

Није тајна да се на геополитичким картама будуће Европе, Србија своди на београдски пашалук, а на остатку територија на којима данас живе Срби, њихов утицај је минимизиран и постоји само у траговима. У том контексту убрзаног и снажног „чишћења“ територије од српског утицаја, посебно је илустративан примјер Црне Горе. Оно што се сада у домаћој

[1] Председник Мировног покрета „Не у рат Не у НАТО“, главни и одговорни уредник портала ИН4С, Подгорица.

свакодневници назива државом је криминално-тајкунска мрежа која контролише униформисану силу, а простире свој утицај на 13.812 км^2.

Инсистирање и потенцирање страних инвестиција говори и о једној другој ствари – да је сопствена каса празна. Ослањање државе на стране инвестиције треба да буде знак опасности за становништво. Свјетски финансијско-економски систем се не бави добротворном делатношћу, већ профитом.

ЦРНА ГОРА НА СУДБОНОСНОЈ РАСКРСНИЦИ ИЗМЕЂУ НАТО-а И РУСИЈЕ

Запад, преко својих геополитичких маркетиншких агенција, већ дуже вријеме спроводи кампању „дубинског искоријењивања“ српског елемента у традицији и историјском бићу православног народа у Црној Гори. Тај процес тече преко грубог фалсификовања историјских чиње-ница и мијењања културолошког кода Црне Горе. У том смислу, посебну важност има школски, образовни систем. С једне стране, присутно је умањење и уништење српског идентитета преко прекида са традицијом, тј. са коријеном из којег израста национални идентитет Срба, а с друге стране се спроводи идеализовање западног друштва са његовим анти-вриједностима, односно вриједностима супротним духу српског народа. Када је ријеч о наставном програму за основну у средњу школу, присутно је масовно изостављање славних писаца, добитника престижне „Његошеве награде“. Тако је славна пјесникиња Десанка Максимовић, која је била изучавана у свим разредима основне и средње школе, сада у наставном плану и програму заступљена само у петом и осмом разреду. Њену судбину дијеле и многи други великани књижевне умјетности: Јован Јовановић Змај, Добрица Ерић, Данило Киш, Милан Ракић, Алекса Шантић, Бранко Радичевић, Александар Тишма, Владислав Петковић Дис, Милутин Бојић, Ђура Јакшић, Милош Црњански, Војислав Илић, Доситеј Обрадовић, Мира Алечковић, Стеван Раичковић, Бранислав Црнчевић, Љубивоје Ршумовић... Неки су и потпуно избачени, као Михаило Лалић, Оскар Давичо, Борислав Пекић, Добрица Ћосић и Матија Бећковић. У наставном програму за основну школу изостављени су многи писци из Србије, на чијим дјелима су се, до сада, образовале многе генерације црногорских ученика. Програм је планиран тако да са традицијом школства у Црној Гори нема ништа заједничко, а све са циљем стварања новог Црногорца.[2] Многи који су се успротивили насиљу над српским језиком и његовом преименовању у црногорски, попут никшићког професора Веселина Матовића, остали су без посла. О сјечи српских писаца пјесник Ранко Јововић каже: „Захваљујући Веселину Матовићу, из мрака је изашла сва беда посрнулог морала оних који протерују Светог Саву, Теодосија, Змаја и остале. Ово је доба лајања на српски

[2] http://www.blic.rs/vesti/politika/srpski-pisci-izbaceni-iz-crnogorskih-osnovnih-skola/06xtcnt

језик! Власт је окупирала његошевски народ и држи га у неслободи. Нећу да будем слуга лажи и превара отуђеног режима.“[3] У односу на програм за српски језик до 2004. године, у гимназијама и средњим стручним школама из првог разреда су избачени Св. Сава („Житије Св. Симеона“), Теодосије („Житије Св. Саве“), Јефимија („Похвала кнезу Лазару“), Стефан Лазаревић („Слово љубве“), Константин Филозоф („Житије деспота Стефана Лазаревића“), све до Доситеја Обрадовића. Избачене су и епске народне пјесме: „Женидба краља Вукашина“, „Косовка девојка“, „Марко Краљевић укида свадбарину“, „Деоба Јакшића“, „Ропство Јанковић Стојана“ и „Хасанагиница“.[4] Матија Бећковић је измјене наставних планова и програма окарактерисао као “етничко чишћење лектире”: “Црногорски језик је једини страни језик који се предаје на српском језику. И зашто су избачени скоро сви српски писци најбоље се може видети ако видите ко је уместо њих уведен у лектиру, и то речитије од било каквог коментара.”[5]

Пропагандно-политичко и симболичко везивање „српске традиције“ Црне Горе за нешто грубо, анахроно и примитивно је више него очигледно, тако да генерације које се данас васпитавају одрастају без правог система вриједности, без оријентира и узора. Тиме се ствара безлична политичка маса која нема никакву амбицију да се бави конструктивним историјским циљевима. „Идеологија западног друштва“ је постала замјена за херојску, епску традицију српског елемента у Црној Гори. У оваквој ситуацији једини стварни патриотски потенцијал који је у стању да одржи Црну Гору као историјску грађевину везан је управо за „српски елемент“.

Српски потенцијал и способност српског отпора изазовима времена које долази у директној је зависности од економске виталности прије свега Србије, а потом и Републике Српске. Посебно треба нагласити да је „српско питање“ у Црној Гори у директној вези са снагом Србије. Што снажнија Србија – то је Црна Гора ближа и присније. Дакле, кључ је у економском успјеху заједнице и у том смислу треба уложити напоре. „Српско питање“ је у великој зависности и од Русије. Уколико Русија не увиди значај неопходности свог ангажовања у рјешавању „српског питања“ за очекивати је велике, готово нерјешиве проблеме у цијелом региону.

Војна неутралност Црне Горе је рјешење за недоумицу „НАТО – да или не“. Година 2016. може постати кључна по питању очувања православне и традиционалне вертикале Црне Горе, Србије и Русије или њеног потпуног слома.

НАТО је злочиначка организација, синоним за патњу, силеџијство, убиства, окупацију туђих територија и присвајање туђих богатстава.

[3] http://www.novosti.rs/vesti/kultura.71.html%3A368992-Crnogorci-izbacuju-srpske-pisce-iz-udzbenika
[4] http://www.politika.rs/scc/clanak/212558/I-Sveti-Sava-izbacen-iz-udzbenika-u-Crnoj-Gori
[5] http://www.vreme.co.rs/cms/view.php?id=1108598&print=yes

НАТО пакт је бланко позивницом Црној Гори погазио, по ко зна који пут, основна начела демократије и цивилизацијске вриједности на којима почива савремени свијет (почевши од француске Повеље о заштити права човјека и грађанина из 1789. године и америчке Декларације о независности из 1776. која наводи да "влада не може доносити законите одлуке без сагласности оних над којима се влада"). Колико држе до демократије најбоље показују својим односом према Црној Гори, држави која оскудијева у много чему, а понајвише у грађанској сагласности за приступање НАТО пакту. Евентуалним пријемом овакве Црне Горе, чијим друштвом већ четврт вијека влада један тиранин, НАТО пакт би пред читавим свијетом још једном показао своје право лицемјерно лице и демонстрирао тоталитарну суштину своје унутрашње организације. Лажни су концепти НАТО пропагандиста о економском прогресу и повећању нивоа опште сигурности земље уласком у НАТО.

Први постулат НАТО пропагандиста креће од премисе да је чланство у НАТО-у основа економског благостања и инвестиција. Колико је то у корелацији са истином најбоље показује примјер сусједне Хрватске. Хрватска је постала пуноправна чланица НАТО-а 2009. године. Од тада, Хрватска има суноврат привредне активности. Током прве четири године чланства у НАТО-у, Хрватска је забиљежила четири пута мање инвестиција у поређењу са периодом од четири године пре чланства.

Хрватској је отежан приступ руским инвестицијама, попут оних у рафинерије у Омишљу на Крку. Треба додати и губитке које је хрватска нафтна компанија ИНА претрпела повлачењем са нафтних поља у Сирији, вриједних више од 110 милијарди куна (14,7 милијарди евра). Повлачење се догодило након увођења ембарга Сирији од стране Европске уније у марту 2012. године. Тим чином, члан Надзорног одбора ИНА-е Давор Штерн био је ужаснут, јер се радило о „највриједнијој имовини коју је ИНА икад имала и коју ће икада имати у иностранству". Тако ће бити и са будућим пословима са руским фирмама, ако ти послови баш не буду одговарали Западу, све док 'мисија' Запада буде економско урушавање Русије из геостратешких разлога."[6]

Сви они који желе да ступе у Алијансу обавезно цитирају Члан 5. Уговора о НАТО пакту (концепција заједничке одбране), премда би требало обратити пажњу и на Члан 3. Уговора у коме је утврђено да: „Државе чланице морају бити у стању да се саме одбране од напада"[7], а тек потом да рачунају на ресурсе савезника. Хрватски војни стручњаци истичу да „Хрватска више плаћа НАТО пакту него што је плаћала за издржавање сопствене армије, а сада су им остале две пјешадијске бригаде које броје око 7 хиљада људи". То је „од Хрватске направило земљу апсолутно неспособну за сопствену самоодбрану".[8]

[6] http://www.bilten.org/?p=626
[7] http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm
[8] http://www.intermagazin.rs/hrvatska-izmedu-krize-nato-pakta-i-cia-e/?lang=cir

Примјер пропасти пројекта „Јужни ток“ показује да улазак у НАТО може представљати баријеру за инвестициона улагања највећег значаја. Бугарска, земља са трагично оскудним енергетским ресурсима, одустала је од овог пројекта, по признању њиховог премијера Бојка Борисова, само зато што је био супротан интересима ЕУ и НАТО-а. Тежак положај у коме се налази Бугарска огледа се и у томе што се, у претходном мандату Бојка Борисова, девет људи самозапалило, од којих је седам умрло, због тога што нијесу могли да плате рачуне за електричну енергију, чија би цијена била неупоредиво нижа да је реализован пројекат „Јужни ток“.

Евентуални улазак земље у НАТО пакт може спријечити економску валоризацију локалитета планираних за изградњу војних база НАТО. Пошто су локалитети од интереса за НАТО углавном смјештени на Јадранској обали, држава би могла да остане ускраћена за енормно високе стране инвестиције и озбиљно да угрози могућности за развој и опстанак туризма. Зашто је прије неколико година отјеран инвеститор који је био спреман да на ували Валданосу направи луксузно одмаралиште и зашто се Влада Црне Горе не усуђује да распише нови инвестициони тендер за Валданос? Да ли је ова природна лука, предвиђена некада за централну базу флоте Војске Југославије, капарисана од стране НАТО морнарице? Друга локација – Бока, залив јединствене природне љепоте, такође би постала лука за НАТО бродове.

Још једно широко експлоатисано полазиште НАТО пропагандиста је „да се уласком у Алијансу подиже ниво квалитета безбједности земље, како спољне тако и унутрашње“. НАТО не само да није предупријединедавне терористичке нападе у Турској и Француској, већ према овим земљама касније није показао ни елементарну солидарност. Како је одлично запазио Алексеј Пушков, НАТО је након терористичких напада у Паризу „кукавички остао по страни“. Савршено свјестан какви вјетрови дувају, предсједник Франсоа Оланд је умјесто Јенсу Столтенбергу у Бриселу, савезништво за рат против тероризма отишао да потражи у Москви.

Члан 5. Вашингтонског договора из 1948. године, који регулише питање тзв. колективне безбједности, а у којем се наводи да ће напад на једну државу чланицу бити сматран нападом на све чланице заједно, за готово седам деценија постојања овог војног савеза активиран је само једном и то у случају рушења Кула близнакиња у Њујорку 11. септембра 2001. године. Његова конкретна примјена изостала је у идентичној ситуацију у Паризу. Стога, умјесто имагинарног уласка у систем колективне безбједности, који се изгледа примјењује само када се на удару нађу САД, евентуални улазак у НАТО прије би Црној Гори донио колективну моралну одговорност за све будуће злочине овог војног савеза, него било какву додатну безбједност.

НАТО пропагандисти у Црној Гори нијесу конкретно идентификовали нити једну спољну пријетњу безбједности Црне Горе изузев Војислава Коштунице, нити су понудили одговор на питање: од кога би, поред Коштуни-

це, НАТО алијанса требало да брани нашу државу? Једнострана и свеприсутна, на моменте чак и бизарна НАТО кампања, иде чак и дотле да се бесрамно тврди да Црна Гора мора у Алијансу јер је окружена НАТО земљама. Међутим, чињеница је да чак 70% државне границе Црна Гора дијели са Србијом и Босном и Херцеговином, прецизније Републиком Српском, државама за које остаје нада да никада неће постати чланице овог војног савеза.

Поставља се такође питање: колико би Црна Гора – земља са малом територијом, неколико стотина војника и сиромашном економијом, била у стању да значајније допринесе повећању војних потенцијала Алијансе, или да америчкој војној индустрији отвори атрактивно тржиште? Увлачење Црне Горе, као традиционалног руског савезника, у НАТО пакт, представљао би, из перспективе САД-а, тек малу компензацију за морални и стратешки фијаско у Сирији и политички дебакл у Украјини.

Пред грађанима Црне Горе, потомцима славних предака, стоји историјска дилема: смију ли човјеку, који је за четврт вијека своје владавине успио да разори цјелокупну економију и оскрнави више од девет вијекова историје, дозволити да Црну Гору на крају претвори у камичак који САД планирају да гурну у велику руску ципелу?

Уколико Русија има било каквих геостратешких интереса на Балкану, најлакше би их остварила заустављањем уласка Црне Горе у НАТО, завјетне земље царске Русије и народа којег са Русима веже вјековно братство, пријатељство и позитивне емоције, укријепљене аманетом Св. Петра Цетињског: Нека је проклет и онај ко би покушао да нас одврати од верности поштеној и христољубивој Русији, и свако ко би од вас – Црногораца – пошао против Русије – од истог племена и исте вере, да му Бог да му живом месо отпада од костију и да му нема добра ни у овом, ни и у будућем животу![9] Заустављање уласка Црне Горе у НАТО помогло би очувању аутономије Републике Српске и довело до тога да питање уласка Србије у НАТО никад не дође на дневни ред.

Охрабрују последње иницијативе које долазе из Русије и позив водећим државама НАТО да заједно гарантују војну неутралност Црне Горе. Историјски је потврђена неутралност Швајцарске, која је за два вијека своје војне и политички неутралне позиције од земље веома сиромашне ресурсима постала једна од најнапреднијих свјетских економија. Подсјетимо се да је швајцарску неутралност испоштовао и сам Адолф Хитлер, коме сигурно није недостајало војне моћи да за неколико дана покори ову малу земљу, са такође не тако занемарљивим процентом швајцарских Њемаца који су током II свјетског рата симпатисали нацисте.

[9] http://www.njegos.org/petrovics/svpetar2.htm

По моделу сличном швајцарском, дефинисана је и међународна позиција Аустрије, која је историјски верификована као једнако успјешан модел. Аустријски министар одбране Норберт Дарабош је прије неколико година неутрални статус своје земље оцијенио сљедећим ријечима: „Аустрија је чланица процеса Партнерства за мир и кроз то можемо да сарађујемо са свима, баш као и Ирска. Никакав улазак у НАТО, нити нека блиска сарадња не долази у обзир, немамо потреба за тим.“ Питање је колико је било стварне користи за све оне земље које су приступиле НАТО-у? Јер, са НАТО-ом се може сарађивати и без чланства у том савезу, за шта постоји низ примјера. Црна Гора за потребе одбране издваја 0,7% од националног бруто производа. Ако би пак ушла у НАТО, „то би морало да буде најмање 2,2% од националног бруто производа.“[10]

Док Русија пружа гаранцију потпуне војно-политичке неутралности и економске отворености, НАТО пакт Црној Гори нуди само продужетак четврт вијека дуге тираније Мила Ђукановића. Тираније која је уништила индустрију и пољопривреду, девастирала стратешке шансе развоја, установила полтронство као основну друштвену вриједност, заузела бизарно вазални однос према САД-у, увела санкције Русији, признала лажну државу Косово и подржала њен пријем у УНЕСКО, и уз све то довела до реалног нивоа незапослености од 50% међу грађанима Црне Горе.

Ђукановић је показао више пута да је одан „западним вриједностима“ и то је упорно потврђивао. Присјетимо се чина велеиздаје када је 1999. године, као члан Врховног савјета одбране СР Југославије, заједно са осталим члановима гласао да се Југославија брани свим средствима, а онда урадио све да ослаби моћ одбране сопствене државе и радио против ње. Затим је направио други чин издаје националних вриједности и признао лажну државу Косово, да би на крају прекинуо вјековну везу братских односа са Русијом уводећи санкције Руској Федерацији.

Да ли је све то покварило односе државних врхова три братске државе? Није. Србија и Русија су међу првима признале покрадени референдум о државноправном статусу Црне Горе 2006. године. Руски капитал је и помогао референдумску превару, док је Србија изигравала демократску државу која се не мијеша у сопствене интересе. Сви директори српских предузећа и представници српских робних марки у Црној Гори су национални Црногорци, евентуално Хрвати или Бошњаци, али никада Срби. Руски инвеститори су, као по правилу, за своје најближе сараднике бирали русофобе.

Вапаји Црне Горе, како онда тако ни данас, не стижу до наше браће ни у Београду ни у Москви.

Интеграција западног Балкана у НАТО усмјерена је против интереса Руске Федерације. Поред плана НАТО-а да размјести одбрамбени систем на

[10] http://www.politika.rs/scc/clanak/174347/Mi-ostajemo-neutralni

територији западног Балкана, у међувремену се одвијају бројне друге активности које за циљ имају „истиснути сјећање и помен Русије из Српске, Црне Горе и Србије“.[11]

Једна од активности НАТО-а у српским земљама је слабљење повјерења и губитак поштовања према Русији – тиме се код некада стопроцентних русофилских Срба, кроз активност прозападних невла-диних организација, уз неактивност саме државе Русије, полако јавља русофобично обликовање српског друштва. Јачање русофобије, феномен црногорске данашњице, био би, прије само сто година, предмет исмијавања. Међутим, русофобија је данас реалност. Од некадашње русофилије која је била евидентна у Црној Гори, и стихова „нас и Руса триста милиона“ преко „кока-кола културе“ или холивудске културе, дјеловање „меке моћи“ узима данак и русофобија постаје све присутнија. Дакле, од русофилије, изузетно изражене код Срба, до русофобије, пут је једноставан и довољно је да руска бирократија остане незаинтересована по овом питању. Нажалост, али тако једноставно, као што рече Едмунд Бурк, британски државник и философ: „све што је потребно за тријумф зла, је да добри људи не чине ништа“, односно да зло побједи, Русија не треба ништа да ради“.

Неопходно је извршити дубљу анализу посљедица евентуалног чланства Црне Горе у НАТО на традиционално пријатељске односе Срба и Руса у духовно-културној, дипломатско-политичкој и економској сфери. Неопходно је хитно дјеловање како би се осујетила намјера центара моћи са Запада да се створи униформни антируски фронт који би се простирао од Запада, преко Балкана до Истока, уз учешће једнородне и једновјерне браће.

Из Украјинске кризе да се видјети да се званична Украјина недвосмислено војно и политички сврстава уз неприродног савезника против своје браће. Русија је мало учинила да се овакав сценарио не деси. Затајила је „мека моћ“ Русије.

ЗАКЉУЧАК

Уз помоћ пропаганде која не дозвољава критичка мишљења, директним лажима, фалсификатима и манипулацијама јавним мњењем, настоји се увећати дио становништва који је опредељен за чланство у НАТО.

У случају уласка у НАТО, Црна Гора би постала само обична држава-статиста, имајући у виду основе принципе дјеловања англо-саксонске политике који се односе на то да је НАТО увијек радио искључиво у складу са

[11] http://srbin.info/2012/09/18/%D1%81%D1%80%D0%B1%D0%B8-%D0%B8%D0%B7-%D1%86%D1%80%D0%BD%D0%B5-%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%B5-%D0%BD%D0%B5-%D1%83-%D1%80%D0%B0%D1%82-%D0%BD%D0%B5-%D1%83-%D0%BD%D0%B0%D1%82%D0%BE-%D1%83-%D0%BC/

сопственим (САД) интересима, никада туђим. Његов основни циљ је успостављање контроле над туђим територијама и ресурсима. Безбједност, суверенитет и просперитет (других) држава чланица били су увијек у другом плану.

Уласком у НАТО, Црна Гора би добила и непријатеље које до сада није имала. Имајући у виду дјела и заоставштину коју је НАТО оставио у свијету, уз активности које и данас обавља НАТО, све то може довести и до терористичких напада, а Црна Гора, као једна од најслабијих НАТО карика, могла би лако да постане мета.

Једини правичан смјер за Црну Гору јесте партнерство с Истоком и Западом, јер прихватање НАТО-а несумњиво доводи до заоштравања односа према Русији, што може бити погубније за економију Црне Горе него све евентуалне користи које би Црна Гора могла имати од овог милитаристичког савеза.

Неопходно је, без сувишног калкулисања, а у обостраном интересу, још јаче повезати српске и руске просторе, без страха да ће Србија и Срби изгубити традицију, језик, писмо, вјеру, идентитет, понос или територију, јер Руси све то имају.

Црна Гора ће у 2016. години бирати између војне неутралности и неоколонијалног мрака НАТО-а. Уколико буде достојна дјела и имена својих слободарских предака, овај избор ће бити једноставан и њему неће засметати ни тиранин Мило Ђукановић, ни његови политички покровитељи из НАТО пакта.

Србија и Русија имају интерес да се ово питање ријеши у интересу Црне Горе, који се, у конкретном случају, поклапа са интересима Србије, Републике Српске и Русије.

Очекивања стижу и до Москве, уз наду да ће Русија, као много пута до сада, урадити оно што се очекује од ње и зауставити бојазан да ова година може постати кључна по питању очувања православне и традиционалне вертикале Црне Горе, или њеног потпуног слома.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бжежински З., Велика шаховска табла, ЦИД, Подгорица 1999.
2. Корјубко А., Хибридни ратови, РУНД, Москва 2015.
3. The DCDC Global Strategic Trends Programme 2007-2036, DCDC, Shrivenham 2007.
4. http://www.blic.rs
5. http://www.bilten.org
6. http://www.vreme.co.rs

7. http://www.intermagazin.rs
8. http://www.nato.int
9. http://www.novosti.rs
10. http://www.njegos.org
11. http://www.politika.rs
12. http://srbin.info

Предраг Ћеранић[1]

ИДЕЈНА КРЕТАЊА УНУТАР ВЕХАБИЈСКОГ ПОКРЕТА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Сажетак: О вехабијском покрету пише се све више јер се у безбједносним и научним круговима опажа милитантна пријетња која долази из идеологије која се прогресивно развија у низу земаља. При томе се не ради о интерпретацији ислама, која негира развој исламске интелектуалне мисли током четрнаест вијекова, већ на безбједносни контекст, веома видљив у филозофији о уређењу државе по шеријату, што је у вишенационалним и вишеконфесионалним државама изузетно опасно. Коришћење тероризма зарад остварења политичких циљева није метода својствена само вехабијском покрету јер су је у прошлости користиле и друге идеологије попут комунизма, али је тероризам једна од препознатљивих одлика ове идеологије која је однијела многе животе. Мисао Јасмина Мердана да није сваки вехабија терориста, али је сваки терориста вехабија, најбоље одсликава милитантну црту вехабизма. Појава тзв. Исламске државе на простору Блиског истока била је шанса коју многи млади, не само из Босне и Херцеговине, земље у којој истражујемо безбједносне импликације вехабизма, нису хтјели пропустити у жељи да учествују у обнови калифата, јединствене државе муслимана, у историји посљедњи пут оличене у Отоманској империји.

Да ли је и данас одлазак на сиријско ратиште привлачан за босанске вехабије, или преовлађују друга идејна кретања, био је основни циљ нашег истраживања. При томе смо се служили методом анализе садржаја докумената, индуктивном и дедуктивном методом. Резултати истраживања указују да су најважнији идеолози вехабијског покрета напустили интернационалну идеју о калифату и да је тежиште њиховог рада јачање бошњачког национализма. Борбу за исламску државу они ће убудуће водити на територији Босне и Херцеговине, када процијене да је за то наступио погодан час.

Кључне ријечи: *вехабијски покрет, тероризам, калифат, шеријат, идејна кретања, џемат, месџид, мисионарски рад.*

УВОД

Наша намјера није да истражимо генезу вехабијског покрета и начин на који су присталице ове радикалне идеологије стигле на подручје Босне и Херцеговине. О доласку џихад-ратника у БиХ написано је више успјелих књига од којих свакако треба издвојити *Босански рат и терор*[2], а пажњу

[1] Доцент др Предраг Ћеранић, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука

[2] Шиндлер, Џ. Р.: *Босански рат и терор*, Службени гласник, Београд, 2009, 2011.

завређује и књига *Како је џихад стигао на Балкан*[3]. Одред Ел муџахид који су формирали, и уопште укупна њихова бројност у БиХ, није представљала опасност по српске снаге у војничком смислу. Њихова улога и јесте била другачија, а састојала се у исламизацији Армије БиХ. Изетбеговић је говорио о „новим" муслиманима, очито дајући предност мисионарској улози придошлица[4]. Можда је потпуно негирање развоја исламске интелектуалне мисли током четрнаест вијекова најупечатљивија карактеристика вехабијског покрета. Интерпретација ислама из седмог вијека, она коју су његовали „учењаци из прве генерације муслимана", једина је мјеродавна за присталице овог, колико вјерског, толико и политичког правца. Уједно, присталице покрета који се прогресивно развија у низу земаља, испољавају нетолерантност, често и агресивност према опонентима, потпуно увјерени да је једино исправно њихово виђење исламског права, односно фикха[5].

Босна и Херцеговина је једна од земаља у којима је ова радикална идеологија пронашла плодно тло. Као што смо навели, њени барјактари били су ратници одреда Ел Муџахид, у рату пристигли у БиХ из више арапских земаља. Ел Муџахид је познат по злочину, ритуалном одсијецању глава српским војницима, заробљеним на Возући код Завидовића. Други „знак распознавања" била је интерпретација ислама, страна босанским муслиманима, али подржана од Алије Изетбеговића који је „нове муслимане" домицилном становништву нудио као узор у вјери. По окончању рата, а сходно Дејтонском мировном уговору, страни ратници били су обавезни да напусте БиХ. Захваљујући политичкој подршци и склопљеним браковима, по основу којих су стекли држављанство, остали су да живе у изолованим енклавама, заједницама у којима су практиковали свој начин живота. Наставили су ширити вехабизам, који је, због филозофије о стварању државе засноване на шеријату[6], у вишенационалној и вишеконфесионалној држави каква је БиХ, изузетно опасан. Наиме, у калифату, исламском облику власти који представља политичко и вјерско јединство, живе три класе људи: муслимани, немуслимани (зимије)[7] и робови. Зимије су народ који живи по уговору по

[3] Елзесер, Ј.: *Како је џихад стигао на Балкан*, ЈАСЕН, Београд, 2006.
[4] Шире у Хећимовић, Е.: *Гариби: Муџахедини у БиХ 1992-1999*., Dan Graf, Београд, 2009.
[5] Исламско право, проширени шеријет. За разлику од шеријата, фикх се не сматра светим.
[6] Шеријат, закон који је Алах објавио, а признати тумачи вјере омогућили његову примјену у пракси, проистиче из четири основна извора: кур'анска објава (Куран), Мухамедове упуте и практични примјери (сунет и хадис), општа сагласност великих исламских законодаваца по неком питању (иџма), исламско обичајно право (киас). Шеријат (ар. šaria), значи правилан пут; у ствари, то је назив за збир правних норми и начела на којима треба да живи свако муслиманско друштво. Третира се као Божански закон саопштен преко Курана, хадиса и труда и рада правника. Божовић, Р., Симић, В.: *Речник ислама*, Друштво српско иранског пријатељства, Београд и Друштво иранско-српскоцрногорског пријатељства, Техеран, Београд, 2010, стр. 190.
[7] Зимије, Ahl al-zimma (ahl al elimma): заједнички назив за све немуслимане, односно јевреје и хришћане којима муслиманско право пружа гаранције и заштиту, јер између њих и муслимана постоји нека врста договора и пакта против неверника пагана. У нас одомаћен назив „зимије". Према исламском праву ова друштвена категорија, једна од четири у арапско-муслиманском

основу којег плаћа посебне порезе: харач и главарину (џизија). Џихад[8] представља јачање ислама, очување исламског друштва и борбу за укупно јачање и одбрану ислама. „Активности 'муџахедина' у Авганистану, Чеченији, Босни и Херцеговини, на Косову и Метохији постале су нека врста парадигме за непринципијелна политичка постављања великих сила, које никада нису одустале од својих покушаја да за сопствене циљеве искористе различите политичке групације у исламском свијету.“[9] Цитирана мисао Оливера Потежице, аутора запажених књига о проблемима у исламском свијету, неизоставна је у дискурсу о вехабијском покрету. Она објашњава прилично толерантан однос западних земаља према вехабијској присутности у БиХ, и неометаном грађењу енклава у којима БиХ као држава готово да не постоји.

ИДЕЈНА КРЕТАЊА УНУТАР ВЕХАБИЈСКОГ ПОКРЕТА

Вехабијски покрет у Босни и Херцеговини развио се до мјере да су алими (вјерски ауторитети) који припадају овом покрету створили паралелну вјерску организацију мимо Исламске заједнице у БиХ[10]. Вехабијске вође преузимају примат признатим вјерским ауторитетима Исламске заједнице, у својим џематима обављају вјерске обреде, а на предавањима, које организују у Босанском културном центру у Сарајеву, буде и до хиљаду присутних. Све је више млађих људи који су докторате одбранили на Исламском универзитету “Имам Мухаммед б. Сауд“ у Ријаду и на другим престижним вјерским универзитетима у Саудијској Арабији и Катру, те познају фикх (наука која

свету, представља „заштићену категорију“. Истина, она плаћа посебне порезе (ар. харач) и главарину (ар. џизија), али задржава право на сопствену веру. Божовић, Р., Симић, В.: *Речник ислама*, Друштво српско иранског пријатељства, Београд и Друштво иранско-српскоцрногорског пријатељства, Техеран, Београд, 2010, стр. 26.

[8] Џихад (ар.) контроверзни верско-социјални инстинкт који има онолико значења колико има политичких и других амбиција да се овај институт разуме. Све зависи у које се сврхе џихад тумачи. Ипак, основно значење јесте: напор, борба (душе), можда рат. Према класичној доктрини милитантних теолога, џихад постоји у оружаној акцији ради ширења ислама, али и евентуалној његовој одбрани. Такви виде џихад као једини облик рата који одговара исламу, јер теолошки, ислам треба да представља читаву једну заједницу организовану под једним ауторитетом, а зна се да је Кураном свака борба између муслимана забрањена. Мада Куран јасно поручује да многобошце треба у веру преводити, али не водити с њима рат, већ то чинити с „мудрошћу и добрим понашањем“. А опет има и контрадикторних ставова који говоре о томе да их свуда треба нападати. На тим контрадикторностима један део борбеног фундаментализма изградио је милитантну функцију института џихада. Божовић, Р., Симић, В.: *Појмовник ислама*, Народна књига, Београд, 2003, стр. 150-151.

[9] Потежица, О.: *Вехабије - Између истине и предрасуде*, Филип Вишњић, Београд, 2007. стр. 9.

[10] Исламска заједница у Босни и Херцеговини је једна и јединствена заједница муслимана у Босни и Херцеговини и Санџаку, Хрватској Словенији и Србији, муслимана Бошњака изван домовинских земаља и других муслимана који је прихватају као своју. И Реису-л-улема представља и заступа Исламску заједницу. Исламска заједница се организира као: џемат и меџлис; муфтијство, односно мешихат; Сабор, Реису-л-улема, Вијеће муфтија, Ријасет и Уставни суд.
http://www.rijaset.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=18832&Itemid=102

проучава одредбе, дужности и обавезе муслимана) боље од службеника Исламске заједнице у БиХ. Вехабијски покрет се више ни у ком случају не може посматрати кроз енклаве које су вехабије раније створиле у руралним дијеловима Босне, гдје њихови сљедбеници гаје перад и баве се пчеларством. Вехабије велики број присталица имају у градским срединама. Коначно, највиша босанских младића на сиријско ратиште отишло је из сарајевских предграђа Бутмир, Рајловац и Хаџићи. Вехабијски прогресивни успон неминовно слаби утицај Исламске заједнице, те није могао проћи незапажено, а забринутост старјешинства, тј. Ријасета ИЗ у БиХ, види се кроз низ догађаја који су се низали један за другим.

Тако је поглавар Исламске заједнице, односно реису-л-улема Хусеин еф. Кавазовић одржао 18. новембра 2015. године заједнички састанак са муфтијама из Босне и Херцеговине и члановима Ријасета. На састанку је разматрано више питања која се тичу актуелног стања у друштву с аспекта вјерске доктрине, посебно у контексту морално-етичких питања, те стање вјерског живота у џематима Исламске заједнице. Реису-л-улема и муфтије су позвали муслимане на досљедно слијеђење ислама на темељу тумачења ханефијског мезхеба и матуридијског акаида, што је вишестољетна традиција муслимана на овим просторима. Такођер, реису-л-улема и муфтије су подсјетили на важност примјене раније донешених резолуција о тумачењу ислама којима се налаже слијеђење средњег пута, а одбацују све крајности у разумијевању и практовању вјере.[11]

Недуго затим, најодговорнији представници бошњачког народа у државним, политичким, вјерским, академским, културним и другим институцијама Босне и Херцеговине 4. децембра 2015. године у Сарајеву потписали су Заједничку изјаву у којој је изражен заједнички став према појавама радикализма, екстремизма и тероризма у Босни и Херцеговини, Европи и свијету. Након састанка на којем је у усвојена Заједничка изјава на конференцији за новинаре обратили су се реису-л-улема Хусеин еф. Кавазовић и члан Предсједништва Босне и Херцеговине Бакир Изетбеговић.[12]

Полицијски службеници Федералне управе полиције, поступајући по наредби Суда БиХ, а под надзором Тужилаштва БиХ, 22.12. 2015. извели су оперативну акцију кодног назива „Рез“. У акцији је ухапшено 11 лица а претреси су извршени на 13 локација. Како је саопштено из Федералне управе полиције, ухапшени се доводе у везу са кривичним дјелом тероризма и финансирања тероризма, припремањем подстрекавања и навођења лица на одлазак на страна ратишта, те у везу са кршењем Закона о слободи вјере и правном положају цркава и вјерских заједница у БиХ.[13] Медији, позивајући се

[11] http://www.bosnjaci.net/prilog.php?pid=57400
[12] ttp://www.rijaset.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=23470:zajednicka-izjava-najodgovornijih-bosnjackih-predstavnika&catid=201&Itemid=457
[13] http://www.srna.rs/Zatvoreni/Vesti/VestiL.aspx?sve=sve

на излагање поступајућег тужиоца на одржаном судском рочишту, пренијели су и да је ухапшена група планирала да у новогодишњој ноћи у Сарајеву изведе терористички напад у којем би страдало стотину људи. Суд је уважио захтјев Тужилаштва и за осморицу приведених одредио једномјесечни притвор.[14]

Уједно, саопштено је да није пронађен експлозив, да су истражни органи у потрази за њим, а главни доказ Тужилаштва је изјава заштићеног свједока, по којем су ухапшени „на окупљањима по месцидима причали како треба нешто да „груне“ у Сарајеву и спремали се да поставе експлозив под полицијски аутомобил који је требало да одлети у ваздух у новогодишњој ноћи. Ово је полицији пријавио сведок чији се идентитет чува у најстрожој тајности. Сведок је наводно испричао и како су вехабије на својим окупљањима вређали и реиса-ул-улему Исламске заједнице у БиХ Хусеина еф. Кавазовића, као и поједине муфтије, које не подржавају вехабије и имају према њима оштре ставове.“[15] Реис Хусеин еф. Кавазовић је поводом акције „Рез“ изјавио да се „морају поштовати закони ове земље“. „Свако их мора поштовати. И држава кад врши акт присиле, као и они који би актом силе и насиља спроводили неке своје хирове у овој земљи. Закон се мора поштовати. Држава треба и мора да ради свој посао према законима и правилима“, казао је еф. Кавазовић.[16]

Без намјере да умањимо значај ове акције, а свака полицијска операција усмјерена против лица која представљају терористичку пријетњу, у земљи у којој се терористички акти периодично дешавају, заслужује да буде поздрављена, не можемо а да не уочимо неколико симптоматичних ствари. Прва је да у акцији није узела учешће Агенција за државне истраге и заштиту (СИПА), већ је акцију извела Федерална управа полиције у сарадњи са Обавјештајно-безбједносном агенцијом. Поједностављено, антитерористичку акцију у Сарајеву извели су кадрови на чијем именовању је инсистирао Бакир Изетбеговић.[17] Тако Изетбеговић настоји да врати повјерење у Обавјештајну агенцију као носиоца антитерористичке борбе, пољуљано и у Америчкој амбасади након именовања Османа Мехмедагића за њеног директора, ратног пратиоца Алије Изетбеговића, и да уједно контролише и каналише антитерористичке токове. С друге стране, умањује се значај МУП-а Републике Српске, као важног и искреног чиниоца у борби против тероризма.

---

[14] Дневне новине Глас Српске, Бања Лука, 26.12. 2015. године, текст *Планирали да за Нову годину убију више од 100 људи*, стр. 5

[15] http://www.novosti.rs

[16] Исто

[17] Бакир Изетбеговић успио је да на мјесто директора ОБА-е постави бившег шефа обезбјеђења свог оца - Османа Мехмедагића Осмицу. Уз тешку муку, из пензије је на мјесто директора Федералног МУП-а вратио Драгана Лукача. Тако да сада Бакир преко Осмице и Лукача одређује ко ће бити ухапшен. http://www.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=181591

Затим, из саме акције и каснијег саслушавања приведених, видјело да је акценат стављен на предавања вехабија по Сарајеву и вјерске обреде у илегалном месџиду (објекат у којем се обавља вјерски обред), а главни „плијен“ у акцији је застава Исламске државе и писани материјал, а не оружје и експлозив. Иако се у првим информацијама акценат стављао на кршење Закона о слободи вјере и правном положају цркава и вјерских заједница у БиХ, у свим потоњим званичним и незваничним информацијама, углавном се говори о припреми терористичког напада. Одбрана осумњичених била је врло критична према наводима Тужилаштва. Тако је Русмир Каркин, адвокат првооптуженог Елвира Муратовића, рекао да су “образложења само претпоставке и флоскуле“.[18]

У живој дискусији на друштвеним мрежама, вехабијске присталице износили су убјеђење да се ради о окршају Исламске заједнице са њима.[19] Вехабијски портал Сафф објавио је текст под насловом *Федерална полиција најавила опсежну акцију затварања месџида који нису у оквиру ИЗ-а*.[20] Између осталог, на друштвеним мрежама могле су се прочитати и поруке да су сљедбеници вехабизма у БиХ спремни да се одазову позиву било којег ратног генерала. Много тога указује да ће из БиХ све мање добровољаца одлазити у Сирију да се бори за идеју калифата, а да ће их све више чекати прилику да за калифат ратују код куће, тј. у БиХ.

У идеолошком смислу, идеолози вехабијског покрета првенствено раде на јачању бошњачког национализма. Многе даије (они који шире вјеру) одвраћају младе од одласка на сиријско-ирачко ратиште, објашњавајући им да је тзв. Исламска држава творевина Вашингтона и Тел Авива и да не треба да ратују за интересе других. У том контексту наводе да је самозвани калиф Abu Bakar El Bagdadi након рањавања лијечен у Израелу и оспоравају његов идентитет, наводећи да је Ел Багдади повезан са Мосадом, да има јеврејско поријекло и да му је право име Eliot Shimon, те да је под лажним именом завршио војну обуку, курсеве на којима је усвојио знања из теологије и усавршио арапски дијелекат. Рат за калифат, државу уређену по принципима шеријата, вехабијски покрет више неће водити у Сирији и Ираку, већ ће чекати погодан моменат да за ту идеју ратује на територији БиХ. До тада ће настојати да идеолошком индоктринацијом стекну што више сљедбеника.

---

[18] Дневни лист Фактор, Сарајево, 26. 12. 2015. године, текст *Притвор за осморицу ухапшених, одбрана нема увид у доказе*, стр. 3.

[19] „Исламска заједница је заједница свих бошњака муслимана, и нико наше џамије и вакуфе није донио у руху, него су их направили наши преци својим потомцима. Сукоб са вођством Исламске заједнице ни у ком случају не значи рушење исте, него шта више управо означава борбу за очување традиционалног ислама. Управо зато желим да се подсјетимо да су највећи бошњачки алими били мета баш тадашњег водства те наше институције.“ коментар са фејсбук профила једног од лица захваћених акцијом „Рез“.

[20] http://www.saff.ba/federalna-policija-najavila-opseznu-akciju-zatvaranja-mesdzida-koji-nisu-u-okviru-iz-a/#.Vn8V_rYrLDe

Из наведеног треба искључити тзв. џихад фракцију, која се залаже за вехабизам као интернационални, односно панисламски покрет. Најпознатији представници ове идеје налазе се у Сирији. Бајро Икановић је један од команданата у Исламској држави, док Нусрет Имамовић ратује на страни Ал Нусра Фронта, огранка Ал Каиде. Посредством емисара, али и портала као што су Сафф (Имамовић) и Пут вјерника (Икановић) шаљу поруке, често и пријетње супротној страни, али утицај обојице у босанској вехабијској структури перманентно слаби.

Идејна кретања унутар вехабијског покрета у БиХ одвијају се у сљедећем оквиру: окретање ка национализму, одбацивање интернационализма и одласка на сиријско ратиште, мисионарски рад, организацијско јачање. Њихов однос према Исламској заједници у БиХ није уједначен. Иницијативу коју је покренуо поглавар Исламске заједнице, Хусеин Кавазовић, у погледу укидања паралелних месџида и џемада, различито тумаче. Линија коју предводе Џевад Голош из Мостара, Зијад Љакић из Завидовића и Аднан Мркоњић из Зенице, оштро се противи намјери реиса Кавазовића да забрани рад илегалним џематима, који су углавном регистровани као невладине организације. И поред јасних одредби Закона о слободи вјере, и правном положају цркава и вјерских заједница у БиХ, илегални џемати су дјеловали неометано за вријеме мандата претходног реиса Мустафе Церића. По закону, без сагласности Исламске заједнице ниједан месџид не може бити основан. Стога су их и регистровали као невладине организације. Бивши реис Церић је данас, уз Муамера Зукорлића, главног муфтију Мешихата Исламске заједнице у Србији, најгласнији опонент реису Кавазовићу. Противљење политици реиса Кавазовића они су показали и приликом иницијативе о укидању вехабијских џемата и месџида. Босански вехабијски ауторитети у Саудијској Арабији су поред образовања, стекли политичку подршку, али и континуиран доток финансијских средстава, што им и омогућава рад.

Отклон од вехабизма и заштиту традиционалног практиковања ислама, које су у БиХ оставиле Османлије, наравно да подржава званична Турска, што чини преко медија које финансира, али и политичким каналима. Испред Исламске заједнице у БиХ са вехабијским лиде-рима преговарају имами и муфтије. Након истека рока који је реис Кавазовић јавно саопштио (01. март), онима који се не повинују забрани илегалног вјерског рада, бавиће се државне институције.

ЗАКЉУЧАК

Вехабизам се прогресивно развија у БиХ, вехабијски вјерски ауторитети успјели су развити организацију паралелну Исламској заје-дници у БиХ. У низу нелегалних месџида окупљају све више сљедбеника. Вехабије данас не можемо посматрати кроз издвојене енклаве у којима су, како се

вјеровало, одвојени од свијета. Њихови вјерски ауторитети стекли су образовање и одбранили докторате на престижним исламским универзитетима у Саудијској Арабији и Катару. С обзиром на то да се ради о млађим људима који за ширење вјере користе друштвене мреже и уопште интернет, али и вјерска предавања на којима се зна окупити и хиљаду младих, интерпретација ислама коју нуде младима постала је ближа од начина на који их вјери уче имами и муфтије, службеници Исламске заједнице. Иницијатива, покренута од Исламске заједнице у БиХ, да илегални џемати и месџиди престану с радом, говори да је Хусеин Кавазовић, поглавар Исламске заједнице, свјестан опасности и подјела које вехабије стварају код Бошњака, али за сада акција даје само половичне резултате.

Вехабијски покрет, као и свака идеологија, без обзира на то да ли се ради о вехабизму, комунизму или глобализму, примјењује исту методологију: мисионарски рад и, по потреби, тероризам. Дуго је одлазак на сиријско ратиште за босанске вехабије био привлачан, упркос забранама и пријетњама о кривичном гоњењу, што је омогућио нови закон који одлазак на страна ратишта тумачи као кривично дјело. Међутим, у вехабијским структурама данас је присутно убјеђење да је борба за тзв. Исламску државу постао „ЦИА џихад“, како је то означио Имран Хусеин, један од водећих ауторитета у исламском свијету, односно да је по сриједи рат за интересе великих сила, првенствено Сједињених Држава и Израела. Стога вехабијски ауторитети у БиХ раде на стварању услова за стварање исламске државе, односно исламског друштва у БиХ, док су интернационалну идеју о рату за калифат на тлу Сирије и Ирака напустили.

ЛИТЕРАТУРА

1. Божовић, Р., Симић, В.: *Појмовник ислама*, Народна књига, Београд, 2003.
2. Божовић, Р., Симић, В.: *Речник ислама*, Друштво српско иранског пријатељства, Београд и Друштво иранско-српскоцрногорског пријатељства, Техеран, Београд, 2010.
3. Елзесер, Ј.: *Како је џихад стигао на Балкан*, ЈАСЕН, Београд, 2006.
4. Хећимовић, Е.: *Гариби: Муџахедини у БиХ 1992-1999.*, Dan Graf, Београд, 2009.
5. Потежица, О.: *Вехабије - Између истине и предрасуде*, Филип Вишњић, Београд, 2007.
6. Шиндлер, Џ. Р.: *Босански рат и терор*, Службени гласник, Београд, 2009, 2011.
7. Дневне новине *Глас Српске*, Бања Лука
8. Дневни лист *Фактор*, Сарајево
9. http://www.bosnjaci.net
10. http://www.novosti.rs

11. http://www.rijaset.ba
12. http://www.rtrs.tv
13. http://www.saff.ba
14. http://www.srna.rs

Миленко Лаловић[1]

АГРЕСИЈА НАТО НА СР ЈУГОСЛАВИЈУ 1999. ГОДИНЕ КАО МОДЕЛ КРЕИРАЊА СТАЊА БЕЗБЈЕДНОСТИ У СВИЈЕТУ У СКЛАДУ СА ИНТЕРЕСИМА ЗАПАДА

Сажетак: Велике силе предвођене Сједињеним Америчким Државама су свјесном и прорачунатом злоупотребом НАТО коалиције, без подразумијеваног и обавезујућег поштовања међународне институције Уједињених нација, извршиле оружану агресију са невиђеном дозом ароганције на малу и суверено признату државу Савезну Републику Југославију. У, до тада, невиђеном иживљавању у употреби свих врста оружја и експериментисању као у видео играма нанијете су огромне људске и материјалне штете за које до сада нико није одговарао. То је примјер највећег геноцида са продуженим трајањем над једним народом у новијој историји. Употреба недозвољеног оружја проузроковала је појаву непознатих и нових обољења која сваке године под земљу однесу на хиљаде људи. Уништена је привреда и економија земље и на силу одузет дио територије а све под изговором „демократске заштите људских права“. Концепција НАТО примијењеног модела безбједности на простору бивше СФРЈ се, нажалост, незаустављиво наставља по цијелој планети, односно тамо гдје се пројектују интереси Сједињених Америчких Држава и њених сателита.

Кључне речи: *оружана агресија, НАТО, посљедице, геноцид, штета, модел безбједности.*

УВОД

Нехумано, недопустиво и злонамјерно би било заборавити НАТО „Милосрђе“ које нам је даровано 24. марта 1999. године, у трајању од 78 дана, и које још траје. Тог дана, Сједињене Америчке Државе (САД) су, без сагласности Уједињених нација (УН), дакле, уз брутално кршење међународног ратног права (МРП) и без консултације сопственог парламента, ушле у рат. Прекршене су и одредбе оснивачког акта НАТО из 1949. године али и устави појединих чланица НАТО, учесница у агресији на Савезну Републику Југославију (СРЈ). Тим поводом, Солжењицин је, 9. априла 1999. године, изјавио: „Одбацивши ОУН, згазивши њену повељу, НАТО је читавом свијету у следећем вијеку наметнуо древни закон, закон џунгле и у таквом свијету нам налажу да од сада живимо.“

У, по њиховом мишљењу, оправдани рат, ушле су по одобрењу Генералног секретара НАТО-а, генерала Хавијара Солане. НАТО по први пут

[1] Пуковник у пензији, мр Миленко Лаловић, Евроазијски безбедносни форум

напада суверену земљу која није угрожавала ниједну чланицу Алијансе, а убијања невиних цивила и катастрофална инфраструктурна разарања назива колатералном штетом под циничним изговором хуманитарне интервенције.[2] У агресији на СРЈ, НАТО је употријебио силу какву до тада свијет није видио.

Није на одмет, подсјећања ради, рећи да је српски народ само у 20. вијеку доживио неколико бомбардовања: у два наврата од стране Германа (1914. и 1941.); 1944. од стране Англоамериканаца (САД, Велика Британија и Француска) који су нам тада нанијели веће људске губитке него Германи 1941. (бомбардовање су извршили три пута у априлу, два пута у мају, по један пут у јуну и јулу и четири пута у септембру). Најстравичније нападе извели су 16. и 17. априла, прва два дана Васкрса, са више од 600 бомбардера, из база у Италији, у граду Фоћа, који су за посљедицу имали на хиљаде погинулих и рањених, претежно цивила.[3]

Американци су предводили бомбардовање без одобрења УН 1994/95. године и на Републику Српску и на Републику Српску Крајину. Сједињене Америчке Државе, уз учешће војника њемачког Вермахта, којима је то била прва борбена операција послије 1945. године у којој су били нападачи, нападају 1999. године СРЈ. Ови трагични сукоби, посебно у Хрватској, Босни и на Космету, послужили су као полигон за дестабилизацију читавог региона, за манипулацију јавним мњењем, са циљем да се започне агресија ради промјене режима и да се изврши економска, а дјелимично и територијална окупација. На све ово, као коментар, најприличније је цитирати Патријарха Германа Ђорића који је, 1984. године, на освећењу храма у Јасеновцу, рекао: „Браћо, да праштамо – морамо, да заборавимо – не смијемо!“

НАТО АГРЕСИЈА НА СР ЈУГОСЛАВИЈУ 1999. ГОДИНЕ

Стратешки циљ НАТО агресије био је да, јаком медијском, политичко-дипломатском, психолошко-пропагандном, обавјештајно-безбједносном кампањом, вишестраном подршком формирања локалних паравојних снага кроз опремање, обучавање, инструкције за дјеловање и слично, ангажовањем петоколонаша и операција албанског тероризма, разбије СРЈ и доведе снаге НАТО на простор Косова и Метохије (у даљем тексту: Космет[4]), да политички и економски потчини Републику Србију, а албански сепаратисти створе своју државу на Космету. Оперативни циљеви су били: уништење Војске Југославије, смјена актуелне власти, успостављање новог система владања и економских односа, формирање нових државних цјелина и њихово увођење у интересну сферу Запада. Можемо рећи да је ово НАТО дивљање обиљежило:

[2] Повод је био по њиховој замисли исконструисан догађај у Рачку (прим. аут.).
[3] Вељко Ђурић Мишина, Музеј жртава геноцида, Изложба „Агресија на СРЈ, 24. март - 10. јун 1999.“
[4] Космет обухвата и Косово и Метохију и тако би требало увијек говорити и писати (прим. аут.).

Хол...бруковање, Вол...керовање, Ол...братовање, Ах-ти...саровање, Черно...мидиновање и шизелисање.

Оружана агресија почела је и завршена ваздухопловно-космичком операцијом уз оружано дејство Ослободилачке војске Косова (у даљем тексту: ОВК) на Космету и нападе са територије Албаније. Ваздухопловним средствима се дјеловало уз интензивно ангажовање средстава из космоса, без ангажовања копнених снага. Оружану агресију извршило је 16 земаља, а касније су се прикључиле Мађарска, Чешка и Пољска, када су 23. априла постале чланице НАТО, као и све сусједне земље, што укупно чини 25 земаља. Своје снаге у агресији је ангажовало 13 земаља чланица НАТО, осим Исланда и Луксембурга који немају своје оружане снаге. Грчка је одбила да ангажује своје ваздухопловне снаге и није дозволила коришћење својих аеродрома НАТО снагама. Главне снаге за напад биле су стациониране у Италији (преко 60% авијације). Да су и Италијани поступили као Грци, НАТО не би могао имати онакву жестину и густину снага.[5]

Снага удара и разарања закључује се из: око 8.800 ватрених дејстава за „демократију и људска права“ на преко 4.000 објеката на земљи са око 415.000 пројектила различите врсте са око 22.000 тона убојног терета. Касетним бомбама је дјеловано на 1.072 локације са око 350.000 пројектила. На територију СРЈ, тежишно на Космет, испаљено је око 50.000 граната са осиромашеним уранијумом из топа 30 мм из авиона А-10. Челници НАТО-а изјављивали су да бомбе нису усмјерене против народа, већ против режима Слободана Милошевића. Примјер непревазиђеног лицемјерја и неизлечиве епидемије умобола.

На цивиле и цивилне објекте извршено је 1.390 ватрених дејста-ва, убијено је око 500 цивилних лица, а преко 1.000 је тешко рањено. Са око 1.860 ватрених дејстава, под удар НАТО бомби стављено је 1.026 објеката инфраструктуре, културе, привреде, здравства, вјерских објеката, од чега је 119 потпуно уништено, 907 оштећено, од тога 70% са тешким оштећењима. Примјера ради, уништено је 38 мостова, 28 радио и ТВ репетитора и предајника. У оружаној агресији, Војска Југославије (ВЈ) била је примарни објекат. Њено уништење био је главни циљ, што су својим изјавама потврдили главни челници САД и НАТО. Вилијам Коен, министар одбране САД, у то вријеме пред Сенатом образлаже ангажовање и циљеве, и каже: „Умањићемо способност Србије да убудуће води рат против Косова или прошири рат на своје сусједе смањењем или слабљењем њене способности за извођење војних операција“. Генерал Весли Кларк: „НАТО ће систематски и прогресивно нападати, деградирати, опустошити и коначно уништити Српску војску.“ На живу силу и објекте Војске ватрено је дејствовано око 5.000 пута, при чему је, укључујући и ватрена дејства албанских терориста, погинуло 753 припадника

[5] Спасоје Смиљанић, Агресија НАТО – РВ и ПВО у одбрани Отаџбине, друго издање, Београд, 1999.

одбране. Нападнуто је 3.350 објеката ВЈ. Уништено је 1.400, а оштећено 1.950 објеката. Укупна штета ВЈ на покретној и непокретној имовини, без Косова и Метохије, процијењена је на око 8 милијарди долара.[6]

Непојмљива је безобзирност код употребе осиромашеног уранијума, касетних, термовизуелних и графитних бомби али и тепих бомбардовања у непосредној близини насељених мјеста авионом Б-2 и Б-52 са висина 12.000 и 14.000 метара. Многа употребљена оружја су припадала и припадају петој технолошкој генерацији. По први пут су употребљена и испробана у ратним условима баш против нас и на нашем простору. По први пут су за подршку ваздухопловних снага обилато користили средства из космоса. За све вријеме трајања оружане агресије на територији СРЈ 24-часовно се налазило 8-12 сателита. Из космоса је посматрано ратиште, вођене крстареће ракете, обезбјеђиване комуникације и информације у систему командовања, вршено мапирање-снимање терена, стања на ратишту, контрола ефеката дејства. Ово потврђује да је у рату против СРЈ провјераван и увјежбаван нови модел вођења рата тј. ваздушно-космичка операција, која замјењује до тада актуелну ваздушно-копнену операцију. Био је то рат у којем је агресор под удар потпуно једнако ставио војне потенцијале, народ и све ресурсе земље, без изузетка. У том агресивном, неправедном, освајачком, асиметричном и крајње неравноправном рату, у којем је НАТО својим дејствима из ваздушног простора подржао ОВК, коју је Америка 1998. назвала терористичком, по рецепту генерала Лера из 1941. све је био војни циљ: мостови; објекти: културе, вјере, телевизије, поште, рафинерије, трафо-станице, топлане, кинеска амбасада, болнице, школе; куће, штале, фарме, трудице, дјеца, старице...

НАТО агресија је отпочела са око 460 авиона и 450 крстарећих ракета да би пред крај агресије (10. јун) нарасле на преко 1000 авиона (увећане за 120%) и преко 1000 крстарећих ракета (увећане за 122%) (ово непобитно говори о нашој потцијењености од стране стратега НАТО, као и о умијећу нашег отпора).

ПОСЉЕДИЦЕ НАТО АГРЕСИЈЕ НА САВЕЗНУ РЕПУБЛИКУ ЈУГОСЛАВИЈУ 1999. ГОДИНЕ

Током НАТО агресије извршен је невиђен ГЕНОЦИД у историји над народом и животном средином СРЈ, који су постали експериментална ратна зона. И то геноцид са продуженим дејством, који траје дан-данас и на коме би им сам Хитлер позавидео. Остају и остаће трајне посљедице по здравље будућих генерација људи, који ће у Србији обољевати и умирати од канцерогених обољења и леукемије, због употребе хемијских и биолошких

[6] Спасоје Смиљанић, дискусија у Медија Центру РС на научној конференцији на тему „НАТО поход на Балкан“, Београд, 2015.

средства која НИСУ ДОЗВОЉЕНА. Зрачење ће производити и поремећаје рада штитасте жлијезде, који ће се одражавати у виду гојазности, дијабетеса, кардиоваскуларних, офталмолошких, неуролошких и других болести. Материјална разарања су мала у односу на дуготрајно уништавање здравља једне нације. НАТО алијанса је, не штедећи плутонијум, уранијум и фосфор уз погубне ефекте електромагнетних бомби по територијама насељеним Србима (Србија, Црна Гора, Босна и Херцеговина и Хрватска), према анализи више домаћих и страних комисија, допринијела да сваке године умре најмање између 10 и 30 хиљада људи. Сваке године се најмање двије Сребренице у Србији сахране од посљедице НАТО бомбардовања. Значи, пред нама је најмање још 50-100 Сребреница за сахранити, о чему непобитно свједоче здравствени досијеи, гробља и датуми сахрањених особа. За овај тако видљив геноцид нема ни помена у међународним институцијама, а починиоци су снажно вршили медијски и дипломатско-политички притисак да се 2015. године резолуцијом у УН српски народ прогласи геноцидним. Разум и моћ државе Русије допринијели су да земаљска и божија правда буду испоштоване. Монструозно НАТО бомбардовање је, без сумње, убједљиво највећи и истински геноцид на тлу Европе послије II свјетског рата, јер ће производити негативне генетске посљедице наредних неколико вјекова.[7] Остаје нада да ће међународне правне и судске институције због ове чињенице измијенити своје досадашње пасивно понашање. А ако не дође до тога даће нам увјерљив доказ свог лицемјерја.

Примаријус др Рачић из угла стручњака претпоставља: „Међутим, ми не знамо састав бомби које су бачене на Републику Србију. То је само теорија да су то само уранијум и плутонијум. Зна се да се помиње изотоп полонијум, тај 17, не знам тачно, руски академик Назаров је у својој књизи објаснио шта све може да изазове тај полонијум, какве су то трајне модификације у ланцу ДНК и друге, и колики је период полураспада тог полонијума и какве све друге болести могу да се десе у популацији која је избомбардована тим бомбама. Није овде реч само о карциномима, уопште! Чак, напротив, мислим да друге болести у српској популацији могу да се појаве пре него малигне болести. Разне генетске модификације могу да се догоде у ланцу ДНК које производи аномалије различитог типа.“[8]

Бојим се да се ове претпоставке већ потврђују у љекарској пракси која све више региструје код пацијената до сада непознате болести. Ову опасност по здравље нације признају и стручна медицинска лица. Систематским прикупљањем података о тим новим мутираним болестима градила би се солидна база података за развој медицине, али и за судске доказе за нео-геноцид.

[7] Вјекослав Церовина, линк: http://www.srbijapress.com/svake-godine-se-najmanje-dve-srebrenice-u-srbiji-sahrane-od-posledice-nato-bombardovanja/.
[8] https://facebookreporter.org/2016/01/17/примаријус-др-алек-рачић-њутање-о-посл/.

Исти др Рачић навео је податак који се у Хрватској прикрива, да је послије НАТО бомбардовања повећана количина алги примијећена у Јадранском мору. То је посљедица дјеловања савјести појединих НАТО пилота који су знали шта је у бомбама па су их испуштали у Јадранско море, а не на народ у СРЈ.

Бачени осиромашени уранијум и бомбардовање индустријско-хемијских комплекса утицали су на квалитет ваздуха, тла и воде, што је имало, како дугорочно тако и краткорочно, негативне посљедице по ланац исхране и екологију. Почињено је невиђено антипланетарно зло у коме мјера злочина није била убити један народ, него и онемогућити да се поново роди (стерилитетом, метаболичким поремећајима и раним умирањем). Угрожено је потомство и животна средина. Економске посљедице и укупна материјална штета, овисно од параметара по којима се цијени, је од 30 до 103 милијарде долара.

НАТО МОДЕЛ БЕЗБЈЕДНОСТИ

Чињеница је да, од свог оснивања, НАТО утиче на редизајнирање међународне безбједности (личне, индивидуалне, националне, регионалне, глобалне, космичке) и то готово по правилу у негативном смислу. Због тога су просто неизбјежна питања у вези са моделом безбједности који намеће НАТО и САД, односно да ли НАТО и САД послије II свјетског рата, а посебно након распада Варшавског пакта, заиста доприносе развоју безбједности међу државама и ко, у ствари, има користи од наметања натовског модела безбједности који очигледно нема исто значење за све државе. Трансформација НАТО-а након рушења берлинског зида, нова улога и нови идентитет тестирани су у разарању друге Југославије, посебно бомбардовањем положаја Војске Републике Српске 1995. године и агресијом на СРЈ 1999. године.[9] Концепт дјеловања НАТО на разбијању СФРЈ и СРЈ реализован је по студијски добро испланираним фазама.[10] Прва фаза: на основу измишљених и вјешто пласираних српских злочина изразито лоше третирати народ окривљен за злочине. Друга фаза: уништити економске ресурсе земље и тако смањити снагу воље за отпором. Трећа фаза: бомбардовати привредну структуру земље на начин да се касније тешко консолидује. Четврта фаза: окупирати земљу тотално, што је предвиђено Рамбујеом, и једанпут на лицу мјеста, профитирајући на биједи у коју је народ гурнут, одредити политичке вође које ће бити наклоњене курсу агресора.

[9] Распадом Варшавског уговора доведена је у питање сврха постојања НАТО алијансе, па је требало осмислити разлоге даљег опстанка који, за добро упућене, стоје на стакленим ногама (прим. аут.).
[10] Француски генерал Пјер Галоа: Истина о бомбардовању Србије 1999.

НАТО је, у вријеме агресије на СРЈ, редефинисао свој оснивачки акт из 1949. године. Проширен је члан 5. основног (оснивачког) акта који је омогућио ангажовање НАТО ван граница Савеза у намјери осмишљеног ширења на Исток, до граница са Русијом. Прокламована је нова доктрина и стратегијски концепт НАТО: активно ангажовање – модерна одбрана. Тако је прешао из одбрамбеног у агресивни савез. На конференцији посвећеној евроатлантским интеграцијама, одржаној у организацији америчке администрације и НАТО-а, у Братислави, од 28. до 30. априла 2000. године, јавно је изнет план анексије (сецесије) Косова од Србије, као и став да Србију треба маргинализовати, држати ван европских токова и политички и економски потпуно ослабити, пошто је виђена као пријетња будућим НАТО плановима на Балкану.

Супротно изјавама водећих НАТО званичника да је Косово био преседан због „хуманитарних" разлога, објелодањени документи доказују да је Косово, у ствари, било пробни полигон за широку примјену тајног америчког модела дестабилизације и дезинтеграције многих других независних земаља широм свијета, које представљају сметњу америчкој и НАТО експанзији.

Оно што је ново у употреби тзв. „косовског модела", јесте то да је америчка администрација овога пута одлучила да, у таквим илегалним и потенцијално компромитујућим активностима против суверених држава, користи цивилне агенције, тзв. независне невладине организације (НВО), које су преузеле многе функције које су раније биле ексклузивно у домену ЦИА, Пентагона и сродних државних служби, што америчкој влади омогућава да званично „пере руке" од прљавих илегалних активности. Невладине организације, са петом колоном, воде пропагандни рат против државе домаћина и обликују јавно мњење за потребе западних господара, а заједнички кохезиони фактор им је „амерички долар". Захваљујући њиховом дјеловању, спроведена је већина пучева (Хаити, Словачка) и „оранж" револуција у Источној Европи, као и „догађање народа" које се десило и Милошевићу. У тај метод дјеловања спадају и покушаји убиства предсједника Чавеза; насилна смјена Демократске партије у Албанији 1997.; довођење Бугарског предсједника Стојанова на власт; анексија Косова од стране НАТО-а и, наводно спонтани, погром Срба на Косову 17. марта 2004. године.

Према ријечима Схефера: „НАТО не треба да буде светски жандарм и да му се улога своди на гашење конфликтних жаришта широм света, јер по својој природи за то није технички ни економски оспособљен, већ мора да брани чланице од светских претњи, као што су тероризам, ширење оружја за масовно уништење и непредвидиво дејство отпадничких држава".[11] Изгледа да је борба против „отпадничких држава"[12] главни циљ новог НАТО савеза. На том путу „успјешне" трансформације из дефанзивног у офанзивни савез,

[11] Наведене пријетње НАТО сам креира и уз медијску кампању убједљиво лажно доказује неопходност свог ангажовања ради оправданости сопственог битисања (прим. аут.).
[12] Читај: државама које стоје на путу остваривања САД интереса (прим. аут.).

НАТО се прво нашао у грађанском рату у Босни, затим у бомбардерској агресији против СР Југославије, да би интервенцијом у Авганистану (2001. године), у првој операцији ван Европе, добио глобалну димензију. Повод за легализовање ове НАТО употребљене силе био је међународни тероризам. Тај легитимитет и легалитет САД су саме издејствовале након напада и рушења „близнакиња“ у Њујорку. Тако су себи омогућиле да чак и превентивно могу борбено да дјелују на било којој тачки Земаљске кугле и без одобрења УН.

Може се рећи да је Балкан за Американце био једна лекција стратегије за Ирак. У Ираку (2003. године) примијењен је „косовски модел“, гдје је као повод за оружану агресију проглашена заштита демократије и људских права. Бомбе – демократија – људска права, како то гордо звучи? Па још и од најдемократскије државе на свијету! Већ опробан модел на бившој СФРЈ примијењен је и у НАТО дјеловањима на дестабилизацији Пакистана, 2006. године, цинично названим „Југословенска судбина“. Запањује сличност у терминологији која се овдје користи, са оном коришћеном на Косову. По том моделу-пројекту створио би се Велики Балокистан, сличан пројекту Велике Албаније, а терористички покрет у Балокистану који се такође финанси-ра шверцом дроге и другим криминалом, назива се БЛА, слично КЛА, енглеском преводу за УЧК. Сврха тог пројекта била је дестабилизација и колапс Ирана и Пакистана, последњих великих и независних нација у том региону (осим Индије, која се и даље сматра послушним „Британским доминионом“). Слична судбина задесила је Либију (2011. године, да би Барак Обама марта 2016. јавно признао да су га на то натјерале Велика Британија и Француска) и Сирију (остаје да стрпљиво и пасивно чекамо испливавање праве истине која већ има, али ће тек имати несагледиве негативне посљедице по читаву планету). Да се не лажемо, права улога Америке у креирању „заједничке“ борбе против тероризма је ратовање за потребе остварења економске безбједности САД. Право питање је да ли НАТО разрешава кризе или их додатно компликује? У политичком смислу, интеграција у НАТО је губљење суверенитета не само над војском, него и над територијом.

Балкан и југоисточна Европа препознати су као стратешки геополитички интерес Америке. НАТО ће, за очување тог интереса, употријебити сва средства и садржаје из програма доктрине сукоба ниског интензитета до оружане агресије, односно до оружаног сукоба. Европске земље чланице НАТО савеза постају видно депримиране јер су, захваљујући америчким инвазијама, дубоко умијешане у конфликте широм свијета, чак и ван зоне одговорности НАТО-а, губећи на тај начин могућност да самостално креирају своју спољну и економску политику према многим земљама свијета. Видљива су и настојања САД да се успори развој партнерства између Русије и ЕУ, које је, по процјени САД, супротно њеним интересима. То је очито посљедица америчке стратегије, по којој њима није потребна самостална и јака Европа, већ разједињена и послушна, јер се том стратегијом и остварује америчка хегемонија у Европи. Чланице ЕУ, посебно оне „старе“, желе да се ослободе

зависности од Америке и НАТО савеза, у намјери да ЕУ прерасте у самосталног играча у војној и спољнополитичкој сфери. Велика препрека Европској унији на том путу је непостојање политичког и финансијског консензуса око тога ко треба све то да плати.

Вјероватно је ширење истине и борба за истину о НАТО-у за ЕУ најсигурнији начин очувања сопствених интереса и одбрана од нежељених утицаја Америке. Ширењем истине о НАТО савезу, као оружаној сили за остварење геополитичких и геостратегијских интереса Америке, треба отворити путеве мирног разрешења проблема на Балкану, али и глобалних проблема на планети Земљи. Логика нам намеће питање: Зашто ЕУ није апсолутни господар у својој кући? Пракса нам нуди одговор: НАТО не дозвољава ЕУ да прерасте у самосталног и јаког играча у својој кући-територији јер би, у том случају, представљала препреку у остварењу америчке хегемоније. Кад то не дозвољава Европи, како очекивати да ће то дозволити мањим државама које прима у свој савез?

Данас се Републици Србији покушава наметнути и перфидно имплементирати модел натовске безбједности, као пут који води увлачењу и учлањењу Србије у НАТО. Србија би, као чланица „Партнерства за мир“, требало да се, заједно са САД и осталим чланицама, бори против општесвјетског зла – тероризма. Досадашња пракса говори да се та заједничка борба против тероризма водила у Авганистану и Ираку, али не и на Космету и југу Србије. Ова дволи-чност у понашању недвосмислено вријеђа памет, част и понос нашег народа. Но, по питању уласка наше војске у НАТО, постоји још један услов који код нас није испуњен. Тако, у НАТО смјерницама за трансформацију источноевропских армија пише да нема реформе неке војске док је њен углед у јавности изнад 50 одсто. Рачуна се да све док рејтинг неке војске не падне на око 20 одсто, не могу лако да се изврше масовне смјене и отпуштања официра који су учествовали у одбрани од НАТО агресије, а то значи да за сада не може бити говора о уласку наше војске у НАТО.[13]

У последње вријеме појавиле су се у разним свјетским медијима информације о неким до сада неуоченим необичним активностима припадника НАТО алијансе које умногоме одударају од оних изворних активности прецизираних у оснивачким документима. Наиме, појавили су се написи о крађама културног блага у којима су учествовали припадници НАТО снага, у новије време помињу се и активности у вези са ловом хакера, процурили су у јавност и резултати анкета које су показале да војници западне алијансе уживају у мучењима заробљеника, а ту је и подршка НАТО нарко-трговини,

[13] Др Миле М. Ракић, Српски војници у америчким школама, http://www.glas-javnosti.rs/book/export/html/2788

јер је непредузимањем мера за спречавање масовне производње и промета наркотика омогућио експанзију њихове производње и промета.[14]

ЗАКЉУЧАК

Зато и неће чудити што ће убудуће бити много више дилема него рационалних рјешења у оквиру НАТО савеза, јер су последњих деценија интереси Америке главна водиља свјетских политичких, економских и војних акција које, бар до сада, нису решавале кризе, већ су их распламсавале и додатно компликовале, уз цијену коју све теже плаћају нове чланице, али и земље које чекају у реду да буду примљене у НАТО.

Ако сумирамо све посљедице које је НАТО произвео послије пада берлинског зида, од бомбардерских акција у Српској Крајини, Босни и СРЈ до уласка у Авганистан и дјеловање у Сирији, уз економска оптерећења НАТО трошковима земаља у транзицији и ремећењем међународне сарадње акцијама типа размјештања антиракетног штита, онда се ништа друго не може рећи него да је НАТО озбиљан реметилачки фактор у свијету, који не преза ни од тога да отпочне ратне операције ради реализације америчких интереса.

ЛИТЕРАТУРА

1. Смиљанић, С.: Агресија НАТО – Ратно Ваздухопловство и Противваздушна одбрана у одбрани Отаџбине, друго издање, Београд, 1999.
2. Ђурић, В. Мишина: Музеј жртава геноцида, изложба „Агресија на СРЈ, 24. март - 10. јун 1999. године“.
3. Церовина, В., линк: http://www.srbijapress.com/svake-godine-se-najmanje-dve-srebrenice-u-srbiji-sahrane
4. Ракић, М., Српски војници у америчким школама, линк: http://www.glas-javnosti.rs/book/export/html/2788
5. Агенција ИПРЕС: Шта све ради НАТО – Краде, учествује у шверцу, лови хакере и ужива у мучењима, линк: http://www.glas-javnosti.rs/book/export/html/2788

[14] Agencija IPRES: ŠTA SVE RADI NATO? - Krade, učestvuje u švercu, lovi hakere i uživa u mučenjima... http://www.glas-javnosti.rs/book/export/html/2788

SUMMARY

WESTERN CENTERS OF POWER AND THEIR USE OF FORCE IN YUGOSLAVIA

Radomir Milašinović

Summary: Western centers of political, economical and military power have to be observed in causal unity founded by the fusion of interests which are determent by the imperial need for conquering the world by the use of force in many different ways. There is much evidence to support this claim, but the unscrupulous one is exercised in the "Arab spring" in which they showed their wicked side by creating chaos and hopelessness in countries like Iraq, Libya, Syria... not to bring them democracy, but to take their resources. Next to many cruel and ferocious things they have done and still do in many parts of the world, it is our intention to give a quick look back, a brief reminder to not very distant past when these centers conducted bestial and ruthless experiments on out territory, due to which, as reliable indicators clearly show, each year about 35 000 people dies of cancer or other illnesses. The silence about all that by the intellectual elite in our own country, and shyly mentioning of these atrocities by individuals like Noam Chomsky, Henry Kissinger, and Brzezinski, is not a great consolation for tens of thousands of troubled people in this region and hundreds of thousands relocated people throughout the entire world. Purpose of this paper, which is more an essay than a research paper, is to serve as a reminder and warning to all readers leading to conclusion on how senseless is to use a force to achieve the goals set up by ruthless and shameless policy creators and decision makers.

Key words: NATO, USA, Yugoslavia, power politics, power centers, Serbian people, Serbia.

NATO's ATTITUDE TOWARD THE BALKANS

Radovan Radinović

Summary: Within this topic, we tried to explain how the concept of the Balkans should be understood today, what is NATO today, what NATO does and what can be expected from the NATO in the future in general and especially in relation to the Balkans. On the basis of these questions to be answered, the conclusion could be made that we need to rethink and redefine our previous perceptions on these topics.

Key words: *NATO, European union, Balkans.*

THE REPUBLIC OF SERBIA AND SECURITY AND STABILITY IN THE BALKANS

Stanislav Stojanović

Summary: Paper investigates the achievements of security consolidation of the Balkans after the collapse of socialism. Initiators and key factors in stopping violence and promotion of post-conflict stabilization of the Balkans through the process of socialization and affirmation of model of security community are, undoubtedly, EU and NATO. After stopping armed violence, both organizations, through the idea of membership and fostering of regional bonds and cooperation, have aspired to initiate a reconciliation process of conflicting nations and to promote a mutual trust as a cornerstone of security community in the Balkans. Such efforts, without a doubt, gave results in eliminating the factors that threatened to endanger regional security. However, even though some level of stability has been achieved in the Balkans, it still faces numerous challenges. The key responsibility for limited reach in stabilization lies on political elites of countries in the region, while EU and NATO – as key actors in the Balkans` socialization share a part of responsibility. In this paper a special attention is dedicated to Serbia's commitment to give a regional stability top priority in its foreign policy activities and also to practical contributions that Serbia has made regarding regional stability. Likewise, a great attention has been dedicated to a strategic-security trends which will have great impact on stability and security of the South-Eastern Europe.

Key words: *Balkan, security, stability, actors, strategic trends*

SECURITY AND DEFENCE POLICY OF THE EUROPEAN UNION AND THE WESTERN BALKANS

Božidar Forca

Summary: In political discourse, the term Western Balkans refers to the territory occupied by the states established after the dissolution of former SFR Yugoslavia, minus Slovenia plus Albania. Countries of the Western Balkans have declared their commitment to the EU membership, each of them having its own status when it comes about EU membership. Only Croatia is a member of the EU, while all the other countries have a status of candidate or potential candidate.

The key element of the EU development and its relations towards the world and the region are policies. One of the key policies of the EU (one above all others) is Common Foreign and Security Policy (CFSP), and it has become particularly interesting after EU Summit in Lisbon in 2007. Common Security and Defence Policy (CSDP) is a component part of the Common Foreign and Security Policy. Common Security and Defense Policy of the EU is and isn't a substitute for security and defense strategy. Specifically, the Security Strategy of the EU was approved in 2003 and to this day hasn't been changed even thought there are many updates

waiting in line to be adopted. EU doesn't have the Defense Strategy mainly because the defence is seen as something that each EU member state should take care of. In that context, it must be taken into account that out of 28 EU member states, 23 are also members of NATO.

Formally speaking, EU's Common Security and Defense Policy towards Western Balkan is in correlation with a status that each country has towards EU, and it must be seen as such in the light of CSDP – the key policy of the EU. NATO or, more precisely the USA, has a great impact on EU's stance on Western Balkans. Basically, "West Balkans knot", "wind rose", "clash of religions and cultures", "black hole" is a "house by the side of the road" around which history, politics, economy and all other interests of the present and former powers are intertwined, even if it doesn't look like that. Many leaders, a few to follow – clearly, something is wrong.

Can supranational Europe (EU) be the "sole leader" that will try to resolve all unfinished national projections like "Albanian issue", "Serbian issue", "Muslim issue" on the Western Balkans? This paper is more of a question than an answer.

Key words: *European union, Common Security and Defense Policy, Western Balkans.*

AMERICAN INTERESTS IN THE BALKANS – GEOPOLITICAL ASPECTS

Branko Krga

Summary: American interests in the Balkans have multiple aspects: political, economical, military-strategic, cultural as well as geopolitical. Geopolitics, as a scientific discipline that searches for laws in relations between space and power, rule or influence, in a very specific and focused manner shows interests for some part of the world. For better representation of American interests in the Balkans, geopolitical aspects must be taken into consideration, so we can realistically see the interests of this powerful state for this part of the world. Analyses of geopolitical aspects of American engagement in the Balkans shows that American interests for this part of Europe aren't constant, but they are often influenced by the processes that occur within the USA, Balkans and the neighboring regions, especially crisis areas in the Middle East, North Africa and Ukraine.

Key words: *USA, Balkans, geopolitics, interests, Russian Federation, China, Kosovo and Metohija, Islam, migrations, crisis.*

PRESENT RUSSIAN AND AMERICAN BATTLE FOR EUROPE AND SERBIA'S PLACE IN IT

Mila Alečković

Summary: In the new geopolitical recomposition of the world that is taking place in front of us, a small, so called "Brussels' Europe" will be shifting from technocratic Atlantic center towards a concept of great De Gaulle's Europe with Russia, to an old concept of Eurasia placed on one large and unique continent, a concept set up by Russian authors a long time ago. This is clearly evidenced by decline of the US dollar, deepening of the world banking crisis, and a rise of National Front in France and in the EU Parliament, where within the "Europe of Nations and Freedom Group" it represents seven countries and 44 members of the Parliament. The battle for European space between North America and Russia has largely begun and significant part of France has been turning towards Russia, both in economy and politics. Predictions are that, in the near future, France and Germany will be looking for their own place within great Eurasian alliance. Considering all that, this paper emphasizes a certain place and role of Serbia within that future alliance, under condition that Serbia, as of today, following up with the events in Europe, gives up from joining NATO and distance itself from Brussels bureaucracy that is collapsing.

Key words: *Europe of Nations and Freedom, Eurasia, NATO, National Front, France, Serbia.*

CONFLICT POTENTIAL OF INTERETHNIC TENSIONS IN THE BALKANS

Zoran Kilibarda, Marko Filijović

Summary: This paper is based on a comparative analysis of results obtained in several researches on ethnic distance in former Yugoslavia pre, after and during civil war which erupted after the breakup of the country. Great ethnic distance that is still present even though the war ended 15 years ago proves that the process of building trust and tolerance between different ethnic groups is still going very slow. Considering the fact that the borders of Balkan states don't match with ethnic borders, bad interethnic relations in any one of them represent a big obstacle for establishing good relations between the countries. From that point of view, interethnic tensions as one of the key features of security for the great part of the Balkan Peninsula represent a serious threat to the peace and stability of the entire region.

Key words: *Balkans, ethnic distance, ethnic tensions, conflict potential*.

ALBANIA IN ITALIAN POLICY TOWARD THE BALKANS

Slobodan Janković

Summary: From the very beginning, the idea to create Albania, first inside the Ottoman Empire and afterwards as an independent state, had a decisive support of the European great and regional powers including Great Britain, Austro-Hungary and Italy. The Italian policy toward the Balkans and particularly toward the Albania and Albanians started to form at the end of the 19th century, after the unification of the Apennine peninsula in Italian kingdom (1870). Italy competed with other countries to have influence and supremacy over Albanian politics. During Fascist era, it occupied Albania and after the dissolution of Yugoslavia it even formed Greater Albania in order to steer positive feelings of the Albanians toward Italian domination and in order to secure new territories. Italian politics toward Albania is influenced by geographical elements, historic ties, and it is measured by the strength of Italy to promote its interests in the Balkans and in Europe. Today, Italy has limited possibilities to exercise its influence in small neighbouring countries because of the dominance of major non regional powers such as USA and Germany.

Key words: *Italian Balkan policy, Albania, Balkans, Greater Albania, power politics, Mediterranean.*

STRATEGIC ASPECTS OF MILITARY NEUTRALITY OF SERBIA

Mitar Kovač

Summary: This paper provides basic stands on different aspects of neutrality of the Republic of Serbia, starting from position on history, economy, civilization and security. As a small country, Serbia should look at its own security through the prism of geopolitical and geostrategic relations and changes in the world and other factors of its strategic environment, and always to keep in mind its own national interests. Country that is capable to resolve successfully security issues is very often also capable of resolving other problems in civil society. The art of governing is most often between wisdom and practicality of the national political elite which create country's position in contemporary world.

Key words: *integrations, neutrality, security.*

ENVIRONMENTAL SECURITY OF THE BALKANS, CURRENT STATE, PROBLEMS AND PERSPECTIVES

Spasoje Mučibabić, Marija Radovic, Đorđe Mišić

Summary: This paper is dedicated to a very actual topic – environmental security, which should be analyzed through a prism of regional and global processes of environmental degradation. Environmental awareness of the Balkan states is very well. More detail analysis of the accompanying problems and the perspective of

their overcoming are of crucial importance, having in mind that the environment conditions are very changeable, bringing on a daily basis new challenges, risks and threats. Seriousness and complexity of environmental security problems requires an engagement, cooperation and influence of countries and international organizations on larger plane. Considering the incalculable consequences of environmental crisis to ecosystem and general population, one of the key conditions to resolving them is development of environmental awareness and responsibility.

Key words: *environmental security, environmental crisis, environmental destruction, environmental protection, environmental awareness.*

ALL THAT IS NECESSARY FOR THE TRIUMPH OF EVIL IN MONTENEGRO IS THAT RUSSIA DO NOTHING

Gojko Raičević

Summary: Serbian identity fades away with a rise of new Montenegro, where traditional values are declared obsolete and old-fashioned, while on the other hand, especially in public schools, western system of values is being glorified and idealized. Children in Montenegro don't connect with tradition of their forefathers to build their own identity, but without any restrictions accept system of values of other nations. Cultural code of Montenegro is being erased. “Serbian issue” is therefore connected with Serbia and Russia. The year of 2016 could be crucial for preservation or collapse of traditional and orthodox heritage of Montenegro. With support of Russia, the most crucial thing for Montenegro is to be military neutral. Serbia and Russia have interests that the answer to the question: Should Montenegro join NATO? will be given on referendum by the people of Montenegro.

Key words: *Russia, Serbia, Montenegro, NATO, identity, Serbian issue.*

IDEOLOGICAL TRENDS WITHIN THE WAHHABI MOVEMENT IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Predrag Ćeranić

Summary: There are a growing number of papers dealing with Wahhabi movement due to the fact that both security and scientific circles have been perceived a militant treat that is coming from this progressively developing ideology in many countries. However, it is not about the interpretation of Islam that negates the development of Islamic intellectual thought during fourteen centuries of its history, rather, it is about the security context, very vivid in their philosophy on state organization according to Sharia law which is extremely dangerous in multinational and multireligious countries. Using terrorism for archiving political goals is not a method that is typical only for Wahhabi movement, considering that, in the past, it has been used also by other ideologies like communism, but terrorism is certainly one of the distinguishing

features of this ideology that has taken many lives. Militant feature of Wahhabi movement is best described by Jasmin Merdan: “Not every Wahhabi is a terrorist, but every terrorist is a Wahhabi.” Rise of Islamic state in the Middle East was a chance that many young people, including those from Bosnia and Herzegovina – the country where we research security implications of Wahhabi movement, didn't want to miss, since they were willing to participate in restoration of the Caliphate, united country of all Muslims, last time incarnated in the Ottoman Empire. The main goal of this paper was to research whether Bosnian Wahhabis are still interested in going to Syria or there are some other trends going on. In doing this research we have used methods such as: content analysis, inductive and deductive methods. The obtained results show that the most important ideologists of Wahhabi movement have left the international idea of Caliphate, and that their main goal is strengthening of Bosnian nationalism. They will carry out the battle for Islamic state on the territory of Bosnia and Herzegovina, when they estimate that the time has come.

Key words: *Wahhabi movement, terrorism, caliphate, Sharia law, dzemat, mesdzid, ideological trends, missionary work.*

NATO AGGRESSION ON FR YUGOSLAVIA IN 1999 AS A MODEL FOR DESIGNING SECURITY IN THE WORLD ACCORDING TO THE INTERESTS OF THE WEST

Milenko Lalović

Summary: The most powerful countries of the world led by the USA, with consciousness and calculated misuse of the NATO coalition, without default and legally binding UN approval and with unseen dose of arrogance, have conducted an armed aggression on a small and sovereign state of FR Yugoslavia. Use of all weapons, in magnitude unseen before, acting as if it was a video game, produced a great material destruction and human causalities for which no one has ever been hold responsible. That is an example of the biggest genocide, with prolong effects, in recent history. Use of forbidden weapons caused many new and unknown diseases due to which thousands of people dies each year. Under a false excuse of “democratic protection of human rights” economy and industrial and agriculture infrastructure has been destroyed, and a part of territory was taken away by force. The concept of the NATO security model implemented on the territory of the former SFRY unfortunately continues unstoppably to be implemented with its wicked ways all over the world, wherever USA and its satellite- partner states project their power.

Key words: *armed aggression, NATO, consequence, genocide, damage, security model.*

РЕЗЮМЕ

ЗАПАДНЫЕ ЦЕНТРЫ СИЛ И ИХ ПРИМЕНЕНИЕ НА ЮГОСЛАВСКОЙ ТЕРРИТОРИИ

Радомир Милашинович

Сжато: Западные центры политической, экономической и военной силах необходимо посмотреть в каузальном единстве фундаментным объединением империалистических интересов с необходимостью послушания мира и применения различных видов сил. Существует много подтверждений об этом, но очень наглое реализующееся через «арабскую весну», показающее уродливую страну своего лица,создавая хаос и безнадежнось /Ирак, Ливия,Сирия итд/. не ради демократизации режима, но ради ресурса данных стран.

Наряду с другими злодействиями, которые творили во многих странах мира, намерение данного текста представляет короткий обзор, т.е. воспоминание на прошлое, когда данные центры бездушно выполняли опыты на нашей территории, что показывают проверенные ежегодние данные/ повышение онкологических и др. заболеваний/ умирает около 35.000 людей. В интелектуальной элите у нас приситное молчание об этом и стыдное напоминание нашей трагедии в лице одиночки /Ноам, Чомски, Генри Гисинджер, Бжежинский – употребление оргии силой/ слабое утешение десяти тысячами несчастливых людей на данных местах, а также и стами тысячами расселенных людей по всему миру.

Цель данного текста есть напомнить и предупредить читателя только через эссеистический , не исследвательский труд , о бессмсыленности употребления силы, как бы осуществились цели угнетателя, полностью в сопротивлении с первоначальными замы слами тех же исполнителей политики и подателей бесстыдных решений .

Ключевые слова: НАТО пакт, *США, политика силы, центры сил, Югославия, сербский народ, Сербия.*

ОТНОШЕНИЕ НАТО К БАЛКАНАМ

Радован Радинович

Сжато: В рамках данной темы надо говорить о понятии слова Балканы, что сегодня НАТО, какой НАТО, что он делает, что от него ожидается, что можно ожидать от НАТО и его принятии к Балканам.В наших сознаниях понятия слова Балканы и НАТО должно исправить, потому что такие понимания относятся к прошлым временам.

Ключевые слова: *НАТО, Евросоюз, Балканы*

РЕСПУБЛИКА СЕРБИЯ, БЕЗОПАСНОСТЬ И СТАБИЛЬНОСТЬ БАЛКАНАХ

Станислав Стоянович

Сжато: Текст рассмотрывает дальность консолидации Балканах после срыва социалистической концепции.Основоположники и главные носители в окончании насилия и повышение постконфликтной стабилизации территории Балканах через процесс социализации а афирмации безопасное объединение то Европейски Союз и НАТО. Обе организации после окончания военного насилия с помощью идей участника и через преимущественно и через стимул региональных связь и сотрудничества, хотели помочь процесс примирения конфликтных народов и продвинуть вперед в постройке безопасного общества балканских пространств. Такие усилия дали хорошие результаты при уклонении выраженных угроз региональной безопасности. Неоспоримы достижения в безопасной стабилиазации Балканах, у которых и многочосленные вызовы. Главная ответственность за ограниченность дальности стабилизации касается политических элит государствах региона, при чем часть ответственности в ЕС и НАТО, как главные участники в социализации Балканах.Особое внимание в тексте посвящено определению Республики Сербии где региональная стабильность поставлена на вершину внешнего политического действи с их практическим вкладом при усавершенствовании стабильности региона. Тоже внимание посвящено к стратегическо-безопасным стремлениям, которые в предыдушем времени отражаются на безопасность и стабильность региона Юговосточной Европы.

Ключевые слова: *Балкан, безопасность. стабильность , участники, стратегические тенденции*.

БЕЗОПАСНАЯ И ЗАЩИТНАЯ ПОЛИТИКА ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА И ЗАПАДНЫЕ БАЛКАНЫ

Божидар Форца

Сжато: Западные Балканы представляют термин политических разговоров, обозначая территорию с государствами, появляющимся после развала бывшей СФР Югославии, без Словении, плюс Албания. Страны Западных Балканах декларативно и суштаственно ориентирированы к членам Европейского союза/ в дальнейшем ЕС/, но с различным статусом на данном пути. Только Хорватия стала участником ЕС, а другие страны являются кандидатами или возможными кандидатами. Политики представляют главные элементы в развитии Европейского Союза /ЕС/ и его отношения к процессам в мире и регионах. Важнейшей политикой мира является политика ЕС /политика над политиками/-Общая внешная и безопасная политика

/ОВБП/, особенно актуальной стала после Самита в Лиссабоне в 2007 году. Составная часть такой политики представляет Общую безопасную и защитную политику ЕС. Такая политика и представляет и не представляет представителя безопасной и защитной стратегии. Безопасная стратегия ЕС принята в 2003 году и до сегодняшнего дня ожидается ее «поставка на повестки дня «.У ЕС нет защитной стартегии, потому , что оборона является обязанностью каждого члена ЕС. Не надо терять из виду, что из 28 стран членов ЕС, 23 одновременно являются и представителми НАТО.

В формальном смысле, отношение Общей безопасной защитной политике / в дальнейшем ОБЗП/ в отношении к Западных Балканах в соответствии с статусом стран того региона на пути к Союзу и должно быть в рамках ОБВП., как главной политики ЕС. Большое влияниее ОБЗП к Западным Балканам имеет НАТО, или точно говоря Соединенные Штаты Америки. Существенно, »западнобалканский узел», «роза ветров»,«столкновение религий и культур», «черная дыра» представляют «дом на пути» около которого перекрещивается история , политика,экономия, и каждый интерес сегодняшних и бывших сил, но кажется , что это не так. Много лидеров, а мало водящих – очевидно, что-то не в порядке.

Может ли наднациональная Европа /ЕС/ стать „единственным лидером“ и попробовать решить неоконченные национальные проекции, так называемые : „албанский вопрос“, „сербский вопрос „ и „мусульманский вопрос“ на Западных Балканах . Данный текст преобладает больше вопросами, чем ответами.

Ключевые слова: *Европейский Союз, Безопасная и защитная политика, Западные Балканы*

АМЕРИКАНСКИЕ ИНТЕРЕСЫ НА БАЛКАНАХ ГЕОПОЛИТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ

Бранко Крга

Сжато: Американские интересы на Балканах имеют несколько аспектов: политический, экономический, военно-стратегический, культурно-цивилизованный , а так же и геополитический. Геополитика, как научная дисциплина закономерности пространства и сил, владения или влияния ,своим специфичным и сконцентрированным способом показывает интерес к некоторой части мира. Американские интересы на Балканах огромные, потому необходимо рассмотреть и геополити-ческие аспекты, с целью реального замечания великих сил в одной части Европы. Геополитический анализ показывает, что действия и интересы Соединненных Штатах Америки на Балканах непостоянные, зависящие от внутренних , процессов великой силы как на Балканах, так и в соседних регионах. В данном случае относится на кризисные территории Ближнего востока, Северной Африки и Украины .

Ключевые слова: *Соединенные Штаты Америки, Балканы,, геополитика, интересы , Российская Федерация , Китай, Косово и Метохия , ислам, миграции, кризисы.*

МЕСТО СЕРБИИ В СЕГОДНЯШНЕЙ РУССКО – АМЕРИКАНСКОЙ БОРЬБЕ ЗА ЕВРОПУ

Мила С.Алечкович

Сжато: В новой перед нами геополитической компоновке мира, маленькая, так назы- ваемая »Брюссельская Европа » движется с концепцией от техноатлантического центра к велико деголистической Европе с Россией т. е. к старому концепту Евроазии, на большом и единственном континенте, очень давно подчеркнутой концепции со стороны русских авторов. Об этом свидетельствует срыв американского доллара, мировой кризис банков который углубит и процветание Национального Фронта во Франции а так же и Парламент Европейского Союза, где он в рамках блока «Европа свободы и народа» возглавляет семь государств и сорок четыре депутаты. Борьба за европейское пространство между северной Америки и России в большой мере началась и большая части Франции уже экономически и политически обернулась к Российской Федерации. Предсказания такие, что в ско-ром будущем в большом Евроазийском союзе свое место востребуют и Франция и Германия. Имея все это в виду, данный текст выделяет и значительное место Сербии в будущем союзе, под условием событий в Европе, чтоб Сербия еще сегодня отказалась от прохода к НАТО Союзу и огородилась от разваленной брюссельской бюрократии.

Ключевые слова: *Европа свободы и народа, Евроазия ,НАТО, Сербия, Национальный Фронт, Франция.*

КОНФЛИКТЫ МЕЖДУЭТНИЧЕСКИХ НАПРЯЖЕННОСТЕЙ НА БАЛКАНАХ

Зоран Килибарда, Марко Филијович

Сжато: Текст занимается сравнительным исследовательным этниче-ским анализом на территории бывшей Югославии до, в начале и после военных столкновений, являющихся в процессе дезинтеграции. Из-за большой этнической дисстанции приуству - ющей свыше пятнадцати лет от окончания войны, наступил очень медленный процесс этнической терпимости и доверия. Границы балканских государств не совподают с этническими границами, а также и плохие междуэтнические отношения, представляют серьезный барьер при хороших междугосударственных отношений. С точки зрения Междуэтнические напряженности, как доминирующий знак безопасной ситуации на Балканах, представляют серьезную угрозу миру и стабильности всему региону.

Ключевые слова: *Балкан, этническое расстояние, междуэтнические напряженности, конфликты*

АЛБАНИЯ В БАЛКАНСКОЙ ПОЛИТИКЕ ИТАЛИИ

Слободан Янкович

Сжато: С самого начала идея о создании Албании в рамках Отоманской империи, как самостая- тельного государства имела поддержку великих европейских и региональных государств Велкобритании, Австрове-нгрии и Италии. Политика Италии к Балканам, касающаяся Албании и албанцев начинает в конце 19 века после соединения Апенинского полуострова в Королевство Италии в 1870 году. Италия соревновалась с другими государствами ради влияния и преобладения над албанской политикой. Во время фашизма Италия оккупировала Албанию, а после развала Югославии, она даже и сформировала Великую Албанию, как бы направила положительные чувства албанцев к превосходству Италии и себя обеспе-чить новые территории. На итальянскую поли-тику к Албании влияют географические условия, исторические связи и измеряется способнось Италии подвинуть вперед свои интересы к Балканам и Европе. Из-за великих сил США и Германии, Италия сегодня с ограничеными возможностьями и влияниями на маленькие соседние государства.

Ключевые слова: *Итальянская балканская политика, Албания, Балканы, Великая Албания, политика сил, Медитеран.*

СТРАТЕГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ВОЕННОЙ НЕЙТРАЛЬНОСТИ РЕСПУБЛИКИ СЕРБИИ

Митар Ковач

Резюме: В сообщении даны основные положения нейтральности Республики Сербии, начиная с исторического, экономичесого, цивилизационного и безопасного. Как маленькая страна, Республика Сербия должна увидеть свою безопаснось через геополитические и геостратегические отношения, включая и других изменений в мире постоянными национальными интересами. Государство, которое с успехом решает безпопасность решает и других проблем цивилизационного общства. Успешность при выполнении государственных деятельностей находится между мудростью и прагматиичностью национальной политической элиты, которая позиционно ведет госу-дарство в современном мире.

Ключевые слова: *интеграции, нейтральность, безопасность.*

ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ БАЛКАНАХ СИТУАЦИИ, ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Спасое Мучибабич

Сжато: Данный текст особенно в сегодняшнее время посвящен акктуальным проблемам**,** экологической безопасности, анализирующих через региональных и глобальных процессов деградации экологической среды. Среда меняется изо дня в день, несет с собой новые подозрения, риски и угрозы, от большого значения заметить проблемы и сделать перспективу их превозо ти. Серезность и сложность проблем из экологической области требует труд, кооперрацию, влияние государств и международных организаций в ширем окружении. Несмотря на огромные следствия на экосистему и здоровье жителей, один из главных условий как превозойти экологический кризис это развитие экологического сознания и ответственности.

Ключевые слова: *экологическая безопасность, экологические кризисы, уничтожение окружающей среды, защита окружающей среды, экологическое сознание.*

ДЛЯ ПОБЕДЫ ЗЛА В ЧЕРНОГОРИИ ДОСТАТОЧНО, ЧТОБ РОССИЯ НИЧЕГО НЕ СДЕЛАЛА

Гойко Раичевич

Сжатое: Сербское тождество исчезает с появлением новой Черногории в которой ценности традиции провозглашают за нечто анахроническое и преоделено, с другой стороны, особенно в школьной системе, величающей и идеализирующей систему запада. Дети в Черногории не связываются к традиции своих предков, создающих свое тождество, но без рассудка принимают систему „ ценности“ других народов. В Черногории присуствует вычеркивание его культурологического кода. „Сербский вопрос“ связан и с Сербией и Россией. 2016 год бы мог быть главным для сохронения традиционного и православного стремления или его срыва. Это касается труда Черногории и поддержки Российской Федерации с желанием Черногории стать военным нейтральным государством. Сербия и Россия имеют интересы решать вопрос НАТО винтересах Черногории связано с интересами Сербии, Республики Сербской и России.

Ключевые слова: *Россия, Сербия,Черногория, НАТО, тождество, сербский вопрос, Черногория и НАТО.*

ИДЕЙНЫЕ ДВИЖЕНИЯ ВНУТРИ ДВИЖЕНИЯ ВЕХАБИЙ В БОСНИИ И ГЕРЦЕГОВИНЫ

Предраг Черанич

Сжато: О движении вехабий пишется побольше, потому что в безопасных и научных кругах наблюдается военная угроза, происходящая из идеологии прогрессивно развивающйся в некоторых странах. Не идет речь о трактовке ислама, которая отрицает развитие исламской интелактуальной мысли в течении четырнадцати веков, но на безопасный контекст очень заметный в философии о государственном устройстве по шериату, что в много-национальных и много конфесиональных государствах очень опасно. Пользование терроризма для осуществления политических целей не метод свойствен только движении вехабий в которых в прошлом воспользовались и другие идеологии - коммунизм, но терроризм одна из узнаваемых отличий вехабий приносит много жертв. Мысль Ясмина Мердана, что каждый вехабия не террорист, но каждый террорист вехабия очень выражает военную черту вехабизма. Появление, так называемого Исламского государства на Дальнем Востоке представляло шанс многим молодым людям, которые не хотели пропустить участие в обновлении калифата, представляющего единственное государство мусульманов, олицетво-рено в истории последний раз в Отоманской империи.

Основная цель нашего исследования, испытать сколько сегодня веха-бий из Боснии уходит на войну в Сирию и проверить и другие идейные движения. Мы пользовались методом анализа ,а также и индукционным и деуктивным методах. Результаты показывают, что самые важные идеологи движения вехабий бросили интернациональную идею о калифате, суть их работы - укрепление национализма бошняков. Борьбу за исламское государство в будущем вехабии будут вести на территории Боснии и Герцеговины, в зависимости от ситуации.

Ключевые слова: *движение вехабий, терроризм, калифат, шериат, идейные движения, джемат ,месджид, миссионарская работа.*

АГРЕССИЯ НАТО НА СРЮ 1999 Г, КАК МОДЕЛЬ СОПРОВОЖДЕНИЯ СОСТОЯНИЯ БЕЗОПАСНОСТИ В МИРЕ В СОГЛАСИИ С ИНТЕРЕСАМИ ЗАПАДА

Миленко Лалович

Сжато: Великие силы под возглавлением Соединенных Штатах Америки сознательным и рассчитаным злоупотреблением НАТО блоком без обязательного уважения Объединненых Наций выполнили оружейную агрессию с большой ароганцией на маленькое независимое признаное государство Союзную Республику Югославию. В неописуемом нанесении

вреда при употреблении всех видов оружий и опыта, видео играх, нанесены огромные людские и материалнье ущербы, за которых никто не отвечал. Это представляет геноцид с добавочной продлительностью над одним народом в новейшей истории. Употребление непозволеного оружия принесло незнакомые и новые заболевания, где ежегодно умирает на тысячи людей. Уничтожено хозяйство, экономия страны и насильно отняли часть территории, под выговором «демократической защиты человеческих прав». Концепция НАТО со своей применяемой модели безопасности на территории бывшей Югославии и по всей планете, к сожалению не останавливается, но Соединненные Штаты Америки вместе с спутниками продолжают свои интересы.

Ключевые слова: вооруженное столкновение, НАТО, следствие, вред, геноцид, модель безопасности.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

327.56

БЕЗБЕДНОСНИ ФОРУМ : научно-теоријски часопис / главни и одговорни уредник Митар Ковач. - Год. 1, бр. 1 (2016).- Београд : Евроазијски безбедносни форум, 2016-(Београд : Dis Public). - 25 cm

Полугодишње.
ISSN 2466-4448 = Безбедносни форум
COBISS.SR-ID 223673868